

**SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE POLİTİKALARI
AÇISINDAN TÜRKİYE’DE CİTTASLOW
BELEDİYELERİ**

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Gülizar ÇAKIR SÜMER

HAZIRLAYAN

İsmet ALACA

MALATYA-2022

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE POLİTİKALARI AÇISINDAN
TÜRKİYE’DE CİTTASLOW BELEDİYELERİ

İsmet ALACA

Danışman: Doç. Dr. Gülizar ÇAKIR SÜMER

Malatya-2022

ONUR SÖZÜ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Sürdürülebilir Çevre Politikaları Açısından Türkiye’de Cittaslow Belediyeleri**” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın, tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

İsmet ALACA

24/06/2022

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Tezimin yazılması süreci boyunca beni büyük bir sabırla destekleyen bilgisi ve tecrübesi ile yolumu aydınlatan Danışman Hocam Doç. Dr. Gülizar ÇAKIR SÜMER'e, Tez İzleme Komitesi Jüri üyelerinden Doç. Dr. Hakan ÖZDEMİR'e, Doç. Dr. Murat SEZİK'e ve Dr. Öğr. Üyesi Metin KIRIMHAN'a teşekkür ederim.

Tez yazım süreci boyunca manevi desteklerini her daim hissettiğim eşim Nevin'e, çocuklarım Belinay ve Eren'e; meslektaş dostlarım Dr. Öğr. Üyesi Melik YOLCI'ya, Dr. Öğr. Üyesi Gaffari ÇELİK'e, Öğr. Gör. Mehmet Mehdi KARAKOÇ'a, Öğr. Gör. Dinçer POLAT'a ve adını yazamadığım tüm dost ve akrabalarım sonsuz şükran duygularımı sunuyorum.

ÖZET

SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE POLİTİKALARI AÇISINDAN TÜRKİYE’DE CITTASLOW BELEDİYELERİ

Bu çalışma, sürdürülebilir kent modelleri arayışında, yaklaşık son 25 yıla damgasını vuran Cittaslow Uluslararası Kentler Ağı’na, Türkiye’den üye olan 21 kente odaklanmaktadır. Binlerce yıllık kent tarihinde, kentlerin kültürel kimliklerini ve hafızalarını oluşturan mimarilerini, yerel yemeklerini, giyim kuşam ve kentleri diğerlerinden ayıran tüm öğelerini, konjonktörel tektipleşme arzından korumayı hedefleyen Cittaslow, dünya çapındaki başarısı ile dikkatleri üzerine çekmektedir. Kentlerin oluşumu ve gelişimi insanlığın modern çağda geldiği seviyenin belirleyicisi olduğundan dolayı kent tarihi ve kentin beledi hizmetleri konusuna yeterince yer verilmiştir. Kalabalıklaşmanın kent erdemlerini öldürdüğü bir dönemde, etrafındaki küçük kentleri yutan mega kentlerin silikleştirdiği küçük yerlerin, ulusal ve uluslararası sermayenin hegemonyasına kapılmasını engellemek; ütöpik gibi görünse de küreselleşme karşıtı kent modelleri ile mümkündür. Küreselleşme neoliberal ekonomi politikalarıyla emperyal yayılımını sürdürürken buna direniş göstermek yine ekonomik anlamda ayakta kalabilme çabasını göstermeye bağlıdır. Yeşil doğası, temiz havası ve suyu, yaşatılan gelenekleri ve yerel lezzetleri ile Cittaslow’u ayakta tutmanın yolu olarak turizm öne çıkmaktadır. Bu anlamda Cittaslow kentlerinin sürdürülebilir varlığı turizme dayalı bir kent ekonomisini adeta dayatmaktadır. Ancak bu çalışma çevre korumacılığını kriterlerinin başında sayan Cittaslow’un 12 kriterden oluşan ve kimi pahalı yatırımlar gerektiren Çevre Politikaları başlığında ne denli başarılı olabildiğine odaklanmaktadır. Küçük kentlerin yukarıda izah edilmeye çalışılan yerel kültürü ile yaşar kılınması ana amaç olarak ortada iken, Türkiye’deki Cittaslow kentleri turizmin ve kalabalıklaşmanın yozlaştırıcı etkilerinden kentsel çevreyi korumak için yeterli çabayı göstermek durumundadır. Sürdürülebilir çevre ve ekonomik varlığının devamlılığı başta gelmek üzere kentin sürdürülebilir varlığı için bu çabalar hizmet öncelikleri arasında yer almak durumundadır. Türkiye’nin idari yapısında, yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarından biri olan belediyelerin mevzuatta tanımlı görevleri, finansal kaynakları ve kurumsal kapasiteleri gözönünde bulundurularak, çalışmada Cittaslow felsefesine uyum becerileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Türkiye’deki 21 Cittaslow kentinin çevre politikaları verilerinin ele alınıp değerlendirildiği bu çalışmada, 12 kriter bazında yüzde 61,8 oranında genel bir başarıml seviyesi hesaplanmıştır. Kriterlerden belediye bütçelerini zorlayan katı atıkların ayrı toplanması, kanalizasyon atıklarının filtrelenerek drene edilmesi, atıkların kompostlanması, yenilenebilir enerji yatırımları gibi faaliyetlerin tamamını karşılayan bir kent bulunmamaktadır. Köyceğiz, Seferihisar ve Vize belediyeleri 10 kriteri karşılamakla örnek bir başarı sergilemiş ve yüzde 83,3 düzeyine erişmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Cittaslow, Slow Food, Kentleşme, Kentsel Çevre, Türkiye Belediyeleri, Cittaslow Belediyeleri, Sürdürülebilir Çevre Politikaları.

ABSTRACT

CITTASLOW MUNICIPALITIES IN TURKEY IN TERMS OF SUSTAINABLE ENVIRONMENTAL POLICIES

This study focuses on 21 cities from Turkey that are members of the Cittaslow International Cities Network, which has left its mark in the last 25 years in search of sustainable urban models. Aiming to protect the architecture, local food, clothing and all the elements that distinguish cities from others, which make up the cultural identities and memories of cities in thousands of years of urban history, Cittaslow draws attention with its worldwide success. Since the formation and development of cities are the determinants of the level that humanity has reached in the modern age, the subject of city history and municipal services of the city has been given enough space. At a time when overcrowding is killing the virtues of the city, to prevent small places, which are obscured by the megacities that swallowed up the small cities around them, from falling under the hegemony of national and international capital; Although it may seem utopian, it is possible with anti-globalization city models. While globalization continues its imperial expansion with neoliberal economic policies, resisting it again depends on the economic sense. Tourism stands out as the way to keep Cittaslow alive with its green nature, clean air and water, traditions and local flavors. In this sense, the sustainable existence of Cittaslow cities almost imposes a tourism-based urban economy. However, this study focuses on how successful Cittaslow, which counts environmental protection at the top of its criteria, can be in the Environmental Policies title, which consists of 12 criteria and requires some expensive investments. While the main purpose of making small cities live with their local culture, which is tried to be explained above, is obvious, Cittaslow cities in Turkey have to make sufficient efforts to protect the urban environment from the degenerating effects of tourism and crowding. These efforts for the sustainable existence of the city, especially the continuity of the sustainable environment and economic existence, have to be among the service priorities. In Turkey's administrative structure, considering the duties, financial resources and institutional capacities of municipalities, which are one of the local government institutions in terms of location, adaptation skills to the Cittaslow philosophy have been tried to be revealed.

In this study, in which environmental policy data of 21 Cittaslow cities in Turkey are handled and evaluated, an overall performance level of 61,8 percent was calculated on the basis 12 criteria. There is no city that meets all the activities such as separate collection of solid wastes, filtering and draining of sewage wastes, composting of wastes, renewable energy investments, which are among the criteria that force the municipal budgets. The municipalities of Köyceğiz, Seferihisar and Vize demonstrated an exemplary success by meeting the 10 criteria and reached the level of 83.3 percent.

Keywords: Cittaslow, Slow Food, Urbanization, Urban Environment, Municipalities of Turkey, Cittaslow Municipalities, Sustainable Environmental Policies.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iv
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, HİPOTEZLERİ VE YÖNTEMİ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
1.2. Araştırmanın Hipotezi ve Yöntemi	12
1.3. Araştırmanın Tasarımı ve Bilgi İşleme Teknikleri	21
1.4. Kavram Tanımları	25
1.5. Araştırmanın Sunuş Sırası	27
2. KENT TARİHİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT ARAYIŞLARI	28
2.1. Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi	28
2.2. Sanayi Devrimi Öncesi Kentlerde Sürdürülebilirlik	30
2.2.1. Antikçağ Kentlerinde Sürdürülebilirlik Çabaları.....	30
2.2.2. Roma Kentlerinde Sürdürülebilirlik Çabaları.....	32
2.2.3. Orta Çağ Kentleri.....	33
2.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentlerde Sürdürülebilirlik	35
2.4. Sınırlandırılmış Kent Popülasyonu Üzerinden Sürdürülebilir Kent Ütopyaları...42	
2.5. Ütopyalardan Beslenen Sürdürülebilir Kent Modelleri	49
2.5.1. Ebenezer Howard- Bahçe Kent Hareketi (Garden City).....	49
2.5.2. Schumacher- Küçük Güzeldir ve Geçiş Kasabaları (Transition Towns) 51	
2.5.3. Kibbutz Hareketi.....	54
2.5.4. Cittaslow Kentler.....	57
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME ve SÜRDÜRÜLEBİLİR	
KALKINMA ÇABALARI.....	59
3.1. Çevresel Sürdürülebilirlik Arayışları: Uluslararası Çabalar	59

3.1.1. Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması Birliği (IUCN) ...	61
3.1.2. Stockholm Konferansı	61
3.1.3. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)	62
3.1.4. Seveso Yönergesi.....	62
3.1.5. Montreal Protokolü (MOP).....	63
3.1.6. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC).....	63
3.1.7. Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı (Yeryüzü Zirvesi/Rio Zirvesi).....	64
3.1.8. Gündem 21 (Agenda 21) ve Yerel Gündem 21	64
3.1.9. HABITAT Toplantıları	65
3.1.10. Aarhus Sözleşmesi	66
3.1.11. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi	67
3.1.12. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg Bildirisi)	67
3.1.13. Avrupa Kentsel Şartı I ve Avrupa Kentsel Şartı II	68
3.1.14. Paris İklim Anlaşması	69
3.2. Kentlerde Sürdürülebilir Çevre Politikaları	70
3.3. Sürdürülebilir Kentsel Endüstriyel Faaliyetler ve Enerji Sorunu	72
4. SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR KENT MODELİ OLARAK CITTASLOW	74
4.1. Cittaslow Felsefesinin Tarihsel Arkapları	75
4.1.1. Yavaş Hareketinin (Slow Movement) Ortaya Çıkışı	75
4.1.2. McDonaldlaşmaya Karşı Tat Alma Hakkı ve Yavaş Yemek (Slow Food) ...	76
4.1.3. Toprak Ana Hareketi (Terra Madre).....	78
4.1.4. Nuh'un Ambarı (The Ark of Taste)	79
4.1.5. Dünya Pazarları (Earth Markets)	79
4.1.6. Yavaş Seyahat (Slow Tourism)	80
4.1.7. Yavaş Yaşam (Slow Life).....	81
4.2. Cittaslow (Yavaş Kent) ve Cittaslow Kriterleri	81
4.2.1. Çevre Politikaları	82
4.2.2. Altyapı Politikaları.....	83
4.2.3. Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları	84
4.2.4. Tarımsal, Turistik Esnaf ve Sanatkarlara Dair Politikalar	86
4.2.5. Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim İçin Politikalar	87
4.2.6. Sosyal Uyum.....	88

4.2.7. Ortaklıklar	89
4.3. Cittaslow Üyeliğinin Önemi Üzerine Bir Değerlendirme	89
4.4. Sürdürülebilir Çevre Politikaları Açısından Dünyadaki Cittaslow Kent Örnekleri ...	91
4.4.1. Cittaslow İtalya	92
4.4.2. Cittaslow Almanya	94
4.4.3. Cittaslow Güney Kore	95
4.4.4. Cittaslow Çin Halk Cumhuriyeti	96
4.4.5. Cittaslow Avustralya	98
4.4.6. Cittaslow Yeni Zelanda	99
4.4.7. Cittaslow Amerika Birleşik Devletleri	100
4.4.8. Cittaslow Kanada	101
4.4.9. Cittaslow Kolombiya	103
4.4.10. Cittaslow Güney Afrika Cumhuriyeti	103
4.5. Cittaslow Kentler Ağı'nın Başarım Düzeyi Üzerine Bir Değerlendirme	104
5. TÜRKİYE'DE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇABALARI VE	
YEREL YÖNETİMLER	108
5.1. Ulusal Politika Düzeyinde Çevresel Sürdürülebilirlik Çabaları	108
5.2. Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşmeye Bağlı Çevre Sorunları	114
5.3. Yerel Yönetimler Düzeyinde Kentsel Çevre Sürdürülebilirlik Hizmetleri	117
5.3.1. İl Özel İdarelerinin Çevre Hizmetleri	118
5.3.2. Türkiye'de Belediyelerin Kentsel Çevre Hizmetleri	121
6. SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE POLİTİKALARI AÇISINDAN	
TÜRKİYE'NİN CITTASLOW KENTLERİ	131
6.1. Türkiye Belediyelerinin Cittaslow Hareketine Katılım Süreci	131
6.2. Türkiye'den Örneklerle Cittaslow Felsefesini Geliştiren Girişimler	134
6.2.1. Sefertası Hareketi	135
6.2.2. 75 Yaş Yemeği	136
6.3. Çevre Politikaları Açısından Türkiye'deki Cittaslow Belediyelerinin Durumu ...	137
6.3.1. Cittaslow Ahlat	141
6.3.2. Cittaslow Akyaka Mahallesi (Ula Belediyesi)	147
6.3.3. Cittaslow Arapgir	151
6.3.4. Cittaslow Eğirdir	154

6.3.5. Cittaslow Foça	159
6.3.6. Cittaslow Gerze	163
6.3.7. Cittaslow Gökçeada.....	166
6.3.8. Cittaslow Göynük.....	170
6.3.9. Cittaslow Güzöl.....	173
6.3.10. Cittaslow Halfeti.....	177
6.3.11. Cittaslow İznik.....	182
6.3.12. Cittaslow Köyceğiz.....	186
6.3.13. Cittaslow Mudurnu.....	189
6.3.14. Cittaslow Perşembe	195
6.3.15. Cittaslow Seferihisar.....	198
6.3.16. Cittaslow Şavşat.....	202
6.3.17. Cittaslow Taraklı	208
6.3.18. Cittaslow Uzundere	212
6.3.19. Cittaslow Vize	216
6.3.20. Cittaslow Yalvaç.....	220
6.3.21. Cittaslow Yenipazar.....	224
6.4. Türkiye Cittaslow Belediyelerinin Çevre Politikalarının Değerlendirilmesi	227
7. SONUÇ.....	231
KAYNAKÇA.....	241
EK-1 Cittaslow Belediyelerine Gönderilen Mektup Örneği	279

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Türkiye’de Lisanstüstü Tezlerinde Cittaslow Konu Bağlıları ve Sayıları.	11
Tablo 4.1. Hızlı ve Yavaş Yaşam Arasındaki Temel Farklar.	76
Tablo 4.2. Cittaslow Kentlerinin Ülkelere Göre Dağılımları.	91
Tablo 4.3. Cittaslow Almanya Ulusal Ağı Üye Kentleri.	94
Tablo 5.1. 51 İl, İlçe ve Belde Belediyelerinin AAT Verileri.	123
Tablo 5.2. 51 İl, İlçe ve Belde Belediyelerinin Katı Atık Geri Dönüşüm Verileri.	125
Tablo 5.3. Büyükşehir Belediyelerinin AAT Yatırımları	128
Tablo 5.4. Büyükşehir Belediyelerindeki Katı Atık Geri Dönüşüm Tesisi Yatırımları ...	129
Tablo 6.1. Cittaslow Türkiye Ulusal Ağı Tarafından Duyurulan Yıllık Üyelik Aidatları ..	132
Tablo 6.2. Türkiye Cittaslow Kentlerinin Adaylık Süreçleri	133
Tablo 6.3. Bazı Çevre Kriterlerinde Türkiye’ye Özgü Yasal Sınırlamalar	139
Tablo 6.4 Türkiye Cittaslow Belediyelerinin Çevre Politikaları Değerlendirmesi.	229

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Cittaslow Bayrağı	18
Şekil 2.1. Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent Modeli.....	50
Şekil 2.2. Bir Kibbutz Yerleşimi	55
Şekil 2.3. Noktalı Gösterimle İsrail'deki Kibbutzların Dağılımı	57
Şekil 4.1. Cittaslow Üyelerinin Dünyadaki Dağılımı.	105
Şekil 5.1. Türkiye'de Kuruluş Yıllarına Göre Çevreci STK'ların Sayısı	113
Şekil 5.2. Türkiye'de Nüfusun Bölgelere Göre Dağılımı	115
Şekil 6.1. Burj Al Babas Devremülkleri.	194
Şekil 6.2. Taraklı'da Cittaslow Bayrağı'nın Bulunmadığını Gösterir Harita.	212

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

Simge/ Kısaltma	Açıklama
AAT	Atıksu Arıtma Tesisi
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
akt.	Aktaran
ark.	Arkadaşları
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
CEMR	Council of European Municipalities and Regions (Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Birliği)
ÇEKÜD	Çevre Kuruluşları Dayanışma Derneği
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
ERP	Enterprise Resource Planning (Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu)
GDO	Genetiği Değiştirilmiş Organizma
GES	Güneş Enerjisi Santrali
HES	Hidroelektrik Santrali
ICLEI	Local Governments for Sustainability (Sürdürülebilir Kentler Ağı)
IPCC	The Intergovernmental Panel on Climate Change (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli)
IUCN	International Union for Conservation of Nature (Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması Birliği)
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
MEWA	Middle East & West Asia (Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatı)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu

T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TL	Türk Lirası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TBB	Türkiye Belediyeler Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRÇEK	Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu
UCLG	United Cities and Local Governments (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı)
UNCBD	United Nations Convention on Biological Diversity (BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi)
UNCCD	United Nations Convention to Combat Desertification (BM Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi)
UNDP	The United Nations Development Programme (BM-Kalkınma Programı)
UNEP	The United Nations Environment Programme Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change (BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)
WWC	World Water Council (Dünya Su Konseyi)
WWF	World Wide Fund for Nature (Dünya Doğayı Koruma Vakfı)

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, HİPOTEZLERİ VE YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırmanın konusu, amacı ve hipotezleri ile araştırmanın hazırlanmasında izlenecek yöntem anlatılmaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

İnsan ile doğa arasındaki ilişki, tarihin başlangıç noktası olan ilkçağlardan Sanayi Devrimi'ne kadar olan süreçte, insan için doğanın hükmedilemez şartlarına bir uyum mücadelesi olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde insan, doğa olaylarından; sel, su taşkınları, çetin kış koşulları, kuraklık ve fırtınalara karşı korunaksızdır. Diğer canlılar gibi yaşamak için koşulların iyileşmesini bekleyen (uyum sağlamaya çalışan) veya nispeten daha iyi koşulların bulunduğu yerlere göç ederek, hayatta kalmaya çalışan bir canlı türü olarak varlığını sürdürmüştür. Avcılık, toplayıcılık ve nispeten tarımla uğraştığı bu dönemde insan, doğanın makro dengelerini bozan ya da onu tahrip edip tüketecek ekonomik faaliyetlerden çok uzaktır. Ancak toprağın altındaki madenler ile üstündeki orman, hava ve su kaynaklarını bedelsiz olarak bir üretim unsuruna dönüştürdüğü ve endüstriyel üretime geçtiği 18. yüzyıldan itibaren insan, doğaya egemen olmaya başlamıştır. Aydınlanma Çağı olarak adlandırılan bu döneme damgasını vuran Bacon, aklın egemenliğine¹, Descartes ise mekanik doğa görüşüne yaptıkları katkılarla insan-doğa ilişkisine yeni bir boyut kazandırarak, “*insan egemen*” bir doğa tasavvurunu benimsetmişlerdir (Foster, 2002: 45 ve Gül, 2013: 18).

Yerleşik hayata geçiş ve birlikte yaşama eğilimi, işbölümü ve uzmanlaşmanın getirdiği kolaylık zaman içinde kentleri vücuda getirmiştir (Durkheim, 2006:143-146). İnsanlığın ilk kentleri olarak kabul edilen Yunan, Mısır ve Roma kentlerinde, kullanışlı hanelerin yanı sıra ibadethaneler, saraylar, tiyatrolar, meydanlar ve yollar, yapı malzemelerinin renk, desen, dayanıklılık gibi özellikleri ile insanlık kentlere kimlik kazandırmıştır. Taş, toprak, su gibi doğal öğelerin yanı sıra ağaç ve çiçek gibi canlı öğeler estetik müdahalelerle şekillenerek, insan ve yapılı çevresi arasında kültürel bir bağ oluşturulmuştur. Kenti yaşanılır kılan bu unsurlar müstakil değerler gibi görünse de

¹ Bacon'a göre doğa, teknolojiyle ve insan eliyle doğal durumu terk etmeye zorlanmalı, sıkıştırılmalı ve şekillenmelidir. Bu, aydınlanmanın bir gerekliliği ve insanın meşru hakimiyet hakkının bir gerekliliği olarak görülmelidir.

özünde bir bütünün parçası olarak kentin çevresel değerlerini ortaya çıkarmıştır (Erdoğan, 2006: 68-70).

Doğaya uyum sağlamaya çalışan insan, dinlerin de etkisiyle, O'na efendi olmaya kalkışmıştır (Lynn, 1967: 1205-1206)². İnsanlığın doğa üzerindeki hakimiyeti, insan merkezci bakış ve gelişim seyri ile birlikte, endüstriyel kirliliğin artması sonucunda zamanla iklimsel değişikliklere, buzulların erimesiyle deniz seviyesinin yükselmesine ve canlı türlerinin yok olmasına neden olmuştur. Aydınlanma Çağı'nı yaşayan insanlığın ekonomik faaliyetlerinin neden olduğu doğa felaketini farketmesi ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiş ve ecocentric (ekolojiyi merkeze alan) bakış açısı gelişmiştir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen insanlık, üretim faaliyetlerini tamamen durdurmayı imkânsız kılacak bir tüketim anlayışı geliştirmiş olduğundan dolayı, doğa tahribatını durdurmayı başaramamıştır.

Doğa tahribatının genel kabul gördüğü günümüz toplumlarında çeşitlenen ihtiyaçları ve alışkanlıkları terketmek, dolayısıyla insanı doğa ile barıştırmak mümkün gibi gözükmemekle birlikte, üretimde nispeten temiz teknolojilerin kullanılması ve enerji verimliliğinin artırılması ile bu tahribatın yavaşlatılması hedeflenmektedir. Ancak eldeki verilere bakıldığında, nüfus ve insan ihtiyaçlarındaki artış ile birlikte üretim faaliyetlerinin devamı halinde, “yeşil kapitalizm” olarak adlandırılan “sürdürülebilir üretim” çabası başarısız olacaktır (Tanuro, 2011; 45-46).

İnsan nüfusunun artışı ile endüstriyel faaliyetlerin giderek büyümesi, bu faaliyetlerin gerçekleştiği mega kentleri vücuda getirirken, kentlerin üzerine kurulduğu doğa parçaları üzerindeki tüketim yükü ihmal edilemez boyutlara ulaşmıştır. Bu durum kentlerin belli bir ölçekte yeniden yapılanmasını, kentsel üretim faaliyetleri ile doğa arasında sürdürülebilir ilişki düzeyinin benimsenmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak bunu

² Vahye Dayalı Semavi dinlerden önce; Budizm, Taoizm, Hinduizm ve hatta pagan toplumlarda doğa ve doğaya ait bazı unsurlara (taş, toprak, dağ gibi kimi cansız öğeler; ağaç, orman ve kimi meyve ağaçları ile aslan, domuz, inek, şempanze ve tilki gibi hayvanlar) kutsallık atfedilip, insana bulunduğu ekolojik düzende “saygılı, haddini bilir davranması gerektiği” öğütlenmiştir. Oysa Yahudilik’te ve Hristiyanlıkta tüm dünyaya hükmedilmesi sa lık verilmiştir. İslamiyet’te ise tüm dünya nimetlerinden faydalanmak öğütlenmiş ancak kaynakların israfından kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır. Ancak dünyanın insanın emrine amade kılınması İslamiyet dahil tüm semavi dinlerin antroposentrik (insan merkezci) olduğu çıkarımının yapılmasına sebebiyet vermektedir. Kimi çalışmalar semavi din buyruklarının yanlış anlaşıldığını veya saptırıldığını, dolayısıyla semavi dinlerin de doğaya ve doğal dengelere saygı gösterilmesini emrettiğini dile getirmektedir (Feyzioğlu, 2011: 40, Ekinci, 2018: 132, Sağır ve Sözen, 2020: 3325-3326).

başarmak, Tanuro'nun (2011: 18) deyiimiyle *“doğa ile endüstriyel üretim arasındaki dengeyi korumak asrın bulmacası”* haline gelmiştir.

Cittaslow kent projeksiyonunun başarmayı umduğu şey, yukarıda özetlenen kentsel endüstriyel tahribatın durdurulması ve insan-doğa ilişkisinin yeniden inşasıdır. Çünkü kentleşme -engellenemez ve geri döndürülemez- bir gerçeklik olarak ortadadır. J. Bronowski (1965); *“insan zihninin, kendini en tamam bir şekilde gerçekleştirdiği yer buradadır; kendi zamanlarında teknik başarının doruğunda yer alan şehirlerde. Büyük insanların kemale erdikleri yer burasıdır”* demekle kentsel endüstriyel yaşam biçiminin modern insan için vazgeçilmez bir konumda olduğunu vurgulamaktadır (Roszak, 1999: 44).

Tanuro, Žižek ve Roszak gibi düşünürler insan- doğa ilişkisini bir imkânsızlık ilişkisi olarak görmekle birlikte kentsel endüstriyel faaliyetleri tamamen sonlandırmadan insanın doğayla barışık yaşayabileceğini savunan *“ılımlı”* düşünürler de vardır. Nitekim kent sosyolojisi çalışmalarında referans olarak alınan Chicago Ekolü temsilcileri, bir olumlama ile kentsel endüstriyel yapıyı doğanın bir parçası ve kentte yaşayan insanlar arasındaki sınıfsal ayrımını ise Darwinci *“doğal seleksiyon”* sürecinin bir neticesi olarak görme eğilimindedirler (Serter, 2013: 70).

İnsanın doğa ile sürdürülebilir ilişkilerini düzenleme çabasını merkezine alan bazı kent modelleri de mevcuttur. Bu kent modelleri, isimlerini dünyaya duyurmayı başaramış bilinen örneklerdir. Bu anlamda; Bahçe Kentler, Kibbutz Kasabaları, Geçiş Kasabaları (Transition Towns) ve enerji, ulaşım, iletişim gibi konularda teknoloji destekli çözümleriyle birbirinden ayrılabilen Akıllı Kent modelleri örnek verilebilir.

Sürdürülebilir kent modelleri içerisinde, dünyanın 32 ülkesi ve 281 kentinde uygulanan modellerden birisi de merkezi İtalya'da bulunan Uluslararası Cittaslow Kentler Ağı'dır (Cittaslow International Network). Bu denli yaygınlık kazanmış bir kent modelinin incelenmesi ve örnekler üzerinden gidilerek başarımlarının ortaya konulması önemlidir. Nitekim bu çalışma, Türkiye'den bu organizasyona üye olmaya hak

kazanmış olan 20 ilçe belediyesi ile 1 mahalle yönetiminin, sürdürülebilirlik bağlamıyla çevre politikalarına uyma düzeylerini konu edinmektedir³.

Cittaslow Kentler Ağı, Yavaş Hareketi'nin (*Slow Movement*) bir eseridir ki, bu hareketin geçmişi 1986 yılına kadar uzanmaktadır. *Fast Food* (McDonaldlaşma-McDonaldization) karşıtı *Slow Food* eylemiyle başlayan yavaş hareketi, başlangıç noktası olan yemeklerden “*lezzet alma*” kültürünü, turizme, tarıma (*terra madre*) ve kent yaşamına (Cittaslow) kadar birçok alana taşımıştır. İtalya’da, 1999 yılında dört küçük kent belediyesiyle kurulan (Orvieto, Bra, Positano ve Greve in Chianti) ve hızla yayılan Cittaslow Ağı, çoğu gelişkin Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerinde rağbet görmüş (üye sayısının çokluğu bakımından ilk üç sırada İtalya, Polonya ve Almanya vardır) ve Avrupa dışındaki birçok kıta ve ülkede de benimsenmiştir (Batyk vd., 2022:17). Türkiye, üye sayısı bakımından ilk 5 ülke arasında yer almaktadır. Türkiye halen üyelik için başvuran belediyelerin çokluğu dolayısıyla üst sıralarda yer almaya devam edecek gibi görünmektedir (Deviren ve Yıldız, 2015: 358).

Cittaslow kent modeli ve dayandığı yavaş felsefesi; başta insan ve insani erdemler olmak üzere, tüm canlıları sömüren; doğayı, doğal kaynakları hızla tüketen ve tahrip eden küreselleşmeye ve küresel kent anlayışına karşı geliştirilmiştir. Kapitalist ekonomi kentlerde hayat bulmuş ve belli kesimlere zenginlik getirmiş olmakla beraber doğayı tahrip etmiş ve insana mutluluk getirememiştir. Bu anlamda kapitalizm küresel sermaye dışında ne doğa ve ne de insan için sürdürülebilir görünmemektedir. İnsani erdemleri yeniden yaşatabilmeyi hedefleyen Cittaslow ise; sürdürülebilir üretim, çevrenin korunması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, araç trafiğinin azaltılarak, ışık, gürültü ve hava kirliliğinin önüne geçilmesi ile daha yaşanılır bir kent inşasına odaklanmıştır. Çevre politikaları ile başlayan Cittaslow kriterleri ve yavaş hareketinin yukarıda özetlenmeye çalışılan felsefesine bakıldığında, ekolojik sistem ile olabildiğince uyumlu küçük ölçekli kentlerin kültürel ve tarihi tüm öğeleriyle korunarak, günümüz küresel kentleri karşısında varlık göstermesi hedeflenmektedir (Jaszczak vd., 2021:2; Cittaslow Türkiye, 2021).

³ Cittaslow International Network ve Cittaslow Türkiye Ulusal Ağı internet sayfalarından alınan bu veriler üye sayısındaki değişiklikler dolayısıyla sürekli olarak güncellendiğinden dolayı, çalışma Ocak 2022 tarihi ile sınırlandırılmıştır.

Nüfus ölçeği dolayısıyla Cittaslow üyeliğinin, dünya genelinde küçük kent ve kasabalar tarafından yoğun rağbet gördüğü anlaşılmaktadır.⁴ Üyeliğin bu küçük kent ve kasabalara çeşitli ödevler yüklediği bilinmekle birlikte, mali kaynakları zorlayan bu hizmet beklentilerine rağmen, birçok yerel yönetimin Cittaslow olmak için çabalaması kayda değerdir. Çünkü, üyeliğin bu mahalli idare birimlerinin bütçelerine mali anlamda bir katkısı yoktur, tam aksine üyelerin Uluslararası Cittaslow Ağı'na üyelik bedeli olarak 10 bin TL peşin ödeme yapması ve her yıl kent nüfusuna göre belirlenen tutarda (600-3500 Euro arasında)⁵, yıllık üyelik aidatı katkısı yapması⁶ beklenmektedir (Cittaslow Türkiye, 2021).

Cittaslow üyeliği, küçük kentler açısından karşılanması güç olan ek maliyetler (üyelik harcı, yıllık aidat ve toplantı katılım ücretleri) getirmekle birlikte (Ak, 2018: 574), üyeliği cazip kılan birkaç noktanın ortaya konulması gerekmektedir. Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi turizm ve tanıtımdır. Bu manada belediyeler, yöresel kültürel unsurlarının ve doğal güzelliklerinin daha fazla turisti çekmesi için Cittaslow üyeliğini bir çözüm olarak görmektedirler. Bunun yerel ekonomiye yansımaları olmakta ve yoğun göçlerle nüfusu yerinde sayan veya gerileyen bu beldeler yeniden canlılık kazanmaktadır. Motivasyon kaynağının ikinci ve belki de en önemli güdüsü prestijdir. Çünkü üyeliğin yerel yönetici ve esnafta oluşturduğu prestij algısı, İtalyan (Avrupa) merkezli bu organizasyonu bir AB organı gibi görmeye ve beldelerinin ulusal düzeyden müstakil, AB üyelik akreditesi gerçekleşmiş gibi inanmaya sevketmiştir. Başka bir motivasyon kaynağı ise üyeliğin sağladığı koruma kalkanıdır. Üye kentlere çeşitli kirletici, tahrip edici veya istenmeyen yatırımların, *“taşınan Cittaslow unvanına zarar vereceği veya bu unvanın geri alınmasına neden olacağı”* gerekçesinin, hükümetlerde karşılık bulmasıyla sağlanan yüksek koruma güvencesidir. Son olarak, üyeliğin kamu ve özel sektör turizm yatırım ve

⁴ İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı ve aynı zamanda Uluslararası Cittaslow Ağı Başkan Yardımcısı olan Tunç Soyer, 50 binden az nüfusa sahip olması önkoşulunun gözden geçirilmesi ve İzmir'in ilk Cittaslow Metropol Kenti olması konusundaki başvurusunu Uluslararası Cittaslow Ağı'na sunmuştur (Cittaslow Türkiye, 2021).

⁵ Bkz. Tablo 6.1.

⁶ Şavşat Belediyesi Yazı İşleri Müdürü ile yapılan görüşme (07.08.2020). Taraklı Belediyesi Cittaslow Koordinatörü ise (çeşitli tarihlerdeki görüşmelerimizde) daha önce belediye adına katıldıkları hiçbir Cittaslow toplantısında giderlerin (toplantı organizasyonu hariç) Uluslararası Cittaslow Ağı tarafından karşılanmadığını ifade etmektedir. Yolculuk, yeme içme ve barınma giderleri Belediyelerce karşılanmıştır.

hibe desteklerini çekmeye; yarışmaya dayalı proje tekliflerinde ise ilgili kent ve kasabaya artı puan niteliğinde faydalarının olduğu yönündeki yaygın görüştür.⁷

Maddi kaynakları tanımlı ve sınırlı olan üye kentlerin, araştırmaya konu edilen özellikle çevre politikalarına ilişkin olarak, zorunlu ödevlerinden, örneğin; “*Kentsel atıkların ayrıştırılarak toplanması*”, “*Kentsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması*”, “*Hava ve su temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi*”, “*Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması*” gibi kriterlerin nasıl ve ne ölçüde karşıladığının incelenmesi önemli hale gelmektedir. Yine Cittaslow unvanının, zorunlu ödevlerle ilintili olan, isteğe bağlı; “*Endüstriyel ve evsel atıkların kompostlamasının desteklenmesi*”, “*Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu*”, “*Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi*” ve “*Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması*” gibi ödevleri ne ölçüde gerçekleştireceğine açıklık getirilmelidir. Günümüz kentlerinde, modern insani yaşam koşullarının sağlanmasına yönelik talepler, Cittaslow üyeliğinden çok daha uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Dolayısıyla modern kentin ortaya çıktığı ilk andan itibaren, günümüze kadar gerek konjonktör ve gerekse de seçmen taleplerinin toplamından oluşan evrensel bir kent modeli oluşmuştur. Bu taleplerin zamana yayılarak karşılanması yerine, acil ve öncelikli hizmetler arasına girmeleri ise Cittaslow ile gerçekleşmiş, üyeliği ciddiyle benimseyen yerel yöneticiler için ise öncelikli hale gelmişlerdir.

Cittaslow kentlerini ortaya çıkaran koşullar ve günümüz kentsel sorunlarının anlaşılması için kent tarihine bakmak gerekmektedir. Kentlerin ortaya çıkışı ile ilgili olarak kent araştırmacılarının uzlaşabildikleri bir tarih olmamasına rağmen, 15. yüzyıldan itibaren kentlerin büyümeye başladıkları ve sermayenin bu süreçte başat rol oynadıkları bilinmektedir. Kentlerin büyümesi, gelir farkına dayalı sınıfsal bir tabakalaşmayı da beraberinde getirmiş, kent mekânı varsıllarla birlikte yoksulların da yaşam alanı haline gelmiştir. Sanayi Devrimi’nin gereksinim duyduğu büyük miktarda işgücü, kentin sosyal ve ekonomik yapısını şekillendirmiştir. Sanayi Devrimi’nin ise günümüz modern kentleşmesi için bir başlangıç noktasını teşkil ettiği, genel kabul görmüş bir düşüncedir

⁷ Ahlat, Uzundere ve Şavşat Belediyelerine yapılan ziyaretler esnasında ilgili belediyelerin çeşitli kademelerindeki yetkililerle yapılan mülakatlardan elde edilen verilerden derleme yapılmıştır. (Temmuz-Ağustos 2020)

(Aydoğan, 2009: 207). Sanayi Devrimi'ni takip eden, 1860 ve 1870'lerden itibaren geleneklerin ve süregelen durağan davranış kalıplarının yerini, günümüz kentlerine özgü dinamik yaşam örüntüleri almıştır (Deviren ve Yıldız, 2015: 348).

Günümüz kent kültürünün gelişmesi, Sanayi Devrimi sonrasında kırdan kentlere akın eden nüfus tarafından şekillenmiştir (Göksal, 2003: 81). Kente göçün çekici, yani daha kaliteli ve erişilebilir kamu hizmetlerinin varlığı ile kır yaşamını itici yönleri anlamında tarımda makineleşme, tarım arazilerinin mirasla bölünmesi gibi farklı etkenlere bağlı açıklamaları kabul görmekle birlikte, eksikleri vardır. Şöyle ki, kent havasının kişide özgürlük hissi uyandıran (*standluft match frei*)⁸ bir tarafı bulunmaktadır. Öte yandan kentler dönemin savaşıardan, güvensizlik hissinden ve yalnızlaşmadan bıkan insanların kalabalığa karışma arzusunun bir eseri olarak da ortaya çıkmıştır (Özservlet, 2019: 88). Ancak geçen zaman içerisinde, kentin bireyselliği ön plana çıkarmasıyla birlikte, yalnızlık hissini sevimli bulan bir kesimin kalabalıktan kaçınması ve doğayla iç içe yaşama arzusu yeniden öne çıkmıştır.

Kentlerin nüfuslarının artışı ile orantılı olarak sorunları da büyümüştür. Bu sorunlardan altyapı, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi temel nitelikteki kamusal hizmetlere ilişkin olanları, kentlerin ilk gelişim evrelerinden itibaren ortaya çıkmıştır. Bahsi geçen kamusal hizmetler, mahalli idarelerin varlık nedeni olarak görüldüğünden dolayı günümüz kentlerinde seçmen açısından ikinci planda kalmaktadır. Ancak kent yönetimlerinin ödevleri bitmiş değildir. Ulaşımındaki aksamalar, trafik sıkışıklığı, ses, ışık ve hava kirliliği gibi sorunlar, kentin her tarafında az veya çok varlığını sürdürmektedir. Kentlerdeki nüfus patlaması ve hatırı sayılır bir insan kitlesinin gün içerisinde sürekli yer değiştirmesi istense bile, bu sorunların günümüz teknolojisi ve imkânlarıyla tamamen çözümlmesini güçleştirmektedir.

Dünyanın gelişmiş ülkelerindeki kentlerde, çoğu kültürlenme ve sosyalleşme adına gereklilik olarak kabul edilen, fuar, festival, konser etkinlikleri; kaliteli ve modern yaşam gereklilikleri olarak kabul edilen, yeşil alan, temiz hava ve rekreasyon faaliyetlerine ilişkin hizmet talepleri, kentlilik bilincinin gelişmesi sonucunda gelişmekte olan ülkelerde de dillendirilmektedir. Bu manada temel kamu hizmetleri talebinden, günümüzdeki

⁸ Alman atasözü; *Kent Havası Özgür Kılar*.

karşılanması yüklü maliyetler gerektiren nicelik ve niteliklerdeki hizmetlere doğru değişim söz konusudur.

İlk defa 1700’lü yıllarda ormancılık, balıkçılık ve tarım gibi faaliyetlerde kullanılan sürdürülebilirlik (*sustainability*), yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaşamın hemen her alanına uyarlanmış bir kavramdır (Şen ve ark., 2018: 3). Ancak özellikle de tarım, sanayi ve kent hizmetleri gibi alanlarda kullanılan bu terim Kentbilim Terimleri arasında “*çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da gözönünde bulundurularak kullanılması...*” biçiminde tarif edilmektedir (Keleş ve Hamamcı, 1993: 112; Bozdoğan, 2005: 1012).

Konjonktüre uygun olarak, sürdürülebilir kent hizmetlerine ilişkin talepler, kentlerin sorunlarına teknoloji destekli doğru çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Bu anlamda, 1990’lı yıllardan itibaren sürdürülebilir kent hizmetleri, bilgi teknolojileri temelli “*akıllı kent*” uygulamalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Süleymanlı, 2009: 1). Cittaslow, dijital çağın teknoloji imkânlarını, tıpkı kapitalist kentlerin yapmaya çalıştığı gibi, doğal kaynakların aşırı tüketiminin önüne geçerek, daha etkin kullanmayı ilke olarak belirlemiştir. Fakat Cittaslow, daha küçük nüfus ölçeğinde ve kimlikli kentler inşa etmeyi yeğleyerek küresel (kimliksiz) kent modellerinden ve sair sürdürülebilir kapitalist kent uygulamalarından ayrılmaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramı, teknoloji destekli olarak kentin ve kentlinin ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanmıştır. Ancak zamanla, insanların kentsel hizmetlere erişimindeki istikrar ve tatmin düzeyini anlatan sığ tanımdan kurtularak, kentsel çevrenin korunmasını da bir gereklilik olarak benimsemiştir (Batyk vd., 2022: 16).

Kentsel endüstriyel insan faaliyetlerini de içine alan, “*sürdürülebilir çevre*” deyiimi, ilk kez 1982 yılında Dünya Doğayı Koruma Birliği tarafından kabul edilen, Dünya Doğa Şartı’nda dile getirilmiştir. Bu Şart’da, dünya ölçeğinde çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması adına, doğanın ve içindeki canlıların korunması gerektiği vurgulanmıştır (Mengi ve Algan, 2003: 13). Sürdürülebilirliğin, günümüzde ve bu çalışmada benimsenen anlamını en iyi tanımlayan şey; 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan “*Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu*”

ve muhteviyatıdır. Bu raporda sürdürülebilirlik (*sürdürülebilir kalkınma*), ekonomik faaliyetlerle ilintili olarak özetle; “*Bugünün ihtiyaçlarının, gelecek kuşakların ihtiyaç ve beklentilerinden ödün vermeden karşılanması...*” olarak tanımlanmıştır (Bozdoğan, 2005: 1011-1012).

1992 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda başlatılan Gündem 21 (*Agenda 21*), tıpkı Cittaslow gibi tüketim kültürünü baskılamayı, yerel katılımı artırarak ve sağlıklı bir çevreyi inşa etmeyi hedefleyen sürdürülebilir politikalar içeren bir programdır. Gündem 21’den ilham alarak 2000’lerin başında İngiltere’de başlayan Geçiş Kasabaları Hareketi (*Transition Town*), İngiltere, İrlanda, İtalya, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada, ABD ve Şili’de 400’den fazla üye kent ve kasabada kabul görmüştür. Bu hareket, özünde petrole dayalı kalkınmanın sürdürülemezliği ve yerel ekonomilere dayalı gelişimin önemini benimsetmeye çalışmaktadır. Bu ortak hedefler dolayısıyla birçok üye hem Geçiş Kasabaları ve hem de Cittaslow hareketine üye olmuştur. BM “*Binyıl Kalkınma Stratejilerine*” paralel olarak ortaya çıkan bu hareketlerin hepsinde de çevresel sürdürülebilirlik ön plana çıkmaktadır (Servon ve Pink, 2016: 327).

Kent çalışmalarında öne çıkan nüfus ölçeği sorununa Cittaslow bir kıstas getirmiştir ki bu, kentlerin nüfusları ile yaşanabilirlik adına sakin kenti, sair kent uygulamalarından farklı kılmaktadır. Kentlerin belli bir nüfusta tutulmasının insana yaraşır olduğu fikri Schumacher’in (1973: 49) “*Küçük Güzeldir*” isimli eserine paralellik gösterir. Yazar eserinde: “*Gerçek yaşamla pek yakından teması olmayan birçok kuramcı hala büyüklük hayranlığı içinde kaladursun, gerçek dünyadaki işleri yürüten insanlar arasında küçük ölçeklerin verdiği yönetim kolaylığı, insancılık ve rahatlıktan mümkün mertebe yararlanmak yolunda büyük bir özlem ve çabalayış vardır.*” demektedir.

Schumacher’e göre (1973: 50-52) tarih boyunca en güzel kentler, 20. yüzyıldaki kent ölçülerine kıyasla en küçük ölçekli olanlardır. Burada aslolan, kent kültürünün ve kurumlarının inşası için gerekli asgari yeterliliklere sahip olmaktır. Bu anlamda bir kentte; felsefe, güzel sanatlar ve din çok az parayla inşa edilebilmektedir. Oysa iletişim ve ulaşım ağları gibi pahalı yatırımların çokluğu, kenti mobilize olmuş milyonlar için çekici hale getirir ve yozlaşmanın fitilini ateşler.

Kent ölçeğinin küçültülmesini veya kentten kaçışı beyhude bir çırpınma olarak niteleyen Slavoj Žižek (2015: 246-247) ise insanı, varlığını koruma dürtüsü ile katliamlar ve soykırımlar gerçekleştirmiş uyumsuz ve yıkıcı bir varlık olarak tanımlamaktadır. Hem *insan doğanın yarası* olmakla zaten büyük bir gedik oluşturmuş ve dönmek istediği doğayı tamamen değiştirmiş, dengesini altüst etmiştir. Dolayısıyla bu yanılsamadan sıyrılarak insanlık, açtığı gediği/yarayı onarmaya çabalamalıdır (Žižek, 2019: 21). Benzer bir bakış açısını düşünür Theodor Roszak'ta (1999: 9-13) da görmek mümkündür. Roszak'a göre, sanayileşme insanı doğadan tamamen koparmıştır. Yapay çevre içerisinde yaşam süren insan, ekolojinin gerçekliğinden kopuk olduğu halde, yapaylığı gerçeklikle ikame etme yanılgısına düşmüştür. Kent insanının doğaya kaçma eğilimi de aslında kent kültürünün bir parçasıdır (Köse, 2017: 4).

Cittaslow kır ve kent arasında bir tercih yapmak durumunda bırakılan insana sunulan üçüncü bir alternatiftir. Buna kır-kent karışımı bir seçenek demek mümkündür. Çünkü Cittaslow, ne günümüz kentlerinin ulaşım, altyapı ve teknoloji destekli imkânlarını kullanmayı reddeder ve ne de geleneksel kır ekonomisinin gereklerini. Bu model yereli “iyi”, küreseli ise “*kötü ama kullanışlı*” bir strateji olarak görmektedir. Küreselleşmenin tektipleştirici etkisine direnmek ancak onun altyapısını ve tecrübelerini yerelleşme için bir araç olarak kullanmak veya küreselleşme stratejilerinden olabildiğince faydalanmak esastır (Featherstone, 1993: 179).

Kapitalizm kentlerde; enerjiden, ulaşım, altyapıdan, konuta, eğitime, sağlığa ve hatta gıdaya varıncaya kadar, neredeyse her alanda varlık göstermek ve hatta tekelleşmek için çaba göstermektedir. Kâr marjının düşük görüldüğü, küçük kent ekonomilerinin dayanağı ve son direniş kaleleri olarak görülen çiftçilik ve balıkçılık gibi faaliyetlerin de küresel şirketlerce ele geçirilmesi, bu kentlerin ekonomilerini derinden yaralamıştır. Böyle olunca, Cittaslow, kentlerin yerel ve geleneksel üretim biçimlerini destekleyerek bir alternatif olarak yeniden pazarlamıştır (Servon ve Pink, 2016: 335). Yöresel veya organik oldukları vurgusu yapılarak peynir, şarap, bal, reçel gibi ürünler kullanışlı kapitalist stratejilerle pazarlanabilmekte, küçük çiftçilerin piyasadaki varlıklarının devamı sağlanabilmektedir. Hatta bu çiftçilerin ürünlerinin yine Cittaslow üyeleri tarafından satın alınması teşvik edilerek, “*kazan kazan*” formülü uygulanmaktadır.

Bu çalışmada, sürdürülebilir bir kentsel politika olarak yaygınlaşan Cittaslow kentlerin çevresel sürdürülebilirlik açısından, Türkiye örneğinde başarı düzeyinin ne olduğu, bu soruya paralel olarak da bu başarı veya başarısızlıkta belediyelerin idari, mali, teknik ve fikri altyapı ve olanakları anlamında yetkinliklerinin, süreci etkileme düzeyinin irdelenmesi hedeflenmektedir.

Literatüre bakıldığında, 2010-2022 yılları arasında Türkiye’de “Cittaslow”, “Slow City”, “Sakin Kent”, “Yavaş Şehir”, “Yavaş Kent” ve “Sakinşehir” gibi terimlerin bağlama dahil edildiği 91 lisansüstü tez çalışması bulunmaktadır⁹. Bunlardan 16 tanesi doktora tezi, 74 tanesi yüksek lisans tezi ve 1 tanesi ise sanatta yeterlilik çalışmasından oluşmaktadır. Doktora tezlerinden 6, yüksek lisans tezlerinden ise 23 adet ile en çok çalışma, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı’nda yapılmıştır. Bunu 3’ü doktora, 19’u yüksek lisans olmak üzere toplam 22 tez çalışması ile Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı takip etmektedir. (YÖK, 2022). Lisansüstü tezlerin konularına bakıldığında, bunları 7 konu başlığında birleştirmek mümkündür. Bu konularla ilgili yapılan kategorileştirme Tablo 1.1.’de gösterilmektedir.

Tablo 1.1. Türkiye’de Lisansüstü Tezlerinde Cittaslow Konu Bağlamları ve Sayıları.

Cittaslow Bağlamıyla Lisansüstü Tez Konuları	Lisansüstü Tez Sayıları
Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Kentleşme	27
Turizm ve Sürdürülebilir Turizm	22
Kent Kimliği	13
Kentsel Yaşam Kalitesi	11
Kent Mimarisi	10
Üyelik Potansiyeli Olan Kentler	5
Çevre	3
TOPLAM	91

Kaynak: YÖK, (2022), Ulusal Tez Merkezi verilerinden derlenmiştir.

Tezlerin 23 adedi Cittaslow Türkiye Ulusal Ağı’nın ilk kenti ve hali hazırda tali başkenti Seferihisar ile ilgili olarak yazılmıştır. Çevre bağlamı en az işlenen konu kategorisinde yer almakta (3 adet çalışma), bu konu başlığında yazılan tezler ise müstakil olarak Seferihisar, Gerze ve Uzundere’yi ele almaktadır.

⁹ Cittaslow International Network, Kuruluş Tüzüğü’nde salyangoz sembolü ile bütünleşen “Cittaslow” isminin başka bir dile çevrilmesine karşıdır (Cittaslow International, 2022). Türkçe’deki karşılığı konusunda bilim çevrelerinin dahi uzlaşamadıkları gözönüne alındığında bu kurala uyulmasında fayda görülmektedir.

Ulusal ve uluslararası akademik çalışmalara bakıldığında ise “Cittaslow” bağlamıyla 4.400 adet çalışma gerçekleştirilmiştir (Google Scholar, 2022). Bu çalışmalarda Cittaslow; sürdürülebilir kalkınma, turizm, yerel mimari, yemek kültürü ve markalaşma gibi konular bağlamında ele alınmaktadır (Radstrom, 2014; Sırım, 2012; Yurtseven ve Kaya, 2011; Semmens ve Freeman, 2012; Ekinci, 2014)¹⁰. Cittaslow kent modelini salt çevre konusu bağlamında ele alan çalışmalar ise sınırlı sayıdadır (Belli ve Çelik, 2022; Coşkun ve Arslan Selçuk, 2018).

Çevre konusunda, literatürün zenginliğine rağmen bir eksiklik olduğu görülmektedir. Ulusal ve uluslararası çalışmaların çok yönlü ve kendinde değere sahip olduğunu teslim etmek gerekmektedir. Bu çalışmalarda çevre konusu lokal ve seçilmiş bölgeler, kentler bağlamında ele alınmakla birlikte bütüncül bir çalışma yapmanın gerekliliği ve faydası düşünülerek, Türkiye Cittaslow Ulusal Ağı’nda yer alan 21 kent çevre bağlamıyla ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Hipotezi ve Yöntemi

1999 yılında, Greve in Chianti, Orvieto, Bra ve Positano’dan oluşan dört İtalyan belediyesi ile kurulan Cittaslow Ağı’na 2001 yılında 28 Avrupa belediyesi toplu olarak dahil olmuştur. Hızla yayılan ağa kendi yerel kimliklerini korumak ve küreselleşmenin tektipleştirici etkisinden kurtulmak isteyen birçok belediye üye olarak, 2022 yılı itibariyle 32 ülkede 281 belediye ve kasaba Organizasyona dahil olmuştur (Cittaslow International, 2022). Kentleri temsil eden belediye yönetimleri sözleşme otoritesi olarak kabul edilmektedir.

Modern kentlerin ilk örneklerinin ortaya çıktığı batı Avrupa devletlerinde ve günümüz Avrupası’nın neredeyse tamamında, belediye yönetimlerine çeşitli boyutlarda, ancak gelişmekte olan ülkelerin hepsinden daha fazla yerel özerklik tanınmıştır¹¹ (Ladner vd., 2016: 333). Eğitim ve sağlık gibi klasik kamu hizmetlerinin dahi yer yer devlet tüzel kişiliği ile yerel yönetimler arasında bölüştürüldüğü günümüz Avrupası’nda, çevre korumaya dönük tedbirler tamamen yerel yönetimlerin hizmet alanında kalmaktadır.

¹⁰ Google Scholar üzerinden çalışmaları en çok alıntılanan eserlere yer verilmiştir.

¹¹ Yerel özerklik bağlamında 39 ülkenin değerlendirildiği bu çalışmada 1990-2014 yılları arasında İsviçre, Almanya ve Lihtenştayn ile birlikte İskandinav ülkeleri eskiden olduğu gibi özerkliğin boyutu bakımından üst sıralarda yer alırken; Malta, Yunanistan, Ukrayna ve Türkiye ortalamaların altında kalmıştır.

2020 yılında yapılan bir çalışmada İngiltere, Fransa, Almanya, İsveç, Norveç, İspanya ve İtalya belediyeleri ile Türkiye belediyeleri karşılaştırılmıştır. Her ne kadar bu ülkeler arasında bazı merkezi veya yerel teşkilatlanma farklılıkları olsa da Türkiye yerel yönetimlerinin çevre politikaları ile ilgili olarak, çalışmada anılan Avrupa ülkelerine nazaran, vesayet denetimi dolayısıyla, elinin zayıf olduğu sonucuna varılmaktadır (Aktepe, 2020: 67). Belediyelerin muhatap olarak kabul edildiği Cittaslow üyeliğinin genel politikalarda başarımlar düzeyinin artması, özelde de çevresel politikaların yerine getirilmesi noktasında belediyelerin yetki sınırlarının gözden geçirilmesini gerektirir. Bu, Türkiye Cittaslow kentlerinin mevcut çabalarının ve üyeliklerinin devamı için üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Dolayısıyla üyelik sürecinin başında bu gerçeklik ile hareket etmek gerekmektedir. Merkezi hükümetin yatırım kararlarından, ülke sathının tamamında olduğu gibi makro düzeydeki tasarruflarından yerel idarelerin etkilenmesi, hizmetlerinin sektöre uğraması ve hizmetlerinde aksamalar olması olasıdır (Donat, 2016: 102).

Cittaslow Ağı'na dünyanın onlarca ülkesinden belediye ve kasabaların, Türkiye'den ise genellikle küçük ilçe belediyelerinin (ortalama nüfus 21,182'dir)¹² katılım sağladıkları görülmektedir. Bunun istisnası ise, belde belediyesi iken 2011 yılında Cittaslow olan ve daha sonra 2012 yılında çıkan 6360 sayılı yasayla mahalleye dönüştürülerek¹³ Ula ilçesine bağlanan Akyaka Mahallesi'dir. Akyaka Mahallesi ile birlikte Cittaslow üyesi olan kentler; Ahlat, Arapgir, Eğirdir, Foça, Gerze, Göynük, Güzöl, Gökçeada, Halfeti, İznik, Köyceğiz, Mudurnu, Perşembe, Seferihisar (tali başkent), Şavşat, Taraklı, Uzundere, Vize, Yalvaç ve Yenipazar'dır.

Ululararası Cittaslow Ağı açısından ana muhatap olarak kabul edilen kurum belediyeler olduğundan dolayı Türkiye belediyecilik tarihine kısaca değinmek gerekmektedir. Türkiye'de belediyecilik/şehremaneti tarihi, dönemin Osmanlı Başkenti olan İstanbul'da çeşitli vakıflarca yürütülen kentsel hizmetlerin aksaması sonucu ve iç dinamiklerden ziyade, müttefik devletlerin yönlendirmesi sonucunda 1855 yılında ortaya

¹² Bu ortalama 21 üye belediyenin hizmet alanındaki nüfusa göre hesaplanmıştır.

¹³ "6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile Muğla ilinde büyükşehir belediyesi kurulmuş ve kanuna istinaden belde belediyeleri lağvedilerek bulundukları ilçe belediyelerine mahalle olarak katılmışlardır.

çıkıştır (Oktay, 2005: 257-258). 1857 yılında Beyoğlu Altıncı Daire-i Belediye'nin kurulmasını müteakip geçen yıllarda Osmanlı Belediyeleri kötü bir performans sergilemiştir. Öncelikle bu belediyeler mali yönden zayıftır, ikinci olarak karar organları kentin üst tabakasından oluşmaktadır ve son olarak kent hizmetlerini görmek üzere kurulan vakıflarla aralarında görev çakışmaları yaşanmıştır. Belediyelerin şahsi hüviyetlerinde ve kaynak tahsisinde Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte, aradan geçen zamanda pek bir değişim yaşanmamıştır. Kaynak kıtlığı yerel hizmetlerin neredeyse tamamının yüklenildiği ve vatandaşın da seçmen sıfatı ile hesap sorduğu ve yerelde tek muhatap olarak kabul ettiği belediyeleri zor durumda bırakmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Anadolu'da 389 belediye bulunmaktadır. Bunlardan yalnızca 4 tanesinde elektrik tesisatı, 17 tanesinde mezbaha ve 20 tanesinde düzenli içme suyu şebekesi bulunmaktadır. İlerleyen dönemlerde belediyeler kıt kaynaklarla hizmet götürmenin başka yollarını araştırmıştır. Nitekim 1970'li yıllardan itibaren belediyeler arasında dayanışmayı esas alan birlikler kurulmaya başlanmıştır. Dönemin Yerel Yönetimler Bakanlığı tarafından birlik tüzükleri oluşturulmuş, yeter imkânı bulunmayan belediyeler, nispeten büyük belediyelerle birleşerek hizmet sunma yoluna gitmişlerdir (Tekeli, 2008:18-21; Öztürk ve Gül, 2012; 210).

İl ve ilçe belediyelerinin mali kaynağının ortalama olarak yarısını oluşturan merkezi hükümetin İlbank üzerinden, genel idare vergi gelirlerinden aktardığı finansal kaynak, yetersiz görülmekte, elde hizmet sunumu için yeterli bir bakiye kalmamakta ve birçok belediye bu nedenle borçlanmaktadır. 2019 yerel seçimlerinden sonra yeniden gündeme gelen belediye borçlarının Türkiye genelinde 10 milyar TL'yi aştığı ve genel idare vergi gelirlerinin yüzde 40'ını bulan borç geri ödeme taksitlerinin, belediyeleri kaynak bulmak için ellerinde bulunan arsalarını satmaya zorladığı ifade edilmektedir (İlbank, 2020: Türkiye Gazetesi, 2020). Borçlanma, iç veya dış sermaye piyasası ile merkezi yönetim tarafından oluşturulan borç fonundan veya yerel yönetim bankalarından gerçekleştirilebilmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 68 Maddesi'ne göre belediyeler bir önceki yılda gerçekleşen bütçe rakamının yeniden değerlendirme oranına göre hesap edilen tutarı kadar, büyükşehir belediyeleri ise bu rakamın bir buçuk katına kadar borçlanabilmektedir (Ökmen ve Koç, 2015: 555).

Nüfusu elli binin altındaki Cittaslow belediyeleri için çevresel politikaların gerekliliklerini yerine getirmek yüksek maliyetlere katlanmayı gerektirdiğinden bu ödevlerin yerine getirilmesinde zorlanacakları öngörülmektedir. Burada kastedilen mali zorluk, Cittaslow çevresel politikalarının tamamı için geçerli değildir. Nüfusu elli binin altında ve Cittaslow organizasyonu tarafından akredite edilmiş bir beldenin yeterince yeşil, yeterince sessiz/sakin olması, temiz hava ve suya sahip olması beklenen bir durumdur. Çünkü insan popülasyonu ile doğa tahribatı arasında doğrusal bir ilişki mevcuttur. Ancak yerel yöneticilerle birlikte aynı zamanda vatandaşların da davranışlarına yansıyan çevre korumacı ve iş birlikçi bir tutumun gözlenmesi gerekmektedir.

Cittaslow kentlerine üyelik beratı verildikten sonra dörder yıllık periyotlarla ziyaretler gerçekleştirilmekte ve üyelik şartlarını yitirenlerden bu berat geri alınmaktadır. Nitekim, 2021 yılı içerisinde Cittaslow Türkiye Ağı Teknik Koordinatörü liderliğinde, Seferihisar Belediyesi'nden başlanarak dönemin 18 Cittaslow kentinin tamamı ziyaret edilerek taahhütler ve faaliyetler yönüyle bir değerlendirme yapılacağı duyurulmuştur (Cittaslow Türkiye, 2021).

Çalışma konusu belediyelerin, Cittaslow çevre politikalarını karşılamada gelir düzeyleri önemli, fakat tek başına yeterli bir gösterge değildir. Mali yeterliliğin yanında, idari ve operasyonel yeterlilikler de gereklidir. Belediyelerin özerk kuruluşlar olduğu, hizmet önceliklerinin yine bu kuruluşların karar verici organları (belediye başkanı ve belediye meclisi) tarafından verildiği, seçimlerle yönetimin beş yılda bir değiştiği ve bu değişimin hizmet politikalarını bazen tamamen değiştirdiği hatırd tutulursa, bu çalışmanın öngöremeyeceği birçok parametrenin bulunduğu ortaya çıkacaktır.¹⁴ Dolayısıyla bu çalışma ortada çevre korumacılığına yönelik bir hizmet/faaliyet fikri olsun veya olmasın tüm Cittaslow kentlerinin yeterlilik ön koşulu olan mali kapasite üzerinden bir akıl yürütmeye dayanmak durumundadır.

¹⁴ Türkiye'de kanunla (Bkz. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 7. Madde (i) ve (r) bentleri) büyükşehir belediyesi ihdas edilen yerlerde, il sınırlarındaki Cittaslow kentlerinin altyapıya ilişkin bazı hizmetleri büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında bölüştürülmüş, geçen zamana karşın henüz ülke sathında hizmet ve anlayış birliği sağlanamamıştır. Bu çıkarım gerek büyükşehir ve gerekse ilçe belediyeleri ile çeşitli tarihlerde yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

Belediye gelirlerinde ve borçlanma limitlerinde nüfus kriterinin belirleyici olduğu bilinmektedir. Nüfusa oranla dağıtılan genel vergi gelirleri, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından her ay toplanan vergilerin toplamının, büyükşehir belediyeleri için yüzde 4,5'i ve diğer belediyeler için yüzde 1,5'idir. 2020 yılında belediyelere aktarılan genel idare vergi gelirleri toplamı 46 milyar TL'dir. Bu meblağın 38 milyar TL kısmı belediye hesaplarına aktarılmış, kalanı ise belediye borçlarına karşılık kaynakta kesinti yoluyla tahsil edilmiştir (İlbank, 2020).

Yukarıda açıklamasına yer verilen belediyelerin mali yetkinlik düzeyinin yanı sıra operasyon kapasitesi (personel yeterliliği, hizmet öncelikleri, motivasyon ve hatta niyetsel tutumlar) birlikte değerlendirilerek, çalışmanın sorusu şöyle oluşturulmuştur;

“Cittaslow çevre politikalarının hayata geçirilmesi ve sürdürülebilirliği bağlamıyla, Türkiye'deki Cittaslow belediyeleri yeterli düzeyde midir?”

Türkiye'de 2006 yılında belediye sayısı 3.225 iken, 2008 yılında kabul edilen 5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 2012 yılına gelindiğinde sayıları 2.950'ye düşürülmüştür. Belediye sayısındaki azalmanın nedeni yasa gerekçesinde de belirtildiği üzere, küçük belediyelerin mevcut mali imkânlarla yeterli hizmeti sağlayamıyor olmasıdır. Merkezi hükümetler de bu küçük ölçekli belediyelere daha fazla kaynak aktaramadıklarından dolayı, zamanla etkisiz kurumlar haline gelen bu yerel idareler kapatılmıştır (Akıllı, 2012: 2). Belde belediyelerinin kapanması kendi gerçeklik koşulları içerisinde değerlendirilmelidir. Bu belediyelerin nüfusları yetersiz ve gelir kaynakları kısıtlı olduğundan dolayı sürdürülebilirlikleri mümkün gözükmediğinden, kapatılmalarına karar verilmiştir. Bu anlamda nüfus kriteri ve mali durum arasındaki doğrudan ilişki bir arada değerlendirildiğinde ana hipotez şöyle oluşturulmuştur;

“Türkiye'de düşük nüfusa sahip belediyelerin mali imkânları kısıtlı olduğundan dolayı, Cittaslow kriterleri içerisinde, nispeten yüklü yatırım gerektiren çevre politikalarına ilişkin ödevlerin, bu belediyelerce yürütülmesi güçtür.”

Cittaslow Kentler Ağı'na üyelik için 7 başlıkta yer alan 72 kriterin en az yarısının, aday kent yönetimi tarafından ya yerine getirilmesi veya yerine getirilmesinin güvence altına alınması (taahhüt edilmesi) beklenmektedir. Bu değerlendirmede, yerine getirilmiş

olan ödevler ile kriterler arasında yer alan konularda bir projeye başlanması ve bunu destekleyecek resmi evraklara yer verilmesi halinde de (taahhüt) puan verilmektedir. Cittaslow hareketini yansıtan ve 7 politika başlığında yer alan kriter listesi çalışmanın dördüncü bölümünde yer almaktadır. Bu çalışmada Türkiye’deki Cittaslow kentleri, yalnızca birinci sıradaki politika başlığı olan ve 12 kriterden oluşan çevre politikaları uygulamaları ile değerlendirilmektedir.

Belediyelerin amacı kamu yararını gerçekleştirmek için halka hizmet sunmaktır ancak bu hizmetler somut bir kaynak gerektirmektedir. Vizyon sahibi bir belediye başkanının yetersiz kaynak dolayısıyla çaresizlik yaşaması, belde halkı tarafından yetersizlikle suçlanması mümkündür. Öteyandan belediye başkanının, hizmet öncelikleri konusunda belediye meclisi ile (hatta halkla) çatışma yaşaması sonucunda, çevre yatırımlarına hiç sıra gelmemesi ihtimali de vardır. Türkiye’de örneklerine sıkça rastlanıldığı üzere sel olmadan derelerin ıslahı, heyelan olmadan yamaçların tahkim edilmesi veya imara kapatılması, yangın çıkmadan veya patlama olmadan kentlerin vahşi depolama alanlarının ıslah edilmesi pek gündeme gelmemektedir.

Bir belediyenin çevre korumaya yönelik olarak yaptığı yatırımların ilgili belde halkı tarafından anlamlı ve gerekli görülmesi gerekmektedir. Schumacher’in “*küçük güzeldir*” teorisi her küçük yerleşim yeri sakininin aynı motivasyon ile hareket edeceği anlamını taşımamaktadır. Şöyle ki, halkın çevre korumaya yönelik bilinç düzeyi ve seçmen talepleri ile siyasi otoritenin, aynı frekansta buluşması şarttır. Yine ilgili yerel yönetim personelinin de bu politikaları benimsemesi ve ekip ruhuyla hareket etmesi mali yeterlilikten önce gelmektedir. Cittaslow bayrağı olan salyangozun (Şekil 1.1.) Roszak’ın deyimi ile aşkın bir sembolün kesifleşmesine ve anlamdan yoksunlaşmasına yol açacak dejenerasyonuna mahal vermemek gerekmektedir (Roszak, 1999: 365).

Şekil 1.1. Cittaslow Bayrağı

Kaynak: Cittaslow International Network, (2020).

Cittaslow Uluslararası Ağı'na üyelik için kriterlerin en az yarısının ya yerine getirilmesi veya yerine getirilmesinin güvenceye bağlanması beklenmektedir. Bu değerlendirmede, bir projeye başlanması ve bunu destekleyecek resmi evraklara yer verilmesi halinde puan verilmektedir. Çalışmada Türkiye'deki Cittaslow kentler yalnızca çevre politikaları uygulamaları ile değerlendirilmekte olup, bu değerlendirmeye dayalı olarak ana hipoteze bağlı ilk alt hipotez şöyle oluşturulmuştur;

“Cittaslow belediyelerinin ödevleri arasında yer alan çevre politikalarına ilişkin çoğu kriter, belediyelerin farklı hizmet öncelikleri dolayısıyla taahhüt düzeyinde kalmaktadır.”

Cittaslow Kentler Ağı'nın uygulamaya yansıyan üç temel ve öncelikli amacı öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi doğanın ve doğal kaynakların korunabildiği sürdürülebilir ölçekte kentler inşa etmek; ikincisi, yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmek ve son olarak, endüstriyel üretimden elde edilen geliri ikame etmek üzere turizmi canlandırmaktır (Keskin, 2012: 96). Ancak üyelik için yarışan belediyelerde, taranan akademik kaynakların geneline de yansıyan yalnızca bir amacın vurgulandığı söylenebilir, o da kentin marka değerini öne çıkararak daha fazla turist çekmek. Bu

anlamda marka kentlerin stratejileri takip edilerek, kenti bir/birkaç özelliği veya ürünü ile dünyaya tanıtmak için çaba sarfedilmektedir.

Küreselleşmeye ve onun şeyleri metalaştıran para esaslı değerlerine tepki olarak ortaya çıkan yavaş hareketi, buradan beslenerek meşruiyet kazanmıştır.¹⁵ Ancak birçok küçük şehir, pazarlanabilir ve paraya çevrilebilir imajlarını ortaya koyma gayreti içerisinde (Fainstein ve Judd, 1999: 11). Bu, küresel düzene eklemlenme ve uyarla(n)ma çabasıdır ve bir çalışmada İspanyol Cittaslow kentlerinden bu çabanın örnekleri verilmiştir. Nitekim İspanya büyük kentlerinin de içerisinde yer aldığı küresel kentlerin imaj yaratımında; kongre merkezleri, alışveriş köyleri ve stadyumları öne çıkarken, küçük kentlerin asıl öne çıkarmaya çalıştığı şey, “küçük” olmanın ta kendisidir (Miles, 2006: 11). Oluşturulan bu imaj turist çekmekte ve yer yer nihai amaçlar gözden kaçmaktadır. Dünyadan iki örnekle devam etmek gerekirse; Avustralya’nın bir liman kenti olan Goolwa’nın, Cittaslow unvanı aldıktan sonra turistlerin yoğun ilgisine mazhar olması ve kentin sanat galerileri, tarihi binaları ve pansiyonlarının daha önce olmadığı kadar rağbet görmesi akademik çalışmalara konu olmuştur (Hürriyet Gazetesi, 2009). Yine İngiltere’nin Cittaslow üyesi olan Ludlow Belediyesi, şehrin girişine “*Biz, şehrimize gelen ziyaretçileri geri dönmeleri şartıyla seviyoruz*” yazısını asarak, turistik gezi amacını aşan yerleşme niyetine bir önlem almaya çalışmıştır (Cittaslow United Kingdom, 2020).

Ziyaretçi sayısındaki artışın çevre üzerinde beklenmedik olumsuz etkiler yaratabileceği yönündeki çıkarımları, Türkiye’nin Cittaslow kentleri üzerinden de görmek mümkündür. Buradan hareketle ana hipotezin ikinci alt hipotezi şöyle belirlenmiştir;

“Cittaslow olmak, tanıtımın ve turizmin artmasına vesile olan “yaratıcı endüstri” gibi görüldüğünden dolayı, bu unvanın, özellikle çevre politikaları üzerinde olumsuz etkisi olmaktadır.”

¹⁵ *Yavaş Hareketi* ya da *Slow Movement*, adını *Fast Food* karşılığından almaktadır. 1986 yılında, uluslararası fast-food şirketlerine tepki göstermek amacıyla ortaya çıkan *Slow Food* (Yavaş Yemek) zamanla kurumsallaşmıştır. Hareketin küresel sermayenin İtalyan mutfağını ve yerel lezzetleri yok etmesinden duyulan endişeler ile ortaya çıktığı unutulmamalıdır.

Çalışmaya konu olan Türkiye Cittaslow kentlerinin çoğunun nüfusları düşüktür. Örneğin Taraklı Belediyesi 6.895 ve Uzundere Belediyesi 8.744 nüfusa sahiptir (TÜİK, 2020a). Bu anlamda bir yatırım kararının verilmesinde optimal nüfus büyüklüğü gözönünde bulundurulmalıdır. Aksi halde kaynak amaca hizmet etmediği gibi kıt kaynakla meydana getirilen hizmet birimi de âtıl kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Bu önermeden yola çıkılarak nispeten küçük ölçekte olan birçok Cittaslow belediyesi için çevre yatırımları yapmanın verimsiz olacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle ana hipoteze bağlı üçüncü alt hipotez şöyle oluşturulmuştur;

“Türkiye’deki Cittaslow belediyelerinin, nüfuslarının yetersizliği dolayısıyla çevre korumaya dönük yatırımları (geri dönüşüm tesisi, atıksu arıtma tesisi gibi), verimlilikten uzaktır.”

Cittaslow felsefesinin de dayandığı sol ekolojik düşün temsilcileri mevcut küresel düzeni eleştirmektedir. Günümüz neo-liberal hâkim ekonomi politik bakış açısı muhafazakâr bir çizgi takip ettiğinden ve ekolojik yıkımı aciliyeti olmayan bir sorun ve olanı biteni serinkanlılıkla karşılamaktan öteye gidemediğinden dolayı, böyle bir tercihte bulunulmuştur. Sol ekolojik düşün hareketinin özünde bir düzen karşıtlığı (kapitalist üretim sistemine karşı) yer almaktadır. Çünkü düzen, ekolojist akademisyenlerin çalışmalarına septisizm veya abartı nazarıyla bakmaktadır. İlginçtir, akademik camianın ekonomistleri de kapitalizmin tüm içsel çelişkilerini ve insanlığa getirdiği nihilizmi görmezden gelerek, ekolojistlerin çalışmalarına şüpheyile yaklaşılmaya neden olmaktadır (Roszak, 1999, 350). Ancak bu çarpıtmanın sahteliği çoğu zaman bizzat kapitalist düzen yandaşlarınca itiraf edilmektedir.¹⁶

Bu çalışmada, pozitivistlerin ekosistemi materyalist bakış açısıyla soğuk sahiplenme çabalarının yetersizliği görülerek, yalnızca akademik ampirik açıklamalara yer verilmemiştir. Yavaş hareketinin ve felsefesinin fikir babası Carlo Petrini’nin doğa anaya (terra madre) karşı spiritüel düzlemde getirdiği açıklamalar; Roszak’ın “*kök*

¹⁶ “Yeşil Kapitalizm İmkansızdır” isimli eserinde, Daniel Tanuro, 2007 yılında Paris’te düzenlenen Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli’nde (IPCC); “bazı hükümetlerin ve iş çevrelerinin dolaylı ve dolaysız yöntemlerle iklimsel koşulların tanısını ne büyük ölçüde etkilediklerini ortaya koymuştur....Amerikan heyetinin başkanı Sharon Hays, BM görevlilerinin küresel ısınma ve siklonlar arasındaki ilişkinin (5 yıl boyunca), raporlarda mümkün olduğunca önemsiz gösterilmesi için ellerinden geleni-başarıyla-yaptıklarını kesin olarak kabul etmiştir.” demektedir, (Tanuro, 2010: 25)

anlamanın rezonansı” teorisine uygun düşmektedir (Roszak, 1999: 354). Cittaslow felsefesinin Petrini’nin kitabında da yer alan aşağıdaki derinlikli anlamı bu teori ile çakışma göstermektedir.

“... Ben Pazar ekonomisinin bittiğini düşünenlerin çok yanlış bir analiz yaptığı kanısındayım. Durum böyle değil. Aksine umalım ki pazar ekonomisi çok daha erdemli bir şekilde tekrar ayağa kalksın, gerçeklikten destek almayı bilip kırsal ekonomiye daha çok bağlansın. Bu durumun sadece üç beş hain tarafından belirlendiğini düşünenler de yanılıyor. Hayır, bu kötülüğün yarattığı kangren her bir yana yayılmış vaziyette: Politikadan hayata ve birçok insanın ruhuna kadar.”

“... Kesinlikle emin olduğum bir şey varsa, o da bu krizin beraberinde kırsal ekonomiye büyük bir ‘saygı’ getirecek olmasıdır. Tarıma, reel ekonomiye saygı getirecek; o ayakları toprağa basan, elleri nasırlı gerçek ekonomiden bahsediyorum.” (2017: 15-16)

Çevreciliği rakamlarla destekli ve akademisyenlerin yüzlerce referans ile dolu soğuk bilimsel metinlerine terketmenin yanlışlığının yanı sıra, onu bir yolunu bularak bir ideoloji ile eklemleme çabası da içsel anlamdan uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Sözgelimi çevrenin *“iyileştirilmesinin”* güçlü bir devletin müdahalesi ile gerçekleştirilebileceğine olan inanç devlet-yönelimli bir çevrecilik, kapitalizmin bir kötülüğü olarak görmek sosyalist bir çevrecilik ve insanın kendi toprağını sahiplenmesini gerekli görmek muhafazakâr bir çevreciliği beraberinde getirmektedir. Žižek’in *“ideolojik dikiş”* teorisi Cittaslow hareketinin de anlam zeminindeki kaymaları veya bilinçsiz saptırmaları tespit etmek maksadıyla kullanışlı görünmektedir (2019: 103).

Çalışmada yerinde ziyaret ve tespitler, halkla ve belediye yetkilileriyle yapılandırılmamış görüşmeler, resmi başvurular ile bilgi ve belge toplama yolu benimsenmiştir. Çevre politikalarının somut hizmetler olması dolayısıyla, araştırmacının mali imkânları ölçüsünde, yerinde yapılan incelemelerde gözlem yoluyla bilgiler toplanmıştır. Bu çalışmada anket uygulamaya ve istatistiki veriler işlemeye yer olmadığı düşünüldüğünden, somut veriler ile akademik çalışmalar, kütüphane ve internet üzerinden taranarak derlenmiş, çözüm önerileri sunulmuştur.

1.3. Araştırmanın Tasarımı ve Bilgi İşleme Teknikleri

J. S. Mill gibi Tocqueville de yerel yönetimlerin birer demokrasi okulu olduğunu ifade etmektedir (Pustu, 2005: 125). Yerel yönetimler içerisinde, demokrasi pratiklerinin vatandaş açısından deneyimlendiği en popüler kuruluşlar ise belediyelerdir. Belediyeler ve belediye yönetimleri, gelir düzeyleri, fiziki ve teknik imkânları ne olursa olsun

vatandaşın en çok başvurduğu yerlerden biridir. Bu anlamda yerel yönetimler içerisinde halka en yakın noktada bulunan belediyelere, Türkiye’de mevzuatla çok geniş ödevler yüklenmiştir.

Birer kamu kurumu olan belediyelerin, üstlendikleri bu görevlerin yanında ulusal ve uluslararası kuruluşlarla, yasaların elverdiği lde eklemleme çabaları bulunmaktadır. Bu çabaların hizmet niteliğini ve niceliğini arttırma, beldenin tanınırlığını ve prestijini, ulusal ve uluslararası düzlemde yükseltmek gibi farklı saikleri olabilmektedir. Özellikle beldenin altyapı hizmetlerinden, su ve kanalizasyon, yol ve bisiklet yolu, yeşil alan ve park/bahçe ile katı atık sahası gibi pahalı yatırımlarının finanse edilmesi için İller Bankası, Dünya Bankası, AB hibe programları ve kalkınma ajansları nezdinde proje bazlı başvuruları bulunmaktadır (İlbank, 2019).

Yukarıda bahsi geçtiği üzere, geçmiş dönemlerden kalma borç yükü (10 Milyar TL’den fazla) dolayısıyla (İlbank, 2020, Türkiye Gazetesi, 2020), aciliyeti bulunan ve programa alınan hizmetler ve finansal darboğaz nedeniyle büyükşehir belediyelerinin dahi hibe/yardım yolu dışında, altyapı ile ilgili bazı hizmetlerini istenilen düzeyde gerçekleştirmedikleri veya uzun süren çabalar sonucunda gerçekleştirebildikleri bilinmektedir.¹⁷ Bu durum orta büyüklükte veya belde lğinde bir belediyenin, katı atık geri dönüşümü veya ayrıştırılarak bertarafı, sıvı atığın filtrelenerek drene edilmesi ve buna yönelik kentsel altyapısını ihdas etmesinin zorluklarını ortaya koymaktadır.

yelik öncesinde pek tanınmayan Cittaslow kentlerine turistlerin ilgi göstermeye başladığı daha önce de ifade edilmiştir (Sezgin ve nvar, 2011:133). Bu durum Cittaslow doğal kaynaklarının ve altyapısının üzerinde kapasiteyi aşan bir yüke neden olmaktadır. Türkiye’den bir örnek ile devam etmek gerekirse; nüfus bakımından en kalabalık Cittaslow kenti Seferihisar olup, hali hazırdaki nüfusu 48 bindir (TÜİK, 2020a). Dönemin belediyesi Cittaslow taahhütleri arasında yer alan biyolojik atık su arıtma tesisini 50 bin kişi kapasiteli olarak yapmıştır (Cittaslow Türkiye, 2012). Yerli ve yabancı turistlerin beldeye geldiği yaz aylarında, Seferihisar nüfusu artmaktadır. Bu, Seferihisar Cittaslow olmadan önce de bilinen bir vakiadır. Yazın nüfus 4-5 kat arttığından dolayı

¹⁷ Manisa Büyükşehir Belediyesi katı atık geri dönüşüm tesisini programa almasından yıllar sonra 2017 yılında 112 milyon TL bedelle faaliyete sokmayı başarabilmiştir. Bu yatırımın Manisa’nın en büyük kamu yatırımı olduğu ifade edilmektedir. (Manisa Büyükşehir Belediyesi, 2020)

temizlik yükü artmakta ve ek çözüm yolları bulunması zorunlu hale gelmektedir (Seferihisar Belediyesi, 2020). Ortalama bir hesaplara, Seferihisar'ın nüfusu, yılın en az 3 ayında 200 bine yaklaşmaktadır. Dünyada Covid 19 pandemi süreci yaşandığından bu yana yerleşiklerin artmasıyla birlikte, ilçenin kâğıt üzerindeki nüfustan çok daha fazlasına ev sahipliği yaptığı anlaşılmaktadır. Pandemi geçici bir süreç olmakla birlikte etkilerinin uzun vadede devam etmesi beklenmektedir. Bu durumda, Cittaslow unvanının çekiciliğine bir de pandemi süreciyle hızlanan büyük kentlerden kaçışın etkileri ile Cittaslow kentlerinin kalabalıklaşması ve çevre üzerindeki baskının artması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle yapılacak altyapı yatırımlarının etkin olabilmeleri ancak gelecek projeksiyonlarının doğru biçimde yapılmasına bağlıdır.

Cittaslow AB değerleri ile şekillenmiş bir organizasyondur. Bu organizasyonun kapitalist üretim biçimine, şeylerin metalaşmasına, silikleşmesine, kimliksizleşip tektipleşmesine karşı savaşım içerisinde olduğu ve çatı kavramı olan “yavaşlık felsefesi” ile modern dünyanın nihilizme kapılmış insanlarına umut vadetmektedir (Petrini, 2017: 68). Dünyanın bütün kıtalarında, kalabalık bir şebeke oluşturmuş olan Cittaslow, Türkiye’den de kayda değer düzeyde kabul görmüştür.

Türkiye’nin kuruluş felsefesi batı değerleri ile uyumlu olduğundan dolayı, kurulduğu 1920’den beri, batı menşeli organizasyonlara katılım için çaba sarfedilmektedir. Türkiye kurtuluş mücadelesini takiben Milletler Cemiyeti’ne, BM Örgütü’ne (1945 yılında kurucu üye sıfatıyla), NATO’ya (1952) ve ömrü nispeten kısa birçok, askeri, siyasi ve ekonomik oluşuma üye olmuştur. Nihai hedefi sınırların kalktığı birleşik bir siyasi yapı olan AB’ye ise 1963 yılından beri (Ankara Anlaşması) üye olmak için hükümetler üstü bir çaba sarfedilmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2020).

Batı ile eklemlenme çabalarına, ulusal düzeydeki anlaşmalara (mevzuat değişiklikleri eşliğinde) dayalı olarak, yerel yönetimler düzeyinde de destek verilmektedir. Kentlerde yerel demokrasi ve katılımcılığı öne çıkaran, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1993) ve BM-Kalkınma Programı (UNDP) çerçevesinde Türkiye’de 77 il belediyesinin katıldığı Yerel Gündem 21 Programı’na (1997) ortak olunmuştur (Habitat Derneği, 2020). Bununla birlikte Türkiye’den birçok belediyenin katıldığı Cittaslow gibi sürdürülebilir kalkınma odaklı dört büyük oluşumdan bahsetmek gerekir. Bunlar; Avrupa Kentler Birliği (Eurocities) (en az 250 bin nüfus kriteri

aranmaktadır), Sürdürülebilir Kentler Ağı (ICLEI), Dünya Miras Kentleri (World Heritage Cities) ve Yoksullukla Mücadele Eden Kentler Ağı'dır (World Alliance of Cities Against Poverty) (Çalışkan, 2016: 307-326).

Türkiye'deki tüm kademe belediyelerinin üyesi bulunduğu Türkiye Belediyeler Birliği, tüzel kişilik olup bu sıfatla çeşitli uluslararası belediye ağlarına dahil olmuştur. Bunlardan öne çıkanlar; 240 bin kentin üye olduğu Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı (UCLG) ve bu teşkilatın Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatı'na (MEWA), Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Birliği'ne (CEMR) ve Dünya Su Konseyi'dir (WWC). Türkiye Belediyeler Birliği bu örgütlerde etkin görevler almakta, birçok belediye başkanı ve meclis üyesinin bu organizasyonlarda aktif rol almalarını desteklemektedir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2019: 94-125). Cittaslow ile paralellik gösteren muhteviyatıyla; ilki 1992 yılında ve ikincisi ile 2008 yılında ilan edilen Avrupa Kentsel Şartı I ve Avrupa Kentsel Şartı II ulusal düzeyde değil, yerel yönetimler düzeyinde başvuru kabul etmektedir. Ancak Türkiye'den Avrupa Kentsel Şartını onaylayan bir yerel yönetim birimi henüz mevcut değildir (Pektaş ve Akın, 2010: 27).

Uluslararası Cittaslow Ağı da yerelde seçimle iş başına gelen belediye yönetimlerini muhatap kabul etmektedir. Ancak bazı ödevlerde belediye yetkilerini aşan beklentiler söz konusudur. Söz gelimi çevresel politikalar başlığı altında yer alan; *"1.7. Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu"*, *"1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi"*, *"1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması"* ve zorunlu ödevlerden biri olan *"1.10. Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması"* kriterlerinin tamamının muhatabı belediye iken, Türkiye şartlarında taşra örgütünün bir parçası olan kaymakamlık yetki alanına gireceğinden, bir belediye yönetiminin tek başına bu kriterleri karşılaması beklenemez. Bu durum uluslararası alanda belediyelerin elini zayıflatmaktadır. Çalışma muhtemel yetki çatışmalarını da değinmekte, bu konuda çözüm önerileri sunmaktadır.

Çalışma, yukarıda bahsi geçen çok boyutluluğu ile ele alınmakta, mevcut durum anlaşılmalı ve öneriler sunulmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada, daha önce yapılan akademik eserlerden faydalanılmış, yüz yüze ve telefonla görüşmeler ile internet ortamındaki tüm yazınsal ve görsel dokümanlardan istifade edilmiş, ilgili belediyelerle yazışmalar gerçekleştirilerek somut verilere ulaşılmıştır.

1.4. Kavram Tanımları

Cittaslow (Sakin Şehir): Günümüz küreselleşme ve tektipleşme hareketinin getirdiği küresel kentlerin insanı mutsuz, hasta ve yaşadığından tat alamaz hale getirdiğinden hareketle; doğanın korunduğu, küçük ölçekli (50 bin nüfusun altı), yerel mimari, yemek kültürü ve kent kimliğinin öne çıkarıldığı bir kent modelidir. Cittaslow, uluslararası düzeyde ağa sahip olup, genel merkezi İtalya'nın Orvieto kentidir. Bununla birlikte en az 5 üyesi bulunan ülkelerde kurulmuş bulunan 20 ulusal ağ ile o ülkede ulaşılabilir olmayı sağlamıştır (Cittaslow Türkiye, 2021). Cittaslow yer duygusunun yitirildiği, kentlerin homojenleştiği bir dönemde yerel tarih ve kültürüne yaslanarak var olmayı tercih eden kentler topluluğudur ve fikir babası slow food hareketinin kurucu Carlo Petrini'dir (Radstrom, 2011: 91). İlk olarak İtalya'nın Greve in Chianti kenti belediye başkanı Paolo Saturnini'nin girişimleri ile Orvieto, Bra ve Positano belediyelerinin katılımları ile 1999 yılında resmi olarak kurulmuştur (Cittaslow International, 2020; Kostulska vd., 2011: 188).

Sürdürülebilirlik/ Sürdürülebilir Kalkınma (Sustainability/ Sustainable Development): Bir yandan insan faaliyetleri sonucu üretimin, diğer yandan ekosistemdeki çeşitliliğin devamlılığı sağlanırken, insanlığın doğa ile birlikte yaşamının daimî kılınabilmesidir. Sürdürülebilirlik (sustainability) ilk defa, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonun tarafından 1987 yılında yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" (Brundtland Raporu) isimli raporda yer alan sürdürülebilir kalkınma terimi "*Bugünün ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin ihtiyaç ve beklentilerinden ödün verilmeden karşılanması*" olarak tanımlanmıştır (Brundtland, 1987).

Çevre Politikası (Environmental Policy): Bir ülkede çevre konusundaki tercihlerin belirlenme sürecidir. Çevre sorunlarının çözümü konusunda bir ülkenin benimsemiş olduğu ilkeler ve tedbirler bu kapsamda değerlendirilmektedir (Çevre Kanunu, 1983; Toprak, 2006: 151). Ancak bu çalışmada genellikle Cittaslow Çevre Politikaları'nı kastetmek maksadıyla kullanılmaktadır.

Cittaslow Çevre Politikaları (Cittaslow Enviromental Policies): Cittaslow üyelik başvuru kriter başlıklarından ilki olup, 12 maddeden oluşmaktadır. Bunların 5 tanesi üyelik için zorunlu ön şart olarak benimsenmiş, bu koşulların yerine getirilmesinin

ilgili proje ve çalışmalarla kanıtlanması istenmiştir. Cittaslow Çevre Politikaları kriterleri şöyledir;

*1.1. Hava temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi**

*1.2. Su temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi**

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal ortalamayla karşılaştırılması

*1.4. Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması **

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

*1.6. Kentsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması **

1.7. Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

*1.10. Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması **

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketimi

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması.

** işaretli maddeler üyelik için yerine getirilmesi zorunlu olan kriterlerdir.*
(Cittaslow Türkiye, 2020)

Cittaslow çevre politikaları, organizasyonun en önemli felsefik varlık nedenini teşkil etmektedir. Antroposentrik anlayıştan ekosentrik anlayışa geçişin önemli bir ayağını oluşturan Cittaslow, yalnızca kent sakinlerinin değil, flora ve faunanın da uzun erimli yaşar kılınması ve korunması noktasında doğayla barışık bir çevreci anlayışı dikte eder. Temiz enerji kaynaklarının kullanılması, geri dönüşüm, gürültü kirliliğinin azaltılması, biyoçeşitliliğin korunması ve ışık kirliliğinin azaltılması yalnızca insan odaklı hedefler olarak yorumlanmamalıdır. “Saygı” temelli çevre politikalarının özünde tüm canlı varlıklara ve canlılığı günümüzde kabul gören toprağa ve suya (Emoto’dan akt. Çolakoğlu: 2008: 67); kısacası doğaya saygı, çevresel politikaların ruhunu yansıtmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sunuş Sırası

Araştırmanın sunuş sırası şöyledir:

Araştırma 7 bölümden oluşmaktadır. “ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, HİPOTEZLERİ VE YÖNTEMİ” başlıklı birinci bölümünde, araştırmanın konusu ve amacı, hipotezleri ve yöntemi, bilgi derleme ve işleme teknikleri, kavram tanımları ve araştırmanın sunuş sırası verilmiştir.

Araştırmanın “KENT TARİHİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT ARAYIŞLARI” başlıklı ikinci bölümünde, kentleşme ve çevresel sürdürülebilirlik kavramları irdelenmiş, kentleşmenin endüstri ile ilişkisinin neden olduğu çevre sorunları ele alınmıştır. Bu bölümde kent tarihine değinilmiş, ütopya kentler ve ütopyaadan hayat bulan kent modellerine yer verilmiştir.

“SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ÇABALARI” başlığını taşıyan üçüncü bölümde sürdürülebilir kentsel endüstriyel faaliyetler için uluslararası örgütlerce ortaya konan anlaşmalara yer verilmiştir.

Araştırmanın “SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR KENT MODELİ OLARAK CITTASLOW” başlığını taşıyan dördüncü bölümünde yavaş hareketi (slow movement) ile ilgili tarihsel süreç, farklı alanlardaki (tarım, turizm, yeme-içme vb.) uygulamalar yönüyle ortaya konulduktan sonra Cittaslow (Yavaş Kent Hareketi) , kuralları/kriterleri ve dünyadan örneklerle sürdürülebilir kent ve çevre uygulamaları yönüyle ele alınmıştır.

“TÜRKİYE’DE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇABALARI VE YEREL YÖNETİMLER” başlığını taşıyan beşinci bölümde ise Türkiye’de ulusal ve yerel düzeyde çevre korumacılığına dönük çabalar, mevcut durum ile birlikte ele alınarak tartışılmıştır.

Araştırmanın altıncı bölümü “SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE POLİTİKALARI AÇISINDAN TÜRKİYE’NİN CITTASLOW KENTLERİ” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Türkiye kentlerinin Cittaslow Ağı’na üyelik süreci tarihsel boyutuyla ele alınmış, mevcut 21 üye kentin çevre politikalarına ilişkin faaliyetleri tartışılmıştır.

Araştırmanın yedinci ve son bölümü ise “SONUÇ” başlığından oluşmaktadır. Araştırmanın sonunda da alfabetik sıraya göre hazırlanmış olan “KAYNAKÇA” bulunmaktadır.

2. KENT TARİHİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT ARAYIŞLARI

Kentler binlerce yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir ancak sürdürülebilirlik çabası bu tarihi geçmişle kıyaslanamayacak kadar yenidir. Sürdürülebilirlik temel anlamıyla, sürekliliği ve kesintisizliği ifade etmektedir. Bu anlamıyla sürdürülebilirlik, insan faaliyetlerinin (ekonomik, davranışsal veya duygusal) tekrarını değil, fakat bu tekrarı sağlayacak maddi ve manevi unsurların devamlılığını ve istikrarlılığını anlatmaktadır (Altuntaş, 2012: 137). İnsan faaliyetlerinden, bireysel veya örgütsel girişimleri anlamlı kılan sürdürülebilirlik, bu girişimlerin sürekliliğini ifade ettiği gibi insan, doğa (kaynaklar) ve diğer canlılar için oluşan fayda/faydaların da zaman çizelgesi üzerindeki devamlılığını anlatmaktadır. Çıkış noktası çevre tahribatının önüne geçmek ve dünya ekosistemini korumak olan sürdürülebilirlik kavramı, zamanla çok boyutlu bir hal almıştır (Tosun, 2009: 1-2).

Sanayi Devrimi sonrasında insanlık üretimin bedelsiz bir unsuru olarak gördüğü doğayı ve doğal kaynakları, yoğun bir biçimde kullanmıştır. Hammadde ve enerji kaynaklarının sınırsız olmadığı ve insan faaliyetlerinin doğayı geri dönülmesi güç bir biçimde tahrip ettiğinin anlaşılması ise ancak 20. yüzyılın sonlarını bulmuştur. Bu tahribatın esas müsebbibi üretim ve tüketimin mekânı haline gelen kentlerdir. Kentler insan yığınlarının oluşturduğu karbon ayak izinin ekoloji üzerindeki yükünü artırmakla kalmamış, flora ve faunayı tüketerek iklim değişikliğine sebep olmuştur (Portney, 2013: 7-14).

20. yüzyılın son çeyreğinde bir kurtuluş reçetesi gibi gündeme gelen sürdürülebilirliğin, çeşitli disiplinlerin kendi iç dinamikleri, araştırma ve arayışlarının odak noktasında yer alan kavramlarla eklemlenmesi çabası gündeme gelmiştir. (Song, 2011: 145). Oysa doğal kaynaklara parasal değer atfeden ve piyasalaştıran günümüz neo-liberal ekonomi anlayışı, maliyet etkinliği olmayan çözüm yöntemlerine doğanın iyiliği için olsa bile, olumlu bakmamaktadır.

2.1. Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Kentlerin tarih sahnesine ilk defa ne zaman ve nerede çıktıklarına ilişkin bir uzlaşa bulunmamakla birlikte, yapılan arkeolojik çalışmaların çoğu M.Ö. 4000-3500 yılları arasında Avrupa, Mezopotamya, İndus Vadisi ve Afrika'nın kuzeyindeki bölgelerde

köylerden onlarca kat fazla nüfusa sahip yerleşim yerlerinin dünyadaki ilk kent örnekleri olduğunda birleşmektedir. Bu, insanlık tarihinde “kentsel devrim” (the urban revolution) olarak nitelendirilmektedir (Childe, 1950: 8). Antik Yunan kentleri ile Mısır’daki Memphis, Thebes ve Mezopotamya bölgesindeki Babil, Ur ve Sümer kentleri hakkında yapılan çalışmalar, bu kentler hakkındaki bilgimizi arttırmış olmasına rağmen; araştırmalara yeterince finansman sağlanmadığı için, tarihi daha eskilere dayandığı iddia edilen Çin ve Hindistan’daki kentlere ilişkin yeterli bulgular henüz elde edilememiştir. Dolayısıyla yapılan arkeolojik çalışmalarda Doğu’nun ve Uzakdoğu’nun kentleri ihmal edilmiş, daha eskilere ait birçok medeniyetin izleri, tam anlamıyla ortaya çıkarılamamıştır (Hatt ve Reiss, 2002: 27). Bu eksiklik ve yazılı kaynakların (taş tabletler) istenilen düzeyde çözümlenememiş olması, kent tarihine ilişkin eksikliklerin kaba kategorileştirmelerle manipüle edilmesine neden olmuştur. Kentleşme tarihine ilişkin bir netlik olmaması, bu alanı yoruma açık hale getirmekte, her araştırmacı yalnızca batılı araştırmacıların verilerini ölçüt almaktadır.

Kentlerin ve kentsel nüfusun oluşmasında önem arz eden ve kendi tarihsel gerçekliklerinde değişkenlik gösteren teknoloji ve buluşlardan; hayvanların evcilleştirilmesi ve toprağın işlenmesi, tekerleğin icadı, pulluğun tarımda kullanılması, metalürjinin gelişerek madenlerin yaygın olarak işlenmesi gibi gelişmelerin, kentler var olmadan çok önce ortaya çıktığı bilinmektedir. Ancak bu teknoloji ve buluşların, kentlerin tarihsel varoluşlarının başlangıcında işlevsel anlamda önemli katkıları olmuştur. Aksi halde, eski kentlerin belli bir bağımlı nüfusa -artı ürün oluşmazsa- ev sahipliği yapacak koşulları eksik ve açıklamadan yoksun kalmaktadır. Kentleri oluşturan ve nüfusunu besleyen tarımsal artı ürün, zaman içerisinde bu artı ürün üzerinde tasarrufta bulunacak (idari, askeri ve sosyal harcamalar) bir yönetim tabakasını ve halkı bir arada tutacak dini yapıyı oluşturmuştur (Hatt ve Reiss, 2002: 27-28; Uğurlu, 2010: 30)

Tarihteki ilk kentler istisnalar haricinde küçüktür ve belli başlı yönleriyle öne çıkmaktadır. Bu kentler günümüz kentlerine nisbetle sınırlı bir ölçeğe sahip olup, ulaşım ve iletişim ağları bakımından zayıf ve bu nedenle tarımsal artı değerini yeterince yansımadığı, savunmasız yerleşim yerleridir. Tarihteki ilk kentler, çoğunlukla ticaretle ön plana çıkmaktaydılar ancak yer yer dini sembol ve simgelerin merkezi olmakla ün yapanları da vardır. Başkent olarak belirlenen bazı kentlerin de bu misyonlarına uygun

olarak geliştiği ve bu sayede canlılık kazandıkları bilinmektedir. Ancak siyasal boşluklar ve güvenlik zafiyetleri ile Roma ve Yunan güçlü kentleri de zamanla yıkıma uğramışlardır. Kent sosyologlarının çalışmalarında, bu kentlerin düşük kentlileşmiş kitleler tarafından yağmalanması, istikrarsız vergi sistemleri ile tarımsal art bölgeler ile zayıf bağlantıları dolayısıyla tarih sahnesinden silindikleri ifade edilmektedir. Kimi çalışmalar ise günümüz kentsel sürdürülebilirlik sorunlarına benzer nedenlerle birçok antik kentin sönmüldüğünü ortaya koymaktadır (Butzer ve Endfield, 2012: 3628; Hatt ve Reiss, 2002: 28). İlk kentlerle ilgili olarak yukarıda kısaca izahatı yapılan koşullar ve nüfus büyüklükleri dikkate alındığında Sanayi Devrimi sonrasında gelişen kentlerle aralarında çok büyük farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu anlamda “*kent*” ve “*kentleşme*” sanayileşme öncesini değil, modern kenti tarif etmektedir (Kaypak, 2013: 81).

Kentleşme tarihi bir değişim dönüşüm ve geçiş sürecinin tarihidir. Bu değişim ve dönüşüm kırdan kentlere doğru bir nüfus akışını, kültürel ve kurumsal anlamda bir değişimi de ifade etmektedir (Keleş, 1994: 275). Kentleşme, mevcut kentlerin ulaşım, iletişim ve altyapı ağlarının gelişmesine, nüfus artışıyla birlikte tarımsal faaliyetlerin azalarak sanayi faaliyetlerinin yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Kimi zaman ise kentleşme, köy ve kasaba gibi bazı yerleşim yerlerinin yeni cazibe merkezlerine dönüşmesi, iş bölümü ve uzmanlaşmanın artışıyla yeni kentlerin oluşması sürecini anlatmaktadır. Kent tarihinde önemli bir yer tutan ve artı değer oluşturan kırsal kentle bağı aslında hiçbir zaman kopmadığından dolayı, kırsal alandaki sorunlar ile kentleşme arasında da bir bağdan söz etmek gerekir (Çakır Sümer, 2020: 273).

2.2. Sanayi Devrimi Öncesi Kentlerde Sürdürülebilirlik

Kentlerin köklü geçmişine rağmen tarihi kaynakların yetersizliği, tarihi kalıntıların kentsel yaşamla ilgili olarak dar bir yorum yapma seçeneği sunması ve Sanayi Devrimi öncesinde doğa ile ilgili kirlilik düzeyinin bir kriz oluşturacak boyutta olmaması dolayısıyla; eldeki veriler ışığında üç başlıkta Sanayi Devrimi öncesi sürdürülebilirlik çabaları incelenmeye çalışılmıştır.

2.2.1. Antikçağ Kentlerinde Sürdürülebilirlik Çabaları

Site (kent) yönetimi M.Ö. 1500-1000 yıllarında Babilliler, Sümerler ve İbranilerde görülmesine rağmen, Antik Yunan Polis’leri (kentleri) batılı kaynaklarda kent tarihinin

başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Pustu, 2006: 132). Antik Çağ (Antique Ages) M.Ö. 8. yüzyıl ile M.S. 5. yüzyıla kadar süren zaman dilimini ifade etmektedir. Antik Çağ denilince akla günümüz Yunanistan kıyı ve ada kentleri ile batı Anadolu kentleri gelmektedir. Ancak bu dönemin dünyanın diğer bölgelerinde nasıl yaşandığı ile ilgili olarak elde yeterince bilgi bulunmamaktadır. Yeni çalışmalar şaşırtıcı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Mısır, Güney Amerika ve Türkiye'nin güneydoğu bölgesinde (Göbeklitepe) yapılan arkeolojik çalışmalar bu bölgelerde yaşayan bazı medeniyetlerin inşa ettiği, dönemine göre gelişkin, yerleşimlerin bulunduğunu göstermektedir.

Avrupa, Kuzey Afrika, Mezopotamya ve Çin'deki ilk kent örneklerinde kentten ziyade büyük köylerden söz etmek daha doğru olacaktır. Bu dönemde kır ile kenti ayrı düşünmemek gerekir. Çünkü vahşi doğadan ve diğer kolonilerin saldırılarından korunmak için inşa edilen surlarla çevrili bu kentlerin yerleşim için seçtikleri yerler çorak tepelerdir. Ekonomik faaliyet anlamında ise tarım (neredeyse yalnızca buğday üretimi) öne çıkmaktadır. Aşırı bir nüfus artışı çoğu kent için istenmeyen bir durumdur çünkü temel geçim kaynağı bu kentlerin yakınlarında (yürüyerek erişilebilir mesafelerde bulunan) tarımsal alanlardır ve kentin bu alanın dışına çıkması arazi ıslahı, vahşi hayvanlardan korunma ve sulama gibi maliyetler yönünden akıllıca görülmemektedir. Dönemin kentlerinin sulama kanalları ile kurak yerleri yeşil vahalara dönüştürmesi, organik atıkların toprağı besleyip zenginleştirmesi gibi yönleri ile doğaya zararlı olmaktan çok, faydalı olduğu yönünde yorumlar dile getirilmektedir (Mumford, 1965a: Jefferson, 1931; Brunches, 1920).

Antik dönemde kentlerin bazılarında nüfus yoğunluğu günümüz kentleri ile benzerlik göstermektedir. Kaynaklara göre dönemin Babil, Syracuse ve Atina gibi kentlerinin nüfusu 350-400 bin aralığındadır. Antik Çağ ile anılan kent site devletleri Yunanistan kıyıları, İtalya kıyıları, Ege kıyıları ve Batı Karadeniz kıyılarında kurulmuştur (Mazı, 2008:34-35). Yüksek bir kale içerisinde inşa edilen bu kentlerde yönetimi temsil eden saray, ruhban sınıfını temsil eden tapınak ve tarımsal ürün ambarları bulunmaktadır (Bumin, 1990: 23). Bununla birlikte kentin yalnızca savunma amaçlı değil fakat sınıfsal nedenlerle kırdan yüksek kale duvarlarıyla ayrılması ve kır ile ticaret düzeyinde irtibatta olduğu bilinmektedir. Kentlerin birer kahramanı ve birer tanrısı da bulunmaktadır. Kutsallık atfedilen bu kentlerin cadde ve sokakları, agora ve akropolü ve

tiyatroları tanrıya aittir. Tanrı, kentini düşmanlardan korurken, orada yaşayan insanlar da tanrıyı kutsamak için kentin her yerini yüksek bir sanat ve estetik duygusuyla inşa ediyor, heykel ve mozaiklerle süsleyerek temiz tutuyorlardı. Sözelimi Atina kenti, Tanrı Athena'ya, Argos kenti ise Tanrı Hera'ya aitti (Sevin, 1982:225). Kentiyöneten kral, tanrı tarafından insanları mutlu etmek için seçilmiş bir vekil olarak görülmekteydi (Bumin, 1990: 23).

Antik dönem kentlerinin doğal kaynakları koruma konusunda bilinçli bir faaliyetinin bulunmadığı, nüfus baskısı sonucu kentsel ekolojide bozulmaların meydana geldiği araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur. Hippokrates'in "*Hava, Su ve Mekanlar*" isimli eseri kentlerde inşa edilen konut yapılarını etkilemiş, binaların yüksek sıcaklardan korunması ve serin rüzgarlar almasını sağlayacak biçimde dizayn edilmelerine vesile olmuştur (Mumford, 2007). Ancak konutlarda kanalizasyon ve su tesisatının ihmal edildiği hususunda araştırmacılar hem fikirdir. Kentlerin kamusal alanlarını teşkil eden agora, tiyatro, tapınak, cadde ve meydanlardaki temizlik ve estetik anlayışının polis vatandaşlarının özel yaşam alanlarına yansımadağı, doğal kaynakların korunması konusunda bilinçli bir çabanın bulunmadığı sonucuna varılmıştır (Aliağaoğlu ve Özkan, 2020: 10).

2.2.2. Roma Kentlerinde Sürdürülebilirlik Çabaları

Roma, M.Ö. 753 yılında birkaç köyün birleşmesi sonucu kurulmuş ve 1453 yılında Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans) yıkılışına (İstanbul'un Fethi'ne) kadar ayakta kalmayı başarmış bir devlettir. Roma'yı ayakta tutan şey, yalnızca emperyal (yayılmacı) bir politika izlemiş olması değil, aynı zamanda İmparator Justinianus döneminde yazılan hukuk kurallarının (Roma Hukuku) sağladığı güvenceler ve modern kentlerin atası sayılan Roma kentlerinin oluşturduğu artı değerdir (Schwarz, 2006: 186).

Roma İmparatorluğu'nun merkezi Roma kenti, kuruluşundan itibaren birkaç yüzyılda karayolları ile limanlara ve dünyanın çeşitli ülkelerine bağlanarak ticaret ile büyümüş kısa sürede kentin nüfusu bir milyonu aşmıştır (Kılıçbay'dan akt. Yaylı ve Küçük, 2011: 127).

Roma İmparatorluğu'nun kentleri korunaklı surlarla çevrilirken kentler iki bölgeden oluşmaktadır. *Civitas Politis* vatandaşların yaşadığı politik mekânı (urban) temsil ederken, kentin etrafını çevreleyen *Territorium* tarımsal alanı ve kırı (rustica)

temsil etmektedir. Yunan antik kentlerine özgü *erdem ve bilginin peşinden koşmak* yerine Roma kentleri -günümüz kentlerinde olduğu gibi- siyasal faaliyetler ile güç edinmek ve bireysel çıkar elde etmek üzerine kurgulanmıştır (Tannenbaum ve Schultz'dan akt. Yaylı ve Küçük, 2011: 127). Bununla birlikte Roma kentleri, kent planı anlamında da modern kente model olmuştur. Arena, forum, saray, hastane (apothecary), apartman (insulae), villa, tapınak, hamam ve amfiteatro bir Roma kentlerinin temel yapılarıdır. Orta ve üst sınıfın oturduğu villalar çok katlı, güneş alan ve alttan ısıtılmalı binalar olarak tasarlanmış, hamamı bulunan bu evlerde kanalizasyon ve su bağlantısı (yağmur suyu biriktirmek de dahil) yapılması zorunluluğu getirilmiştir. Bu konutların birer bahçeye sahip olması ve bir bölümünün çatısız yapılarak gökyüzünü görmesi sağlanmıştır (Fleury ve Madeleine, 2012: 160).

Roma kentleri günümüze kıyasla bile müreffeh bir yaşama ev sahipliği yaparken, bu zenginlikten kentin yalnızca soylularının yararlandığı unutulmamalıdır. Kölelerin ve düşük gelirlielerin çoğunlukta olduğu bu kentler, gösterişli yaşamın yüzyıllar boyunca sürdürülebilirliği adına insan ve doğanın yoğun sömürsüne dayalı bir ekonomik sistem kurmuşlardır (Yaylı ve Küçük, 2011: 132-135).

2.2.3. Orta Çağ Kentleri

Orta Çağ olarak ifade edilen zaman dilimi Eskiçağ ile Yeniçağ arasında kalan dönemdir. Roma İmparatorluğu'nun doğu ve batı olarak ayrıldığı 395 yılından başlayıp, Osmanlılar tarafından 1453 yılında İstanbul'un Doğu Roma İmparatorluğu'ndan alınmasıyla sona ermiştir. Orta Çağ gerek İslam ve gerekse de Hristiyan toplumlarda dini kurumların, dini liderlerin, simge ve sembollerin güçlü olduğu ve yine bu kurumların yönlendirmeleri kitlesel din savaşlarının yaşandığı bir dönemdir (Agibalova ve Donskoy, 2017: 140-141). Bu dönemde güney Asya, Afrika'nın güneyi, Avustralya ve Amerika kıtaları geleneksel yaşamın sürdüğü henüz keşfedilmemiş yerlerdir. İki semavi dinin etkisindeki Avrasya toplulukları arasındaki hükümlerlik mücadeleleri aynı zamanda karşılıklı etkileşime de neden olmuştur. Bu etkileşim sonucunda kentler de şekillenmiştir.

Orta Çağ İslam kentleri genellikle bir "Ulu Cami" etrafından şekillenirken, Hristiyan kentlerde ise kilise ya da katedral merkezi bir role sahiptir. İnanç merkezli bu şekillenme neticesinde Hristiyan ruhban sınıfı çağına göre kilise ve katedrallerde, halkın türlü yoksunluklarından uzakta yaşarken, halk kent nimetlerinin uzağında kirlilik, sefalet

ve hastalıkla mücadele etmiştir. Orta Çağ Avrupa kentlerinde yaşanan çevre kirliliğini anlatan bir çalışmada (Ciecieznski, 2013: 92-99); İngiltere kentlerinden Londra, Oxford, Northampton, York, Sourthampton, Salisbury, Lynn ve Coventry kentlerinde insan ve hayvan artıklarının yarattığı kirlilik irdelenmiştir. Dönemin İngiltere kentlerinde 12.-15. yüzyıllar arasında son derece rahatsızlık veren kokuların, görsel kirliliğin ve hatta araç (at arabaları vb.) ve insan trafiğini engelleyen atıkların neden olduğu krizler kralın, yerel yönetimlerin ve kolluk kuvvetlerinin çeşitli müdahale ve yasaklamalarına konu olmuştur. Avrupa’da “black death” (kara ölüm) olarak bilinen cüzzam hastalığının nedeninin kötü koku olduğu yönündeki yaygın inanış dolayısıyla bu manzara zaman zaman kamuoyunun da tepkilerine neden olmuştur. Kasapların kestiği başta domuz ve büyükbaş hayvanların oluşturduğu kirlilik, kan ve sakatatların sokaklarda yaygın varlığı ve bu şekilde çürümeye terkedilmeleri, hayvan gübresinin rastgele sokak ve caddelere dökülmesi, altyapının yokluğunda akarsu kenarlarındaki derme çatma tuvaletlerin inşa edilmesi gibi olumsuzluklar hem hava kalitesini hem su kalitesini düşürmüş ve hem de görüntü kirliliğine sebebiyet vermiştir. Dönemin yerel yöneticilerinin çare arayışları bu atıkların Thames Nehri başta olmak üzere akarsulara dökülmesini salık vermek biçimindedir. Bu tedbir ise tatlı su kaynaklarını kirleterek halk sağlığını derinden etkilemiştir. Benzer durum günümüz Avrupa kıtasının hemen her yerinde yaşanmış, kent ve çevresinin hijyen koşulları ile insan sağlığı arasındaki illiyet bağı kurularak belediye teşkilatların oluşumuna zemin hazırlanmıştır (Sabine, 1933: 349-353).

Weber’e göre ise batı kentleri feodalizmden kapitalizme geçişi kolaylaştırmıştır. Çevresel koşulların elverişsizliğine rağmen Orta Çağ batı kentlerinde bulunan kentin kalesi, tarım dışı sektörlerin ve kısmen sanayi ürünlerinin satıldığı bir pazar, yargılama işlevini gören kentin mahkemesi/mahkemeleri ve hukuk sistemi ile kentin kısmen özerk olması Weber tarafından idealize edilmiştir. Weber’e göre tüm bu nitelikler Orta Çağ batı kentlerinde mevcuttur (Weber, 2000: 91).

Aynı dönemde İslam Dini’nin yaygın olduğu Ortadoğu toplumlarında Cami etrafında şekillenen kentlerde, inanç temelli olarak temizliğe ehemmiyet verildiği ifade edilmektedir. İslam Dini’nin bir kent (medine) dini olduğu ve dolayısıyla kent nüfusunun arttığı, buna bağlı olarak da cami, han, hamam, kütüphane ve bunların eklentileri olan çeşme ve kapalı tuvalet yapısının elzem işler olarak görüldüğü kentler inşa edilmiştir.

İslam Dini'nin yayılım gösterdiği ilk bir asır içerisinde Basra, Küfe, Fustat, Nişabur, Merv, Buhara ve Semerkant'ın da aralarında bulunduğu 20 yeni şehir inşa edilmiştir. Bu kentler ticari faaliyetleri ile öne çıkarken, çarşı bir hiyerarşi ile şekillenmiştir. Şöyle ki; kentin ulu camii (genellikle her kent merkezindeki cami bu isimle bilinmektedir) merkez kabul edilerek buhur ve ıtır satıcıları, sarraf ve mücevheratçılar ilk halkayı oluşturmuş; sahaflar, ciltçiler, terziler, kilim ve yorgan satıcıları ikinci halkayı meydana getirmiştir. En dış halkada, kentten olabildiğince uzağa ise dericiler, ağaç ve metal işleri, demirciler ve toprak eşya imalathaneleri yerleştirilmiştir (Demirci, 2003: 136-139; Zeydan, 2010: 89-92).

Doğu Kentleri için felsefik bir bakış açısı geliştiren Farabi (2001), Aristo ve Platon'dan esinlenerek yazdığı El-Medinetü'l Fâzıla isimli eserinde şehirleri temel olarak ikiye ayırmaktadır. Bunlar Cahil Şehirler ve Fâzıl Şehirler (faziletli/erdemli şehirler)'dir. Şehrin fazileti ve sürdürülebilir tekamülü, buna ehil yöneticiye sahip olmasıyla mümkündür. Bu yönetici ancak bir filozof veya bir bilgedir. Cahil şehirler için de belirleyici olan halkını eğitme yeteneğinden yoksun şehir yöneticisidir. Medeniyetin ölçütü şehirdir, şehrin medeniyet seviyesini de yönetici/yöneticiler tayin etmektedir (Sala, 2012: 231). Eser, soyutlama düzeyinin yüksek olması doyasıyla anlaşılır olmaktan uzaktır.

2.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentlerde Sürdürülebilirlik

Sanayi Devrimi 17. yüzyıl İngiltere topraklarında ortaya çıkan ve kömürün üretimde kullanıldığı bir makineleşme çağıdır. Devrim olarak anılmasının nedeni yalnızca fosil yakıtlara dayalı enerji ile üretim biçiminden kaynaklanmamakta aynı zamanda o güne kadar süren organik üretim biçiminin makine destekli üretim ile ikame edilmesinden kaynaklanmaktadır. İnsanlık bu devrim ile tüketilebilir tüm enerji ve hammadde kaynaklarını endüstriyel üretimine kanalize ederek yeni bir ekonomik sistem yaratmıştır (Wrigley, 2013:4-5).

Sanayi Devrimi ile birlikte günümüz kentlerinin oluştuğunu söylemek mümkündür. Çünkü sanayileşme kırsal alandaki işgücünü kendine çekerek günümüz kalabalık kentlerini meydana getirmiştir. Kentler doğal ve kültürel birçok ögenin biraraya geldiği ve birbirini etkilediği yaşam alanlarıdır. Kent bu yönüyle hava, toprak ve su gibi doğal bileşenler ile sanayi, ulaşım, ticaret ve turizm gibi ekonomik ve sosyal bileşenlerden

oluşan bir ekosistemdir. Kentin tanımı, yönetsel, demografik ve ekonomik ölçütlere uygun olarak yapılmaktadır. Yönetsel anlamda, bir yerleşim yerinin *belediye* adıyla teşkilatlanması, demografik anlamda nüfusun belli bir büyüklüğe sahip olması ve ekonomik anlamda ise tarım dışı faaliyetlerin, buna bağlı ulaşım ve iletişim ağlarının yaygın olması gerekmektedir (Topal, 2004: 286; Niray, 2002: 2).

Nüfus ve yerleşimin yoğun olduğu kentler, üretim ve tüketimin mekânı olmakla birlikte bu birarada zorunlu birliktelikten kaynaklı göç, gecekondulaşma, banliyöleşme, suçluluk gibi sosyal sorunların; girift ulaşım ağlarındaki kaotik insan ve araç trafiği ile ilişkisel sorunların; görüntü, ses ve endüstriyel kirlilikle ekolojik sorun ve krizlerin odağı haline gelmişlerdir. Bu sorun ve krizler daha yoğun bir biçimde gelişmekte olan ülke kentlerinde yaşanırken, gelişmiş ülke kentleri ihtiyaç duydukları kirlitici enerji üretimi ve sanayi üretim faaliyetlerini göz önünde bulunmayan kentlerin periferi bölgelerine ve uydu kentlere taşımışlardır (Karadağ, 2009: 32-33). Kentlerin sosyo-ekonomik sorunları ile birlikte ölçsüz büyümesi ve bu büyümeyi her alanda beslemek durumunda kalan kirlitici endüstriyel faaliyetlerin günümüz koşullarında henüz tam manasıyla zararsız üretimi için bir çözüm bulunamamakla birlikte, kent ve doğal çevresinin yıkımını engellemek için sürdürülebilir çareler aranmaktadır.

Küresel anlamda tektipleşmenin gözlemlendiği günümüz kentlerinde, birbiri ile aynılan kent sayısındaki artış da kentleşme kavramı içerisinde değerlendirilmektedir. Bu anlamda kentlere özgü nüfus artışı, arazi kullanımının artışı ile birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla kente dair gelişim, dünya ölçeğinde benzerlik arz etmektedir (Akkol, 2019: 65).

Modern kentlerin dünya ölçeğinde yaygın olması veya benzer görünüm ve koşullara sahip olması, bu kentlerin başarılı birer proje oldukları anlamına gelmemektedir. Bilakis özellikle de büyük kentlerin sosyal, ekonomik, yönetsel ve çevreye ilişkin sayısız sorunu bulunmaktadır. Tüm sorunlarına karşın, kentlere yönelen yoğun bir nüfus hareketi bulunmaktadır. Bu durum, kentsel endüstriyel sorunların uygun enstrümanlarla çözümlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çözüm yollarının, kentsel sorunların insanlarda oluşturduğu maddi ve psikolojik travmaların yanında, kentlerin üzerine kurulduğu doğa parçaları ve onun üzerinde yaşayan canlıları da ihmal etmemesi önemlidir.

Diğer yandan kent ütopya ve idealizmin gerçekleştiği yapılardır. Ütopya kurgusal ve gerçekliklerde uzak gibi gözükmeyle birlikte, günümüz kentsel yaşamını ima eder gibidir. Kent imgesiyle içiçe geçmiş olan ütopyalar, kent ortamında kurgulanmıştır. Bu anlamda kent ütopyatik yaşamların hayat bulduğu, insan idealizminin eseridir.

Kent siyasal, kültürel ve sanatsal düşüncelerin vücut bulmuş hali ve soyut devlet aygıtının beslendiği mekanlardır. Bir araştırma nesnesi olarak günümüz kentleri, sosyal ve siyasal hareketlerin, ideolojilerin, üretim ağlarının ve kültürel farklılıkların mekanlarıdır. Gündelik hayat, sivil toplum, mekânsallık, suç olgusu, yoksulluk ve gözetim gibi birbirleri ile alakasız gibi görünen birçok unsuru organik bir ağa dahil eden kentler, sürekli değişen doğasıyla yaşamın merkezi haline gelmiştir (Sarı ve Esgin, 2016: 9).

Kent mekânı, coğrafik bağlamını aşan ilişkisel bağlamların da mekanıdır. Kent-sermaye ilişkisi, sermayenin kentsel mekânın üretimi, dönüşümü ve yeniden-üretiminde oynadığı rol ile birlikte kentin, sermaye birikim sürecine yaptığı katkıyı da ihtiva etmektedir. Harvey “*kolektif olarak kentlerimizi üretirken, kolektif olarak kendimizi de üretiriz*” demekle bu ilişkisel boyuta dikkat çekmektedir (Harvey, 2008: 196). O’na göre ulusal, bölgesel ve kentsel değişim ve dönüşümlerin müsebbibi, kapitalist sermaye birikimleridir. Buna “*yaratıcı yıkım*” adını veren Harvey, hangi ölçekte olursa olsun mekânın bu değişim ve dönüşüme boyun eğmekten başka bir seçeneğinin olmadığını söyler (Harvey’den akt. Helvacıoğlu, 1994: 80). Jessop ise, Marx’tan beri sermayenin bir “şey” değil, bir “*toplumsal ilişki*” olduğunu bildiğimizi ancak bunun eksik olduğunu ifade etmektedir. O’na göre sermaye, “*biçim belirlenimli bir toplumsal ilişki*”dir (Jessop, 2008: 264). Sermayenin şekillendirdiği kent ve kentlilik yapaylıktan öteye gitmemektedir.

Günümüz neo-liberal politikalarının ve dolayısıyla sermayenin hüküm sürdüğü kentlerdeki değişimi anlamak için tarihsel bazı süreçlere bakmak gerekmektedir. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve II. Dünya Savaşı sonrasında, sınırları Berlin’e dayanan ve etki alanı genişleyen Sosyalizmin yükselişe geçmesi bir krize neden olmuştur. Bu kriz, henüz küreselleşmekten uzak bulunan kapitalist sermayenin alan kaybından ve dolayısıyla başarısızlığından kaynaklanmıştır. Bu krizi aşmanın yolu, Fordist üretim ile birlikte Keynesçi devlet müdahaleciliğinin eşlik ettiği, sosyal refah devleti uygulamaları

olarak benimsenmiştir. Yaşanan değişim, emek gücüne mali ve sosyal haklarda geniş kazanımlar olarak yansımış, kentleri de değiştirmiştir. Kentler, emeğin yeniden üretimine uygun olarak, ulaşım ve iletişim imkânlarının arttığı, alışveriş merkezlerinin kurulduğu canlı bir yaşama kavuşmuştur. İşçi ücretlerinin, sosyal güvenliğin ve iş güvencelerinin sendikal mücadelelerle optimum düzeye eriştiği bu dönemde, tüketim artmış ve çeşitlenmiştir (Doğan, 2002: 7 ve Özkan ve Sıdal, 2008:23-24).

İhdas edilen Keynesyen ekonomi sistemini, 1970’li yıllarda krize sokan bazı gelişmeler olmuştur. Petrol rezervlerindeki düşüş ile “enerji krizi” patlak vermiştir. Bununla birlikte süreci tıkayan gelişmelerden bazıları şunlardır; sermaye değersizleşmiş, yatırıma aktarılan sermayenin geri dönüş oranı ve kârlılığı düşmüştür. Yatırımların düşmesi işsizliği arttırmış, devletin topladığı vergilerde düşüşler yaşanmış ve cari açıklar oluşmuştur (Doğan, 2002: 8). Tüm görünür nedenlerin yanında, Sovyetler Birliği’nin (SSCB), dolayısıyla sosyalizmin güç kaybetmesinin, gelişmiş kapitalist ülkelerde strateji değişimine neden olduğu düşünülmektedir. Kapitalizm için ideolojik tekelleşme ortamının oluşması, küresel çapta teknolojik gelişmeler, esnek üretimin benimsenmesi, ulus devlet ve ulusal kalkınmacılık anlayışının zayıflatılması, sınırların sermaye için geçirgenliklerinin artması, hızlı ulaşım ve iletişim imkânlarının artması gibi uygun koşulların oluşması beraberinde post-fordizm veya diğer ismiyle neo-liberal ekonomi modelini getirmiştir (Doğan, 2002: 10-11).

Post-fordist üretimle birlikte, bazı kentlerin canlılığı azalırken, bazılarının ise küresel sermaye ile eklemlenmesi sonucunda, ulus-aşırı ilişkilerle, suni büyümelerine imkân verilmiştir. Küresel sermaye için mekân algısının değiştiği, daha çok bilgi ve hizmet eksenli yatırımların, küçük ölçekli üretim merkezleri ile dünya sathına yayıldığı ve riskin azaldığı bu dönemde, sermaye akışkanlığı artmıştır. Sabit yatırımların yokluğunda, bu akışkanlığı kendi lehine çekmeye çalışan “küresel kent” söylemi öne çıkmaya başlamıştır (Özkan ve Sıdal, 2008: 28).

Küresel kent veya dünya kenti (world city) terimi ise ilk kez J. Friedman ve G. Wolf tarafından yapılan çalışmada yer almıştır. Buna göre farklı pazarlar ve üretim merkezleri için kavşak niteliğinde olan, uluslararası sermayenin yatırım yaptığı, küresel piyasanın ulaşım ve iletişim faaliyetlerinin yoğun olduğu, içerden ve dışarıdan göçlerle hareketlenen kentler, küresel kentleridir (Short’tan akt. Pustu, 2006, 146-147).

Sürdürülebilirlik (sustainability) konusuna gelecek olursak, endüstriyel toplumun kalkınmacı stratejisi için bir kavram olarak ortaya çıkışı, 1982 yılında Dünya Doğayı Koruma Birliği tarafından kabul edilen Dünya Doğa Şartı isimli belgeye denk gelir. Bu belgede *“insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliğini başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiği, ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılması öngörülmektedir”* ifadesine yer verilmiştir (Tosun, 2009:1). Kavramın kapitalist ekonomik üretim sistemine ve onun kusurlarına yönelik eleştirisini ve bir bakıma çözüm önerisini teşkil eden; 1987 yılında, Dünya Çevre Konferansı’nda yer alan *“Ortak Geleceğimiz Raporu”*nda (Brundtland Raporu) ise *“Bugünün ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin ihtiyaç ve beklentilerinden ödün vermeden karşılanması...”* biçiminde tanımlanmıştır (Brundtland, 1987).

1996 yılında UNESCO tarafından düzenlenen Toplumsal Dönüşüm Programı’nda sürdürülebilirlik; toplum ile doğa arasındaki sosyal ilişkinin korunması, sürdürülebilir gelişme ise veri doğa imkânları ile gelişmenin ulaşabileceği nihai nokta olarak tanımlanmıştır (Çahantimur ve Yıldız, 2008: 5).

Sürdürülebilirlik kavramı ekonomi ve çevre ile ilişkilendirilmesine rağmen; sosyal, kültürel ve politik alanlarda da gelecek nesillerin, en az bugünün standartları mesabesinde, kaliteli yaşam haklarının sağlanmasını ve güvence altına alınmasını ifade etmektedir. Bu manada, en az ekosistemin sürdürülebilirliği kadar, yönetimde, hizmetlerde ve hatta duygularda, kısacası yaşamın tamamında sürdürülebilirlik önemlidir. Ancak sürdürülebilirlik kavramının, 1992 Rio ve 2002 yılında Johannesburg’daki çevre zirvelerinde yalnızca kalkınma ile ilişkilendirilmesi, ideolojik tartışmalara sebebiyet vermiştir (Kayır, 2007: 561-562). Sözelimi sürdürülebilirlik *“...verimliliğin optimal koşullarda uzun yıllar boyunca devamlılığının sağlanması”* biçiminde tanımlanarak ekolojik bakış açısından ziyade, ekonomik temelli olarak açıklama yolu tercih edilmiştir. Oysa burada endişe duyulan ve risk altında olduğu düşünülen şey ekoloji değil, üretimin ve sermayenin devamlılığının sağlanmasıdır (Atıl vd., 2005: 216). Yukarıdaki tariflerin ortak noktaları dikkate alınırsa, şöyle bir tanım yapmak olanaklıdır; sürdürülebilirlik, insanın etkileşimde bulunduğu ve insanın bizzatı kendisinin de yer aldığı ekosistemin taşıma kapasitesine uygun, gelecek nesillerin tüm unsurlarının (insan, bitki, hayvan, su,

hava, ışık ve doğa parçaları) da hesaba katıldığı, sınırlandırılmış davranış kalıplarının geliştirilmesidir. Bir sosyal bilimcinin muhayyile sınırlarını zorlamakla birlikte cansız addedilen suyun, ışık dalgalarının, atomik düzeydeki maddelerin bilinçli canlılığını kabul etmenin eşiğindeyiz¹⁸. Ya da herşeyin organik bir evrenin parçaları olarak varlığını sürdüren büyük bir canlı olduğunu, benimsemek üzereyiz (Cam, 2012: 63-65). Bu anlamda Kuantum Fiziki'nin bizlere söyleyebileceklerini, henüz duymaya başladık demek mümkündür.

Yukarıda anıldığı üzere, sürdürülebilir insan faaliyetleri ve sürdürülebilir kentsel-endüstriyel toplum için ekosistemin bu faaliyetleri absorbe etme yeteneğine sahip olması elzemdir. Bu anlamda doğanın bir parçası olmayı, kentsel-endüstriyel faaliyetlerle adeta unutan insanlık, sonsuz ihtiyaçlarını karşılamak için Sanayi Devrimi'ni başlatmış ve doğal düzene (doğanın sürgit devam eden işleyişine) yabancılaşmaya başlamıştır. Doğa, kaldıramayacağı bir yükü karşılayarak bozulmaya yüz tutmuş, sonsuz ölçekte olduğuna inanılan atmosfer, su kaynakları, ormanlar ve yer altındaki cevherler hızla tahrip edilmiştir. Üretimden kaynaklı bu sorunlar, insan nüfusunun çoğalması ve ihtiyaçlarının da çeşitlenmesi ile birlikte, ihmal edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının öne çıkmaya başlamasıyla birlikte, üretimin sürekli olarak muhtaç olduğu doğanın da yaşar kılınması gündemdeki yerini korumaktadır. Bu anlamda, doğal kaynakların sürekli temininin sağlanması için bu kaynakların kendilerini yenileme hızlarının, tüketim hızı ile eşitlenmesine ihtiyaç vardır. Salınan kirleticiler, bu kirleticileri çürüterek/çözerek absorbe etmesi beklenen doğanın taşıma kapasitesini aşmaması elzemdir. Biyoçeşitliliğin, havanın, toprağın ve suyun kendilerini yenileme (temizleme) kapasitelerinin aşılmaması çevresel sürdürülebilirliğin gereğidir.

Sürdürülebilir kalkınmanın bir ögesini de insanın kendisi oluşturmaktadır. Bu manada, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında insan onuruna yakışır eşit, adil ve demokratik bir ortamın yaratılması gerekmektedir. İnsan sömürsünün ve eşitsiz paylaşımın hüküm sürdüğü günümüz dünyasında, doğanın sömürsü kaçınılmazdır.

¹⁸ Fritzof Capra'nın *Fiziğin Taosu* (1991) isimli eserinden: *Yeni Fizik maddeyi hiç de edilgen ve cansız olarak değil, tam tersine, sürekli bir dans ve titreşim hareketine sahip olarak görmektedir. İşte bu doğu mistiklerin maddesel dünyayı algılama biçimlerinin aynısıdır. Onlar evrenin ancak dinamik biçimde kavranabileceğini vurgulamışlar ve evreni titreşen dans eden bir bütünlük olarak görmeye çalışmışlardır.* (Capra'dan akt., Cam, 2012: 65)

Nitekim “*Toplumsal Ekoloji*” isimli eseriyle insanlığın içinde bulunduğu hiyerarşik ve sömürü temelli yapının, ekolojik sömürü düzenini beslediğini vurgulayan Bookchin, bu yapının eşitlikçi bir sosyal adalet sistemine evrilmeden, doğanın sömürden kurtulamayacağını dile getirmektedir (Bookchin’den akt. Oral, 2018: 5).

Tabana yayılan ekonomik refah ve sosyal adaletin gelişmesi (ki bu henüz hiçbir ülke tarafından tam anlamıyla başarılabilmiş değildir), çevre korunmasının ve geliştirilmesinin tamamlayıcı unsurlarıdır (Özmete ve Özdemir, 1998: 116). Ancak, hâkim dünya düzeninin devamıyla, yakın gelecekte nüfus artışının sürmesi ve üretim faaliyetlerinin çoğalmasıyla birlikte, çevresel sorunların yerelden küresele doğru yansımalarının devam etmesi beklenmektedir. İklim değişiklikleri ve kuraklığın eşlik edeceği çevre krizinin önlenmesinde gerçekçi bir vizyon, güçlü siyasi irade, bölgesel ve küresel işbirliği oluşturmak gerekmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1998: 108-110).

İnsanlık, artık yalnızca kendi sosyal yerel çevresini değil, küresel çevresini de üretmektedir. Dolayısıyla gelecekle ilgili projeksiyonlarda çevreye bir bölüm ayırmak yerine, onu merkeze almanın zorunluluğu kaçınılmaz hale gelmiştir. 19. ve 20. yüzyıllara “*toplumsal sorunlar*” damgasını vurmuştur, 21. yüzyıla ise eko-sosyal sorunlar damga vermektedir. Dolayısıyla kapitalizmin neden olduğu çevresel sorunlara, sermaye çevresinin çözüm üretemeyeceği açıktır. Doğanın sınırlarına (döngü ve ritimlerine) olduğu kadar, insanın sınırlarına da saygı duymak gerekmektedir. Aksi halde, küresel ısınmanın, toprak kirliliğinin, su kirliliğinin etkilerine maruz kalan yüz milyonlarca insana ihanet edilmiş olunacaktır. Karl Marks’ın “*Mümkün olan tek özgürlük, ortak üreticilerin doğayla olan karşılıklı ilişkilerini akılcı bir tarzda düzenlemeleriyle gerçekleşir*” sözüne karşılık, günümüzde bu öngörüye ilişkin yeterli tedbirin alınmadığı ortadadır (Tanuro, 2011: 21).

Yaşanan endüstriyel üretim sürecinin geline noktasında, atmosferin karbondioksit taşıma kapasitesi aşılmış, iklim değişiklikleri somut verilerle deniz seviyesinin yükseldiğini ortaya koymuştur. Hızla ormansızlaşan toprağın erozyona uğraması, atmosferdeki ısınmaya bağlı olarak sık sık kıyıların fırtınalarla tahrip olmasına neden olmakta, gelişmekte olan ülkelerin nüfuslarının yüzde 14, genel olarak kent nüfusunun ise yüzde 21’lik yoksul bir kesimine ev sahipliği yapan denize yakın yerleşimlerin istikrarsız hava olaylarıyla tehdit edilmesine sebebiyet verilmiştir (Kaypak, 2011: 26).

Dünyanın fosil yakıta olan ihtiyacının artarak devam ettiği günümüzde, azalan enerji rezervlerinin, yenilenebilir enerji ile ikame edilmesi için kaybedilecek/beklenebilecek bir zaman kalmamıştır. Temiz suya erişim ile ilgili mevcut “su krizi” ile birlikte, dünyanın tamamında üretimi, ticareti ve lojistiği etkileyen pandemi (Covid 19) süreci, “gıda krizi”ni tetiklemiş, gıda fiyatlarındaki dalgalanmalar yoksul ülkeleri zor durumda bırakmıştır. Oysa rakamlar bize 2050 yılına kadar gıda üretiminin iki katına çıkması gerektiğini söylemektedir (Kaypak, 2011: 26). Tarımsal arazilerin yerleşime açılması ve istikrarsız yağışlar ile pandeminin yarattığı belirsiz ve güvensiz ortamın, bu süreci küresel anlamda ne oranda etkileyeceği belirsizliğini korumaktadır (Baltacı ve Akaydın, 2020: 60).

2.4. Sınırlandırılmış Kent Popülasyonu Üzerinden Sürdürülebilir Kent Ütopyaları

Avrupa’da başlayıp dünyaya yayılan endüstriyel devrimle birlikte, imparatorlukların dağılması ve küçük ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla devam eden süreç, dünya genelinde kırdan kente ve kimi zaman ülkeden ülkeye göç hareketlerini tetiklemiştir. Olağan seyrinde kırdan kente nüfus akışı olmasa bile dünyanın nüfus artışının günümüz rakamlarına yakın bir büyüme kaydetmesi beklenen bir durumdur. Ancak kentleşme oranının yükselmesi ve mevcut kentlerin fiziksel olarak büyümesi beraberinde kentsel hizmet standartlarını yükseltme ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaçlardan bazısı kentin ulaşım ve iletişim altyapısının iyileştirilmesine ilişkin iken, bazısı ise yurtlarından kopan göçmenlerin sosyo-kültürel uyumlarına ilişkindir (Ayazlı vd., 2011: 1-2).

Kentsel büyüme kavramına değinecek olursak; 1980 sonrası dönemde kentlerin sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan, yani niteliksel olarak artışını ifade etmektedir. Ancak bir kent için büyümenin sınırı neresidir? Ya da bir kenti erdemleri ile yaşanır kılacak nüfus ne olmalıdır? Bu noktada günümüzde bir uzlaşa bulunmamasına rağmen, kentin nüfusu ile yüzölçümü arasında bir bağın kurulması gerektiği fikri öne çıkmaktadır.

Tarih boyunca kentlerle ilgili olarak birçok düşünürün “ideal kent” (ütopya) arayışı olmuş, modellemeler yapılmıştır.

Lewis Mumford kentin bizatihi kendisinin ilk ütopya olduğunu söyler (1965b: 271). Ancak günümüzden çok daha gerilere gidildiğinde yani milattan öncesine kadar giden bir

ideal kent arayışının olduğu bilinmektedir. Düşünürler kenti idealize etmeye çalıştıkları gibi kent toplumunu da idealize etmeye çalışarak çeşitli modeller geliştirmişlerdir.

Ütopik kent modellerinde öne çıkan hususlardan biri de nüfus büyüklüğüdür. Nüfus büyüklüğü ile kent hizmetlerinin kalitesi, yaşanabilirlik, erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik arasında ters bir orantı vardır. Bununla birlikte kalabalığın kentin erdemlerini öldürdüğü konusunda bir fikir birliğine varıldığı söylenebilir. Bu modellerin düşünce düzeyinde kaldığı ve uygulama alanı bulamadığı bilinmelidir. Kronolojik sıraya göre bilinen kent ütopyaları aşağıda sıralanmaktadır.

Devlet-Platon

Antik çağda, dönemin yarattığı refah ile sanat ve estetik anlayışından dolayı kozmoloji başta olmak üzere birçok farklı konuda çalışmalar yapan düşün insanları (filozof) ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de Platon'dur (Eflatun). Devletin sürdürülebilir varlığı konusunda çalışmalar yapan Platon'un *Devlet* (Politeia I) isimli eseri, aslında ideal bir kent modelidir (Kovaci, 2021: 63). Çünkü bu dönemde kentler bağımsız birer devlettir. Yunan kent site devletleri (polis), içinde yaşadıkları doğal çevre ve inşa ettikleri yüksek standarda sahip yerleşim yerlerine rağmen her an savaş ve işgal tehdidi altında yaşamışlardır. Bu yakın tehdit karşısında Platon'un ideal devletinde korumacı tedbirler ve savaşçı kesim ön plandadır.

Keskin sınıfsal ayrımlara sahip olan eserde, iş bölümü ve uzmanlaşma vardır. Filozof-kralların yönettiği kentlerde, yasalar da en az sınıfsal ayrımlar kadar katıdır. Buna göre site devletinde, koruyucu tabakadan gelmek şartıyla, Filozof-Krallar, koyucular ve üretici sınıf bulunmaktadır. Kadın ve erkeğin yönetimde fırsat eşitliğine sahip olduğu bu devlette mülkiyet hakkı sınırlı tutulmuştur (Ertan, 2012: 41).

Kent mekanına ilişkin görüşlerine gelince, Platon nüfusu köylere dağıtılmış olan dönemin Sparta kentinden etkilenmiştir. Ancak bu etkilenme Spartalılar'ın doğa ile iç içe yaşamaları ile değil fakat nüfusun sınırlara yayılarak sınır güvenliğinin daha etkin sağlanmasıyla ilgilidir. Platon'un aritmetik bilgiler ve sayılarla ilgili gizemleri eserlerinde çokça işlediği bilinmektedir. Yaşadığı dönemdeki kentlerin nüfusları 100 binlerle ifade edilirken, Platon bir kentin nüfusunun 5.040'ta sabit tutulmasından yanadır. O'na göre bu sayı 60 böleni olan özel bir sayıdır. 5.040'ın çok bölenli bir sayı olması kent planlaması ile ilgili olarak kent yönetiminin işini kolaylaştıracaktır (Güven, 2015: 55; Altuğ, 1989:

11). Ancak 5.040 sayısının nasıl korunacağı ile ilgili tavsiyeleri (sadece seçkinlerin çocuk sahibi olması ve artan nüfusun sürgün edilmesi gibi), etik dışı bulunmaktadır (Danış, 2021).

Ütopya-Thomas More

Ütopik-ideal kent tasarımlarını, “*Ütopya*” isimli eseriyle sunan Thomas More (1518: 65-67) da birbirine benzer koşullara sahip 54 şehirden oluşan bir kentler birliğini tahayyül eder. Bu kentlerin devlet statüsü olmakla birlikte, aynı kanunlar işletilmekte ve her yıl, her kentin üç ihtiyar-bilge temsilcilerinin katılımlarıyla Amaurote denilen başkentte buluşup kentlerin geleceğine ilişkin kararlar almaları beklenmektedir. Ütopya’nın dikkat çeken tarafı, tüm kent sakinleri için sınıfsız bir toplum tahayyül etmiş olmasıdır (Coşkun, 2004: 190).

Kentlerin birbirlerinden en az bir günlük yürüme mesafesinde (24 mil) olması gerektiğine vurgu yapan More, bir kentin diğerinin gelişimi önünde engel teşkil etmemesini, günümüz bölgesel dengesizliklerine yol vermemesini arzulamıştır. Ancak More, totaliter yönetimleri cesaretlendirmekle suçlanmıştır. Çünkü O’nun kentleri, birbirinin aynı, kimliksiz ve tekdüzedir. Bu aynılığı kurallarla vatandaşlara da dayatmak gerektiğini savunduğu için kent ruhuna uygun olmayan tektipleştirici tahayyülü, farklı açılardan eleştirilmiştir (Alver, 2009:144-145).

Güneş Ülkesi-Campanella

Klasik düşünürlerden biri olan Campanella’nın Güneşin Ülkesi (1995) isimli eseri ise tahayyül ettiği kenti, insan bilgi ve sanatının renk ve yazılarla cisim kazandığı bir yer olarak tasvir eder. Bilim ve sanatın duvarlarda yer aldığı bu kent, beden ve ruhu besleyen tüm unsurlarıyla, odaları, tapınakları ve hatta tek tek duvarlarıyla ayrıntılı olarak tasvir edilmiştir. Campanella’nın kenti, verimli düzlükleri gören surlarla çevrili hâkim bir tepede yer alırken, köylüler bu yapının tarımsal ürün tedarikçileri olarak, aşağılarda, resmin dışında bırakılmıştır. Ancak kent ütopyelerinin vazgeçilmezi olan kentli yaşam kurallarının keskin hatlarla çizilmesi, hayali de olsa kentlerin özgürlükçü havasına gölge düşürmektedir (Şan, 2010: 50-66; Alver, 2009: 144-146).

Yeni Atlantis-Francis Bacon

Atlantis'in Atlantik Okyanusu'nda refah ve zenginliğin yaşandığı bir kıta veya ülke olduğu ve zaman içerisinde hiçbir iz bırakmayarak denizin dibine battığı efsanesi neredeyse herkes tarafından bilinmektedir. Büyük bir gizeme sahip olan bu ada devletinin ismi birçok eserde geçmektedir. Bunlardan biri de Francis Bacon'un 1600'lü yıllarda yazdığı kent ütopyası *Yeni Atlantis*'tir. Eserde "*Yeni Atlantis*" olarak adlandırılan yer, yine ütopyada isim bulmuş *Bensalem Adası*'dır (Bacon, 1626). Yeni Atlantis bir tür öykü kitabıdır ve Antik Yunan filozoflarından bu yana yazılan eserlerde kullanılan yöntemle (hikayeleştirilerek) diyaloglar eşliğinde yazılmıştır.

Bensalem Adası bilim ve teknolojinin desteklediği, insanın doğa ile iç içe ve mutlu yaşadığı bir yerdir. Ancak daha önce ifade edildiği gibi Bacon, doğanın teknolojinin yardımıyla ve insan eliyle şekillenmesini (sıkıştırılmasını) ve ona efendi olarak hükmedilmesi gerektiği düşüncesini bu esere de yansıtmıştır. Sınıfsız bir toplumun düşünüldüğü Bensalem Adası'nda her ne kadar krallık var ise de 36 bilge yönetici, hükümet görevini yürütmektedir (Ben-Amittay, 1983: 162). Bilimsel çalışmaları daha iyi bir yaşam için devamlı olarak sürdüren bu bilgiler, Bensalem'de daha iyi koşullarda yaşam için dünyanın her yerinden yeni teknolojik gelişmeleri de takip etmektedirler. Adanın kentleri planlı ve düzenlidir. Doğal ısınma ve soğutma sistemlerinden yararlanan Bensalem halkı aynı zamanda güneş enerjisinden de bu amaçlarla faydalanmaktadır (Ertan, 2012: 47).

Bacon'un 1600'lü yıllarda kaleme aldığı bu eserde yenilenebilir enerji kaynaklarının kentlerin enerji ihtiyacı için kullanılıyor olması kayda değerdir.

İkaria'ya Yolculuk- Etienne Cabet

İkaria'ya Yolculuk isimli eser, 1800'lü yıllarda yazılmış bir roman olup, bu romanda ütöpik bir kent ve ülke modeline yer verilmektedir. Katı bir eşitlikçiliğe dayanan İkaria'da hapisane yoktur ancak katı bir soyutlama ve sosyal haklardan mahrumiyet cezası vardır. Polis ve benzeri kolluk kuvveti yoktur ancak her vatandaşın birer polis gibi kendini toplumsal asayişten sorumlu hissetmesi beklenmektedir. Seçimlerin olduğu İkaria'da temsilcilerden oluşan iki meclis öngörülmektedir. Üretim araçlarının mülkiyeti devlettir ve her vatandaş çalışmak zorundadır (Ertan, 2019: 94).

Bir ada devleti olarak modellenen İkaria'da 100 eyalet ve her eyaletin 10 eşit komünü bulunmaktadır. İkaria'da insanlar arası ilişkilerde ve kazanımlardaki eşitlik nüfusa da yansımıştır. Her şehrin ve komünün nüfusu ve gelişim düzeyleri eşittir. Kentler, sokak ve caddeler ve hatta çiftlikler dışında bütün evler aynı ve eşit büyüklüktedir. Cadde ve sokaklar temiz ve kaldırımlar camla kapatılmıştır. Kentlerin ve komünlerin kırla, kırsal üretimle sürekli bir bağı vardır. Komünlerde üretim konusunda bir eşitlik sağlanamazsa fazla üretim yapanlardan eksik üretim yapanlara bir aktarım yapılmaktadır. Nüfusta artış olursa savaşla geniş ve verimli toprakların elde edilmesi gerekmektedir (Ertan, 2012: 50-51 ve Şahin, 2018: 23-24).

Geçmişe Bakış: (2000-1887)-Edward Bellamy

1887 yılında yazılan eser, Bellamy'nin ABD Boston kenti ile ilgili olarak askeri nizamda ütöpik düzen arayışını ve öngörülerini betimler. Eser 2000 yılı Boston kentine ilişkin bir gelecek tahmini/idealidir. Eserde geçen hava kirliliğine ve olumsuz hava olaylarına karşın Boston'ın bir çatı ile kapatılması öngörüsü yalnızca korumacı bir anlayışı göstermemekte aynı zamanda insanları mekânda kontrol etmenin de bir yolu olarak görülmektedir. Sanayi Devrimi'nin ilk dönemlerinde yaşanan hızlı şirketleşmeler ve kent mekanındaki kirlilik Bellamy'i etkilemiştir. Nitekim Geçmişe Bakış'ta, ülkenin tamamında şirketler ortadan kalkarak ulusal tek şirket olan *Endüstri Ordusu* yönetiminde üretim yapılmaktadır. Üretim yeterli düzeyde olup, para kullanımdan kalkmış yerini limitli harcama kartlarına (kredi kartlarına) bırakmıştır. Toplumsal statü askeri unvanlarla ifade edilmektedir. Yerel düzeyde en yüksek statü generallik olup ülkeyi korgenerallerden oluşan bir yönetim kadrosu idare etmektedir (Bellamy, 2011:163). Yerleşim alanları ise askeri düzene uygun olarak 2000 kişilik alt bölgelere bölünmüştür.

Birinci tekil şahıs zamiri ile yazılan eser, yazarın kahramanı Julian West'in geleceğe yaptığı bir yolculuğu (hipnotize edilip geçen süre boyunca uyuyarak 2000 yılında uyanmasını) konu edinmektedir (Bellamy, 1887: 108).

Modern Bir Ütopya- Herbert George Wells

1905 yılında kaleme alınan *Modern Bir Ütopya*, zarif ve hafif malzemeler ile estetik bir şehir inşa etmeyi tasarlamıştır. Bu modelde kentler camdan kubbeler ile çelik konstrüksiyonların hayvan kanat ve eklemleri taklit edilerek kullanışlı mekanlar oluşturduğu ve işçilerin inşa etmekten ziyade birer sanat icra ettikleri modern ve kullanışlı

mekanlardır. Taşa dayanan yapıların barbarlık olarak anıldığı eserde meydanlar, caddeler ve uzak mesafeler camdan kubbe ve kemerlerle süslenmiştir. Meydanlarda ve ortaklaşa kullanılan tüm alanlarda çiçek ve ağaçlara geniş yer verilmektedir (Yüksel, 2012: 24). İnsanlar için araç kullanmaksızın güvenli, etkin ulaşım sağlanmaktadır. Kamusal hizmetlere erişim konusunda hiçbir sıkıntı yaşanmamakta, vatandaşlar için mutluluk kaçınılmaz olarak sağlanabilmektedir.

Modern Bir Ütopya, diğer ütopya örneklerinde olduğu gibi bir örnek kentler ve kentlere eşit büyüklükte dağıtılmış nüfusu öngörmektedir. Bununla birlikte hükümet çocuk sayısını belirlemekte ve nüfusu kontrol altında tutmaktadır (Wells, 1905).

Herland- Charlotte Perkins Gilman

Gilman'ın 1915 yılında yazdığı *Herland*, adından da anlaşılacağı üzere kadın egemen bir kent site devleti ütopyasıdır. Kadınların yapay gebelik yöntemiyle çocuk sahibi olduğu bu kent devletinde, annelik ve hatta birden çok çocuk doğurmak bir statü vesilesi sayılmıştır. Dağlarla çevrili, korunaklı *Herland*, bir boğazla denize açılmakta ve komşularıyla barış içerisinde yaşamaktadır. Planlı kentleşmenin ve ulaşım ağının göze çarptığı *Herland*, ağaçlarla çevrili ve gösteriştan uzak evlere sahiptir. Toplumdaki yönetici tabaka çok çocuklu kadınlardan oluşmaktadır. “*Halalar*”, “*Albaylar*” ve “*Dayanıklı Bireyler*” olmak üzere üç sınıflı bir toplumsal yapı göze çarpmaktadır. Buna rağmen *Herland*'da yaşayan kadınlar, kardeşlik bağıyla birbirine bağlanmışlardır. Çocukların bakımı ve eğitimi tüm toplulukça üstlenilmiştir (Hill, 1996).

Gilman kendisini bir feminist olarak görmediğini beyan etse de kent modelinde ve sonraki çalışmalarında cinsiyetçilik göze çarpmaktadır (Peyser, 1992: 2).

Pala Adası- Aldous Huxley

Aldous Huxley tarafından 1962 yılında yazılan ütöfik *Pala Adası* kent devleti, yazarların yaşadıkları dönemden ne kadar etkilendiklerinin en bariz örneklerindendir. II. Dünya Savaşı'nın korkunç manzarasına şahit olan ve ABD, SSCB arasında cereyan eden silahlanma yarışı ve soğuk savaşı gören Huxley, silahsız, ordusuz hatta sanayisiz bir kent devleti tasavvuru yapmıştır. Günümüz Endonezya adaları civarında *Pala* ismi verilen bir adada yaşayan bu topluluk, sembolik bir prens ve yetkin bir bilgeler meclisi tarafından yönetilmektedir (Martin, 2020: 3-5).

20-30 aileden oluşan MAC isimli küçük topluluklarda çocuklar eğitilmekte her çocuğun ebeveyn seçme özgürlüğü tanınmaktadır. Çeşitli tıbbi müdahaleler ile kontrollü ve sağlıklı bir nesil meydana getirilmektedir. Bu manada üstün ırk yaratma fikri Platon'un Devlet isimli eserini hatırlatmaktadır.

Pala Adası'nda petrol ve altın gibi değerli madenler bulunmakla birlikte bunlardan ihtiyaç oranında yararlanılmakta ve dış dünya ile enerji dahil hiçbir ticari ilişki kurulmamaktadır. Endüstriyel üretimin düşük olduğu *Pala*'da çevre eğitimi temel eğitimlerden biri sayılarak, çocuklar ada ekolojisine saygılı birer birey olarak yetiştirilmektedir. *Pala*'nın ilkeleri *Yeşil Kitap*'ta yer almakta ve doğa ile iç içe yaşantının mutluluk getireceği vurgulanmaktadır (Wildersch, 2009:3-4).

Ekotopya- Ernest Callenbach

1980 yılında yazılan *Ekotopya*; Washington, Oregon ve Kuzey Kaliforniya'yı içine alan bağımsız bir devlet ütopyasıdır. Yazarın yaşadığı hızlı sanayileşme ve büyüme döneminden etkilenecek kurguladığı *Ekotopya*'da, nüfus büyümesi, kentlerin kalabalıklaşması ve endüstriyel üretimle doğanın tahrip edilmesi sorunlarına çözümler üretildiği açıktır. Callenbach'ın Schumacher'in "*Küçük Güzeldir*" eserinden etkilendiği, *Ekotopya*'nın ayrıntılarında görmek mümkündür. Eserde, büyük kentlerin nüfuslarının kontrol altına alındığı ve kırla bağlantısının kurulduğu, küçük kent ve kasabaların sayısında artışla birlikte boş alanların meyve ağaçları ve sebze üretimi için bahçelere dönüştürüldüğü, yer altına alınan derelerin tekrar yer üstüne çıkarıldığı kentler, daha erdemli ve insana yaraşır görülmektedir. Kentlerin nüfusları 40 bin ile 50 bin arasında sınırlandırılmıştır (Yüksel, 2012: 31). Yerelleşmenin, yerel örgütlenmenin, emek örgütlenmesinin görüldüğü *Ekotopya*'da kadınlar, erkekler ve siyahiler eşit haklara sahiptir. İnsan özgürlüğünün arttığı (yalnızca nüfus kontrolü için özgürlüklere müdahale edilir) *Ekotopya*'da, emek sömürsü de haftalık çalışma süreleri yarı yarıya düşürülerek ortadan kaldırılmıştır (Tangaçgüneş, 2011: 114).

Ekotopya teknoloji kullanımına sıcak bakmasıyla "*Küçük Güzeldir*" felsefesinden ayrılırken; ileri teknoloji uygulamaları dahil, yenilenebilir enerji kullanımı, atıkların geri dönüşümü, kent ölçeğinin küçültülmesi (40-50 bin nüfus), araç trafiğinin azaltılması, bisiklet kullanımının yaygınlaştırılması gibi özellikleri ile Cittaslow felsefesini çağrıştırmaktadır.

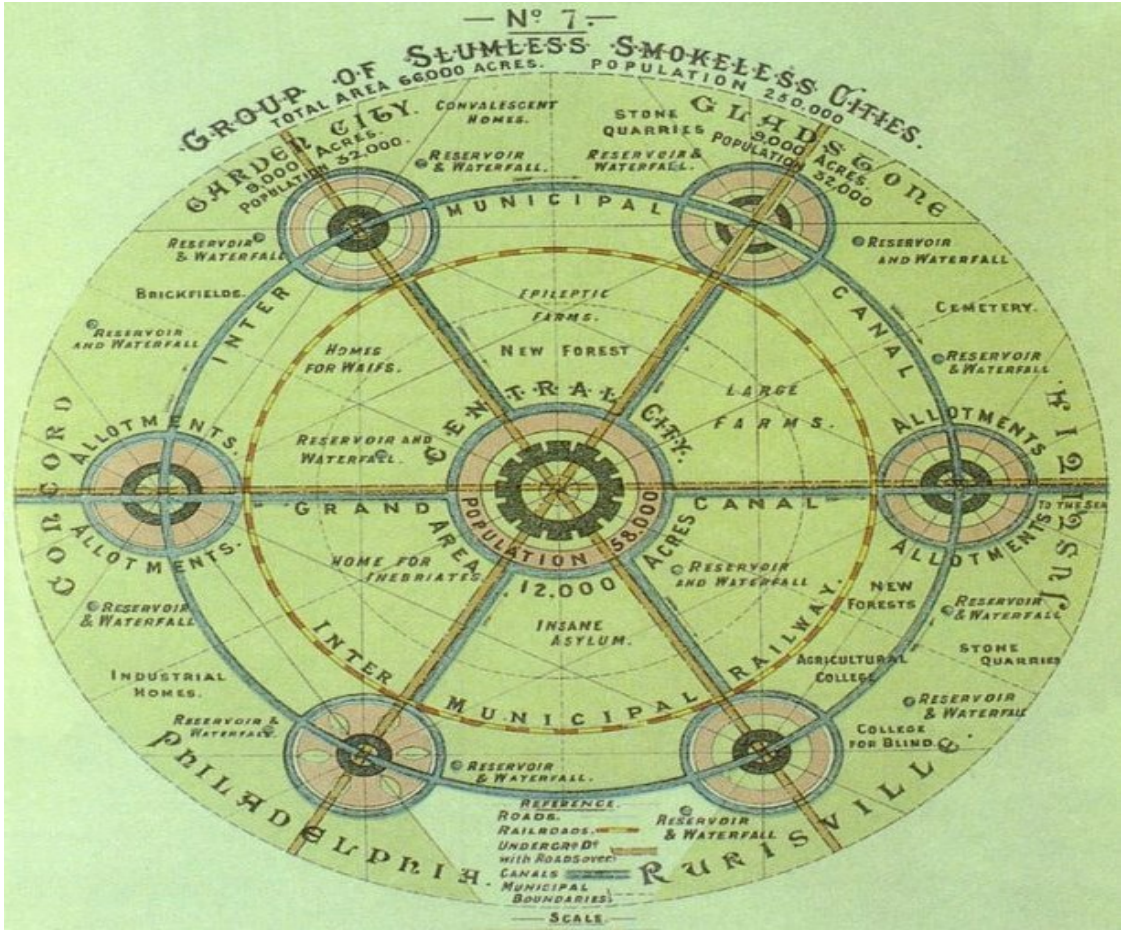
2.5. Ütopyalardan Beslenen Sürdürülebilir Kent Modelleri

Ütopyalar kent veya insan yerleşimlerinin nasıl olması gereğine vurgu yapmaktadır. Bunların çoğu fikir düzeyinde kalmakla birlikte hayata geçmeyi başarmış veya geçirilmeye çalışılan modeller de bulunmaktadır. Bu bölümde kent ölçeğinin küçültülmesi ile kentin erdemlerini yaşatma arasında gerçek uygulamalara dayalı ve kimi ütopyadan gerçekliğe aktarılan kent modelleri ele alınmaktadır.

2.5.1. Ebenezer Howard- Bahçe Kent Hareketi (Garden City)

1900'lerin başında, kentlerdeki endüstriyel kirliliğin ve çarpık yapılaşmanın insanların sosyal yaşamı ve sağlığı üzerindeki etkileri gözle görülür olumsuzluklara sebebiyet vermiştir. Dönemin şehir plancısı Ebenezer Howard (1898) sağlıklı bir kentleşme, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik amacıyla, insan-doğa ilişkisinde yeniden bir bağ kurulması gerektiğini düşünerek *Bahçe Kent* modelini ortaya koymuştur. Bu modele göre kentin nüfusu 58 bini bulduğunda, kente yakın bölgelerde tarımsal kuşağın dışında 32 bin nüfuslu küçük kentler kurulmalıydı (Bollerey vd., 1990). Bu kent modelinde merkezi kentin etrafında dairesel bir konumlama ile küçük kentler kurulmaktadır.

Şekil 2.1. Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent Modeli

Kaynak: Howard, 1898 akt. Vernet ve Coste, 2017:183.

Kanallar ve demiryollarıyla birbirine bağlanan bu kentler topluluğu, doğa ve toprak ile iç içe mutlu bir yaşamın yanında sürdürülebilir bir kentleşme modeli olarak sunulmuştur. Mumford, Howard'ı "*pratik bir idealist*" ve dengeli bir kentsel çevrenin kurucusu olarak tanımlamaktadır (Mumford'dan akt. Richert ve Lapping, 2007: 125). Ancak Howard, yaşadığı dönemde ve sonrasında, hayalperestlikle suçlanmış ve anti-kentleşmeci olarak eleştirilmiştir (Richert ve Lapping, 2007: 125).

Londra'daki endüstriyel kirliliği ve kontrolsüz nüfus artışı değiştirmeyi uman Howard, *Bahçe Kent* modelinin Paris, Berlin ve Viyana gibi kentler için de bir kurtuluş yolu olduğunu düşünüyordu. Nitekim bu ütopya ilk olarak Londra'nın kuzeyinde yer alan Letchworth kentinde hayata geçirilmiştir. Kenti inşa etmek üzere 1903 yılında "*First Garden City*" adında bir şirket kurulmuştur. İkinci garden city ise Letchworth'a yakın Welwyn kenti olmuştur. Garden city sol ekolden gelen Howard'ın toplumsal eşitliği esas

alan bakış açısıyla şekillenmiştir ve kent sakinlerinin yemekhane, eğlence ve sigara içme mekanları gibi ortak kullanım alanları bulunmaktadır. Bu yönüyle Kibbutz'ları hatırlatmaktadır¹⁹. Howard'ı yakından tanıyan Purdom, O'nun Bellamy'nin yukarıda anılan ütöpik romanı *Geçmişe Bakış 2000-1887* adlı romanından etkilendiğini savunmaktadır (Aldridge, 1996: 24-25).

1925 yılında Sir Patrick Geddes, Tel Aviv sınırları içerisinde *Beyaz Kent (White City)* bahçe kentini hayata geçirirken; 1950 ve 1960'lı yıllarda ise İtalya'nın birçok kentinde banliyöler bahçe kent konseptinde tasarlanmıştır.

Bahçe kent düşük yoğunluklu, sürdürülemez ve yer tüketen bir banliyö tipi olarak eleştirilmesine rağmen bir asırdan fazla zamanda her kent yöneticisi ve plancısı ve her konut üreticisi için ilham kaynağı olmuştur (Vernet ve Coste, 2017: 193-194). Howard, yalnızca kent ile kırı barıştırmayı değil, sermaye ile emeği ve kapitalizm ile sosyalizmi barıştırmak istemiştir (Richert ve Lapping, 2007: 125).

2.5.2. Schumacher- Küçük Güzeldir ve Geçiş Kasabaları (Transition Towns)

Schumacher, fosil yakıtların yoğun olarak kullanıldığı, özellikle batılı devletlerin (Almanya, İngiltere, ABD gibi) büyüme yarışına girdiği bir dönemde yazdığı *Küçük Güzeldir* isimli eseriyle, dünyaca tanınmış bir ekonomisttir. Dönemin yoğun olarak kullanılan enerji kaynağı olan petrolün yakın zamanda tükeneceğini öngören ileri görüşlülüğü eserine kitlelerin yoğun ilgi duymasına neden olmuştur (Pearson, 1975: 34).

Gelişmekte olan ülkelerin tarımsal kalkınma için danıştığı Schumacher, eserini yazdığı 1970'li yıllarda, devletlerin büyüme odaklı çabalarının, endüstriyel ürün yarışının, ithalat ve ihracattaki rakamsal büyümelerin, kentlerin büyümesinin ve milyonlarca insanın kendi tabiri ile “*başboş*” hareketliliğinin (göçlerin) ve nihayetinde ekolojik yıkıma yabancılaşan kent sakinlerinin yanılgı içerisinde olduklarını ifade etmektedir. O'na göre küçük işletmeler, küçük kentler ve kasabalar ve küçülmesi gereken insan ihtiyaçları erdemli ve sürdürülebilir bir yaşantı için kaçınılmazdır. Yine sanıldığının aksine dünyadaki büyük devletler değil, çoğunlukla küçük devletler daha müreffeh bir hayat sürmektedir (Schumacher, 1973: 49).

¹⁹ Bkz. “2.5.3. Kibbutz Hareketi”.

Öte yandan üretim yapan işletmelerin otomasyon üretime geçmesi insanı ikinci plana itmiş ve yeteneklerini köreltmıştır. Sermayenin kar odaklı, hükümetlerin ise istatistiklere dayalı başarımlar değerlendirilmelerinin materyalist bir bakış açısı ile insan ruhunu öldürdüğünü ve belli bir dengede bulunması gereken madde-metafizik değerlerin tamamen materyalist bakış açısına evirildiğini ifade etmektedir. Özellikle emeğin yani işgücünün üretimin sair unsurları gibi rakamlardan ibaret bir maliyet unsuru olarak görülmesinin yozlaştırıcı etkileri üzerinde durmuştur (Zarif ve ark, 2018; Schumacher, 1973).

Schumacher'e göre mega kentlerin sayısındaki artışla birlikte beton yapılara ve yapay çevreye hapsolan insan, ait olduğu doğadan tamamen koparak mekanikleşmiş, robotlaşmıştır. Modern insan, ihtiyaçları karşılanırken hammaddenin doğadan koparıldığını ve bu yapılırken canlı, cansız birçok doğa unsurunun yok edildiğini artık pek anımsamamaktadır. Bitmek bilmeyen ihtiyaçları peyderpey karşılandıkça doyum sağlayacağını düşünen modern insan, ulaşılabilir gibi duran bu hedefini yeniden gözden geçirmeli ve ihtiyaçlarının kölesi olmaktan vazgeçmelidir (Schumacher, 1973).

Üretimde makineleşme, iş bölümü ve uzmanlaşma, emek gücünü ürünün yalnızca bir parçası için tekrar eden basit kas hareketleriyle çalışan basit bir makineye dönüştürmüştür.

Budizm'den ve Buda'nın *Sekiz Soylu Yolu*'ndan²⁰ etkilenen Schumacher, bu sekiz prensipten biri olan "*doğru bir geçim yolu*" prensibinin kullanışlı bir araç olduğu düşünülmektedir. Buna göre barınma, yeme-içme, giyinme vb. insan ihtiyaçlarının karşılanmasında en erdemli yol -orta yol-, bunların asgari düzeyde karşılanmasıdır. Sözelimi, giyinmenin amacı soğuktan korunmak ve bir miktar estetik görünmektir. Bunun için dayanıklı ve abartısız desenlere sahip kesilmemiş bir kumaştan, onlarca farklı katlama ve kıvrırma tekniğiyle giyinmenin amacı gerçekleştirilmiş olunacaktır (Schumacher, 1973: 40-47).

²⁰ Buda'nın Sekiz Soylu Yolu: "*Doğru Bilgi, Doğru Düşünce, Doğru Konuşma, Doğru Davranış, Doğru Meslek, Doğru Çaba, Doğru Gözetim ve Doğru Konsantrasyon'dan ibarettir*". Bu yolu tamamlayanlar Nirvana'ya (mutluluğa, kemale) ulaşmaktadır (Kaya, 2021: 30). Schumacher, Buda'nın Sekiz Soylu Yolu'ndan *Doğru Meslek* prensibini, *Doğru Geçim Yolu* olarak tanımlamaktadır. Burada çeviri farklılığından kaynaklı bir uyumsuzluk söz konusudur.

İnsanlar günlük yaşantılarında bir yerden diğerine seyahat ederken en ekonomik yolu tercih etmekte iken, zaman zaman en basit ihtiyaçları için dahi binlerce kilometre uzaktan ürün istemektedir. Ya da binlerce kilometre uzaktaki insanlara ürün satmaktadır. Bu iktisadi olmadığı gibi akla da uygun değildir. Oysa şirketler ve devletler, ithalat ve ihracatı arttırmak için çabalamaktadır. Yerel imkânların yeterince değerlendirilmesi, kent büyüklüklerinin kendi ihtiyacını karşılayacak ölçekte tutulması ve tüketimin kontrol altına alınması halinde doğa, ekonomi, ulaşım ve iletişim üzerinden büyük bir yük kaldırılmış olunacaktır. Yapılması gereken şey belki de sanayi toplumundan tarım toplumuna geri dönmek olmalıdır (Schumacher, 1973: 85).

Çalışmanın birinci bölümünde özetle değinildiği üzere, Schumacher insan ve bina yığını görünümü veren mega kentlerin, kent erdemlerini yaşatamadığını ve bir yük gemisinin dengesiz yüklenmesinden dolayı alabora olması gibi yıkım yaşadığını ifade etmektedir. İdeal kent ölçeğinin olmadığını ancak ideal bir nüfus büyüklüğü sınırı varsa bunun 500 bin olduğunu, bundan fazla nüfusun kentin yaşam kalitesini ve kültürünü yok ettiğini ifade etmektedir (Schumacher, 1973: 51).

Geçiş Hareketi ve Geçiş Kasabaları (*Transition Towns*) 2006 yılında Schumacher'in "*Küçük Güzeldir*" felsefesinden etkilenecek, fıkırsel boyutta ilk adımını atmıştır. Hareket, petrol arzının zirve yaptığı bir dönemde iklim değişikliğinin kaçınılmazlığı karşısında küçülmenin de kaçınılmaz olduğu anlayışı üzerine inşa edilmiştir. 2008 yılında İngiltere'nin 8 bin nüfuslu Totnes Kasabası ilk Geçiş Kasabası olarak ilan edilirken, hemen ardından İrlanda'nın Kinsale Kenti, *Geçiş Kasabası* ilan edilmiştir. Bu gelişmeden sonra, 3 yıl gibi kısa bir sürede topluluk üyesi sayısı 714'e erişmiştir (Taylor, 2012: 496). Hareketin Schumacher'den başka bir diğer ilham kaynağı yine bir İngiliz olan İktisatçı Robert Malthus'tur. Yalnızca bu iki düşünür üzerinden dahi Geçiş Hareketi'nin fikri altyapısı anlaşılabilir. Küçük kent ve kasabaların insana mutluluk vadeden sürdürülebilir ölçeği ve sürdürülebilir tarım uygulamalarıyla toprağın vazgeçilmez bir üretim unsuru olduğunu yeniden keşfetmek.

Geçiş Hareketi'ni geniş katılımlı bir çevre hareketi olarak tanımlamak mümkündür. Ancak çevre örgütlerinden farklı olarak sürdürülebilir kentleşme, tarım, ticaret, ekonomi eğitim ve yönetim gibi çok geniş kapsamlı bir organizasyona dönüşmüştür. Hareketin kendine has bir para birimi de (*Totnes Paundu*) mevcuttur (Barry ve Quinlley, 2009: 5).

Yerel para biriminin dahi oluşturulması küreselleşmeye ve küresel sermayeye duyulan tepkinin bir sonucudur.

Rob Hopkins'ın 2008 yılında yazdığı *The Transition Handbook* isimli eseri bir ilkeler kitabı olarak kabul edilirken, topluluğa günümüzde bireyler, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları, mahalleler, köyler, kasabalar ve büyük şehirler de üye olabilmektedir (Transition Network, 2021).

Petrole dayalı küresel enerji tahakkümü, kaçınılması güç görünen iklim değişikliği, emek sömürüsüne dayalı sanayi üretimi, genetiği değiştirilmiş tarım ürünleri ve bireyselleşme gibi dünyanın ve üzerindeki tüm canlıların geleceğini tehdit eden süreçleri tersine çevirmek, yerel direnç toplulukları oluşturmak ve nihayetinde insanı mutsuz ve bencil bireyciliğinden kopararak sosyal ortamına geri döndürmek Geçiş Hareketinin nihai hedefidir (Barry ve Quinlley, 2009: 19-21).

2.5.3. Kibbutz Hareketi

İbranice'de “birlik” ya da “topluluk” anlamına gelen *kibbutz*, tarımsal bir kooperatif türü olarak kabul edilmektedir. 1909 yılında “*Degania Alef*” adıyla ilk kibbutzun kurulmasını müteakip, Yahudi topluluk, çoğunlukla satın aldığı günümüz Filistin topraklarındaki ekilebilir arazilerde tutunmayı başaramışlardır (Sıdal, 2016: 90; Katz, 1995: 253).

Şekil 2.2. Bir Kibbutz Yerleşimi

Kaynak: Dios y Ciencia, 2021.

Tarımsal faaliyetleri sürdürmek ve Araplardan satın alınan topraklarda geçimlik üretim yapmak amacıyla kurulan kibbutzlar, zamanla ideolojik farklılıklarla (sağ-sol) birbirinden ayrılmış ancak kendi içerisinde komün yaşantısını sürdürmüştür. Birlikte yemek, eğlenmek, kitap okumak gibi sosyal işlevleri bulunan kibbutzlarda, özel mülkiyet yoktur. Topluluğun üyeleri eşittir ve haftada bir kez toplanarak kibbutzun mali, kültürel, iskân ve altyapı gibi konularında kararlar verirler. Doğrudan demokrasinin hüküm sürdüğü kibbutzlarda fabrikalar, okullar, yemekhaneler, kreşler vb. ortak hizmetlerin yönetim ve denetiminde kimlerin yer alacağına (seçimle) çalışanlar karar vermektedir. Herkesin kendi yeteneğine uygun işlerde çalıştığı kibbutzda, çocuk bakımı eğitilmiş kreş annelerine bırakılmıştır ve her bir kibbutzda ilköğretim verilmektedir. Ortaokul ve liseler ise birbirine yakın birkaç kibbutzun birlikte girişimleri ile oluşturulmuştur (Sıdal, 2016: 90-95).

1900’lü yılların başında birer Yahudi yerleşim birimi olarak kurulan ve günümüz İsrail Devleti’nin kurulmasında silah ve askeri destek sağlayan kibbutzlar, 1985 yılında ekonomik sıkıntılar çekerek iflasın eşiğine gelmişlerdir (Gavron, 1992: 185). Yaşanan ekonomik sıkıntı, o güne kadar katı bir şekilde korunan geleneksel yapıda bazı değişimlere neden olmuştur. Topluluk ilk kez dışarıdan okullarına öğrenci kabul etmiş, yaşam alanlarına turistik ziyaret için gelenleri ağırlamış, hatta işsiz kalan üyelerini dışarıda çalışmaya yönlendirmiştir (Ben-Rafael, 1997: 1-3).

Tutucu Siyonist ilkelere, ortak mülkiyete ve geleneklere bağlılığını sürdüren kibbutzlardan bazılarında ise sınırlı özel mülkiyet kabul görmüş ancak geçen zaman zarfında kibbutz sayısında ve topluluk nüfusunda fazla bir değişim yaşanmamıştır. Halen 270 civarındaki kibbutzun her birinde ortalama 700 birey yaşamaktadır. Paranın kullanılmadığı kibbutzlarda, üyelerin ev ve araba gibi ihtiyaçları karşılanmakta, yurtdışına balayı tatili dahil, seyahat ve eğlence giderleri karşılanmaktadır. Yüksek standartlarda yaşamın devam ettiği günümüz kibbutzlarında son 20 yılı aşkın bir süredir turizm de önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir. İsrail’e gelen turistlerin dörtte biri agro-turizm ve eko-turizm kapsamında kibbutzları ziyaret ederken, çoğu bu ziyaret süresi boyunca gönüllü olarak çalışmaktadır (Taşlıgil ve Şahin, 2012: 223-227).

Şekil 2.3. Noktalı Gösterimle İsrail'deki Kibbutzların Dağılımı

Kaynak: Taşlıgil ve Şahin, 2012: 219.

Bir ütopyanın gerçeğe dönüşmesini andıran kibbutzlar, İsrail dışındaki herhangi bir ülkede uygulama alanı bulamamıştır. Bunda, sosyalist ilkeleri din ile harmanlama ve sosyalizmin enternasyonelliğini reddetme tutumunun etkili olduğu düşünülmektedir. Yüzyılı aşkın süredir, sürdürülebilir tarım, sanayi ve turizmi bağdaştıran bu pratik örneğin dışarıdan bakıldığında tutucu bir dindar cemaat görüntüsü dışına çıkamamış olması, Yahudilik gibi yayılmacı olmayan bir dinin mensupları açısından olağan görülebilir.

2.5.4. Cittaslow Kentler

Cittaslow kentlerin politika başlıklarına (kriter) bakıldığı zaman, küçük kentler için ütöpik düzeyde bulunan birçok prensibi ile hayata geçmiş kayda değer bir kent modeli olduğu görülmektedir. Ütopya düzeyinden hayata geçmiş kent modelleri başlığında yer

verilen bu kent modeli, bir ideali gerçekleştirme amacı gütmektedir. Cittaslow, yavaşlık felsefesinin kente uyarlanmasıdan ibarettir. Ancak kentte yapısal ve zihinsel iyileştirmeleri bir zorunluluk olarak ortaya koyması bakımından yukarıda anlatılan pekçok topya kentleri ile benzerlik göstermektedir. Doğa ile içiçe ve barışık olan bu kentte, temiz enerji kaynakları ile teknoloji destekli üretim ve sosyal yaşam desteklenmektedir. Enerji ihtiyacını yenilenebilir enerji kaynaklarından alan, akıllı kent sistemleri ile trafiği, aydınlatmayı ve atıkların geridnştrlmesini salık veren bu kentler aynı zamanda kentin geleneksel kültürünü, mimarisini, örf ve ananelerini de hatırlamayı ve uzun erimde yaşanılır kılmayı bir zorunluluk olarak görmektedir. Cittaslow kentler çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntıları ile anlatıldığından dolayı bu başlık altındaki açıklamalar kısıtlı tutulmaktadır.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME ve SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ÇABALARI

Kentin ortaya çıkışı çevresel sorunların da miladı kabul edilmektedir. Kent bina, yol ve kaldırımların doğayı aşağıya doğru ittiği bir yapaylıktır. Ancak yüzyıllardır bu kurmaca dünyada yaşayan bireyin -yeterince deneyimlemediği halde- doğaya (gerçekliğe) dönüş özlemi dikkat çekicidir. Kent kurmacası içerisinde zamanın ve kazancın rakamlarına hapsolmuş birey için doğada yaşam fikri bir ütopyadadan öteye geçmez. Ancak kentli bireyin bu içsel dürtüsü de aslında yaygın kültürün yapay bir dayatmasından ibarettir. Herkes gibi çalışan, giyinen, motorlu taşıtlarla seyahat edip, “evim” dediği üst üste kurulmuş köksüz yatay kutularda yaşayan kentlinin ütopyatik doğa özlemi sahtedir. Şöyle ki kentli sonsuz ihtiyaçları için koştururken ve bunlara peyderpey ulaşırken, neyin nereden geldiğini, doğaya nasıl bir zarar verdiğini hatırlamaz/umursamaz hale gelmiştir.

Daha çok kentli insanın ve topyekûn kentin bizzat kendi faaliyetlerinin bir sonucu olan çevre ve ekosistemlerde oluşan tahribatın farkedilmesi yine de kıymetlidir. Bu bölümde kentin, ekosistemlerin ve gezegenin iyiliği için ortaya konan sürdürülebilir kalkınma eksenindeki çabalardan örnekler verilmektedir.

3.1. Çevresel Sürdürülebilirlik Arayışları: Uluslararası Çabalar

İnsanlığın bizatihi kendisinin gezegendeki varlığını bir kötülük veya fazlalık olarak görmek büyük bir hata ve sapmadır. Slovaj Žižek’in (2019: 21), “*insanın kendisi doğanın yarasıdır*” biçimindeki ifadesinde de kastedilen şeyin insanın dünyadaki varlığı değil, günümüz endüstriyel faaliyetleri sonucunda doğada açtığı onulmaz yaralar olduğu düşünülmektedir. Yeryüzündeki tek bilinçli yaratığın tarihsel süreç içerisinde yeme içme, avlanma, barınma vb. temel ihtiyaçlarını karşılaması için doğadan ihtiyaç duyduğu materyallerin temin edilmesi, yaşadığı ekosistem tarafından absorbe edilebilmekte iken asıl sorunun zaman çizgisi üzerinde yaşanan iki gelişmeden kaynaklandığı açıktır. Bunlar insan popülasyonundaki yoğun artış ve kentleşmenin itici gücüyle bu nüfusun ihtiyaçlarının her geçen gün artarak çeşitlenmesi sonucunda doğadan telafisi mümkün olmayan düzeyde hammadde ve enerji temin etmesidir.

İnsanlık üzerinde yaşadığı gezegeni sınırları olmayan bir yer olarak algılama yanılgısına düşmüştür. Bu nedenle kendisini, yaşadığı ekosistemin bir parçası olarak

görmemiş, tahrip ettiği veya kaynaklarını tükettiği bölgeden başka bir bölgeye her göç ettiğinde kendisini daha zengin bir yaşam alanında bulmuştur. Ormanların yakılarak yok edilemeyeceği, temiz su kaynaklarının kullanmakla tüketilemeyeceği, bereketli toprakların burada olmasa dahi başka bir yerlerde kendisini hep besleyeceğini düşünmüştür. Ancak istisnai birkaç bilim insanının yerel ölçeklerdeki çalışmaları²¹ dışında 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar doğanın tükenme sınırına geldiği anlaşılamamıştır.

Çevre kirliliği bilincinin oluştuğu ilk dönem 1960'lı yıllar olarak kabul edilmektedir. Bu 10 yıllık süreçte hava kirliliği, su kirliliği ve tarımsal ilaçların toksik etkilerinin öne çıktığını söylemek mümkündür. Ancak bu dönemde geliştirilen bakış açısı çevre kirliliğinin vergi ve kirlilik kotalarıyla çözülebilir bir ek maliyet konusu olmasından öteye geçmemektedir. Buna karşın bazı çalışmalarda ekoloji öne çıkmıştır. 1962 yılında Rachel Carson, *Silent Spring* isimli eserini yayınlamıştır ve bu eserde kimyasal pestisitlerin neden olduğu ekolojik zararı vurgulayarak Amerikan yaşam tarzını eleştirmiştir (Berta, 2021: 5-6).

Dünya ölçeğinde kaynakların kıt olduğunu ve tedbir alınmazsa insanlığı büyük bir felaketin beklemekte olduğunu ortaya koyan çalışmalardan biri de Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jorgen Randers ve William Behrens'in oluştukları Roma Kulübü tarafından yayınlanan "*Ekonomik Büyümenin Sınırları*" (1972) isimli eserdir. Bu eserde insan popülasyonunun geometrik (üstel) (2,4,8,16,32) büyümesi karşısında kaynakların aritmetik arttığı (1,2,3,4,5) vurgulanmıştır. Nüfus, gıda, sanayileşme, çevre kirliliği ve fosil yakıtlar üzerinden hesaplamalar yapılarak, dünyanın 100 yıl içerisinde doğal sınırlarına ulaşacağı hesaplanmıştır (Meadows vd., 1978).

20. yüzyıldaki çevre korumacılığına ilişkin farkındalıkların neticesinde ortaya çıkan uluslararası çabalar etkinlik düzeyleri baz alınarak aşağıdaki alt başlıklarda sırasıyla açıklanmaktadır.

²¹ 18. yüzyıl İngilteresi'nde İktisatçı Robert Malthus'un "*Nüfus Teorisi*" isimli çalışması örnek verilebilir. Buna göre nüfustaki artış ile yoksullaşma ve dolayısıyla tahıl fiyatlarındaki artış arasında bir bağ bulunmaktadır. Zenginleşme doğum oranının artmasına, ölümlerin azalmasına yol açmakta ve nihayetinde sınırlı düzeydeki ekilebilir toprağın besleyemeyeceği düzeye erişerek toplumu yoksulluk sarmalına sokmaktadır (Gövdere ve Türkoğlu, 2016:128).

3.1.1. Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması Birliği (IUCN)

1972 Stockholm Çevre Konferansına gelinmeden önce, 1948 yılında kurulan Doğa Koruma Birliği doğayı ve doğal kaynakları korumak, bu amaçla sürdürülebilir çözümler üretmek üzere veri toplama, araştırma, analiz ve lobicilik faaliyetlerini yürütmüştür. Birlik 1956 yılında “*Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması Birliği (IUCN)*” ismini alarak 1961 yılında Dünya Koruma Vakfı’nın (WWF) kurulmasına öncülük etmiştir. WWF, IUCN’nin amaçlarına ulaşmasını sağlamak üzere fon temini görevini üstlenmiştir. IUCN’nin amaçları arasında öne çıkan husus ise canlıların sürdürülebilir varlığı ve biyoçeşitliliğin korunmasıdır. 211’i devlet olmak üzere 1.400’den fazla üyesi ile dünyanın en büyük katılımlı çevre örgütü olarak kabul edilen IUCN, hükümetlerin, kâr amaçlı kuruluşların, sivil toplum örgütleri ve 18.000’den fazla uzman ve bilim insanı gibi farklı kesimden paydaşların çevre konusunda bilgi ve tecrübelerini paylaştıkları bir forumdur (IUCN, 2021; Ballie ve Groombridge, 1996: 8).

3.1.2. Stockholm Konferansı

Çevrenin kendinde bir değer olarak algılanmasına büyük katkısı bulunan ve Kentleşme ve Çevre Sorunları araştırmacıları için bir milat olarak kabul edilen 1972 yılı BM Stocholm Konferansı, 113 ülkenin katılımı ile gerçekleşmiştir. Bu konferansın önemi çevre sorunları konusunda bir ilki gerçekleştirmesi ile ilgilidir (Özmehmet, 2008: 6). Yeter imkâna sahip devletler açısından endüstriyel üretimin kalkınma için şart olduğu ve başka hiçbir etkenin hesaba katılmadığı ezberci kalkınma anlayışını kökünden sarsan bu konferans ile çevrenin kirletildiği ve kirlenen çevrenin ise gezegendeki insanlar dahil tüm canlıların sürdürülebilir varlığını derinden etkilediği konusunda bir farkındalık oluşmuştur. Üstelik bu etki ulusal veya bölgesel değil, global düzeydedir ve bu yeni bakış açısı BM gibi global barış ve istikrarı sağlama konusunda en prestijli kurumlardan birisi tarafından gündeme getirilmiştir.

Konferans sonunda kabul edilen ve 26 ilkeden oluşan bildirge nükleer çalışmaların da sınırlandırılmasını hüküm altına almıştır. Ancak gerek Stockholm ve gerekse de bu Konferansın devamı mahiyetindeki Rio Konferansı’nda antroposentrik (insan merkezci) bir bakış açısı geliştirilmiştir. Bu handikap bildirge ilkelerinin bağlayıcı olmaması ile birlikte başarımlar düzeyinin düşüklüğünü açıklamaktadır (Handl, 2012: 3).

Stocholm Konferansı, atmosfer, deniz ve su kirliliği ile endemik bitkiler, tarım ve orman, nüfus, insan yerleşimleri, endüstri, enerji ve lojistik gibi pekçok başlığı ele almıştır. Yine bu konferansın önemli bir çıktısı ise ilk ve orta dereceli okullarda “çevre eğitimi dersi” gibi hassas bir konuyu hüküm altına alarak bir ilki gerçekleştirmiş olmasıdır (Kassas, 2002: 345).

3.1.3. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)

15 Temmuz 1972 tarihli Stockholm Konferansı’nda kurulan UNEP, 1987 tarihli *Sürdürülebilir Kalkınma* (Brundtland Raporu) hedefine sadık kalarak çalışmalarını 7 tematik alanda sürdürmektedir. Bunlar: iklim değişikliği, afet ve çatışmalar, çevresel yönetim, ekosistem yönetimi, kimyasallar ve atıklar, kaynak verimliliği ve gözden geçirilen çevredir. Kuruluş amacı, sürdürülebilir kalkınma hedefine sadık kalınarak gelişmekte olan ülkelerin çevre politikalarını desteklemek olan UNEP, Nairobi’deki merkezi ve 122 üye devlet ile faaliyetlerini sürdürmektedir. 1988 yılında Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli’ni (IPCC) kuran örgüt, 5 yılda bir yaptığı *Küresel Çevre Durum (GEO)* raporunu yayınlamaktadır (UNEP, 2021). 6. GEO raporu 2019 yılında yayınlanmıştır. 1997 yılından beri yayınlanan raporda çevre tahribatına ilişkin olarak kaygılar dile getirilmektedir. 6. GEO raporunda yine benzer meselelere ve artan tehditlere vurgu yapılmıştır. Sera gazı kaynaklı iklim değişikliğinin neden olacağı deniz suyu seviyesindeki yükselmelerin ve beklenmedik fırtınaların sahil kentlerini, küçük kıyı kasabalarını ve ada devletlerini tahrip etmesi ve sular altında bırakması tehlikesinin ciddi boyutlara ulaştığı ifade edilmiştir. Raporunda ayrıca yılda 8 milyon ton plastik atığın denizlere yayıldığı ve bunun neden olduğu okyanus kirliliği ile deniz yaşamının ağır tehdit altında bulunduğu vurgulanmıştır. Temiz su kaynaklarının hızla tükendiği ve bunun için atıksu arıtma tesislerinin özellikle de gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaştırılmasına destek verilmesi istenmiştir (UNEP, 2022; Moltke, 1996:55; Şarkul Avsat Gazetesi, 2019).

3.1.4. Seveso Yönergesi

Endüstriyel üretimin daha şeffaf bir şekilde sürdürülebilir üretimi, yönetimi ve kimyasal atıkların neden olabileceği tehlikelere karşı önlem alınmasını içeren Seveso Yönergesi ilk kez 1982 yılında (Seveso I) yayınlanmış, 1996 yılında (Seveso II) ve 2012 yılında (Seveso III) değiştirilerek yeniden kabul edilmiştir. Yönerge AB tarafından

oluşturulmuş olup, tehlikeli kimya endüstrisinin uyması gereken kuralları ve yönerge çerçevesinde yasal önlemler alması beklenen hükümetleri ilgilendirmektedir. Türkiye, Seveso II Yönergesi döneminde anlaşmaya taraf olarak, 2019 yılında Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Yönetmeliğini çıkarmıştır.²²

3.1.5. Montreal Protokolü (MOP)

BM tarafından düzenlenen ve 1985 yılında kabul edilen, Ozon Tabakasının Korunması İçin Viyana Sözleşmesi kapsamında, 1987 yılında imzalanan Montreal Protokolü; ozon tabakasının delinmesine neden olan gazların üretimini sonlandırmayı hedeflemektedir. Üye devlet ve hükümetlerin somut adımlar atmasını şart koşmayan anlaşma, BM üyesi bütün devletler tarafından kabul edilmiş ilk anlaşmadır. Bağlayıcı olmayan hükümlere rağmen, UNEP 2014 yılı raporunda anlaşmanın nispeten başarılı olduğunu ve Antarktika'daki ozon deliğinde düzelmeler gözlemlendiği açıklamıştır (UNEP, 2021). Bu, tarihte çevreye ilişkin uluslararası bir protokolün ilk başarısıdır. Anlaşma kapsamında kloroflorokarbon yerine hidroflorokarbon kullanımı teşvik edilmiş ancak hidroflorokarbon gazının ise sera etkisi yaratarak iklim değişikliği tehlikesine neden olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle 2016 yılındaki 28. MOP (Kigali) toplantısında üye devletlerden hidroflorokarbon üretimini 2040 yılına kadar yüzde 85'e kadar azaltması istenmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2021).

3.1.6. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)

1988 yılında, UNEP ve Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) tarafından iklim değişikliğine bilim temelli çözümler üretmek üzere kurulan IPCC, iklim değişikliği ve olası yıkıcı etkilerini araştırmak ve sera gazı azaltımı için hükümetlere öneriler sunmak görevini üstlenmiştir. 5 yıllık periyotlarla değerlendirme raporları yayınlayan IPCC, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf 195 üye devlete müzakere düzeyinde ve dikte etmeyen politika önerileri sunmaktadır. *Bilimsel temeller, azaltım ve uyum* başlıklarını taşıyan ana rapor ile küresel sıcaklık artışında yaşanacak *1,5 derecelik artışın muhtemel etkileri, iklim değişikliğinin buz kütle ve okyanuslar üzerindeki*

²² Yönetmelik BEKRA adıyla bilinmektedir. Bu yönetmelik üç bakanlık tarafından çıkarılmıştır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı)(2 Mart 2019 tarih ve 30703 Sayılı Resmî Gazete).

etkileri ve gıda üretimi (gıda güvenliği) başlıklarıyla üç özel rapor hazırlaması görevi verilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma Derneği-Türkiye, 2016: 37).

2018 ve 2019 yıllarında farklı tarihlerde yayınlanan özel raporlar özetle, tarım ve ormancılık faaliyetlerine bağlı olarak iklim değişikliğinin artmaya devam ettiği ve bu faaliyetlere bağlı olarak sera gazı salınımının yüzde 23 seviyesine yükseldiği ifade edilmiştir. Raporlarda sürdürülebilir ormancılık ve sürdürülebilir tarım ile arazi kullanımının verimli hale getirilebileceği vurgusu yapılarak, çözüm önerileri sunulmuştur. İklim değişikliğinin neden olduğu buzul erimesinden kaynaklı olarak deniz seviyesinde şu ana kadar 16 cm yükselmenin gerçekleştiği ifade edilen raporlarda, buzulların bu hızla erimeye devam etmesi halinde 2300 yılına kadar deniz seviyesinde 5,4 metrelik bir yükselme olacağı kaydedilmiştir (IPCC, 2021; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021a).

3.1.7. Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı (Yeryüzü Zirvesi/Rio Zirvesi)

BM Çevre Programı (UNEP) tarafından, 1992 yılında düzenlenen Rio Zirvesi, 1972 Stockholm ve 1987 Brundtland Raporu zirvelerinin devamı niteliğindedir. Ancak yoğun tartışmaları, verimli ve bağlayıcı sonuçlarıyla çevre alan yazınında adından çokça söz ettirmiştir. Her ne kadar *sürdürülebilir kalkınma* fikrinin temelleri 1972 yılında atılmış olsa da Brundtland Raporu ve Rio Zirveleri devlet ve hükümetleri, çevresel sürdürülebilirlik konusunda ciddi tedbirler almaya sevk etmiştir. Rio Zirvesi, neredeyse tüm dünya devletlerinin katılımı ile gerçekleşmiş, üç önemli ve bağlayıcı sözleşmenin kabul edilmesiyle son bulmuştur. Bunlar: BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (UNCBD), BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) ve BM Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi'dir (UNCCD). BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) 1994 yılında resmen yürürlüğe girdikten sonra, bu kapsamda 1997 yılında Kyoto Protokolü kabul edilmiştir (Ramakrishna, 52 2000).

3.1.8. Gündem 21 (Agenda 21) ve Yerel Gündem 21

1992 Rio Yeryüzü Zirvesi'nin gündemlerinden biri de 21. Yüzyıla girerken kalkınma ve çevre arasında sürdürülebilir bir ilişkinin kurulmasıdır. "*İnsanlık, tarihsel bir dönüm noktasındadır*" ifadesi ile başlayan Gündem 21, insanlığın sosyo-ekonomik koşulları arasındaki eşitsizlikler ile açlık, hastalık ve cehalete dikkat çekmektedir. Ulusların gelişmişlik düzeyi arasındaki eşitsizliklere bir de ekosistemlerdeki kötüleşme

eklenmiştir. Gündem 21 küresel bir sorun olarak yalnızca devletler ve hükümetler tarafından değil, yerel yönetimler tarafından da sahiplenilmiştir. Bu anlamda yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, kadınların ve gençlerin katılımları ile 1996 yılına kadar toplanlantıların katılımcı bir anlayışla düzenlenmesi ve sorunların dile getirilerek çözüm için çaba sarfedilmesi istenmiştir (Ökmen ve Görmez, 2009: 3-4).

Gündem 21, sermayenin küreselleşme sürecinin somutlaştığı bir dönemde, tabandan yani yerelden tüm sosyal tarafların katılımı ile kalkınma ve gezegenin geleceği arasında doğru bir bakış açısıyla sürdürülebilir kalkınma çözümlerinin tartışıldığı bir zemin olmuştur. Kendi döneminde, kısıtlı iletişim imkânlarına rağmen dünya kamuoyuna duyurulabilmiştir. Gezegenin sürdürülebilir geleceği için üretim ve çevre eksenli sorunlar konusunda hükümet dışı otoritelere ve dünya vatandaşlarına söz hakkı verilmiş olması Gündem 21'in ve onun bir parçası olan Yerel Gündem 21'in başarısını getirmiştir. Nitekim Yerel Gündem 21'e 113 ülkeden 6.400 yerel yönetim dahil olmuştur (Coenen, 2009: 165), Gündem 21, sürdürülebilir kalkınmanın üç bileşenini yani ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutlarını kapsamlı bir şekilde birleştirmeyi hedeflemiştir. Yani ekonomik politikaların ekolojik sorunları dikkate almasını, ekolojik politikaların ise sosyal refahı garanti etmesini beklemektedir (Flores ve Parra: 2009: 175).

3.1.9. HABITAT Toplantıları

BM bünyesinde dünyadaki kentleşme eğilimlerinin neden olduğu konut sorunu, çocuk hakları, kadın hakları ve biyolojik çeşitlilik gibi pekçok konuda inisiyatif alan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Merkezi UNCHS-HABITAT (1977) kurulmuştur. Bu merkez insan yerleşimleri alanındaki global sorunları araştırmak ve sürdürülebilir çözümler üretmek üzere yetkilendirilmiştir. Merkezin ilk uluslararası toplantısı 1976 yılında gerçekleşmiştir. 1976 yılındaki Vancouver'da düzenlenen HABITAT I toplantısında 58 ülke üye sıfatı ile yer alırken 35 ülke ise gözlemci sıfatıyla toplantılara katılmıştır. Bu toplantıda, tüm çabalara karşın ve devlet ve hükümet temsilcilerinin muhalefetiyle "*barınma hakkı*" bir yasal zorunluluk olarak kabul ettirilememiştir. Toplantı sonucunda "*İnsan Yerleşimleri Beyannamesi*" ve "*Eylem Planı*" adıyla iki çerçeve metin kabul edilebilmiştir (HABITAT, 2022).

UNCHS, 1992 yılında düzenlenen Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1993 yılında düzenlenen Viyana İnsan Hakları Dünya Konferansı ve 1995 Kopenhag Sosyal Kalkınma

Konferansını düzenlemiştir. UNCHS, 171 ülkeden 3.000 delege ve 2.500 Sivil Toplum Kuruluşu'nun (STK) katılımıyla 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirdiği HABITAT II konferansı ile kentleşmenin çevre üzerinde oluşturduğu baskı ve kentleşmenin neden olduğu sosyal sorunlara dikkat çekilmesi başarılabilmektedir. Toplantının sonucunda kentsel endüstriyel yüzlerce sorun ile 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı'nda dile getirilen “iklim değişikliği” ve “biyoçeşitlilik” konuları da ele alınmış, “barınma hakkı” ABD, Japonya ve Güney Kore'nin yoğun muhalefeti ile tavsiye niteliğinde bir karar olarak kalmaya devam etmiştir. HABITAT II Toplantısı'nın kazanımlarından birisi de “sürdürülebilir kalkınma” kavramının kamu kesimince resmi olarak dillendirilmesi konusunda milat niteliğinde olmasıdır (HABITAT, 2022; Arlı, 2010: 372-374).

Her 20 yılda bir yapılan toplantıların üçüncüsü ise HABITAT III ismi ile 2016 yılında Ekvador'un Quito kentinde düzenlenmiştir. Bu toplantıya ise kentsel sorunlardan biri olan ve toplantıya yoğun katılım gösteren STK'ların talebiyle “kent hakkı” damgasını vurmuştur. Kent hakkı bir insan hakkı olarak kentlilerin ortak kamusal alandan faydalanmasını hüküm altına almıştır (Alfonsin vd., 2017: 1214-1216).

3.1.10. Aarhus Sözleşmesi

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında hükümetlerin çevre korumaya dönük politikalarında samimiyet göstermeleri gerekmektedir. Bu anlamda çevreyi ve doğayı değiştirip dönüştürecek kamu yönetimi kararlarına halkın katılımı esas olmalıdır.

1998 yılında Danimarka'nın Aarhus Kenti'nde BM Avrupa Birliği Ekonomik Komisyonu tarafından hazırlanarak imzaya sunulan “Çevre Konularında Bilgiye Erişim, Karar Vermeye Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi” 26 devlet tarafından kabul görmüş ve 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Halen AB ülkeleri ile 47 Birlik dışındaki AB'ye üye ülke tarafından benimsenen sözleşmeye, hazırlık çalışmalarına katılmasına rağmen, Türkiye onay vermemiştir. İmzalandığı kentin ismiyle anılan sözleşmeye göre, vatandaş çevre ile ilgili bilgi edinme, kararlara katılma ve idari ve yargısal denetime etkin başvuru yapma hakkına sahiptir (Güneş, 2010: 301).

Türkiye'de zaman zaman basına yansıyan haberler takip edildiğinde vatandaşın HES projeleri, altın madenleri, taş ocakları gibi özel sektörle yapılan kamu imtiyaz sözleşmelerinde kendisine söz hakkı verilmesini talep ettiği görülmektedir. Vatandaşın katılımcı demokrasiyi özümsemesi, toplumda ve aile içi kararlarda müzakere kültürünün

gelişmesi ve en önemlisi doğanın ve çevrenin korunması bakımından bu konuda yasal düzenleme yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

3.1.11. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi

1999 yılında dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın iş dünyasına çağrısı üzerine BM bünyesinde ve BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne dayanarak ilkeler düzeyinde oluşturulmuş bir yapıdır. İnsan Hakları, Çalışma Standartları, Çevre ve Yolsuzlukla Mücadele başlıkları altında 10 maddeden oluşan BM Küresel İlkeler Sözleşmesi, temel nitelikte ve anlaşılabilir kurallar ihtiva etmektedir (Sürdürülebilir Kalkınma Derneği-Türkiye, 2016: 43). İlkeler incelendiğinde evrensel ahlak olarak günlük dilde kullanılan ilkelerin karşılanmaya çalışıldığı görülmektedir. Çevre başlığı altında;

“İlke 7: İş dünyası, çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemeli,

İlke 8: Çevresel sorumluluğu arttıracak her türlü faaliyete ve oluşuma destek verilmeli,

İlke 9: Çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli”

ilkelerine yer verilmiştir (Global Compact Network Türkiye, 2021). 170 ülkeden 12 binin üzerinde şirket, dernek, vakıf, üniversite ve belediye gibi farklı kesimleri buluşturan BM Küresel İlkeler Sözleşmesi, etik ve sürdürülebilir uygulamalarla dünyayı daha yaşanılır kılmayı hedeflemektedir. Çalışma hayatında çocuk işçiliğinin, emek ve doğa sömürsünün, cinsiyetçi-ırkçı-mezhepçi ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını hedefleyen Sözleşme gönüllülük esasına göre üyelik kabul etmektedir. Türkiye'den Sözleşmeye taraf 160 kuruluş bulunmaktadır.

3.1.12. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg Bildirisi)

1972 yılında düzenlenen Stocholm Çevre Konferansı ile 1992 yılında düzenlenen Rio Çevre Konferansı mega konferanslar olarak nitelenebilecek büyük bir katılım ile gerçekleştirilmiştir. Bu konferansların ortak bir başka özelliği ise ele alınan global çevre konusunun çok boyutlu olarak tartışılmasıdır. Ancak aradan geçen sürede konferans ilkelerini hayata geçirme iradesini gösteremeyen hükümetlerin, yine konferansların etkisi ile güçlenen ve olgunlaşan çevreci sivil inisiyatif tarafından etkilenmeye başladıkları görülmüştür (Frantzius, 2004: 472). İşte Johannesburg Konferansı da gelinen olgunluk

seviyesini ve bu mega konferansların sonuçlarını değerlendirmek üzere 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. BM'nin ev sahipliğinde yapılan konferansa 100 devlet başkanı ile birlikte 22.000 kişi katılmıştır. Konferans, 1987 yılında gerçekleştirilen BM Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı, Ortak Geleceğimiz Raporu'ndan (Brundtland Raporu ile anılmaktadır) alınan “sürdürülebilirlik” jargonu ile dünya gündemine oturmuştur (Seyfang, 2003: 223).

Şüphesiz Johannesburg ve öncesinde gerçekleştirilen mega konferanslar (Stockholm ve Rio) bağlayıcılık yönleri düşük seviyede olsa da birden fazla etkiyi beraberinde getirmiştir. Bunlar küresel gündem oluşturmak, çevre ve kalkınma konusunda birlikte düşünmeyi kolaylaştırmak, ortak ilkeleri benimsemek, ulusal ve yerel yönetimler için liderlik sağlamak, kurumsal kapasitenin geliştirilmesine katkı sağlamak, küresel yönetişimi meşrulaştırmak olarak sıralanabilir (Seyfang, 2003: 224). Johannesburg zirvesinde ele alınan tematik konuların başında sürdürülebilirlik bağlamıyla içme suyu, halk sağlığı, kırsal ve kentsel hayat ele alınmıştır. Ayrıca kentsel endüstriyel yaşamın vazgeçilmez unsurları olan kalkınma, enerji, bilim ve teknoloji paralel oturumlar, yüzlerce sergi ve atölye çalışmaları ile ele alınmıştır (Hens and Nath, 2003: 20-21).

3.1.13. Avrupa Kentsel Şartı I ve Avrupa Kentsel Şartı II

Avrupa Konseyi'nin düzenlemiş olduğu “*Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası*” kapsamında hazırlanan Avrupa Kentsel Şartı, 1992 yılında, yine Konseyi'nin düzenlediği Yerel Yönetimler Konferansı'nda, 20 maddelik kentsel haklar ve 13 maddelik ilkedен oluşturularak kabul edilmiştir. Şart, Konsey'in 2008 yılındaki Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nde Avrupa Kentsel Şartı II olarak yenilenmiştir.

Şart(lar)da temel ilke başlıkları şöyle sıralanmaktadır; “Ulaşım ve Dolaşım”, “Kentlerde Çevre ve Doğa”, “Kentlerin Fiziki Yapısı”, “Tarihi Yapı Mirası”, “Konut”, “Kent Güvenliğinin Sağlanması ve Suçların Önlenmesi”, “Kentlerdeki Engelliler ve Sosyo-Ekonomik Bakımdan Engelliler”, “Kentsel Alanlarda Spor ve Boş Zaman Değerlendirme”, “Kültür”, “Kültürlerarası Kaynaşma”, “Sağlık”, “Halk Katılımı, Kent Yönetimi ve Kentsel Planlama” ve “Ekonomik Kalkınma” biçimindedir (Tozaj, 2013: 560-561; Akhan, 2019: 8-10).

İlkeler ve maddeler incelendiğinde, Şart'ın Cittaslow ile paralellik gösteren bir anlayışı yansıttığı görülebilir. Ancak Cittaslow'dan farklı olarak, Şart'ın politik yönünün ağır basmasının çekincelere neden olduğu düşünülmektedir. Hükümetler açısından bağlayıcı olmayan Şart belediye ve büyükşehir belediyelerine hitap etmektedir.

Türkiye'den Şartı kabul eden bir belediye bulunmamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 46).

3.1.14. Paris İklim Anlaşması

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi-UNFCCC tarafından 1997 yılında imzaya açılan Kyoto Protokolü, dünyada yaşanan iklim değişikliği ve buna bağlı doğa tahribatını engellemek için alınacak tedbirler konusunda yetersiz görülmüştür. Rio Zirvesi'nden 5 yıl sonra imzaya açılan bu sözleşmenin zayıf yönleri, yalnızca geç müzakere edilmesi ve imzalanması değil aynı zamanda tepeden (gelişmiş ülkelere) hazırlanmış olmasıyla ilgilidir. Bu nedenle Kyoto Protokolü'nün süresi henüz tamamlanmadan²³, 2015 yılında Paris Anlaşması az gelişmiş ve gelişmiş ayrımı yapılmaksızın hemen tüm ülkelerin katkılarıyla hazırlanarak imzalanmış ve 2016 yılında yürürlüğe girmiştir (Falkner'den akt. Sürdürülebilir Kalkınma Derneği, 2016: 41).

Temel hedefi, endüstriyel faaliyetlerden kaynaklı sera gazı emisyonlarının azaltılması ve Sanayi Devrimi öncesine göre 1,5 derecelik küresel sıcaklık artışını kapatarak iklim değişikliğinin muhtemel kötü sonuçlarını engellemektir. Bu hedefe ulaşabilmek amacıyla sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uyulması, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması ve yeter imkânı bulunmayan az gelişmiş ülkelere teknoloji transfer edilmesi kararlaştırılmıştır. Anlaşmanın yürürlüğe girişi öncelikle yüzde 55'lik kirletici emisyonu sahip 55 gelişmiş ülkenin onayı şartına bağlanmıştır.²⁴ Türkiye dahil²⁵ 192 ülkenin kabul ettiği anlaşma gereği olarak IPCC'ye, Ulusal Katkı

²³ Kyoto Protokolü hükümleri, öngörülen zamanda, yani 2020 yılında yürürlükten kalkmış, Paris İklim Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir.

²⁴ ABD'nin eski Başkanı Donald Trump'ın Paris İklim Anlaşması'ndan çekilmesi basında geniş yer bulmuş ve tartışma konusu olmuştur. Mevcut Başkan Joe Biden'in seçim kampanyasında anlaşmaya döneceği vaadi, seçilmesinin hemen ardından gerçekleşirken, bu süreçte Paris İklim Anlaşması'nın dünya kamuoyunda farkındalığının artmasına vesile olduğu düşünülmektedir.

²⁵ Paris İklim Sözleşmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 06.10.2021 tarihli 7335 sayılı Kanun ile kabul edilmiş, 07.10.2021 tarih ve 31621 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

Beyanı sunularak, sera gazı emisyonlarını 2030'da öngörülenden yüzde 21 daha aşağıya düşürme taahhüdü verilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021b).

3.2. Kentlerde Sürdürülebilir Çevre Politikaları

Çevre ile ilgili sorunlar önceleri kentler dışında bir sorun olarak algılandı ise de son yüzyılda sorunun kaynağının kentler olduğu çevreciler, hükümetler ve sanayiciler arasında genel kabul görmüştür. Bu sorunu hükümetlerüstü çabalar biçiminde yukarıdaki çoğu BM ve AB teşkilatlarının öncülük ettiği zirve ve oluşumlardan anlamak mümkündür. Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin de kentlerin tasarımlarında, revize edilmelerinde karşımıza çıkması tesadüfi değildir. Çünkü sürdürülebilirlik arayışları kentlerin yoğun tüketim anlayışlarına, sonsuz ihtiyaçların karşılanmasına bir cevap olarak doğmuştur. Kentler doğayı tüketmekte, onu şekillendirip, farklı formlara sokmakta, atmosferi, suyu, toprağı ve tüm canlıları alışıldık yapısından başka bir duruma forma girmeye zorlamaktadır (Yanella ve Levine, 1992: 760; Newman, 1999: 220).

İnsanlığın ana yerleşme biriminin kentler olması, sürdürülebilirlik anlayışında kentleri ve kent yerleşmelerinin önemini ortaya koymaktadır. Bu anlamda kent bir metabolizma gibi işlemektedir. Yönetim, iletişim, enerji, nakliye, üretim, tüketim ve atık gibi sürekli bir devinim ve hareketliliği içinde barındıran kentlerin bizi kendisi bir ekosistem iken, kentin çevresi, bulunduğu bölge ve ülke düzeyinde de başka bir ekosistem olmaktadır. İnsan, fauna, flora ve cansız doğa unsurlarının halkalar halindeki saat gibi içsel devinimlerinden biri veya birkaçının kırılmamadan işlemeye devam etmesi sürdürülebilir olmasına bağlıdır. Kent metabolizmasının sağlıklı işleyebilmesi için ekonomik, ekolojik ve sosyal faaliyetlerin sekteye uğratılmaksızın dengeli varlık göstermesine ihtiyaç vardır. Bu dengede ekoloji savunmasız ve sömürülen taraftır (Slocombe, 1993: 291).

Günümüzde kentlerin sınırlarının belirlenmesi çok önemlidir, ancak bu konuda bir konsensüs bulunmamaktadır. Kentlerin imar, ulaşım, enerji ve sanayi faaliyetlerinin plansız olarak yayılım göstermesi ekonomik olmadığı gibi ekolojik de değildir. Bu anlamda üretim, tedarik ve ulaşım ağının en optimal sınırlarda belirlenmesine ihtiyaç vardır. Kentin üretim tesislerinin belli bir alana yığılması çözüm olmamakla birlikte daha az enerji tüketiminin yapılmasına, sosyal alanların ve iş merkezlerinin en hızlı ve en kısa yoldan birbirleri ile bağlantısının olmasında ve kent arazisine işlevsel bir dağılımın

gerçekleşmesinde ekonomik faydalar bulunmaktadır. Daha az enerji tüketimi ve sera gazı emisyonu, zamandan tasarruf, kent arazisinden tasarruf ve ekolojinin daha az tüketilmesine vesile olacaktır (Roche vd., 2014: 522-523).

Kentin ekosistemler üzerinde neden olduğu metabolik yarılmayı engellemek üzere;

- Kentsel atıklar konusunda geri dönüşüm faaliyetleri yasal zorunluluk haline getirilmelidir.

Kentsel katı atıkların neden olduğu doğa tahribatı ciddi boyutlara erişirken, bu tahribatı yavaşlatmanın günümüzde bilinen tek çözüm yolu geri dönüşüm faaliyetleridir. Bu faaliyetlerin yasa koyucu tarafından zorunlu hale getirilmesi elzem hale gelmiştir. Doğanın korunması için kentlilerin bilinçlenerek belli davranış kalıplarını geliştirmelerini beklemek gerçeklikle bağdaşmadığı gibi buna zaman da kalmıştır.

- Kanalizasyon atığının filtrelenmesi sağlanmalıdır.

Kanalizasyon atıklarının içerisinde yer alan kimyasallar, tortu ve oluşan çamurun, su kaynaklarını, su canlılarını ve toprağı zehirlediği bilinmektedir. Denizlerde oluşan müsilajın (deniz salgısı) kanalizasyon atıklarından kaynaklandığı ve bunun yalnızca görüntü ve hava kirliliğine neden olmadığı, mikrobik canlılardan balıklara tüm deniz ürünlerinin oksijensiz kalmasına neden olarak ölmelerine yol açtığı anlaşılmıştır (Öztürk vd., 2021-4-6). Kentlerin bu atıkları dere, nehir ve göllere de drene ettiği bilinmektedir. Bu anlamda kentlerin doğa ve insan üzerindeki bu ciddi tehdidi bertaraf etmek üzere kanalizasyon atıklarını filtrelemesi, biyolojik arıtma ile zararsız hale getirdikten sonra doğaya vermesinde aciliyet bulunmaktadır.

- Yenilenebilir enerji kullanımı yaygınlaştırılmalı, yenilenebilir enerjinin verimliliğini arttırmaya yönelik AR-GE çalışmalarına yeterli kaynak sağlanmalıdır.
- Tüketim kültürü, çevre bilinci artırılarak, baskılanmalıdır.
- Uzaktan çalışma sistemine geçilerek trafik gürültüsü ve karbon emisyonu azaltılmalıdır.
- Kenti besleyen tarım arazileri yerine tarıma elverişsiz bölgeler imara açılmalıdır.
- Nüfus artışı kontrol altına alınmalıdır.

3.3. Sürdürülebilir Kentsel Endüstriyel Faaliyetler ve Enerji Sorunu

Sanayileşmenin kentleşme ile eşanlı yaşandığı bilinmektedir. Dünya genelinde kentleşmenin artması ve kentlerin kira nispetle nüfusun büyük çoğunluğuna hizmet etmesiyle birlikte, kentlerin ve kentlilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kitle üretimi yapan kirletici sanayinin kent çeperlerinde konumlanması derin ekolojik yarılmalara yol açmıştır. Endüstriyel üretimde kilit rol oynayan ve birincil enerji kaynağı olarak nitelendirilen karbon yakıtların (kömür, petrol ve doğalgaz) üretim maliyetlerini arttırması ve çevreyi kirletmesi sonucunda alternatif ve ucuz enerji kaynaklarına bir yönelim gerçekleşmiştir. Buna rağmen 2020 yılı itibariyle dünya enerji tüketiminde birincil enerji kaynaklarının toplam enerji tüketimine oranı yüzde 88 düzeyindedir (Uğurlu, 2006: 107).

Yenilenebilir enerji kaynaklarının -günümüzde geliştirilen teknoloji ve yöntemler baz alındığında- karbon yakıtlar kadar verimli olmadığı bilinen bir gerçektir. Şüphesizdir ki evrende günümüz teknolojisi ile erişilebilir en büyük enerji kaynağı güneştir ancak güneşin enerji potansiyelinden yararlanma düzeyi arzulanan seviyenin çok gerisindedir. Oysa güneş enerjisi üretim için en verimli bölge olan ve “güneş kuşağı” olarak adlandırılan 40 derece kuzey ve güney enlemlerinde dünya nüfusunun yüzde 80’inin erişimine müsaittir (Uğurlu, 2006: 38). Henüz geliştirilen teknolojik birçok yöntemin bu verimliliği arttıracağı düşünülmektedir. Yalnızca kent endüstrisinde değil, sokak aydınlatmalarından, ulaşım araçlarına, iletişim, ısıtma ve soğutma sistemlerine kadar birçok alanda güneş enerjisinden yararlanmak için çalışmalar yapılmaktadır. Bu anlamda akıllı kent modellerinde enerji verimliliğinin yanısıra yenilenebilir enerji kullanımının da öne çıktığı görülmektedir.

Güneş enerjisinin daha verimli yöntemlerle elde edilmesi ve orta vadede bina ve hanelerin çatılarının güneş panelleri ve güneş küreleri için kullanılacak olması umut vadetmektedir. Güneşin dünyada bilinen bütün yakıtların (nükleer enerji hariç tutulmak kaydıyla) kaynağı olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte güneşin dolaylı kaynakları olan rüzgâr, dalga, biyogaz, hidrojen ve jeotermal enerji gibi yenilenebilir enerji kaynakları dünya toplam enerji üretiminde hatırı sayılır seviyelere erişmiştir (Külekcî, 2009: 85).

Kentsel endüstriyel sermayeyi yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmaya iten şeyin yalnızca kar güdüsü olduğu fikri yanlıştır, çünkü yaşanabilir başka bir gezegen

henüz keşfedilmiş değildir. Gezegeni günümüz ekolojik krizine iten şey belki de bilimin sanayileşme kadar hızlı davranamaması ve uyarıda bulunmak için çok gecikmiş olmasıdır. Bilim²⁶ 20. yüzyılın sonuna kadar bekleyerek ya da o ana kadar çok cılız sesler çıkararak (sesini kitlelere duyuramayarak) 1972 Stockholm Zirvesi öncesinde gezegenin 100 yıllık ömrü kaldığını haber verebilmiştir.

Kent endüstrisi engellenemez büyümesini sürdürürken bilimin daha cazip ve daha doğa dostu enerji kaynağı önermesinde bulunması gerekmektedir. Sözgelimi kentlerdeki inşaat sektörü ulusal gayri safi milli hasılaya önemli katkılar sunarken, kentlerdeki enerji tüketiminin de yüzde 40'ına tekabül etmektedir. Bununla birlikte 2035 yılına kadar küresel çapta 42,4 milyar ton karbon salınımına neden olacaktır. Ekoloji üzerindeki bu yükün Endüstri 4.0. olarak bilinen devrimle daha ekonomik ve çevreci çözüm yöntemleri ile aşılması mümkündür. Endüstri 4.0 ile 3D yazılımı kullanılarak konut üretmek mümkün hale hale gelmiştir. Akıllı bina sistemleri ile enerji tüketimini mutedil sınırlara çekmek ve bina katı atıklarını geri dönüştürmek veya yeniden kullanmanın yolları geliştirilmiştir. Üretim ve lojistik alanlarında da güncel bilimsel gelişmelerin sağladığı avantajlar ekoloji üzerindeki yükün hafifletilmesinde kullanışlı enstrümanlardır (Rahmayanti vd., 2019: 1-2).

²⁶ Roma Kulübü ve Kulüb'ün hazırladığı *"Ekonomik Büyümenin Sınırları"* isimli eser kastedilmektedir. 1968 yılında sanayici Dr. Aurelio Peccei ve bilim insanı Alexander King tarafından kurulan ve desteklenen Roma Kulübü on ülkeden 30 bilim insanı, eğitici, sanayici ve iktisatçıdan oluşmuş bir topluluktur.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR KENT MODELİ OLARAK CITTASLOW

Cittaslow kent modeli, gerek kent ölçeği konusunda getirdiği nüfus önkoşulu ve gerekse de politika ve kriterleri ile sürdürülebilir bir kent inşa etmeyi hedeflemektedir. Cittaslow kentlerinin endüstriyel ve tarımsal üretimde kendine yeten, geri dönüşüm ve sanitasyon ilkeleri ile çevre dostu, turizm odaklılığı ile kirletici olmayan sektörleri öne çıkaran, yenilenebilir enerjiyi destekleyen ve halk katılımcılığına dayanan bir model olmakla sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedir.

Kentler büyümeyi destekleyen bir karakteristiğe sahiptir. Ancak bu büyümeyi doğa ile kent arasında bir dengede tutmanın önemi henüz anlaşılmaktadır. Kenti besleyen yalnızca endüstriyel ya da turistik faaliyetler olarak anlaşılmamalıdır. Bu anlamda kentsel gelişim planlaması yapılırken kenti besleyecek olan tarımın, su kaynaklarının, ormanların birlikte varlığını sürdürmelerinde hayati önem arzeden gerçekliklerle hareket edilmelidir. Kentleri belli ekonomik faaliyetlerde ihtisaslaştırmanın akılcı bir yöntem olmadığı anlaşılmakla birlikte, doğa tahribatını, kentsel hinterland içerisinde karşılamının maliyetleri gün geçtikçe büyümektedir. Bu anlamda kentlileri gıda, temiz suya erişim, temiz hava kaynağı olan ormanlar ile birlikte yaşar kılmanın çarelerine bakmak elzemdir.

Kentlerin doğa ile barışık varlık göstermesi bir zorunluluk olarak algılanmazsa entropiye kapı aralanır. Günümüzde insanı doğadan koparmanın maliyetleri de yavaş yavaş anlaşılmaktadır. Bunun çaresi kent çeperlerinde, nispeten el değmemiş doğa parçalarını da tahrip ederek korunaklı siteler oluşturmaktan geçmemelidir. Bu olsa olsa doğayı metalaştıran sermayenin karlılık krizine hizmet eder. Bununla birlikte toprak, hava, su ve orman varlığı üzerinde emperyal eğilim kentleri ucube ve sorun yumağı haline getirir. Bir kentin büyümesi engellenemiyorsa, bu ancak mutedil bir çokmerkezli yapı ile çözülebilir. Kentlerin yığın görüntüsü vermemesi için imar izninin belli bir ölçek aşıldıktan sonra verilmemesi, tarım toprağı, orman ve su kaynaklarına yeterli alan ayrıldıktan sonra ve bu kaynakların sömürülmesi sınırına erişilmeksizin insan popülasyonunun farklı alanlara dağıtılmasında yarar vardır. Bu anlamda Cittaslow kentleri için öne sürülen 50 bin nüfusunun akla uygun olduğunu söylemek mümkündür. Kentlerin sürdürülebilir varlığı için nüfusla birlikte, konut ve endüstri kuruluşlarının sayısı ve niteliklerine de sınırlamalar getirilebilir. Bu bölümde Cittaslow kent modelinin oluşumunda etkili olan süreçler ele alınmaya çalışılmıştır.

4.1. Cittaslow Felsefesinin Tarihsel Arkapları

Cittaslow Felsefesi'nin ortaya çıkmasından önce dünyada meydana gelen siyasal, toplumsal ve konjontürel gelişmelere değinmek gerekmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde 20. yüzyıla gelinceye kadar yaşanan savaşlar, ticari anlaşmazlıklar, iklim krizleri, sosyal ve kültürel devrimler yalnızca yaşandığı ülkeleri veya belli bir bölgeyi etkilerken; bu tarihten sonra küresel bir etki yaratmaya başlamıştır. Bu etkiler yeni dünya düzenini meydana getirmiş ve her olayı ve olguyu birbiri ile ilişkişel boyutta bağlantılı olarak düşünmemize sebebiyet vermiştir. Yeni dünya düzeninde her kriz, bölgesel savaş, susuzluk, açlık ve göç dalgalarının; hatta giyim, yeme içme, insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin birbirinden binlerce kilometre uzaktaki tüm insan topluluklarını etkilediği görülmüştür. İşte bu şartlar altında, kemikleşmeye yüz tutan küreselleşme olgusunun itiraz edilebilirliği zayıflamıştır. Oysa yavaş hareketi bu direnci kırmayı başarmış ve gelişimini hızla sürdürmüştür. Yavaş hareketinin doğuşu ve sonrasında yaşanan gelişmeler takip eden alt başlıklarda işlenmektedir

4.1.1. Yavaş Hareketinin (Slow Movement) Ortaya Çıkışı

20. ve 21. yüzyıl dünyasına damga vuran bilimsel gelişmeler, ulaşımın, haberleşmenin, ticaretin ve tedarik sürecinin hız kazanmasına vesile olmuştur. Dünya bu dönemde modern insan nazarında küçülmüş ve “uzak” olan her şey yakınlaşmaya başlamıştır. Geçmiş ile adeta yarışan ve hesaplaşan modern insan, önüne çıkan mesafe engelini, hızlı uçaklar, hızlı trenler, hızlı arabalar ve hızlı iletişim yöntemleri ile aşarken, belki de farkında olmadan “şey”leri yaşama ve tüketme deneyimini de hızlandırmıştır. Öyle ki, hayatının hiçbir evresinde durmaya, düşünmeye ve anı yaşamaya zaman bırakmamıştır. Durmanın başarısızlık ve yarıştan kopuş, yürümenin ve hatta koşmanın başarı ve mutluluk için elzem olarak sunulduğu bu yeni dönemde, kişisel gelişim kitapları yalnızca kapağına bakılıp geçilesi bilindik mesajlarını tekrarlayıp dururlar. “*Durma, Düşersin*” (Yeşilçavdar, 2021) ismini taşıyan bir kitabın arka kapağında “*Eğer bir an tereddütte kalırsan, adım atmaktan vazgeçersen, düşersin. Kendin için ailen için tüm sevdiklerin ve ülken için; Durma! Düşersin. Daha iyisi gelirse (daha hızlısı), gidersin.*” demektedir. Sadece kendi ana fikrini değil, çağın özetini veren bu sloganist kitap ismi, yavaş hareketinin de ortaya çıkmasına zemin hazırlayan, kahir ekseriyet anlayışını ve bakış açısını yansıtmaktadır.

Yavaş hareketi, yeme içmeyi, seyahati, ticareti, turizmi kısacası hayatın tüm faaliyetlerini, hızlı ve yüzeysel yaşamayı insan erdemine aykırı bulmuş; 20. yüzyılın sonunda kutsallaştırılan “hız” karşısında yavaşlamayı, durup düşünmeyi salık vermiştir. Hareket, küreselleşmenin sağladığı avantajları değerlendirerek, dünyaya yayılım gösteren çokuluslu şirketlerin kentleri kimliğinden uzaklaştırdığını ve dünyayı homojenleştirdiğinden hareketle, yerel yemek, mimari, gelenek ve görenekleri öldürdüğünden bahisle, durup düşünmeyi önermiştir (Yurtseven, Kaya ve Harman, 2010:7).

Tablo 4.1. Hızlı ve Yavaş Yaşam Arasındaki Temel Farklar.

Yaklaşımlar	Ana Görüş	Alternatif Görüş
Karakteristik Özellikleri	Hız	Yavaş
	Homojendir.	Kişiyi özgüdür.
	Tek şart vardır.	Birden fazla seçenek vardır.
	Adaletsiz	Adil
	Endüstri önemlidir.	Zanaat önemlidir.
	Standartlaştırılmış, tektipleştirilmiştir.	İsteğe göre ayarlanabilir.
	Anonim ortaktır	Halka dayalıdır
	Sürdürülemez bir yapıdadır.	Sürdürülebilir bir yapıdadır.
	Yinelenen bir yapıdadır.	Kendine özgü bir yapıdadır.
	Tarihi ve yerel kültüre duyarlı değildir.	Tarihi ve yerel kültüre duyarlıdır.
Örnekler	Mega Kent Projeleri	Yavaş Kent
	Endüstriyel Yemek Sistemi	Yavaş Yemek

Kaynak: Knox ve Myer (2009: 34).

Knox ve Myer tarafından oluşturulan yukarıdaki tablo, hızlı ve yavaş sosyal kent yaşantısı arasındaki farkları ortaya koymaya çalışmıştır. Buna göre insanların ve insan yerleşimlerinin tek ve biricik özelliklerini yaşatmaya elverişli olan şey, küresel hız konjonktörünün dışına çıkabilmek ile mümkündür.

4.1.2. McDonaldlaşmaya Karşı Tat Alma Hakkı ve Yavaş Yemek (Slow Food)

McDonald's kendine has yapım ve sunum tekniğiyle 1955 yılında ABD'de kurulmuş bir yemek şirkettir. Şirket, 2007 yılına gelindiğinde 31 binden fazla şubeye erişerek, dünyanın pekçok yerinde şube açmayı başarmıştır. Bu yayılım, uluslararası bir sermaye gücünün ulus devlet sınırlarının geçirgenliğini ispatlaması bakımından diğer çokuluslu şirketler açısından cesaret verici bir örnek olmuştur. Nitekim daha sonra tıpkı McDonald's gibi hamburger tipi yemek üretimi yapan Burger King ve Wendy's ile ucuz ve fast food tüketime uygun farklı yemek türleri ile Yum! Brands, Pizza Hut, Kentucky Fried Chicken, Taco Bell ve Long John Silver's yüzlerce ülkeye yayılım göstermişlerdir.

Mcdonald's restoranlar zincinin 2008 yılına gelindiğinde Çin'de 1.000 ve Rusya'da 150'yi aşkın şubeye sahip olması, soğuk savaş döneminde ABD ile zıt kutuplar olarak tarif edilen bu ülkelere bir kültür ihracını da temsil etmesi bakımından önemlidir. Müteakip adımlarda bilgisayar donanımı satan Ace Hardware ve bir oyuncak şirketi olan Toys'R'us gibi pek çok Amerikan şirketleri de Mcdonald's modeline uygun olarak (Mcdonald's stratejisini uyguladıklarını itiraf ediyorlar) yayılım göstermişlerdir (Ritzer, 2011:3-6).

Günümüzde Amerikan yeme içme ve yaşam tarzına, sinema ve kültürüne hizmet eden Mcdonald's bir yemek şirketinden ziyade dünyada istediği konuda kamuoyu oluşturmayı başaran bir kültür ihracatçısı konumuna gelmiştir.

Yemek konusuna gelecek olursak; yemek, ulusu oluşturan kültürün maddi bir parçası olup, mekân, ırk, sınıf ve cinsiyet farklılığında tezahür eder. Yerel mutfak, etnik gıdalar ve belirli sınıflarla ilişkili gıdalar giderek küreselleşen ağlar içerisinde üretilmektedir. Ancak yemek, ulusların kimlikleriyle anılmaktadır. Son yüzyılda ise yemek bu bağlamdan kopararak *fast food* şirketlerince yalnızca bir ihtiyaca hizmet eder hale getirildi; *doymak*. Oysa yemek yalnızca doymanın vesilesi değil, yendiği masanın etrafında sosyalleşmenin, lezzet almanın, paylaşımın bir parçasıydı. Üretici ile tüketici arasında, nerede, nasıl üretildiği bilinen ürünlerden elde edilen yemek; herhangi bir yerde üretilip, paketlenen, bayat, tatsız ve işlem görmüş ürün halini aldı. İşte bu koşullarda yavaş yemek (*slow food*) hareketi doğmuştur (Pietrykowski, 2004: 310).

Slow food hareketi, Roma'da 1986 yılında, Piazza di Spagna Merdivenleri'nde (İspanyol Merdivenleri) açılan McDonalds şubesine, Gazeteci Carlo Petrini önderliğindeki protesto gösterileri ile başladı (Cittaslow Türkiye, 2021). Bu protestolar, McDonalds üzerinden küresel şirketlere ve küreselleşme eğilimlerine duyulan tepkinin yansımasıydı. Bununla birlikte McDonalds'ın yapamayacağı bir şeyi yapma iddiasındaydı. Taze, mevsimlik ve lezzetli yerel tatlar sunmak. Harekete "*slow food*" ismi verildi. (Servon ve Pink, 2016:335). Carlo Petrini önderliğindeki bu ilk protesto sonrasında, Yavaş Beslenme Birliği kurulmuş, 1989 yılında ise Falco Portinari tarafından kaleme alınan Yavaş Yeme Bildirisi (Yavaş Beslenme Manifestosu), Yavaş Beslenme Birliği'ne üye 15 ülke tarafından Paris'te imzalanmıştır. Bildirinin imzalanmasını müteakip olarak, gelişmiş devletlerde faaliyet gösteren yeme-içme sektörü temsilcilerinin

destekleriyle hareket büyümüştür. 1992 yılında Almanya, 1993 yılında İsviçre ve 2000 yılında Amerika Birleşik Devletleri, Yavaş Beslenme Birliği'ne yerel girişimcileri ile katılım sağlamışlardır. Yalnızca bununla kalmayarak, slow food hareketinin liderliğini yapan Carlo Petrini, 2008 yılında The Guardian Gazetesi tarafından “*gezegeni kurtaracak 50 kişi*”den biri olarak gösterilmiş ve 2013 yılına gelindiğinde BM tarafından verilen en prestijli çevre ödülünü almıştır. Böylelikle slow food hareketinin yayılımı hızlanarak: Güney Amerika, Uzak Doğu Asya ve Afrika'ya kadar yayılımını gerçekleştirmiştir. Slow food, zamanla dünyadaki açlık problemine bir çözüm hareketine dönüşmüş, “*Love The Earth, Defend The Future*” kampanyası ile BM ve AB tarafından fonlanmıştır (Slow Food International, 2021).

Slow Food Birliği'nin merkezi, kurulduğu İtalya'nın Bra kentine bağlı Piedmont Kasabasında yer almaktadır. Organizasyon; Uluslararası Konsey, Yönetim Kurulu, Ulusal Komiteler ve 1500'den fazla Yerel Komite tarafından faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca slow food faaliyetlerine destek vermek üzere, 2003 yılında Slow Food Biyoçeşitlilik Vakfı, 2004 yılında Terra Madre Vakfı ve Gastronomi Bilimleri Üniversitesi kurulmuştur (Slow Food International, 2021).

4.1.3. Toprak Ana Hareketi (Terra Madre)

Slow Food Birliği tarafından 2004 yılında kurulan *Terra Madre Ağı*: sürdürülebilir tarım, balıkçılık ve gıda üretimine destek vermek üzere faaliyet göstermektedir. Pozitif küreselleşme örneği olarak ortaya çıkan Terra Madre Ağı, küresel sermayenin dayattığı tek tip üretim ve beslenme konusunda standartlaştırma baskılarını bertaraf etmeyi hedefleyerek, iki yılda bir gerçekleştirdiği buluşma toplantılarında dünyanın pek çok bölgesindeki yerel ve bilinmeyen ürünlerin tanıtımını yapmaktadır (Santos, 2010: 27). Geleneksel üretimi destekleyen ve yerel üreticilerin bilgi ve tecrübelerini paylaşmalarına zemin hazırlayan Terra Madre Ağı, 160 ülkeden 2400 gıda topluluğunu biraraya getirmektedir.

İlk uluslararası buluşma toplantısını 2012 yılında Salone Del Gusto'da gerçekleştiren Ağ, bölgesel birçok toplantı gerçekleştirerek, benzer iklimsel ve coğrafik koşullara sahip üreticileri buluşturmaktadır. Bu toplantılar, başarılı işbirliklerinin kurulmasına zemin hazırlamaktadır. Örneğin, bölgesel toplantılar Ugandalı ve Kenyalı yerel üreticiler arasında tohum takasına imkân sağlamış ve ürün çeşitliliğinin artmasına

vesile olmuştur. 2010 yılından bu yana; Balkan ülkeleri, Hindistan, Kanada, Avustralya ve Güney Amerika'da gerçekleştirilen bölgesel toplantıların, çiftçi, balıkçı ve zanaatkarları ekolojik üretim konusunda yüreklendirdiğini söylemek mümkündür. Her yıl 10 Aralık günü (Slow Food kuruluş günüdür) kutlanan Terra Madre Günü, 100 binden fazla üreticinin, buluşma, tartışma, piknik ve tarımsal gezi faaliyetlerine katılmalarına imkân sağlamaktadır (Slow Food International, 2021).

4.1.4. Nuh'un Ambarı (The Ark of Taste)

Nuh'un Ambarı da tıpkı Terra Madre gibi bir Slow Food girişimidir. Bu girişimin amacı yerel ürün ve yemeklerin kayıt altına alınmasıdır. 1996 yılından beri faaliyet gösteren Nuh'un Ambarı yiyeceklerin standartlaştırılmasına, tektipleşmesine, fabrika tipi üretime ve lezzet almayı engelleyen gereksiz hijyen tedbirlerine karşı kurulmuştur. Yenilebilir otlar, ekmek, peynir, balık, bal, yağ, makarna ve şarap gibi birçok ürün, menşei ülke ismi ile birlikte liste halinde kayıt altına alınmaktadır. Burada amaç yemek kültürünün kaybolmaması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır (Paul, 2014: 138-139). Halen 5.323 ürünün kayıtlı bulunduğu Nuh'un Ambarı'na yöresel/bölgesel özgün yiyecekler kayıtlanmaktadır (Hürriyet Gazetesi, 2020). Sözgelimi Romanya'nın Ambar'da 10 ürünü kayıt altına alınmıştır. Bunlar; Bucegi peyniri, Turda kırmızı soğanı, ocak yemeği, Sakson konserveleleri ve çeşitli koyun, tavuk ve domuz ırklarıdır (Paul, 2014: 138-139). Türkiye'nin ise 76 ürünü Ambar'da yerini almıştır. Bunlardan öne çıkanları; Afyon kaymağı, Kars kazı, Boğatepe gravyer peyniri, Tunceli sarımsağı, İzmir tulum peyniri, Van otlu peyniri, Çamlıhemşin balı, Foça çekme makarnası, Milas ısırganlı erişte ve İsoot biberidir (Hürriyet Gazetesi, 2020).

4.1.5. Dünya Pazarları (Earth Markets)

Dünya Pazarları Slow Food Birliği'nin girişimlerinden biri olup, ilki 2006 yılında Toskana Montevarchi'de düzenlemiş çiftçi pazarıdır. Halen 23 ülkede 69 pazar bulunmaktadır (Slow Food, 2020). Dünya Pazarları'nın birçok misyonu bulunmakla birlikte, akla gelen ilk faydası şehir insanının kırsal alanlarla bağını yeniden kurmasıdır (O'kane ve Wijaya, 2015:1225). Yemek yoluyla yerel kimliği yeniden canlandıran Dünya Pazarları'nın diğer doğrudan veya dolaylı yararları şöyle sıralanabilir;

- Kent sakinlerinin üreticilerle direkt temasını sağlayarak ürün ve üretim biçimine ilişkin bilgilerin paylaşılmasına imkân sağlanmaktadır.

- Sıfır atık hedefi ile pazarda plastik kullanımını yasaklayarak, kompostlanabilir ambalaj kullanımını teşvik etmektedir.

- Kentin tarım ürünlerinin yine aynı kente arzı ile birlikte başka yerlerden (kimi zaman başka ülkelerden ithalat yoluyla) ürün temininin önüne geçilmektedir. Ayrıca nakliye için maliyet artışının ve karbon salınımının önüne geçilmektedir.

- Tohum takasına zemin hazırlayarak biyoçeşitliliği korumaktadır.

- Kentlilerin çevre bilincini, tarım ve toprağa ilişkin farkındalık seviyesini arttırmaktadır. Bu son faaliyeti yalnızca pazarda değil; Pazar dışındaki herhangi bir yerde gerçekleştirdikleri ve yetişkinlerin, çocukların, öğretmenlerin katılım sağladıkları eğitici toplantılarla da sağlamaktadırlar.

Dünya Pazarları'nın kuruldukları yerlerde (Cairo Montenotte Pazarı örneğinde) ziyaretçiler/müşteriler arasında, bölgesel ziyaretçiler (yüzde 30 civarında) ve turistler de (yüzde 5-10 oranında) bulunmaktadır. Pazarlara erişimin daha kolay ve az maliyetli (çevre ve ekonomi üzerinde) olması için kentlerin merkezi alanları tercih edilmektedir (Hatipoğlu ve İnemen, 2021: 1982).

4.1.6. Yavaş Seyahat (Slow Tourism)

Yavaş hareketinden doğan *Yavaş Seyahat/Turizm*, turizmin paket halinde sunulmasını, gezilecek yerlerin, yemenin ve içmenin önceden belirlenmesini reddeden bir anlayışla ortaya çıkmıştır (tourismteacher.com, 2021). Turistlerin yaşam deneyimlerini arttırmak, dinlenmek, farklı lezzetler tatmak için para harcadığı bilindiğine göre, onları bir yere giderken eline yapılacaklar listesi tutuşturarak göndermenin, kendi deneyimleme özgürlüğü üzerinde büyük bir baskı oluşturduğu bilinmektedir (Caffyn, 2012: 77). Öte yandan turisleri belli ve kısıtlı bir zaman dilimi içinde (3-5 gün gibi) alıştırıldığı hızlı iş ve yaşam koşullarından, hızlı bir seyahate çıkarmanın, yapılacaklar listesinde yer alan gezilerde, ne denli doyumlu bir seyahat olacağı tartışmalıdır.

Turizmi belli başlı oteller, restoranlar ve destinasyonlar arasında koşturmak olarak algılamanın günümüz dünyasında yadırganmaması doğal karşılanabilir. Ancak slow turizm bu noktada farklı bir bakış açısı geliştirmiştir. Buna göre, paket tatil satın almak yerine turist, kendi zamanını kendisi planlamalı; daha az popüler yerleri gezerek, yerel lezzetleri tadarak, yerel pansiyon ve motelleri kullanarak geleneksel üretimi ve

dolayısıyla yerel üreticiyi desteklemelidir (Ünal, 2016: 19-21). Burada birden fazla amaç öne çıkmaktadır: birincisi turist herşeyin (hatta tatil ve boş zamanın) standartlaştırıldığı, tanımlandığı, sınırlarının çizildiği yaygın küresel anlayışa karşı durmalı ve düşünmelidir. İkincisi, gerçekten ne yapmak istediğine kendisi karar vermeli ancak bunu yaparken yine yaygın yetiştirilme tarzının gereği olan önceden planlama faaliyetine girişmemeli, gittiği yerde ne yapmak istediğine karar vermelidir. Üçüncüsü, cazibe merkezleri olarak bilinen yerleri bir an için geri planda bırakarak daha az cazip olarak görülen yerleri gezip deneyimlemelidir. Dördüncüsü, olabildiğince hava yolcuğunu azaltmalı karadan ulaşım araçlarını kullanmalı, daha kısa mesafelerde ise bisikleti veya yürüyüşü tercih etmelidir. Son olarak yerel yemekleri ve içecekleri tüketerek hem daha az harcayarak seyahat süresini uzatmalı ve hem de geleneksel üretim yapan yerel üreticinin mali olarak ayakta kalmasını sağlamaya çalışmalıdır (Caffyn, 2012: 78).

4.1.7. Yavaş Yaşam (Slow Life)

Yavaş hareketinin kazanımlarından biri olarak yaygınlık kazanan *yavaş yaşam*, insanlığın teknoloji ve tüketimle kurduğu bağı dengelemesini, doğa ile yeniden bağ kurmasını ve sürdürülebilir kaynak kullanımına dikkat ederek tüketim miktarını yeniden ayarlaması hedeflemektedir. Modern çağda insanlar saat dilimlerine göre neredeyse tüm günlerini planlayarak yaşamakta ve yeterli muhasebesi yapılmayan hedefler peşinde koşmaktadır. Yavaş hareketinin çalışmayı ve çalışkanlığı veya hızı reddetmediğini ancak bunu yaparken doğadan, çevreden, sosyal çevre ve derin yaşam deneyimlerinden uzaklaşmadan sürdürülebilir ölçeklerde tutmayı önerdiğini hatırd tutmak gerekmektedir. Hızlı yaşamın, ekran bağımlılığının mutedil sınırlarda tutulmasına, stres ve strese bağlı hastalıklarla, iletişim sorunlarının baş göstermesine engel olunacaktır. Yavaş yaşam felsefesinin özünde, zihnin aynı anda birden fazla ve natamam işe yoğunlaşmasındansa, bu işlerin belli bir sıraya konulması, iş dışındaki boş zaman etkinlikleri esnasında ise anın yaşanması bulunmaktadır. Bu anlamda dengeli bir yaşamın insanı daha mutlu ve başarılı kılması mümkündür (Nikolaeva, 2016:24-25; Slow Movement, 2021).

4.2. Cittaslow (Yavaş Kent) ve Cittaslow Kriterleri

Yavaş hareketi (slow movement), 1999 yılında Cittaslow kent hareketi ile olgunluk kazanmış ve etkinliğini artırmıştır. Yavaş hareketi, Cittaslow ile kentleri kültürel yozlaşmaya ve tektipleştirmeye çalışan küreselleşme faaliyetlerini yine ancak kenti teslim

etmeyerek durdurmaya hedeflemiştir. Nitekim İtalya’da başlayan yavaş hareketinin devamı olarak, yine İtalya’da dönemin Greve in Chianti belediye başkanı Paolo Saturnini önderliğinde; Greve in Chianti, Orvieto, Bra ve Positano belediyelerinin birlikte hareket etmesiyle Sakin Kentler Ağı’nın (Cittaslow) temelleri atılmıştır (Sezgin ve Ünüvar, 2011:128). Cittaslow kentlerini diğerlerinden ayıran kriterleri ise aşağıdaki başlıklarda sırasına uygun olarak yer almaktadır.

4.2.1. Çevre Politikaları

Yavaş hareketinin amaçlarından biri çevrenin ve doğanın korunmasıdır. Bu maksatla Cittaslow Kentler Birliği’ne üye belediyelerin vatandaşlarına yaşanabilir bir kent sunması bununla birlikte hayvanların ve bitkilerin korunmasını sağlayıcı tedbirler alması beklenmektedir. Kriterlerin tamamında bu amaçlar gözetilmeye çalışılmış, asgari düzeydeki beklentiler (zorunlu olanlar) asteriks (*) ile gösterilmiştir.

*1.1. Hava temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi **

*1.2. Su temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi **

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal ortalama ile karşılaştırılması

*1.4. Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması **

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

*1.6. Kentsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması **

1.7. Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

*1.10. Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması **

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketimi

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması (Cittaslow Türkiye, 2021).

Çalışmanın da konusunu teşkil eden Çevre Politikaları’nda, zorunlu kriter sayısı 5 adettir. Bu düzenlemelerin bazılarının ilgili üye belediyelerden faaliyetlerde bulunmayı

beklediği açıktır. Sair şartların pekçoğu için mevcut durumun yeterli olduğu/olacağı ortadadır. Örneğin, hava kalitesi, su kalitesi, görsel kirlilik ve trafik gürültüsü konusunda nüfusa bağlı olarak bir güçlkle karşılaşılması beklenmemektedir.

4.2.2. Altyapı Politikaları

Cittaslow kriter başlıklarının ikincisi olan Altyapı Politikaları başlığında sıralanan şartların ulaşımı, erişilebilirliği kolaylaştırma ve hava kirliliğinin azaltılması maksadıyla oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kent belediyelerinden, pozitif ayrımcılıktan faydalanması istenen hamileler ve engelliler için yaşamı kolaylaştıran tedbirlerin alınması beklenmektedir. Kriterler açık ve anlaşılır olduğundan dolayı gereksiz açıklamalara yer verilmemiştir.

2.1. Kamu binalarına bağlı verimli bisiklet yolları

2.2. Mevcut bisiklet yollarının araç yollarıyla kilometre üzerinden karşılaştırılması *

2.3. Metro ve otobüs durakları gibi aktarma merkezlerinde bisiklet park yerleri

2.4. Özel taşıt kullanımına alternatif olarak eko ulaşım planlanması 1 *

2.5. Engellilere yönelik mimari engellerin kaldırılması *

2.6. Aile hayatı ve hamile kadınlar için girişimler 2 *

2.7. Sağlık hizmetlerine onaylanmış ulaşılabilirlik

2.8. Kent merkezlerinde malların sürdürülebilir dağıtımı 3

2.9. Şehir dışında çalışan şehir sakinlerinin oranı *

¹ Elektrikli otobüs, dik yokuşlarda yürüyen merdivenler vb.

² Kent merkezlerinde ve/veya hastanelerde hamileler için özel park yeri ayrılması gibi

³ Tarihi kent merkezlerinde mal dağıtımı için havayı kirleten araçlar yerine elektrikli veya motorsuz taşıtlar gibi kirlilik yaratmayan taşıtların tercih edilmesi (Cittaslow Türkiye, 2021).

Bu başlık altındaki kriterlerin de 5 adedi zorunlu olup, sosyal yaşamı, ulaşımı, erişilebilirliği arttırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır.

4.2.3. Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları

Bu bölümde yer alan kriterlerin gerek kent sakinlerinin yaşam kalitelerinin artırılmasına ve gerekse kentin ziyaretçileri (turistler) için uygun koşulların sağlanmasına yönelik tedbirlere yer verdiği anlaşılmaktadır.

3.1. Kentin direnci için planlama ** [1]

3.2. Kente ait değerlerin iyileştirilmesi, kent merkezlerinin ve kamu binalarının değerlerinin artırılması için programlar ⁴*

3.3. Verimli bitkiler ve meyve ağaçları kullanılarak sosyal yeşil alanların iyileştirilmesi ve/veya oluşturulması **

3.4. Kentsel yaşanabilirliğin artırılması ⁵

3.5. Marjinal alanların tekrar değerlendirilip kullanılması *

3.6. Vatandaşlara ve turistlere yönelik interaktif hizmetlerin geliştirilmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılması *

3.7. Sürdürülebilir mimari için hizmet masası oluşturulması ⁶ *

3.8. Kentin internet ağına sahip olması ⁷*

3.9. Kirleticilerin izlenmesi ve azaltılması ⁸*

3.10. Tele çalışmanın geliştirilmesi ⁹

3.11. Kişisel sürdürülebilir kentsel planlanmanın teşviki ¹⁰

3.12. Sosyal altyapıyı desteklemek

3.13. Kamusal sürdürülebilir kentsel planlamanın teşviki ¹¹ *

3.14. Kent içindeki kullanışlı yeşil alanların verimli bitkiler ile değerlendirilmesi **

3.15. Yerel ürünlerin ticarileşmesi için alanların yaratılması *

3.16. Atölyelerin korunması ve değerlerinin artırılması – doğal/yerel alışveriş merkezlerinin yaratılması ¹² *

3.17. Yeşil alanlarda kullanılan beton miktarı ¹³

⁴ Sokak mobilyaları, turizm levhaları, kentsel peyzaj ve korunması

⁵ Kentin daha yaşanabilir olması için çalışmalar yapmak. Örnek olarak işe gidiş ve çıkış saatlerinde oluşan trafik sıkışıklığını azaltmak için okulların veya kamu kurumlarının mesai saatlerini kaydırmak. İş yerlerinde kreş açılmasını teşvik etmek de örnek verilebilir.

⁶ Biyomimari vb.

⁷ Fiber optik, kablosuz sistemler

⁸ Gürültü, elektrik sistemleri vb

⁹ Bilgisayar bağlantısıyla evden çalışma

¹⁰ Pasif ev vb

¹¹ Pasif ev vb

¹² Tarihi kent merkezlerinde yer alan geleneksel kasap, fırın, bakkal vb. dükkanların desteklenmesi

¹³ Metre küp olarak

[1] Kentlerin çağımızda karşılaştığı krizlere karşı dirençlerini arttırmak Cittaslow hareketinin odak noktalarından biri haline gelmiştir.

Bu amaçla gerçekleştirilebilecek projeler yerel yönetimlerin yaratıcılıklarına bağlıdır. Bir fikir vermesi açısından aşağıdaki örnekler dikkate alınabilir:

- Kamu binaların enerji tüketimini azaltmak ve özel binaların tüketimlerin azaltılmasını teşvik etmek.
- Yerel yenilenebilir enerji kaynaklarına ulaşabilirliği çoğaltıp, içilebilir suyun gereksiz kullanımını azaltmak.
- Petrol bazlı ürünlerin kullanımını azaltmak.
- Yerel kompostlamayı teşvik etmek
- Verimli bitkiler dikmek (ceviz, elma, fındık, akça ağacı – karbon emisyonu emen yerel bitkiler)
- Yerel yiyecek üretimini teşvik etmek.

- Üretim/dağıtım zincirini kısaltabilmek için her ekonomik sektörde yerel üretimi teşvik etmek.
- Permakültür ilkelerini benimsemek.
- Kentin kendine yeterliliğini göz önüne almak (Örneğin kentin bağımlı olduğu sistemlerden birinin durması sonucu alternatifte sahip olup olmaması. Ulaşım sisteminin bir arıza sonucu birkaç gün durmasının kentin geneline olan etkisinin azaltılmasına yönelik çalışmalar gibi).
- Mevcut kriz temalarında çözümlerinin tartışılmasını teşvik etmek ve sonuçları plan haline getirmeden halka sunarak düşüncelerini değerlendirmek. Halkın aktif katılımı çok önemli, bu sayede insanların gruplar oluşturarak toplumun kalanının farkındalıklarının artırılmasında aktif olarak çalışabilir. Günümüzdeki baskın hayat tarzının insan psikolojisinde gösterdiği etki hafife alınmamalı (Cittaslow Türkiye, 2021).

Kentsel yaşam kalitesinin artırılması için oluşturulan 17 kriterden 8 adedi zorunlu tutulmuştur. Kentin ekosistemleri ile uyumlu, kentlilerin yaşam kalitesinin artırılmasına ve üretimin teşvik edilmesine yönelik bu çabaların aynı zamanda ulusal veya küresel sermayenin yatırımlarına mesafeli durmayı gerektirdiği açıktır. Bu, hem yerel üreticinin ve hem de geleneksel ticari ilişkilerin korunmasına vesile olmaktadır.

4.2.4. Tarımsal, Turistik Esnaf ve Sanatkarlara Dair Politikalar

Politika başlığı altında yer alan 10 kriterin de geleneksel üretimi, yerel zanaatları ve yemek kültürünü desteklediği açıktır. Ancak 4.8. *Otel Kapasitelerinin Arttırılması* kriteri bu başlık altında eğreti durmaktadır. Ayrıca zorunlu tutulduğu halde “mümkünse” ibarelerinin yer aldığı kriterlerin mevzuatın alışlagelen normatif (emredici) diline uymadığına dikkat çekmek gerekmektedir.

4.1. *Agroekolojinin geliştirilmesi* ¹⁴ ** [2]

4.2. *El yapımı ve etiketli veya markalı esnaf/sanatkâr ürünlerinin korunması* *

4.3. *Geleneksel iş tekniklerinin ve zanaatların değerinin arttırılması* *

4.4. *Kırsal bölgede yaşayanların hizmetlere erişimini arttırarak kırsal bölgelerin değerini arttırmak* ¹⁵ *

4.5. Kamuya ait restoranlarda (okul kantinleri, aş evleri vb) yerel, mümkünse organik ürünlerin kullanılması ¹⁶ *

4.6. Kişisel kullanımda ve yemek sektöründe tat eğitimlerinin verilmesi ve mümkünse organik yerel ürünlerin kullanılmasının teşvik edilmesi *

4.7. Yerel ve geleneksel kültürel etkinliklerin korunması ve değerlerinin arttırılması *

4.8. Otel kapasitelerinin arttırılması ¹⁷ *

4.9. Tarımda GDO kullanımının yasaklanması

4.10. Önceden tarım için kullanılmış alanların kullanımı hakkındaki imar planları için yeni fikirlerin varlığı

¹⁴ Yerel ürünlerin sertifikalandırılması, kültür müzeleri kurulması

¹⁵ Bölgedeki halkının hizmetlere ulaşımını arttırmak

¹⁶ Mümkünse yerel organik ürünlerin kullanılması. Okul kantinleri vb

¹⁷ Yatak sayısının nüfusa yıllık oranının değerlendirilmesi

[2] Agroekoloji'den kastedilen tarımda ekolojik prensiplerin uygulanması. Bu bağlamda asıl amaç kimyasal ürünlere ve fosil yakıtlara mümkün olduğunca az bağımlı bir "agrosistem" oluşturmak (Cittaslow Türkiye, 2021).

Slow food ilkelerinin yansıdığı bu kriterlerde sürdürülebilir tarım anlayışı öne çıkmaktadır. Bu anlamda 10 kriterin 7 tanesinin zorunlu tutulması Cittaslow kent modelinin yavaş yemek ilkesine ne denli ehemmiyet verdiğini göstermektedir.

4.2.5. Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim İçin Politikalar

Genel olarak turizme yönelik olarak hazırlanan bu bölümde bulunan kriterlerin bazıları katılımcılığa ilişkindir. Bu maksatla halkın ve sosyal tarafların eğitilmesi, farkındalık düzeylerinin arttırılması ve Cittaslow unvanını sahiplenme duygusunun ön plana çıkarılması dikkatlerden kaçmamaktadır. Cittaslow unvanının anlamını bulabilmesi halka indirgenmesine bağlıdır. Bu manada kriterlerin isabetli olduğunu söylemek mümkündür.

5.1. İyi karşılama ¹⁸ *

5.2. Esnafın ve operatörlerin farkındalıklarını arttırmak ¹⁹ *

5.3. Yavaş güzergahların mevcut olması ²⁰

5.4. Önemli yönetsel kararlara tabandan tavana katılım sürecini sağlayacak aktif tekniklerin benimsenmesi

5.5. Eğitimciler, yöneticiler ve çalışanların Cittaslow temaları hakkında sürekli eğitim görmesi **

5.6. Sağlık eğitimleri ²¹

5.7. Yöre halkına Cittaslow'un anlamı hakkında sistematik ve kalıcı eğitim vermek *

5.8. Cittaslow üzerine yerel yönetim ile çalışan derneklerin aktif varlığı

5.9. Cittaslow kampanyalarının desteklenmesi *

5.10. Cittaslow logosunun internet sayfasında ve antetli kağıt üzerinde kullanımı *(Cittaslow Türkiye, 2021).

Politika başlığı altında yer alan 10 kriterden 4 adedi zorunlu tutulmuştur. Oysa önemli misyonlar içeren bu maddelerin tamamının zorunlu tutulmasının yararlı olacağını söylemek gerekmektedir.

4.2.6. Sosyal Uyum

Sosyal uyum başlığı altında; azınlıklar, engelliler, çocuklar ve gençlerle ilgili sosyal tabakaların ihmal edilmemesi sağlanmaya çalışılmış, yine bu başlıkta sivil toplum örgütlenmeleri ile demokratik katılımcılığa yönelik engellerin kaldırılması hedeflenmiştir. Oysa bu başlıkta yer alan 11 kriterin hiçbiri zorunlu tutulmayarak, etkinlik düzeyleri zayıflatılmıştır.

6.1. Azınlıklara yönelik ayrımcılığa karşı çalışmalar

6.2. Farklı etnik kökene sahip insanların aynı mahallede yaşamaları ²²

6.3. Engelli kişilerin entegrasyonu

6.4. Çocuk bakımının desteklenmesi

6.5. Genç neslin istihdam durumu

6.6. Yoksulluk

6.7. Toplumsal ortaklıklar/sivil toplum kuruluşların mevcudiyeti

6.8. Farklı kültürlerin entegrasyonu

6.9. Politikaya katılım

6.10. Belediyenin kamu konut yatırımı

6.11. Gençlik faaliyetlerinin yürütüldüğü bir alanların ve bir gençlik merkezinin mevcudiyeti

²² Azınlıkların veya farklı etnisiteye sahip kesimlerin yaşadıkları mahallelerde yaşayan insanların yerleşim yoğunluğu değerlendiriliyor. Örneğin şehrin “normal” bir mahallesinde kilometrekare başına 100 kişi düşerken şehrin “etnik” mahallesinde 300 kişi düşmesi, yerel yönetimin entegrasyon konusunda başarısız olduğu anlamına geliyor ve aday kentin bu kriterden düşük puan almasına neden oluyor.

4.2.7. Ortaklıklar

Bu başlıkta ise yukarıda yer verilen 3 kriterle Slowfood hareketine destek olunması ve geliştirilmesi için çaba sarfedilmesi amaçlanmaktadır. Ancak hiçbirinin zorunlu tutulmaması kriterlerin uygulanma motivasyonunu etkilemektedir.

7.1. Slowfood aktiviteleri ve kampanyaları için destek

7.2. Doğal ve geleneksel yiyecekleri Slowfood veya diğer kurumlar ile desteklemek

7.3. Eşleştirme projelerini desteklemek ve geliştirmekte olan ülkelerin Cittaslow ve Slowfood felsefelerinin yayılmasını da sağlayacak şekilde gelişmeleri için işbirliği yapmak.

4.3. Cittaslow Üyeliğinin Önemi Üzerine Bir Değerlendirme

Cittaslow kâr amacı gütmeyen bir yerel yönetim dayanışmasıdır. Bu organizasyonun 20 yılı aşkın zamanda başardığı önemli şeylerden biri de isminin dünya çapında bilinirliği ve marka değeridir. Cittaslow tıpkı uluslararası şirketlerin yaptığı gibi isminin sağladığı güven ve kalite algısını pazarlamaktadır. Küçük yerleşim yerleri, küreselleşen dünyada büyük kentlerin arenasında git gide görünmez hale gelirken, Cittaslow onları ellerinden tutup adeta ayağa kaldırmıştır. Bunu, ulusal ve uluslararası medyada, sosyal mecralarda pekçok tanıtım ile başarmıştır. Bir kentin Cittaslow üyeliği tescillendikten sonra ulusal ve yerel medyada günlerce konuşulmakla kalmamakta, o kenti Cittaslow yapan yemek kültürü, mimari, turistik değerler ve doğal değerler gibi

pekçok öge etraflica işlenmektedir (The Times, 2021; We Demain, 2022; Raily News, 2021; Atlas Dergisi, 2020; NTV Haber Kanalı, 2021). Bir reklamın başarısı halka güven veren ünlü yüzlerin oynatıldığı ve prestijli ajanslar tarafından akıllıca kurgulanan filmleri ile ölçülürken, öteden beri ilgili coğrafyada varlık gösteren bu küçük kentler, hiçbir reklam çabasının boy ölçüşemeyeceği Cittaslow gibi saygın bir organizasyonun reklamıyla canlılık kazanmaktadır. Cittaslow, ilk anda anlaşılır ve ilginç bulunan başarılı ismi ve neredeyse tüm sosyal taraflarca özlemi duyulan sessizliği, eski lezzetleri, huzuru ve barışı çağrıştırdığı için üye kentlerin ismini yukarı taşımaktadır.

Kentler bir anda var olmadıkları gibi bir anda yok olmazlar, bununla birlikte adeta hatırlardan silinmiş bir yerin maddi bir destek olmaksızın bir anda gelişip gezginlerin ilgi odağı haline gelmesi de pek beklenen bir durum değildir. Cittaslow bu anlamda adeta inançtan beslenerek süreci kentler lehine hızlandırmaktadır. Yerel yönetici ve halk arasında; işsizliğin biteceğine, ziyaretçilerin artacağına, yerel yemeklerin ve yerel motiflerin yeniden ilgi göreceğine, kentin ziyaretçi akınına uğrayacağına, yeni yatırımların gerçekleşeceğine, kaliteli ve huzurlu bir yaşama kavuşulacağına olan inançlar (Batyk ve Wozniak, 2019: 62) ile ziyaretçiler açısından üyeliğe layık görülen bu kentlerin keşfedilmemiş nice kayda değer yönünün bulunduğu olan inançlar birbirini beslenmektedir. Bu moral ve motivasyon, doğru rüzgârı yakalayan bir yelkenlinin bu avantajı kullanma yeteneği gibi değerlendirilebilirse meyvelerini verebilecektir.

Cittaslow tarafından resmi internet adresi vasıtasıyla reklamı yapılan yeni üyelerle birlikte, mevcut üyelerden gelen haberler ve festival, toplantı gibi organizasyonlar dolayısıyla yapılan haberler birer reklam vazifesi görürken; tur firmalarının gezi rotalarına sakin kentleri eklemeleri ziyaretçi sayısını arttırmaktadır (Tours By Locals, 2022; Ram Krishna Travels, 2022; Jolly Tour, 2018; Gruppall Turizm, 2021; Seyahat 53 Turizm, 2022). Burada anılması gereken önemli bir husus ise Cittaslow kentlerinin bilim çevrelerinin ilgi odağı haline gelmesidir. Bu çalışmalarda yer almanın da etkili bir reklam görevi gördüğü açıktır. Tüm bu nedenlerle Cittaslow üyeliği şartları taşıyan kentleri cezbetmekte ve üyelik için adeta yarışmalarına neden olmaktadır.

4.4. Sürdürülebilir Çevre Politikaları Açısından Dünyadaki Cittaslow Kent Örnekleri

Cittaslow Uluslararası Ağı, insan yerleşiminin bulunmadığı Antartika dışında, dünyanın her kıtasında yayılım göstermiştir. Bu kentlerin ülkelere göre dağılımları Tablo 4.2.'de gösterilmektedir.

Tablo 4.2. Cittaslow Kentlerinin Ükelere Göre Dağılımları.

Ülke	Cittaslow Kent Sayısı	Ülke	Cittaslow Kent Sayısı
İtalya	87	Norveç	3
Polonya	36	Japonya	2
Almanya	23	Danimarka	2
Türkiye	21	ABD	2
Güney Kore	16	Kolombiya	1
Çin	13	Finlandiya	1
Fransa	12	Macaristan	1
Hollanda	10	İzlanda	1
İspanya	10	İrlanda	1
Belçika	7	Yeni Zelanda	1
KKTC	5	Rusya	1
İngiltere	5	İsveç	1
Tayvan	4	İsviçre	1
Kanada	4	Mozambik	1
Portekiz	4	Brezilya	1
Avustralya	3	Lüksemburg	1
Avusturya	3	TOPLAM	284

Kaynak: Cittaslow International, (2021) üzerinden alınan bilgiler derlenmiştir.

Tabloda yer alan Cittaslow üye sayılarının toplamı 284'tür. Ancak Organizasyon'un *cittaslow.org* adresli resmi sayfasındaki sayı 281'dir.²⁷ Aynı şekilde haritada üye olarak gösterilen ancak toplam üye sayısında yer verilmeyen bu 4 kentin üyeliklerinin çeşitli nedenlerle sona erdiği anlaşılmaktadır. Bu kentlerden iki örnek

²⁷ Cittaslow Resmi sayfasındaki güncelleme gecikmeli olarak yapılmış, üye sayısı 284 olarak kayıtlara geçmiştir. Son kontrol 14.05.2022 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

vermek mümkündür; Türkiye’den Taraklı²⁸ ve Güney Afrika Cumhuriyeti’nden Sedgfield kenti. İki üyenin de aidat ödeme konusunda sıkıntı yaşadıkları anlaşılmaktadır (Taraklı Belediyesi, 2021; Dicover Sedgfield, 2022).

Cittaslow Organizasyonu’nun dünyaya yayılım sağlamış bir yapı olduğuna önceki bölümlerde yeterince değinilmiştir. Ancak bu yayılımın ne denli başarılı olduğunu irdelenmek gerekmektedir. Öncelikle belirtmelidir ki, Cittaslow kurallarının yeterince bağlayıcı hükümler içermemesinden kaynaklı olarak gelişmekte olan ülkelerde arzulan düzeylerde başarı gösterilememektedir. Organizasyonun üye sayısını artırma başarısını, niteliksel anlamda yakalayamamış olması, üyelik saikleri ile ilgili farklılıkları da gözönünde bulundurmayı gerektirmektedir. Ancak bu çalışmanın konusunu teşkil eden çevre korumacılığına yönelik kuralların bazen ikincil veya üçüncül hedefler haline gelmesi organizasyonun da önceliklerini sorgulamamıza neden olmaktadır. Kimi üye kentlerde sağlıklı bir altyapı dahi bulunmazken (Cittaslow Pijao, 2021), kiminde ise sokak lambalarının yaydığı ışıktan böceklerin etkilenmemeleri konusunda hassasiyet gösterilmektedir (Cittaslow Deutschland, 2021). Aynı organizasyonun üyeleri arasındaki bu uçurum, içsel çelişkiyi gözler önüne sermektedir. Aşağıda bu çelişkileri gösteren kent örnekleri yer almaktadır.

4.4.1. Cittaslow İtalya

Slow Food ve Cittaslow Hareketi, İtalya’da doğmuştur. Dört küçük İtalyan kasabası ile başlayan Cittaslow kentler ağı, dünyanın tüm kıtalarına yayılmayı başarmıştır. Üye sayısı bakımından İtalya’nın üstünlüğü devam etmekte birlikte, Cittaslow Uluslararası Ağı’nın merkezi de bu ülkede yer alan Orvieto kentinde bulunmaktadır.

Orvieto, 21 bin nüfusu ile tarihi ve turistik pek çok değere sahiptir. İtalya’nın Umbria Bölgesin’de yer alan Orvieto, kendine has mimarisi ile tarihi binaları, katedrali ve 15. yüzyılda inşa edilen St. Patrizio Su Kuyusu ile ün kazanmıştır. Pek çok festival ve sanatsal faaliyete ev sahipliği yapan Orvieto, tarihi dokusu günümüze kadar korunabilmiş ender yerleşim yerlerinden birisidir (In Orvieto, 2021). Tarihi kimliğiyle üstü açık bir müzeyi andıran ve Cittaslow değerlerini yansıtan Orvieto, sakin kentlerden beklenen

²⁸ Taraklı Sakin Şehir Derneği Başkanı tarafından sorularım üzerine gönderilen 05.05.2021 tarihli e-mailde Taraklı Belediyesi’nin birikmiş aidat borçları bulunduğu belirtilmiştir.

kriterlerin çoğunu karşılamasına rağmen katı atık geri dönüşüm sistemine henüz sahip değildir (Orvieto Municipio, 2021).

Cittaslow İtalya Ulusal Ağı'nda 84 kent yer alırken aynı resmi sitede ve Tablo 4.2.'de yer aldığı üzere, İtalya Cittaslow sayısı 87 olarak verilmiştir²⁹. Ayrıca Cittaslow kent tasarımının kurucu belediyeleri arasında yer alan Bra kenti listede yer almamaktadır (Cittaslow International, 2021; Cittaslow Italy, 2021).³⁰

İtalyan çevre mevzuatının karmaşık yapısı, uygulamaların tutarsızlığını da beraberinde getirmektedir. 2006 yılında Avrupa Birliği Entegre Atık Yönetimi benimsenmiş olsa da İtalyan belediyeleri arasındaki atık yönetimi ve çevre korumacılığına yönelik farklı uygulamalar ve bağlayıcı olmayan yasalar (Scarano, 2011: 2-3), Cittaslow kent kriterlerinde yer alan tutarsızlıklara da yansımış gibidir. Bu anlamda İtalyan Cittaslow kentleri içinde örnek uygulamaları ile öne çıkan Pollica Belediyesi 1989 yılından beri çevre korumacılığına yönelik atık ayrıştırma ve sanitasyon (atıksu arıtma) uygulamaları ile öne çıkmaktadır (Scarano, 2011: 87).

İtalya, AB mevzuatına ayak uydurmakta diğer üye ülkelere nazaran daha ağır hareket etmektedir. “*İtalyan Paradoksu*” olarak adlandırılan bu durum, çevre korumaya dönük faaliyetlerde daha belirgin olarak kendisini hissettirmektedir. İtalyan yerel yönetimlerinin görev alanları ile ilgili olarak yapılan bir değerlendirmede de kanalizasyon hizmetleri dışındaki faaliyetlerin belediyelerden il veya bölge düzeyindeki yönetimlere verildiği görülmektedir. Bu durum İtalyan belediyelerinin Cittaslow çevre kriterlerini

²⁹ Cittaslow İtalya Ulusal Ağı kentleri şunlardır; Abbiategrosso, Acquafredda, Acquafredda, Altomonte, Amalfi, Amelia, Anghiari, Asolo, Baiso, Barga, Borgo Val di Taro, Brisighella, Caiazzo, Capalbio, Casalbeltrame, Castel Campagnano, Castelnovo nè Monti, Castelnovo Berardenga, Castel San Pietro Terme, Castiglione Olona, Castiglione in Teverina, Cerreto Sannita, Chiavenna, Chiaverano Cisternino, Città della Pieve, Città Sant'Angelo, Civitella in Val di Chiana, Controguerra, Cortona, Cutigliano - Comune di Abetone, Farra di Soligo, Ficulle, Follina, Fontanellato, Francavilla al Mare, Galeata, Gioi, Giuliano Teatino Gravina in Puglia, Greve in Chianti, Grumes - Comune di Altavalle, Guardigra, Levanto, Marradi, Massa, Marittima, Monte Castello di Vibio, Montefalco, Morimondo, Mulazzo, Novellara, Orsara di Puglia, Orvieto, Parrano, Pellegrino Parmense, Penne, Perito, Pianella, Pollica, Positano, Pratovecchio - Stia Preci, Reggisenio, Ribera, Salorno, San Miniato, San Potito Sannitico, Sant'Agata di Puglia, Santarcangelo di Romagna, San Vincenzo, Santa Sofia, Sperlonga, Stio, Suvereto, Teglio, Tirano, Todi, Tofa, Torgiano, Trani, Travacò Siccomario, Trevi, Turbigo, Usseglio, Vigarano Mainarda ve Zibello - Comune di Polesine Zibello'dur.

³⁰ Bu durum, Cittaslow resmi internet sitesindeki gayri ciddi tutumu ortaya koymaktadır. Aynı ciddiyetsizlik sitede yer alan ulusal ağların ve kent tanıtımlarının standartlardan uzak ve yetersiz oluşu ile de ortaya çıkmaktadır. Oysa belediyelerin ve araştırmacıların odak noktasındaki bu organizasyonun üçüncü tarafların bilgi ve belge taleplerine karşı daha hassas davranması beklenmektedir.

karşılamada hem yetkisiz ve hemde yetersiz kalmasına neden olmaktadır (Arıkan, 2004:42; BÜMKO, 2008'den akt. Babahanoğlu, 2020: 526)

4.4.2. Cittaslow Almanya

Almanya, bir ekonomik ve siyasi birlik olan AB'nin nüfus bakımından en büyük, ekonomik güç olarak ise en etkili hegemonik gücüdür (The Economist, 2013). AB'nin kendi iç anlaşmazlıkları ile dış ilişkilerinde çözüm mercii olarak görülen Almanya'nın (Bastasin, 2010), Cittaslow kent sayısı bakımından İtalya ve Polonya'dan sonra üçüncü sırada yer alması, Cittaslow Organizasyonu'na güç ve prestij sağlamaktadır. Nitekim Alman sakin kentleri, Organizasyon'un kriterlerini karşılamada da örneklik teşkil etmektedir. Özellikle çevre koruma konusunda, Alman çevre yasalarının ulusal düzeyde "sıfır atık" hedefiyle bağlayıcı hükümler içermesinden dolayı, küçük kentlerin sakin kent olma talepleri, aldıkları yüksek puanlardan dolayı nispeten çabuk gerçekleşmektedir. Halen Cittaslow unvanı bulunan Alman kentlerinin sayısı 21'dir (Cittaslow Deutschland, 2021).

Tablo 4.3. Cittaslow Almanya Ulusal Ağı Üye Kentleri.

Kentin Adı	Üyelik Yılı	Kentin Adı	Üyelik Yılı
Hersbruck	2001	Berching	2013
Waldkirch	2002	Meldorf	2015
Überlingen	2004	Bad Essen	2015
Lüdinghausen	2007	Spalt	2016
Wirsbeg	2007	Schneverdingen	2017
Penzlin	2007	Maikammer	2017
Deidesheim	2009	Bad Wimpfen	2018
Nördlingen	2009	Michelsradt	2018
Bad Schussenried	2010	Schwetzingen	2018
Blieskastel	2011	Zwingenberg	2018
Bischofsheim	2012		

Kaynak: Cittaslow Deutschland, 2021.

Alman Cittaslow kentleri, çevre politikalarına azami derecede uyma çabası içerisinde. Katı atıklar geridönüşüm şirketleri tarafından toplanırken, kanalizasyon atıkları ise ya ilgili kent belediyelerince yapılan tesislerde ya da birkaç belediyenin ortak girişimi olan tesislerde filtrelenmektedir. Bu işlemler için hanelerden vergi ve katkı payları toplanmaktadır. Sokak aydınlatmaları sinek ve böcekler dahil, diğer canlıların

doğal hayatını etkilemeyecek led lambalarla³¹ sağlanmakta, gürültü kirliliği yasal yaptırımlar ile engellenmektedir. Halkı çevre koruma konusunda bilinçlendirmek ve Cittaslow değerlerini benimsetmek amacıyla çalıştaylar düzenlenmekte, çocuklara eğitimler verilmektedir. Herhangi bir şirket veya belediyenin sorumluluğunda bulunmayan sokak, cadde ve meydanlarda ise belediyeler ortaklaşa projelere fon aktararak Cittaslow değerlerine uygun hizmetler yürütmektedir. Belediyeler özellikle kamusal alanlarda kullanılmak üzere güneş enerjisinden istifade etmektedir. Gürültü kirliliği, trafik yoğunluğu ve ışık kirliliği ile mücadelede belediyeler kadar vatandaşlara da sorumluluklar yüklenmektedir.³²

4.4.3. Cittaslow Güney Kore

Güney Kore, İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızla sanayileşen ve 1980-2000 yılları arasında ortalama olarak yılda yüzde 10'luk büyüme hızına erişen bir ülkedir. Ülkenin hızlı sanayileşme ve beraberinde fosil yakıt tüketimi bazı kentlerde nefes almayı engelleyecek boyutlara ulaşan hava kirliliğine neden olmuş, bu kirliliği durdurmak maksadı ile nükleer enerjiye yönelinmiştir. Ne var ki geçtiğimiz onlarca yıllık birikimle, nükleer atık seviyesi 9.000 ton seviyelerine ulaşarak büyük bir tehlike arzermeye başlamıştır. Komşu ülke sahalarından gelen kirli hava ile birlikte hava kalitesi istenen sağlıklı düzeye erişemeyen Güney Kore, nükleer atık gibi büyük bir tehditle karşı karşıyadır. Temiz su kaynaklarının yetersiz olduğu ülkede halen şebeke suları içilebilir düzeyde görülmediğinden dolayı kaynatılarak kullanılmaktadır (Azo Cleantech, 2021).

Güney Kore demokrasisinin ve yerel yönetimlerinin özerklik taleplerinin karşılık bulamamasının bir sonucu olarak, ülkede yerel otoritelerin, çevreci örgütlerin ve kamuoyunun özellikle de nükleer enerji karşıtı tutumları etkili olamamıştır (Lim ve Tang, 2002: 573). Tüm bu çevresel tehdit ve olumsuzluklara rağmen Güney Kore, 16 Cittaslow³³ kentine sahiptir. (Cittaslow Korea, 2021).

³¹ Led lambalar ile ilgili olarak Philips Aydınlatma Pazarlama Direktörü Özge Süzen, klasik lambalar ile led lambalar arasındaki farkları şöyle özetlemektedir. “Led lambalar daha az enerji harcamasına rağmen daha çok ışık yayar, ısı yaymaz, gözlere zarar vermez, en az yüzde 30 tasarruf sağlar ve klasik lambalardan on kat daha uzun ömre sahiptir.” <https://www.signify.com/tr>, Erişim 30.11.2021.

³² Cittaslow Almanya Ulusal Ağı Başkanı'nın sorularım üzerine tarafıma gönderdiği 23.09.2021 tarihli e-mail cevabı. (Kaynakça'da bkz. Manfred Dörr)

³³ Bu kentler; Cheongsong İlçesi (Pacheon-myeon), Chuncheon Şehri (Sille Köyü), Damyang İlçesi (Changpyeong-myeon), Gimhae (Bongha Köyü ve Hwapocheon Sulak Alan Eko Parkı), Hadong İlçesi

Güney Kore Çevre Bakanlığı tarafından geliştirilen mevzuat gereği, Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu (ERP) sistemi ile üreticilere, üretimden kaynaklı atıklarını toplama ve geri dönüştürme yükümlülüğü getirilmiştir. Bu sayede ülkede günümüz verileri ile %86 gibi büyük bir oran ile atıkların geri dönüşümü sağlanmaktadır. Güney Kore su kaynaklarının korunması amacıyla yasal önlemler almış olup yerel yönetimlerin göl, deniz ve nehir havzalarına filtrelenmiş/arıtılmış kanalizasyon atığı deşarj etmeleri konusunda katı kurallar getirmiştir. Benzer hassasiyet hava ve toprak kirliliğinin önlenmesinde karşımıza çıkmaktadır (Güney Kore Çevre Bakanlığı, 2021). Güney Kore'nin toprak sahasının nispeten küçüklüğü, çevresinde yer alan ülkelere kaynaklanan kirlilik, temiz su kaynaklarının yetersizliği ve benzeri olumsuzluklar dikkate alındığında ülkede yer alan küçük Cittaslow kasabaları dahil tüm yerleşim yerlerinde aynı hassasiyetin gösterildiğini söylemek mümkündür (Cittaslow Korea, 2021; The Korea Times, 2021).

4.4.4. Cittaslow Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyeti, çevre sorunları dolayısıyla sürekli olarak gündemde kalan bir ülkedir. Sanayi ve enerji üretiminde yoğun olarak fosil yakıt kullanan ülkenin, aynı zamanda uluslararası standartları dikkate almayan ve sıhhi olmaktan uzak kitlesel üretimi sorun olmaya devam etmektedir. 2019 yılı verilerine göre, ülke enerji ihtiyacının yüzde 73'ü termik santrallerden karşılanmakta, yüzde 9'u ise yenilenebilir enerji kaynaklarından (rüzgâr ve güneş enerjisi santralleri aracılığıyla) elde edilmektedir (Yeşil Ekonomi, 2021). 1,38 milyar nüfusu ile dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin'de, termik santrallerden ve fabrikalardan kaynaklanan hava kirliliği çoğu yerleşim yerinde nefes almayı dahi güçleştirmektedir. Öte yandan 2018 yılı yasal düzenlemelerine kadar Çin, dışarıdan çoğunlukla geri dönüşümü maliyetli olan çöp ithal etmekteydi. Çoğu Amerika'dan ithal edilen plastik atıkların neden olduğu ekolojik yıkımın etkileri uzun vadede dahi giderilecek gibi görünmemektedir (Deutsche Welle, 2021).

(Akyang-myeon), Jecheon Şehri (Susan-myeon ve Bakdaljae), Jeonju Şehri (Jeonju Hanok Köyü), Mokpo Şehri (Oeda Adası/ Dali Adası/Modern tarihi ve kültürel bölge), Sangju Şehri (Hamchang-eup, Gonggeom-myeon, Ian-myeon), Seochon İlçesi (Hansan-Myeon), Shinan İlçesi (Jeung-do adası), Taeon İlçesi (Sowon-myeon), Wando İlçesi (Cheongsando Adası), Yeongwol İlçesi (Kimsatgat-myeon), Yeongyang İlçesi (Seokbo-myeon), Yesan İlçesi (Daeheung ve Eungbong-myeon)'dir

Çin, Amerika'dan sonra gelmek üzere dünyanın en büyük ikinci atık üreticisidir. 2019 yılı verilerine göre ülkede yılda 210 milyon ton atık üretilmektedir. Bu atıkla başa çıkmak ve ekonomik değeri olan atıkları geri dönüştürmek için 24 milyon nüfuslu Şangay kenti pilot bölge olarak belirlenmiştir. Şangay'da atıkları dört farklı kategoride toplayan konteynerler kamu kurumları, binalar ve evlere konulmuştur. Bilgi teknolojilerinin de kullanıldığı bu konteyner istasyonları, yüz tanıma ve atık tanımlama özelliklerine sahiptir. Yaptırımların uygulandığı sistemde, vatandaşlara 7 Amerikan Doları, kurumlara ise 7.000-70.000 Amerikan Doları ceza verilebilmektedir. Sistemin yüz tanıma özelliği ile atık miktarına göre vatandaşlara puan verilmekte, örneğin 100 plastik şişe getirene 3-4 Amerikan Doları karşılığı tuz, 300 plastik şişe getirene ise 10 kg pirinç verilmektedir. 30 binden fazla gönüllü ile destek verilen geri dönüşüm çalışmalarının 46 şehre yayılması ve atıkların yüzde 35'lik kısmının ekonomiye kazandırılması hedeflenmektedir (The Independent, 2019).

Ülkedeki ekolojik krizlere rağmen 13 Cittaslow kent ve kasabasının üyeliği anlamlı bir çaba olarak görülmektedir.³⁴ Bu kentlerin hemen hepsi Çin'in doğusunda kalan, Çin Denizi'ne komşudur ve sulak arazilere sahiptir (Chi ve Han; 2020: 364).

Çin Cittaslow kentleri ile Avrupa Cittaslow kentlerini karşılaştıran bir çalışmada, Çin'in ve gelişmekte olan ülke Cittaslow kentlerinin kendi iç dinamikleri ile değil fakat hükümetlerin girişimleri ile üyelik başvurularının yapıldığı, kriterlerin ise yerel yönetimler yerine hükümetlerce sağlandığı ifade edilmiştir. Çin Cittaslow Ulusal Ağı kentlerinde, sivil toplumun yeterince güçlü olmadığı dolayısıyla yerel dinamiklerin yerel yönetimlerin gelişiminde yetersiz kaldığı, bu anlamda Cittaslow değerleri arasında yer alan yerel özerklikten ve yerel kimlikten bahsedilemeyeceği sonucuna varılmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler ışığında; Çin Cittaslow kentleri için, Avrupa Cittaslow kentleri ile tarihi, kültürel ve gelişimsel koşulların eşit olmadığı ve eş tanımlamaların yapılmasının mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Çin Cittaslow kentleri çevre politikaları ve diğer politika başlıklarında kendi iradesi ve imkânları ile hareket

³⁴ Bu kent ve kasabalar; Changjia (Gaoqing County), Changshan – Zigang, Erdaobaihe (Changbai Mountain), Fuli (Fuchuan Yao Autonomous County), Jingyang (Jingde County), Luzhi (Wuzhong District), Maolin (Yudong New District), Shimenshan (Qufu city), Songbai (Shennongjia Forest District), Yanyang (Meizhou city), Yaxi (Gaochun County), Yingpan (Zhazhui County) ve Yuhu (Wencheng County)'dur.

edememekte, ulusal kararların yerele yansımaları beklemek ile yetinmektedir (Shi ve ark, 2019: 1270-1275; Chi ve Han, 2020: 363)).

4.4.5. Cittaslow Avustralya

Avustralya, 2021 yılı itibarıyla yaklaşık olarak 25 milyon nüfusa sahip bir kıta devletidir (Australian Bureau of Statistics, 2021). Anayasal federatif monarşi ile yönetilen Avustralya, gerek 7 milyon kilometrekarelik geniş toprakları gerekse kültürel kodları dolayısıyla doğa ile içiçe geçmiş kent yapılanmasına sahiptir. Avustralya az katlı kamu binaları, bahçeli evleri ve dengeli nüfus dağılımı ile dünyanın refah ve zenginlik seviyesi bakımından en müreffeh ülkelerinden birisidir (Avustralya Eğitim Dünyası, 2021). Çok uluslu ve çoğunlukla Avrupa menşeli nüfus yapısı ile dikkat çeken kıta ülkesinin, 2021 yılı net nüfus artışı 35 bin kişidir (Australian Bureau of Statistics, 2021).

Avustralya'nın üç Cittaslow kenti bulunmaktadır. Bunlar; Yea, Katoomba ve Goolwa'dır.

Cittaslow Yea: Yea Victoria Eyaleti, Murridindi Yerel Bölgesi'nde bulunan bir kasabadır. Kasabanın nüfusu bir asırdır 1.100 düzeyinde kalmıştır. Tarım, ormancılık ve turizme dayanan ekonomisi ile Yea Kasabası, ekolojik kirliliğe neden olmayan klasik yaşam biçimini sürdürmektedir (Cittaslow Yea, 2021). Yea Kasabası'nda geri dönüşüm yapılmamakla birlikte, kanalizasyon atığı bertaraf işlemleri Goulborn Valley Water bölge yönetimi tarafından üstlenilmiştir. Ancak Murridindi Bölge Konseyi'nin, Yea yakınlarında geri dönüşüm tesisi açmak konusunda kısa vadeli bir planı olduğu ifade edilmektedir (Albicini, 2021). Kasabanın gürültü ve ışık kirliliği bulunmamakta, doğal kaynaklarının korunmasına azami derecede önem verilmektedir (Cittaslow Yea, 2021).

Cittaslow Katoomba: Katoomba Avustralya'nın New South Wales Bölgesi'nde, Blue Mountains Kenti'ne bağlı 7 bin nüfuslu bir kasabadır (The Population Experts, 2021). Kasabanın temel geçim kaynağı tarım ve turizmdir. Katoomba, Blue Mountains Kenti'nin sıfır atık hedefine uygun olarak geri dönüşüm yapmaktadır. Kasabanın sakinleri geri dönüşüm, kompostlama ve geri kullanım gibi farklı konularda eğitim atölyelerinden faydalandırılmakta ve çevre korumacılığına yönelik tutumlarının değişmesi için eğitilmektedir. Blue Mountains Kent Belediyesi vatandaşlara atıkların ayrı ayrı toplanması için atık kutuları vermektedir (Blue Mountains City Council, 2021).

Cittaslow Goolwa: Goolwa, Hammond (Güney Avustralya) Eyaleti seçim bölgesinde yer alan, Alexandrina Kentine bağlı bir kasabadır. Dağınık bir yapısı vardır ve temelde 3 yerleşim bölgesinden oluşmaktadır. Güney Goolwa, Kuzey Goolwa ve Sahil Kasabası'ndan (Goolwa) oluşmaktadır. Sahil bölgesi 11 bin nüfusa sahiptir (Australia Bureau of Statistics, 2021). Alexandrina kent yönetimi, çevre kentlerle işbirliğine giderek (Alexandrina, Victor Harbor Kenti, Yankalilla Bölge Konseyi ve Kangaroo Adası Konseyi), Fleurieu Bölgesel Atık Yönetimi Tesisi'ni kurmuştur. Bu kapsamda kırsaldaki hanelere iki, kentlerdeki hanelere ise üç kutu dağıtılmak suretiyle, katı atık geri dönüşümü için ayrı materyal toplama faaliyetleri yürütülmekte ve en geç iki haftada bir bu kutularda biriktirilen atıkları Fleurieu bölgesinde geri dönüşüm tesisine gönderilmektedir. Kanalizasyon atıkları için mevzuat oluşturulan bölgede gerek fosseptik çukurları ve gerekse de kanalizasyon altyapısına bağlanan pis su şebekeleri ıslah edilerek doğaya verilmektedir. Biyoçeşitliliğin korunması, yöresel tarım ürünlerinin yetiştirilmesi gibi konularda eylem planları ile sürekli iyileştirmeler yapılmasına karşın (Alexandrina Kent Konseyi, 2021), Goolwa'nın sakin kent olarak ilan edilmesinden sonra, kent ziyaretçilerinin artması ile birlikte gürültü kirliliği artmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2009).

4.4.6. Cittaslow Yeni Zelanda

Yeni Zelanda, Avustralya'nın güneyinde yer alan bir ada devletidir. Refah seviyesi bakımından dünya sıralamasında üst sıralarda yer alan bu ülkeden Cittaslow üyesi olan Matakana Kasabası; Rodney Bölgesi, Auckland'da bağlıdır. Auckland yönetiminin çevrenin ve doğal kaynakların korunması konusundaki hassasiyeti, mevzuatına yansımıştır. Havanın suyun ve toprağın korunması konusunda katı kuralları bulunan Auckland'da her türlü atık materyalin geri dönüşümü ve sıfır atık politikasının hassasiyetle uygulanmasına özen gösterilmektedir. Öyle ki bankamatik kartları dâhil, her türlü plastik, metal ve cam için geri dönüşüm prosedürleri uygulanmaktadır. Biyoçeşitliliğin korunması ve zararlı bitkilerin bertarafı konusunda da çalışmalar yapılmaktadır. Yeşil alan ve bisiklet yolları konusunda yeterli düzeyde bulunan Matakana kasabasında yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması noktasında da çalışmalar yapılmaktadır (Auckland Kent Konseyi, 2021).

Auckland otoritesi tarafından işletilen 18 kanalizasyon suyu filtreleme tesisi ile Matakana dahil bölgedeki tüm kasabalara hizmet verilmektedir. Bölgede su tüketimini

sınırlandırmak için Kanada örneğindeki benzer aşamalı kullanım kısıtlamalarına da gidilmektedir (Auckland Kent Konseyi, 2021).

4.4.7. Cittaslow Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri yüksek refah seviyesine sahip bir federasyon olmasına karşın Cittaslow üyeliği konusunda kent ve kasabalarının çok istekli olmadıkları söylenebilir. Yakın zamana kadar 7 bin nüfuslu Fairfax dahil üç üyeye sahip ABD’de, halen Sonoma ve Sebastopol kasabalarının üyelikleri devam etmektedir (Cittaslow USA, 2021).

Cittaslow Sonoma: Sonoma 10 bin nüfuslu bir kasaba olmasına rağmen özellikle şarap ve bal üretimi ile yılda yüzbinlerce turist ağırlayan popüler bir turizm destinasyonudur. Kasabanın tarihi 12 bin yıllık olup, kıtanın Avrupalılar tarafından keşfi ile birlikte İspanyol göçmenler tarafından yerleşim yeri olarak benimsenmiştir. Sonoma Kasabası, sıfır atık prensibi ile hareket eden bir yerleşim yeri olup, çevre korumacılığa dönük atölye çalışmaları ile halkın geri dönüşümü benimsemesi, atık suyun yeniden kullanımı ve kompostlamanın etkin bir şekilde yerine getirilmesi amaçlarıyla sürekli olarak eğitimler vermektedir. Kent yönetiminin çevre konusundaki hassasiyeti, yalnızca atık geri dönüşümü ile sınırlı olmayıp, suyun ve toprağın etkin kullanımı, egzoz emisyonunun azaltılması, ışık ve trafik gürültüsünün azaltılması, bisiklet kullanımının teşvik edilmesi gibi ileri sayılabilecek düzeyde politikalarla desteklenmektedir (Cittaslow Sonoma, 2021). Sonoma ekolojik ayak izinin küçültülmesi konusundaki çabalarını, yerel doğa ve tarım ürünlerinin desteklenmesi maksadı ile çeşitli sanatsal ve turistik festivalleri birer kazanç fırsatına çevirmektedir.

Cittaslow Sebastopol: Sebastopol, Sonoma ve eski Cittaslow Fairfax’a yakın mesafede bulunan bir Kalifornia sahil kasabasıdır. Nüfusu 8 bin olan Sebastopol; şarap, peynir, ekmek gibi yerel yiyecekleri ve onlarca festivali ile ün yapmış bir kasabadır. Turistik cazibe merkezi olan Sebastopol’un sloganı “*yerel lezzet ve küresel vizyon*” dur. Bu slogan, Cittaslow’un küreselleşmenin farklı bir stratejisi olduğu savını doğrular niteliktedir. Sebastopol, doğal güzellikleri ve geniş doğa parkları ile tanınırken çevresel kriterlere sadık kalmayı ilke edinen bir yerdir (Cittaslow Sebastopol, 2021). Bu anlamda katı atık geri dönüşüm hizmetini idari sözleşmeyle müteahhit bir firma aracılığı ile gerçekleştiren Sebastopol kent yönetimi, kanalizasyon atıklarını ise bir merkezde

topladıktan sonra yaklaşık 8 km ötedeki bölgesel bir arıtma tesisine iletmektedir (Gaffney, 2021).

4.4.8. Cittaslow Kanada

Kanadai Kuzey Amerika kıtasında ve ABD'nin kuzeyinde yer alan bir ülkedir. Geniş topraklarına rağmen nüfusu 2020 yılı itibariyel 38, 1 milyondur (Statistic Canada, 2021). Kanada Cittaslow Ağı dört kentten oluşan bir yapıya sahiptir. Bunlar;

Lac-Megantic: Quebec bölgesinde yer alan bir kasaba olup, nüfusu 6 bindir. 2014 yılında Cittaslow kriterlerini karşılamak üzere çalışma başlatan Lac-Megantic belediye imar ofisi 2018 yılında kasabalarının Cittaslow unvanını almasında etkin rol oynamışlardır. Lac-Megantic, refah seviyesinin yüksek olduğu bir kasabadır ve Cittaslow çevre politikaları konusunda başarılı bir performansla sahiptir. Düşük nüfusuna karşın kendisine ait atıksu arıtma tesisi bulunan kasabada, günlük 5 bin ton kanalizasyon suyu arıtılarak Chaudiere Nehri'ne deşarj edilmektedir. Kasabada ayrıca katı atık geri dönüşümü ve organik atık kompostlama faaliyetleri de yürütülmektedir. Değerlendirilebilir fakat geri dönüşüm kutularına sığmayan atıklar belediye tarafından adresinden alınmaktadır. Geri dönüşüm konusundaki çabaları 2004 yılına kadar uzanan kasabada, belediye ayrıştırılmış geri dönüşüm malzemelerini yayınladığı takvim ile haftanın bir gününde toplamaktadır. Kamu binalarında ve meskenlerde yenilenebilir (genellikle güneş) enerji sistemleri kullanılmakta, elektrikli bisiklet ve elektrikli otomobiller için şarj istasyonları bulunmaktadır. Hydro-Quebec (kamu kurumudur) tarafından 9 milyon Kanada Doları yatırım ile uzun vadede kasabanın tamamında yenilenebilir enerji kullanımı sağlanması hedeflenmektedir (Lac-Megantic, 2021).

Cowichan Bay: British Colombia bölgesinde yer alan bir körfez kasabası olan Cowichan Bay, yaklaşık 3 bin nüfusa sahiptir (DB City, 2021). Cowichan Bay 2009 yılında, Kuzey Amerika Kıtası'nda ilk Cittaslow unvanı alan kasabadır (Cowichan Valley Citizen, 2021) Cowichan Bölgesinde yer alan belediyeler katı atık ayrıştırma ve geri dönüşüm sağladıkları gibi atık su arıtma tesisleri de işletmektedirler. Cowichan Bölgesi sıfır atık hedefiyle hareket ederek, cezai yaptırıma bağlanmış su tüketim kontrolü de yapmaktadır. Yaz aylarında (1 Mayıs-31 Ekim), su kaynağının azalma hızına bağlı olarak

üç aşamadan oluşan³⁵ ve yalnızca okulların ve çocuk oyun parklarının muaf tutulduğu su kullanım kısıtlamaları getirmektedir. Bu aşamada kişisel temizlik hariç, bahçe ve çim sulama, havuz doldurma, araba yıkama gibi faaliyetler için sulama saatleri belirlenmektedir. Bahçe ve çim sulamada, doğru sulama ekipmanı (damlama sulama gibi) ve sulama süresine uyulma zorunluluğu bulunmaktadır (North Cowichan, 2021).

Naramata: British Colombia bölgesinde yer alan Naramata'nın 2016 yılındaki nüfusu yalnızca 1.000 kişidir (City Population, 2021). Ancak Naramata düşük nüfusuna rağmen; şarap üretimi, meyve yetiştiriciliği ve turizm ile isim yapmış bir kasabadır. Naramata, Cowichan Bay'dan birkaç ay sonra yine 2009 yılı içerisinde Cittaslow unvanı almıştır. Kasabanın doğal güzellikleri korunmakla birlikte böcek ve kuş gibi alt ekosistemleri koruyucu tedbirler de alınmıştır (Naramata Blend, 2021). Bu anlamda ışık ve gürültü kirliliği asgari düzeye indirilmiştir. Ancak kasabanın kanalizasyon altyapısı bulunmamakta dolayısıyla atıksu arıtma tesisi bulunmadığından evlerin fosseptik çukurları için standartlar oluşturulmuştur. Katı atıklar konusunda ise çevre kasabalar ve kentlerle ortaklaşa geri dönüşüm yapılmaktadır³⁶ (Kozakevich, 2021).

Wolfville: Nova Skotland Bölge idaresine bağlı olan Wolfville kasabasının 2016 yılı nüfusu 4 bindir (DB City, 2021). 2016 yılında Cittaslow üyeliği onaylanan kasaba, şarap üretimi, yemekleri ve doğa turizmi ile öne çıkmaktadır. Wolfville komşu 7 kent ve kasaba ile ortak girişim gerçekleştirerek katı atık geri dönüşümü hizmetini yerine getirmektedir. Ayrıca tarımsal atıkları değerlendirmek üzere kompostlama tesisi oluşturmuş olan kasaba yönetimi, iki haftada bir toplanmak üzere vatandaşlardan atıklarını ayrı toplamalarını istemektedir. Hava ve su kalitesi bakımından standartların üzerinde şartlara sahip olan Wolfville, 2016 yılındaki Cittaslow üyeliği başvurusunda 72 kriterin 50 tanesini karşılamayı başarmıştır. Kasabanın atıksu arıtma tesisine ilişkin veriye ulaşılamamıştır (Wolfville Municipality, 2021)

³⁵ Üçüncü aşamada su kısıtlamasına gidilmesi halinde, sözgelimi vatandaşlardan birinin arabasını yıkaması halinde 300 Kanada Doları ceza verilmektedir.

³⁶ Cittaslow Naramata Siyasi Temsilcisi'nin sorularım üzerine tarafıma gönderdiği 23.09.2021 tarihli e-mail cevabı (Kaynakça'da bkz. Karla Kozakevich).

4.4.9. Cittaslow Kolombiya

Kolombiya Güney Amerika Kıta'sında yer alan, yaklaşık 51 milyon nüfusa sahip (The World Bank, 2021) eski İspanyol sömürge devletlerinden biridir. Ülkenin ekonomisi kahve, şeker kamışı, çok çeşitli meyve ve sebze üretimine dayanmaktadır. Kolombiya'nın siyasi istikrarsızlıkları ile birlikte suç örgütleri ve kokain ticareti gibi hayatı olumsuz etkileyen şartlar dolayısıyla müreffeh bir toplum inşa edilememiştir. Bu olumsuzlukların yerel demokrasi, insan hakları ve ekolojiye dönük politikalarda günümüze kadar gelen aksaklıklara neden olduğu söylenebilir. Kolombiya'nın doğal güzellikleri ve yağmur ormanları; altın madenleri, kömür madenleri gibi kirletici unsurların kontrolsüz ortamında tehdit altındadır (Britannica, 2021). Buna karşın Kolombiya'nın Qundio Bölgesi'nde, 7 bin nüfuslu küçük bir kasaba olan Pijao, Cittaslow unvanı aldıktan sonra gerek aktivistlerin ve gerekse de hükümetin koruyucu şemsiyesi altında enerji ve maden şirketlerinin giremediği bir yerleşim yeri olarak, doğal güzelliklerini korumayı sürdürmektedir. Kahve kültürü ve kuş gözlemciliği için ideal lokasyonu ile turist çeken Pijao'nun, Cittaslow unvanı altındaki korunaklı pozisyonu kasaba halkı tarafından da memnuniyetle karşılanmaktadır (Cortex, 2021 ve Blandon, 2021). Ancak son dönemlerde maden şirketlerinin yoğun baskısı altında, çevre politikalarının kısmen uygulandığı bu kasaba, Cittaslow kriterlerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır (El Nuevo Siglo News, 2021).

4.4.10. Cittaslow Güney Afrika Cumhuriyeti

Güney Afrika Cumhuriyeti 2 bin yıllık tarihi ile zengin bir geçmişe sahiptir. Ülkeye 1652 yılında Hollanda Doğu Hindistan Şirketi (East India Company) tarafından bir koloni kurulmuştur. Bu koloni Table Bay'da (Cape Town) ticaret gemilerine tarım ürünleri satmak için Avrupa'dan gelen beyazlar tarafından genişletilmiştir. 1820 yılında ise yaklaşık 4.500 kişilik İngiliz yerleşimciler Port Elizabeth kentine, şimdiki adıyla Nelson Mandela Körfezi'ne yerleşmiştir. Ülkenin yerel halkı siyahi olup, 1838 yılına kadar köle ticaretinin de muhatabı konumundaydılar. Geçmişte köle ticaretinin öznesi olan halk ile Avrupalı yerleşimciler arasında yüzyıllar boyunca devam eden mücadeleler neticesinde, çoğunluğu yerel halktan olan yaklaşık 100 bin insan hayatını kaybetmiştir. Hali hazırda genel nüfusun yüzde 70'ini oluşturan yerli halkın mücadelesi meyvelerini vererek, 9 eyaletten oluşan ülkede 8 eyalet fiilen yerli halkın idaresine geçmiştir. Din, dil ve ırk

farklılıklarının yüzyıllar boyunca sancılı çekişmelere neden olduğu ülkede, demokrasinin işletilmesiyle birlikte geçmişe kıyasla ayrımcılık azalmıştır. Sıcak çatışmaların neredeyse tamamen bittiği ülkede yerel halkın desteklediği ANC Partisi 1980’li yıllardan günümüze kadar ülke yönetiminde söz sahibidir (Republic of South Africa, 2021).

Ülke tarım ve sanayi ile öne çıkarken, elmas ve altın üretiminde ise dünya çapında büyük bir paya sahiptir. Yeraltı zenginliklerine karşın kentlerdeki gelir adaletsizlikleri, beyazların yaşadığı yüksek refaha sahip kent çeperlerinde, vakti zamanında yine beyazlar tarafından yerlerinden edilen ve barakalarda yaşayan yoksul siyahilerin kötü yaşam koşulları ile göze çarpmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyeti 56 milyon nüfusa sahiptir. Bu nüfusun yaklaşık yüzde 20’si şebeke suyuna erişemezken yüzde 10’u ise elektrik hizmeti alamamaktadır (Statistics South Africa, 2021). Bu verilere rağmen kişi başına düzen milli gelir 5.700 Amerikan Doları olup, dünyanın 31. büyük ekonomisi konumundadır (İNSAMER, 2021).

Ülkenin doğal güzellikleri turist çekmektedir. Bu anlamda, East Cape Eyaleti’nde yer alan ve Cittaslow üyeliği 2010 yılında kabul edilen Sedgfield Kasabası başvuru esnasında şartların çoğunu karşılamaktaydı. Yaklaşık 8 bin nüfuslu bu kasaba bir göller yöresidir ve kuş gözlemcileri, yamaç paraşütü sevenler tarafından ziyaret edilmektedir. Sedgfield zengin fauna florası ve sakinliği ile tanınırken, ağır sanayinin olmayışı bir avantaj oluşturmaktadır (SA Venues, 2021). Kasabanın Cittaslow aidatını ödeyememesi sonucunda üyeliği sona ermiştir (Dicover Sedgfield, 2022). Ancak Uluslararası Cittaslow Ağı resmi internet sitesinde bir Cittaslow olarak tanıtılmaya devam etmektedir (Cittaslow International, 2022).

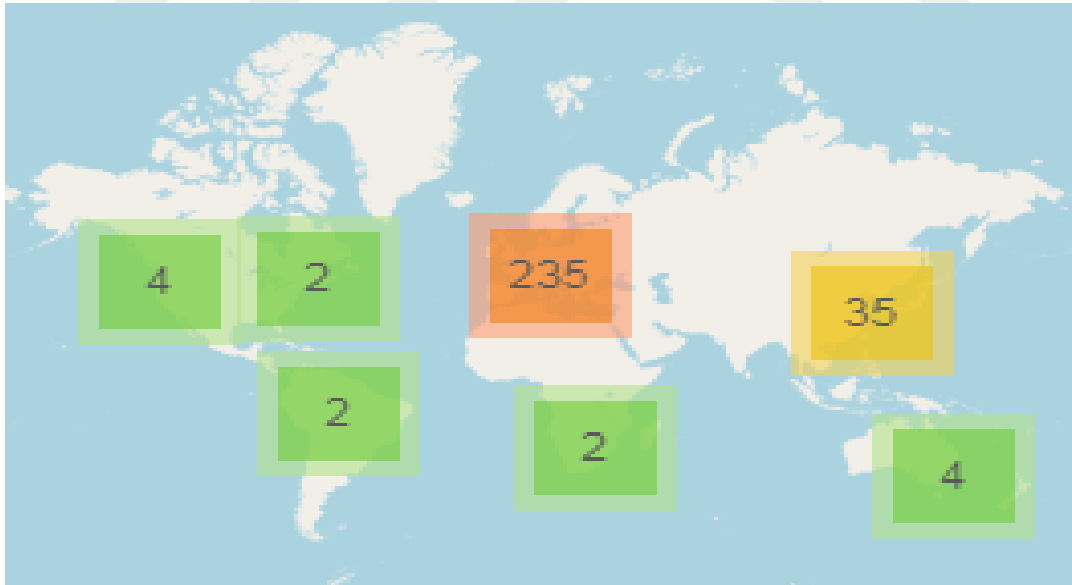
4.5. Cittaslow Kentler Ağının Başarım Düzeyi Üzerine Bir Değerlendirme

Cittaslow Kentler Ağı, İtalya’da kurulduğu 1999 yılından günümüze yani yaklaşık 23 yılda 4 üye kentten 281 üyeye ulaşarak büyük bir başarı göstermiştir. Geçen süre zarfında ilk 10 yılda daha çok gelişmiş Avrupa ülkelerinde yayılım gösteren hareket, 2009-2010 yıllarından itibaren farklı kıtalardaki yayılımını arttırmıştır. Ağ her ne kadar dünyanın hemen her tarafına yayılmışsa da üye sayısı bakımından ilk üç sıra Avrupa ülkelerindedir. Cittaslow bu anlamda doğduğu topraklar olan İtalya’daki üye sayısı olan

87 kentle toplam üye sayısının neredeyse üçte birine ev sahipliği yapmaktadır.³⁷ Avrupa'daki bu yüksek yayılım, Avrupa yerleşim yerlerinin yüzde 56'lık büyük bir kısmının 5 bin ila 100 bin nüfus arasındaki kentlerde yaşaması (Senetra ve İwaniyuk, 2020: 1), yerel demokrasinin yaygınlığı, çevre korumacılığında içselleştirilen ve yasalarla desteklenen davranış kalıplarının benimsenmesi ve sivil toplum örgütlerinin etkin varlığı ile açıklanabilir (Keleş, 2019: 66-67).

Sosyal refahın ekonomik refah ile mümkün olabileceğinin en önemli örneğini gösteren Avrupa'da, bir siyasal birlik ve “*Avrupa Birleşik Devletleri*” ideali ile hareket eden Avrupa halkları, yakın sayılabilecek bir geçmişteki kanlı çatışma ve çekişmelerden ders alarak, azınlık haklarını tanımayı, çok dilli ve çok kültürlü yapıyı bir zenginlik olarak görmeyi ilke edinerek ekonomik kalkınmayı da gerçekleştirmiştir. Hukukun üstünlüğünü hayata geçirme idealizmi, Avrupayı ve Avrupai değerleri yukarıya taşımıştır. Bu anlamda Cittaslow'un başarısında Avrupalı kimliği de etkili olmuştur. Gelişmiş ülkelerin tabandan gelen talepler ile ulusal politikaları belirlediği Avrupa'da, 3-5 bin nüfuslu küçük kent ve kasabaların özerkliğine saygı duyulması da şaşırtıcı bulunmamalıdır.

Şekil 4.1. Cittaslow Üyelerinin Dünyadaki Dağılımı.

Kaynak: Cittaslow International, (2022).

³⁷ İtalya'nın bu yüksek üye sayısı, bir başka bakış açısıyla Cittaslow'un başarımlar düzeyinde bir handikap nedeni olarak da görülebilir.

Şekle bakıldığında, dünyanın müreffeh ülkeleri arasında ilk sıralarda yer alan Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde ise Cittaslow üyelik oranlarının sınırlı olması dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu ülkelerin çoğunda Avrupa standartlarında, yer yer bu standartları aşan ölçülerde ekonomik refahın yaşandığı ve demokratik olgunluğun sergilendiğini söylemek mümkündür. Ancak bu ülkelerin çoğunda Cittaslow ilkelerinin yeterince uygulandığı, kent kültürü, kimliği ve yerel ürünlerinin tanınırlığının yeterli düzeyde olduğu (arzulanan düzeyde), dolayısıyla Cittaslow üyeliğinin cazip gelmediği veya ihtiyaç duyulmadığı için tercih edilmediğini söylemek mümkündür. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'nin Cittaslow üyesi 3 kentinden biri olan Fairfax üyelikten çekilmiştir. Benzer örnekleri Avrupa'daki üye kentlerde de yakın zamanda görmek olasıdır. Çalışmanın ilk bölümünde değinildiği gibi Avustralya'nın Goolwa kenti, İngiltere'nin Ludlow kenti, Türkiye'nin Seferihisar kenti ve İspanyol kentlerinin yöneticileri ve kamuoyu aşırı kalabalıktan şikâyetçidir (Hürriyet Gazetesi, 2009; Cittaslow İngiltere, 2020; Coşar, 2013: 72-88; Miles, 2006: 11). Tabandan gelen taleplerle alınan Cittaslow unvanının, yine tabandan gelecek şikâyet ve yakınmalarla sona ermesi olasılık dahilindedir. Türkiye ve Çin dahil gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ise halk yeterince bilgilendirilmeden genellikle yukarıdan gelen taleplerde Cittaslow üyeliği gerçekleşmiştir. Bu ülkelerde üyelik başvuruları genellikle belediye dışındaki resmi makamlar tarafından gerçekleştirilmiştir (Shi ve diğerleri, 2019: 1270-1275). Türkiye'de belediye başvuruları çoğunlukta olsa da kalkınma ajansları ve kaymakamlıkların başvuru dosyası hazırladığı yönünde bilgiler alınmıştır.³⁸ Yine gelişmekte olan ülkelerde üyeliğin tali faydalarının daha çok öne çıktığı görülmektedir. Bu da turizmin artması, marka kent olma arzusu ve bacasız sermayeyi kente çekmek gibi niyetleri gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu anlamda Cittaslow üyeliğinin, gelişmiş ülkelerde bir kentin yaşayış tarzının tescili, gelişmekte olan ülkeler için ise bir kalkınma aracı olarak görüldüğü söylenebilir.

Dünyanın tüm kıtalarına yayılım gösteren Cittaslow hareketinin en önemli handikapı üyelik ücreti ve yıllık üyelik aidatıdır. Bu ücretlerin neden toplandığı, nereye harcandığı ile ilgili bir bilgiye erişilememiştir. Ancak bu ücretin küçük belediyeler

³⁸ Taraftan sorulan “Cittaslow Başvuru Dosyasını Hangi Kurum Hazırladı?” sorusuna karşılık verilen cevaplardan derleme yapılmıştır.

tarafından karşılanamadığı veya ödenmeyen aidatlar yüzünden üyelikten çıkmak/çıkarılmak ile karşı karşıya kalındığı ile ilgili bilgiler edinilmiştir. Güney Afrika Cumhuriyeti topraklarında kalan Sedgfield Kasabası'nın sırf bu nedene bağlı olarak üyelikten ayrıldığı bilinmektedir (Discover Segreffield, 2022).

Kriterler başlıkları bağlamında bir değerlendirme yapıldığında ise çevre politikaları yönüyle gelişmiş ülkelerin hem mali kaynak ayırma ve hem de mevzuatla ilgili eksikliklerini tamamladıkları; Almanya, Kanada, ABD, Güney Kore, Japonya, Norveç, İsveç, İsviçre, Hollanda, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın başarımlarının yüksek olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelere Çin, Türkiye, KKTC, Brezilya ve Kolombiya gibi ülkelerde ise kısmen başarı sağladığı, yer yer kâğıt üzerinde kalan veya sürdürülebilir olmayan yatırımlar yapıldığı anlaşılmaktadır (Li ve Qiao, 2015: 105). Sürdürülebilir turizm odaklı kalkınma modelinin benimsendiği dünya Cittaslow kentlerinden, dışa dönük ulusal politikalarla sahip olan gelişmiş ülkelere başarılı sonuçlar elde edilerek turizmde arzulan seviyeye ulaşılırken; kapalı ekonomi modeli uygulayan, demokratik gelişimleri zayıf ve güvenlikle ilgili zaafiyetlere sahip olanlar ise beklenen faydayı elde edememişlerdir. Yabancı unsurların birlikte yaşadığı, farklı din ve renklere sahip olan ülkelere gerek ziyaretçilerin ve gerekse ev sahipliği yapan kent sakinlerinin misafirperverlik politikalarını daha iyi uyguladıklarını ifade etmek mümkündür (Keleş, 2019).

Cittaslow yavaş felsefesinin yalnızca bir parçasıdır. Yavaş felsefesinin gıda, tarım, yeme-içme kültürü, turizm ve topyekûn yaşam üzerindeki olumlu yansımalarına ilişkin onlarca gelişmeden söz edilebilir. Dolayısıyla yavaş felsefesinin bu kazanımlarının, olumsuzluklara oranla daha fazla olduğu ve halen üyelik için başvuru yapan onlarca kentin bulunduğu söylemek mümkündür.

5. TÜRKİYE'DE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇABALARI VE YEREL YÖNETİMLER

Anadolu, dünyanın tamamı için stratejik bir yer olarak görülmektedir. Ancak Anadolu'nun bir geçiş güzargahında yer alması, verimli toprakları, su kaynakları, denizleri ile sürekli olarak doğudan ve batıdan istila hareketlerine maruz kalmasına da zemin hazırlamıştır. Bölgeleri arasındaki yükselti farklılığı, yağış rejimi ve iklimsel farklılıklar olan bu topraklarda dört mevsimin eş zamanlı yaşanması, flora ve fauna zenginliği olarak yansımalar bulmaktadır. Ormanları, kıyıları, dağları, yaylaları, dereleri ve denizleri nispeten korunmuş olan Anadolu için sürdürülebilir çevre korumacılığı programları devreye konulmalıdır. Nitekim bu bölümde yasal altyapısıyla özellikle yerel yönetimlerin sürdürülebilir çevre yönüyle kentlerde yaptıkları/yapmaları gereken ödevleri taşıtılmaktadır.

5.1. Ulusal Politika Düzeyinde Çevresel Sürdürülebilirlik Çabaları

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunu müteakip yıllardan itibaren büyüme ve kalkınmanın sanayileşme ile mümkün olduğuna inanan ve bunu politikalarına yansıtan bir ülke olmuştur. 1950'li yıllardan itibaren fiili olarak sanayide atılımlar gerçekleştiren Türkiye, 1963 yılından itibaren 5 yıllık kalkınma planları ile hedefler doğrultusunda hareket etmek istemiştir. Üretimden kaynaklı çevre kirliliğinin (su ve hava kirliliği) gündeme geldiği bu dönemde Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) ile İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972), çevre konusuna hiç değinilmemiştir. Müteakip beş yıllık kalkınma planlarından Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) ve özellikle de Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983) gerek uluslararası arenadan çevreye atfedilen önem ve gerekse de çevre tahribatının neden olduğu yıkım ve ekonomik kayıpların yeterince somutlaşmasıyla birlikte çözüm arayışlarına yer verilmeye başlanmıştır (Sencar, 2007:175).

Çevrenin kendinde bir değer olarak algılanması her ne kadar 20. Yüzyılın son dönemlerine denk gelse de kirliliğin boyutları yerelde bazen göze batacak düzeye ulaşmıştır. Günümüz Anadolu topraklarında yaşayan halkın çoğunda inanç ve kültürel kodlar gereği su kaynaklarını, ekilebilir arazileri ve denizleri koruyucu bir tavır görmek mümkündür. Ancak su kaynaklarındaki kirlilik düzeyinin zaman zaman dikkat çekecek

boyutlara ulaştığı anlaşılmaktadır.³⁹ Su kaynaklarındaki kirliliğin, suyun gerek temel insani bir ihtiyaca cevap vermesi ve gerekse de hayata renk katan bir estetik kaynağı olması dolayısıyla Osmanlı Devleti döneminde fermanlara konu olmuştur.

Anadolu tarihinde çevreyi koruma konusundaki faaliyetleri ile Osmanlı İmparatorluğu'ndan çeşitli örnekler verilmektedir. Bunlar arasında, Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde Haliç'in kirlilikten korunması konusundaki fermanı (Algan, 2000: 222-224), Kanuni Sultan Süleyman, II Selim ile II. Abdülhamit dönemlerinde su kaynaklarının korunması ve halk sağlığını ilgilendiren konulardaki fermanları saymak mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ise 1930 tarihli 1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun belediyelere yüklediği halk sağlığının korunması, çevre temizliği ödevi ve aynı tarihli 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (Halk Sağlığının Korunması Kanunu) hükümleri insan sağlığının korunması maksadıyla, çevrenin korumasına dönük ilk düzenlemelerdir (Şengün, 2015:112).

Çevrenin müstakilen yer aldığı ilk teşkilatlanma 1973 tarihli 7/5836 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile oluşturulan Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu'dur. Öte yandan, 1978 tarihinde Başbakanlık Çevre Örgütü kurulmuştur. Bu örgütün kuruluş amacı çevre korunmasına ilişkin temel siyasaaların oluşturulması ve kurumlararası koordinasyonun sağlanmasıdır. 1983 yılında, "*Çevre Kanunu*" adıyla, yani isminde *çevre*'nin yer aldığı ilk yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir. 1984 yılında ise Çevre Kanunu'nu uygulamak üzere, 222 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Çevre Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Çevre Genel Müdürlüğü 389 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Çevre Müsteşarlığı'na dönüştürülmüştür. 1991 yılında Cumhuriyet tarihinin ilk Çevre Bakanlığı, 443 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur.

1989 yılında 383 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile tüzel kişiliğe sahip, Başbakanlığa bağlı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, 2011 yılında ismi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na dönüştürülen bakanlığa bağlanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021c). Hali hazırda Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ismi ile görev yapan bakanlık, ülke sathında çevrenin korunması, sağlıklı kentleşme ve

³⁹ 81 ilin 27'sinde su kirliliği birinci önceliktedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

kaynakların etkin kullanımı konusunda mevzuat hazırlamak ve mevcut çevre mevzuatını uygulamakla görevlidir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

Türkiye’de çevre ile ilgili ulusal politikalar AB adaylık süreci ile birlikte daha çok AB müktesebatından etkilenmiştir. AB için de çevre en büyük uzlaşma başlığıdır ve Avrupa’yı topyekûn harekete sevkeden en önemli motivasyon kaynaklarından biridir. AB için çevre sorunları, 1972 yılında Ortak Çevre Politikası metni ile ilk defa gündeme gelmiştir. Türkiye ise Avrupa Topluluğu’nun çevre ile ilgili mevzuatını 1987 yılından beri yakından takip etmektedir. Bu tarihten önce kalkınma planlarında çevre ile ilgili hedefler ortaya konulmasına rağmen etkili bir politikanın hayata geçirildiği söylenemez.

Türkiye için en zorlayıcı fasıllardan biri olan çevre sorunları, 300’den fazla mevzuat metninin değişmesini gerekli kılmaktadır. Öte yandan Türkiye’deki çevre sorunları ile mücadele etmek için takriben 35 milyar Euro yatırım gerekmektedir. Bu meblağın yaklaşık 6 milyar Euro tutarındaki kısmı AB destekleri ile sağlanmaktadır. Kalan tutarın merkezi yönetim, yerel yönetimler ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından karşılanması beklenmektedir (Çokgezen, 2007: 113).

Türkiye’nin AB üyelik müzakereleri 2005 yılında resmen başlamıştır. Bu süreçte AB müktesebatına uyum çerçevesinde 27. Çevre ve İklim Değişikliği faslında şu başlıklar sıralanmaktadır: 1. Yatay Mevzuat (Çevresel Etki Değerlendirmesi, Stratejik Çevresel Değerlendirme, Bilgiye Erişim ve Avrupa Çevre Ajansı). 2. Hava Kalitesi, 3. Atık Yönetimi, 4. Su Kalitesi, 5. Doğa Koruma, 6. Endüstriyel Kirlilik Kontrolü, 7. Kimyasallar, 8. İklim, 9. Gürültü (Türkiye Belediyeler Birliği, 2020: 4).

Bir tarım ülkesi olan Türkiye’de, toprağın veriminin düşmesi erozyona, hayvan sağlığının bozulmasına ve bu sıkıntılar bazen suya ve hava kirliliğine bağlanmış olsa da 1950’li yıllarda yapılan bilimsel araştırmalarda toprak, su veya hava kirliliği deyimi kullanılmamıştır. 1960’lı yıllara gelindiğinde ise hava kirliliği en çok işlenen konular arasındadır. Bununla birlikte erozyonu önlemek bağlamıyla ormanlaştırmanın önemine vurgu yapılmıştır. Dönemin çevre ile ilgili diğer başlıkları ise nükleer kirlilik ve yerel yönetimlerin sorunları olmuştur (Çakır Sümer, 2007: 96-102). Bu dönemde Türkiye’de nükleer tesislerden ve nükleer kirlilikten bahsedilemez. Ancak iki kutuplu Soğuk Savaş döneminin silahlanma yarışında uluslararası gündem, nükleer tehditler olmuştur. Türkiye’deki araştırmacıların bu uluslararası gündemden etkilendiği açıktır. Soğuk Savaş

döneminde Türkiye'nin açıkça ABD'nin saflarında yer alması ve Sovyetler Birliği'ne olan coğrafi yakınlıktan kaynaklanan yakın tehditler çalışmalara da yansımıştır.

Sivil kanada bakacak olursak; Türkiye'de çevreci hareketlerin, hükümet politikalarını etkileyecek ölçülerde olmadığını, yerel tepkilerin genellikle çevrenin korunması ile değil fakat ekonomik kaygılarla gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Şengül, 2017: 72-77).

Yerel halkın tepki ve protestolarından ilk örnekler 1970'li yıllara aittir. 1975 yılında Murgul Bakır İşletmeleri, Samsun'daki Bakır İzabe Tesisleri, 1977 yılında Elmadağ'daki barut ve çimento fabrikalarının çevreye ve tarımsal üretime zarar verdiği gerekçesiyle yapılan protestolar çok cılız kalmıştır (Duru, 1995: 56-57' dan akt. Öztürk, 2019:50). Şengül (2017: 72-77) tarafından yapılan bir çalışmada, köylülerin geçmişten günümüze, başta HES karşıtı protestoları olmak üzere, ormanların, nehirlerin, derelerin ve sair müştereklerin tahrip edilmesinde ekonomik temelli kaygıların öne çıktığı ve çevre korumacılığı gibi görünen bu tepkilerin genellikle samimiyetten uzak olduğu sonucuna varılmıştır.

1970'li yıllardaki çevre sorunlarına yönelik protestoları Türkiye'de kitlesel tepki hareketlerinin bir başlangıcı olarak gören araştırmacılar da vardır. Nitekim 1972 yılında gerçekleştirilen BM İnsan ve Çevre Konferansı'nın Türkiye kamuoyunda ve siyasetçilerinde eğitsel bir farkındalık oluşturduğu, lokal tepkilerin bu nedenle anlamlı ve ulusal bilinçlenme düzeyini arttırdığı ifade edilmektedir. Ancak geç sanayileşen Türkiye'nin üretim ile çevre tahribatı ikileminde, çevreyi gözden çıkardığı sonucuna varmak mümkündür (Çakır Sümer, 2007:53-54).

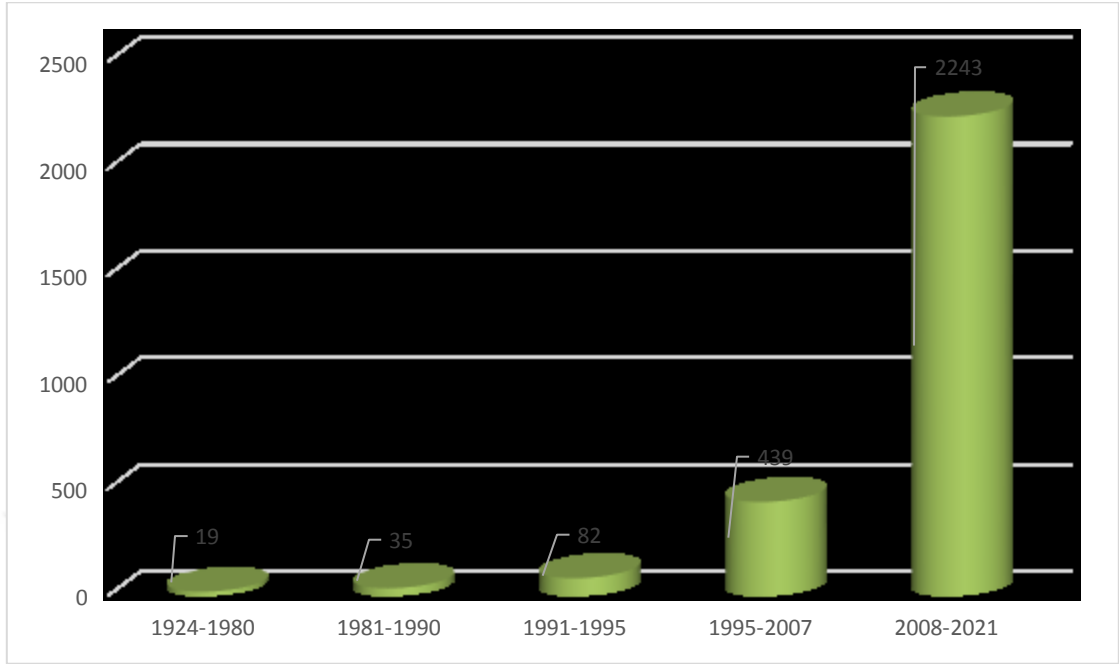
1988 yılında dünyadaki konjonktüre uygun olarak ve 1980 darbesi sonrasında oluşan siyasal boşluktan da yararlanılarak, Yeşiller Partisi; yine dönemin sol söylemine uygun olarak insanların birbirleri üzerindeki tahakkümünün, insan-doğa ilişkisine yansımaları olduğundan hareketle, demokratik toplum inşası hedefiyle kurulmuştur. Parti anti-militarist olduğunu, her türlü farklılıkları ve farklı ideolojileri kucakladığını ve otonomi ile birlikte doğrudan demokrasiyi hedeflediğini ilan etmektedir. Bu olgunluk seviyesinin yakalanması ile birlikte ekolojik dengeler üzerindeki insan baskısı da ortadan kalkacaktır. Ancak kısa bir ömrü olan Yeşiller Partisi içerisinde hizipleşmeler ve tartışmalar sona ermemiş, çevre koruma bilincinin yaygınlaşması ve Türkiye toplumunun

hem siyasal hem de çevreye ilişkin olgunluğu arzulanan düzeye erişememiştir (Şimşek, 1993: 19-23). Tüm bu gelişmelere rağmen Parti'nin 1990'lı yıllarda yoğun olarak örgütlenen çevre ile ilgili dernek ve vakıfların oluşmasında dolaylı katkılarının olduğu ifade edilebilir.

1990'lı yıllarda Türkiye'de kurulan çevreci STK'ların sayısındaki hızlı artış Grafik 5.1.'den daha net anlaşılacaktır. Buna göre cumhuriyet tarihi boyunca (2021 yılına kadar) çevreci STK'ların yüzde 84'ü 2008-2021 yılları arasında kurulmuştur. TEMA ve ÇEKÜL gibi prestijli derneklerin kurulduğu 1990'lı yıllarda, geçmişe nazaran hem çevre örgütlerinin sayısı artmış ve hem de bu vesileyle halkın bilinçlenmesi sağlanmıştır (Atauz, 2000'den akt. Parker ve Baykan, 2008: 2). Günümüzde aktif varlık gösteren çevre örgütlerinin sayısı 2.658'dir. Bunlar; Çevre, Doğal Hayat ve Hayvanları Koruma Dernekleri başlığında toplanmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2021a). Ancak kayıtların güvensizliğinden, mükerrer yazılmaları veya şubelerin müstakil STK gibi kayıtlanmalarından dolayı bu örgütlerin tamamının çevreci olduğunu iddia etmek hatalı olacaktır (Aygün ve Şakacı, 2015: 146).

Mesleki derneklerin ve dayanışma derneklerinin 38 bin ile birinci sırada, spor ile ilgili derneklerin 28 bin ile ikinci sırada ve dini derneklerin 18 bin ile üçüncü sırada yer aldığı Türkiye'deki STK'ların sayısı toplamda 121.967 olup, 2.658 adet ile mevcut çevreci derneklerin bu toplam içerisindeki oranı ise yüzde 2,18'de kalmaktadır. Öte yandan Türkiye'deki çevreci derneklerin gündemlerine bakıldığında, sırasıyla; Kömürlü Termik Santraller, Hidroelektrik Santraller, Nükleer Enerji ve Kanal İstanbul konularının öne çıktığı görülmektedir. Bu konu başlıklarının kamuoyu ve hükümet tarafından sürekli olarak işlenmesi de çevreci örgütlerin başarısını ortaya koymaktadır. Yine belirtmek gerekir ki çevreci örgütlerde ideolojik veya siyasi fikir ayrılıkları bu örgütlerin dayanışmalarını engellememektedir (İçişleri Bakanlığı, 2021a; İlke Vakfı, 2021)

Şekil 5.1. Türkiye’de Kuruluş Yıllarına Göre Çevreci STK’ların Sayısı

Kaynak: Atauz, (2000); Paker ve Baykan, (2008); İçişleri Bakanlığı, (2021b) verilerinden derlenmiştir.

Türkiye’de halen faaliyet gösteren, kamuoyu nezdinde etkili çevre örgütlerinden birkaç örnek verilebilir. Bunlar; TEMA, TÜRÇEK, ÇEKÜD, ÇEKÜL, TURMEPA ve uluslararası statüdeki çevre örgütlerinden Greenpeace ve WWF’dir.

Türkiye’nin AB üyeliğinin üyelik başvurusunun gerçekleştirildiği 1963 yılındaki Ankara Anlaşması’ndan sonra değişen hükümetlerin tutumları neticesinde, geçen süre zarfında dönem dönem yeniden canlandırıldığı veya sönümlendiğini söylemek mümkündür. Bu dönemlerden 1995 yılı sonrası hükümetlerince AB uyum çabalarının hızlanması, Gümrük Birliği Anlaşması’nın yapılmasıyla yeni bir heyecanın olduğu (Dışişleri Bakanlığı, 2021), bunun da AB ile uyum çabalarını hızlandırdığını söylemek mümkündür.

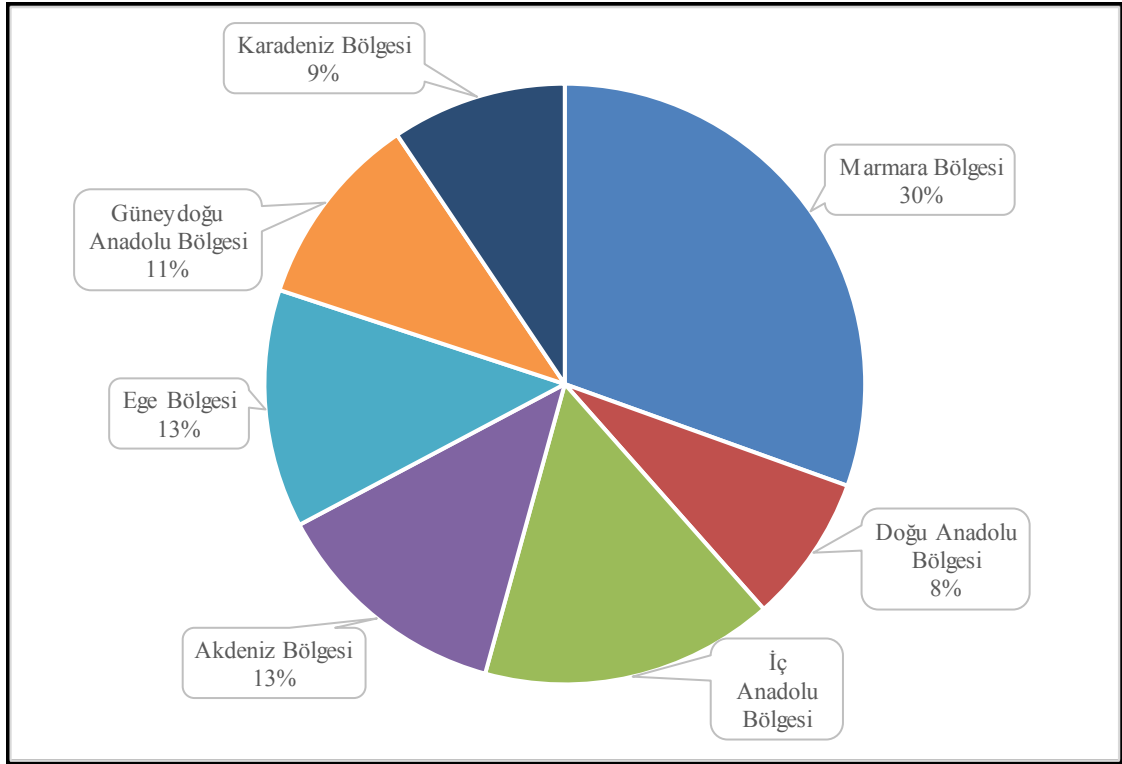
AB hibelerinin Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının sayısının artışıdaki etkisi tartışılmazdır. Bu anlamda 2014-2020 yıllarını kapsayan süreçte, Türkiye STK’larına 190 milyon Euro hibe sağlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2022). Öte yandan 1990’lı yıllar ve sonrasında dünya konjonktörü de Türkiye’deki çevreci STK’ların sayısının artmasında önemli etkiye sahip olmuştur.

5.2. Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşmeye Bağlı Çevre Sorunları

Türkiye’de kentleşmenin tarihine damga vuran birkaç olgu bulunmaktadır. Bunlar; Cumhuriyetin ilanı ile seyahat özgürlüğünün kazanılması, Ankara’nın başkent ilan edilmesi ve gecekondulaşmaya on yıllar boyunca göz yumulmasıdır (Sağlam, 2016: 258). Bu olgulardan biri olan gecekondulaşma ve gecekondulaşmaya göz yumulması kentler açısından kronik bir rahatsızlığa dönüşerek, iç göçü değil adeta istilayı beraberinde getirmiştir.

Ankara’nın başkent olması, İstanbul ve çevresinin hızla sanayileşmesi sonrasında bu büyük kentlere göç ile birlikte, orman vasfı taşıyan yerler dahil olmak üzere hazine arazilerine gecekondulaşmayı beraberinde getirmiştir. Büyükşehirlerin hava, toprak ve su kirliliği ile karşılaşması, bu kentlerdeki ekosistemlerin hızla bozulmasına ve yerel yönetimlerin altyapı, ulaşım ve katı atıkların bertarafı konusunda yaşadıkları sıkıntıların artmasına neden olmuştur. Geç kapitalistleşen ve gelişmekte olan Türkiye’nin kentleşme oranı, 1927 yılında yüzde 25 iken 1990 yılına gelindiğinde yüzde 50’yi aşmıştır. Kent ve kır nüfusunun hızla eşitlenmesi sonucunda kentlerde oluşan nüfus yığılmalarının konut, ulaşım ve altyapı hizmetlerini sekteye uğratması kaçınılmaz hale gelmiştir. Merkezi hükümetlerin gecekondulaşmaları ile birlikte iç göçün hızlanması ve çarpık kentleşme, ülke sathında dengesiz nüfus yığılmalarıyla sorunları büyötmüştür. Bu anlamda kentleşme ile göç paralellik göstermektedir. Nitekim kent nüfusunun ve kent sayısının artması genel kabul görmüş kentleşme tanımıdır. Ancak Türkiye’de kentleşme bölgesel dengesizlikler oluşturacak, yerel yönetimleri ve hükümetleri çaresiz bırakacak seviyelerde hızlı gerçekleşmiştir. Grafik 5.2.’ye bakıldığı zaman 7 bölge içerisinde, alan bakımından en küçük ikinci bölge olan Marmara Bölgesi’nin nüfus yoğunluğu bakımından birinci sırada yer aldığı görölmektedir (Yılmaz, 2012: 36; İçişleri Bakanlığı, 2021b; Türk Coğrafya Kurumu, 2021).

Şekil 5.2. Türkiye’de Nüfusun Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, (2021b)’den derlenmiştir.

Türkiye’de iç göçün seviyesine bakıldığı zaman, 1935 yılında doğduğu ilin sınırları dışında yaşayan nüfus yüzde 6,8 iken, 2005 yılına gelindiğinde bu oran yüzde 40 dolayındadır (Sağlam, 2006: 37-38). 1950 yılında kentlerde 250 bin nüfusun yaşadığı 50 bin gecekondudan, 1995 yılına gelindiğinde 2 milyon gecekonduya erişilmiş; nüfusun yüzde 35’i yani 10 milyondan fazlası gecekondularda yaşamaktadır (Keleş, 1996: 386).

Türkiye’nin de dahil olduğu, gelişmekte olan ülkelerde gözlenen çarpık kentleşmenin yarattığı olumsuzluklar yalnızca konut, altyapı, kentsel belediye hizmetleri gibi alanlarla sınırlı değildir; sosyolojik, toplumsal, suç ve asayişe ilişkin olumsuzlukları da sıralamak gerekmektedir. Şüphesiz bir sosyal olgu olan “göç” olgusunun kentler üzerinde yarattığı etkileri tamamen olumsuzluklar biçiminde yansıtmak bilimsel olmayacaktır. Bu manada günümüz büyük kentlerini geliştiren, sermaye birikimine, nitelikli insan gücüyle desteklenen teknoloji ve sanayi yatırımlarına vesile olan da iç göçle artan nüfus ve bu nüfusun ücret mukabili ortaya koyduğu emek yoğun çalışmalarıdır. Konunun sınırlılıkları nedeniyle bu kadarını söylemekle yetinip, uzun

yıllar ihmal edilen ve dolaylı anlatımlara konu olan kentsel çevrenin tahribatına bakmak gerekmektedir.

Kentleşmenin doğal ve yapılı çevreye neredeyse hiçbir faydasının olmamasının yanı sıra oluşan kirliliğin ekolojik dengeler üzerindeki yükü, doğanın kendisini yenileme hızından fazladır. Bu yük çoğunlukla kent ekonomisini ayakta tutan sanayi üretiminden kaynaklanmaktadır. Günümüz kentlerinin doğmasına ve gelişmesine önemli katkısı olan sanayinin aynı zamanda içinde kent insanının da bulunduğu canlı habitata zarar vermesi büyük bir handikap oluşturmuştur. Tahribatın kaynağı olan sanayi üretiminden vazgeçmek, kente can veren ve onu besleyen damarların kesilmesi demektir. Bu bakımdan 1960'lı yılların ortalarından itibaren gündeme gelen kentsel çevre tahribatının önüne geçmek için acilen daha az kirlletici olan üretim sistemlerine geçmek, yenilenebilir enerji kaynaklarından istifade etmek zorunluluğu hissedilmiştir (Deniz, 2009: 96).

Her ne kadar sanayi üretimi konusunda bir devrim yaşamasa da Türkiye'de de özellikle Marmara Bölgesi'nde gerek yerel ve gerekse de yabancı sermayenin yatırımları ile sanayi üretiminin yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Bu da hava, su ve toprağın yoğun şekilde kirlenmesine neden olmuştur. Bu kirliliğin somut sonuçlarından biri 2013 yılında yapılan bir çalışmayla (Dartan ve Toröz, 2013: 38) ortaya konulmuştur. Buna göre Marmara Bölgesi'nde 30 farklı tarım arazisinden alınan toprak numuneleri incelenmiş ve bazı ülkelerin mevzuatına göre, tarım yapılmasına izin verilmeyecek ölçütlerde ağır metal yoğunluğu tespit edilmiştir.

Kırsal yerleşimlerde doğal afet olmadıkça hava kirliliğinden bahsedilmezken, günümüzde bu olgu tamamen kentsel faaliyetlere ve yoğun nüfusa özgü olarak kullanılmaktadır (Li ve Qiao, 2015: 105-106; Lee ve Mitchell, 2014: 488-491). Türkiye'nin en yoğun sanayi faaliyetlerinin sürdüğü ve nüfusun yoğunlaştığı Marmara Bölgesinde toprak kirliliği konusunda ortaya konan somut verilere benzer bilgiler hava kalitesi ile ilgili olarak bir çalışmada yer almıştır. Bu çalışmada Marmara Bölgesi'nde yer alan çeşitli noktalardan yapılan hava kalitesi ölçümlerinde, kentsel nüfus yoğunluğunun fazla olduğu Keşan, Esenyurt, Selimiye, Bursa ve İnegöl kentlerinde yoğun nüfus ve endüstriyel faaliyetlere bağlı olarak, havadaki partikül madde (PM10) miktarının, hava kalitesinin azami kirlilik sınırlarını yer yer yüzde 38'lere varan oranlarda aştığı gözlenmiştir. Kükürtdioksit (SO₂) oranları ise yasal sınırların ortalama yüzde 300

fazlasına kadar artış göstermiştir (Demirarslan ve Akıncı, 2018: 24-25). Türkiye’de bölgeler arasındaki dengesiz nüfus ve endüstriyel faaliyet dağılımının uzun vadeleri beklemeden insan sağlığı ve ekolojik dengeler üzerinde ne denli hasarlara yol açacağı ortadadır.

Kapitalizmin son aşaması olarak tarif edilen Neo-Liberal ekonomi döneminin başladığı 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’de kent arazisinin, üretim, finans, lüks konut ve alışveriş merkezi gibi faaliyetler için kullanılmak üzere sermayeye açıldığını söylemek gerekmektedir. Orman vasfı taşıyan ve hatta ormanların merkezinde, su kaynaklarına yakın, kıyı bölgelerinde olmak üzere türlü hazine arazilerine nasıl imar izni verildiği anlaşılamayan pek çok yatırımın kentleri ve kentleri besleyen doğal kaynakları tahrip ettiği bilinmektedir. Bu yatırımların 1980’li yıllarda turizmin teşvik edilmesi maksadıyla yap-işlet, kimi zaman ise yap-işlet-devret gibi uzun vadeli idari sözleşmelerle ve kamu ayrıcalıklarından faydalanılarak gerçekleştirilmesi dikkat çekicidir.

5.3. Yerel Yönetimler Düzeyinde Kentsel Çevre Sürdürülebilirlik Hizmetleri

Türkiye’de yerel yönetimler, mahalli müşterek hizmetleri karşılamak üzere oluşturulmuş kamu tüzel kişiliği bulunan kuruluşlardır. Bunlar: il özel idareleri, belediyeler ve köylerdir. Bu kuruluşlara yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları da denilmektedir. Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları, bulundukları yörenin imar, altyapı, sağlık ve kültür gibi birçok farklı hizmetlerini yürütmekle ödevlendirilmişlerdir. Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarının organları beş yıllık seçimlerle belirlenmekte hizmet öncelikleri yine bu organlarca belirlenmektedir. Ancak kimi hizmetler yasal zorunluluklarla kimisi ise idarenin takdir yetkisine uygun olarak mali imkânlar ölçüsünde yerine getirilmektedir. Bu kuruluşlardan biri olan köylerin büyükşehir belediyeleri sınırlarında kalanları 6360 Sayılı Kanun’un⁴⁰ 4. Maddesi ile mahalleye dönüştürülerek tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Köyler hem kent olarak tanımlanmadıklarından hem de kendilerine hazineden bir bütçe aktarımı olmadığından dolayı bu çalışmada ayrı bir başlık altında incelenmemiştir.

⁴⁰ 12.11.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 6360 Sayılı Kanun’un tam adı “On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”dur.

Türkiye’de yerel yönetimlerin kentsel çevresel hizmetleri neredeyse tamamen katı atık ve kanalizasyon altyapısına uygun olarak şekillenmiştir. Günümüz dünyasındaki gelişmelerin ağır aksak takip edildiği son dönemlerde tamamen yenilenen yerel yönetimler mevzuatından da anlaşılmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik çabalarının yukarıda bahsi geçen altyapı çalışmalarını aşan; yenilenebilir enerji, gürültü kirliliğinin önlenmesi, görüntü kirliliğinin ortadan kaldırılması, ışık kirliliğinin önüne geçilmesi, akıllı atılmalatma sistemlerine geçilmesi, yağmur suyunun toplanarak yeşil alanlar için kullanılması, geri dönüşümü mümkün görünmeyen yakılabilir atıktan enerji ve sıcak su temin edilmesi, kompostlama ve biyogaz elde edilmesi gibi çok çeşitli ileri düzey sürdürülebilirlik çabalarına mevzuatta ivedi olarak yer verilmelidir.

5.3.1. İl Özel İdarelerinin Çevre Hizmetleri

İlk kez 1913 tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatı” ile kurulan İl özel idareleri il sathında belediye hizmet alanları dışında kalan yerlerde mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak üzere hizmet görmektedir. İllerin kuruluşu kanunla gerçekleşirken, bir yerde il kurulması ile birlikte il özel idaresi de kurulmuş sayılmaktadır (Önez Çetin, 20115: 249-250). Ancak, 2012 yılında kabul edilen 6360 Sayılı Kanun’un 6. Maddesi ile Türkiye’de yer alan 30 büyükşehirdeki il özel idareleri kaldırılarak, valilikler bünyesinde yer alan yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarına devredilmişlerdir. Geriye kalan 51 ilde il özel idarelerinin hukuki varlığı devam etmektedir. 5779 Sayılı Kanun⁴¹ gereği devlet hazinesinin ülke sathında topladığı aylık vergi gelirlerinden, nüfuslarına göre yüzde 0,5’i oranında mali destek alan il özel idarelerinin başında merkezi hükümetin atadığı valiler görev yapmaktadır. Bu anlamda atamayla gelen vali ile birlikte üç organı bulunan il özel idarelerinin seçimle belirlenen diğer organları ise il genel meclisleri ve il encümenleridir. İl encümenlerinin içerisinde valinin memurlar içerisinde belirlediği üyeler bulunmakla, yarı özerk bir yapı ortaya çıkmaktadır.

İl özel idarelerinin görev ve yetkileri 22.02.2005 tarih ve 25745 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun 6. Maddesi’nde şöyle sayılmaktadır:

⁴¹ 02.07.2008 tarih ve 26937 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 5779 Sayılı Kanun’un tam adı “İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun”dur.

“MADDE 6. — İl özel idaresi mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla;

a) Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde,

b) İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, kültür, turizm, gençlik ve spor; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında,

Yapmakla görevli ve yetkilidir.”

Kanun yukarıdaki 6. Maddesi (a) bendinde geçen “çevre düzeni planı” ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm ve ulaşım gibi il sathındaki arazilerin kullanım amaçlarını belirlemeye yöneliktir. Böylece il sınırlarındaki su kaynakları, orman ve toprak varlığı gibi kritik ekosistemlerin kullanım amacını belirleme yetkisi il özel idarelerine tanınmıştır. Bu anlamda verilen yetkinin öneminin anlaşılıp anlaşılmadığı uygulamalarla netlik kazanmaktadır. Nitekim Türkiye’de son yıllarda oluşan farkındalık ile tarım arazilerinin imara açılmasının yanlışlığı anlaşılmış ancak geç kalmıştır. Mülga Devlet Planlama Teşkilatı’nın verilerine göre 2004 yılı itibarıyla 2,8 milyon hektar tarım alanı çoğunluğu konut yapımı amaçlı olarak imara açılmıştır. 2007 yılı verileriyle ise Türkiye’de Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından sulanan tarım alanı 2,7 hektardır (Cengiz vd., 2014: 70-71). Tarımsal ürün miktarını düşüren bu müdahalelerin yetkilerle donatılmış yerel yönetimlerce engellenebilir olduğu ortadadır. Bu bağlamda tarım arazilerinin tahribatı ile birlikte çayır ve mera ekosisteminin, yeraltı ve yerüstü sularının, orman ve kıyı ekosistemlerinin de zarar görmesi söz konudur.

Aynı bentte geçen “tarım, sanayi ve ticaret, bayındırlık ve iskan, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, turizm” ; (b) bendinde geçen “imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisi...” ile (c) bendinde geçen (2020 yılı değişikliği ile) “bisiklet yolları ve şeritleri, bisiklet ve elektrikli skuter park ve şarj istasyonlarının, gürültü bariyerlerinin planlanması, yapımı, bakımı ve onarımı işleri” çevre, trafik ve insan sağlığına ilişkin

hizmetlerdir. Tüm madde kapsamı birlikte değerlendirildiğinde Cittaslow Çevre Kriterleri ile uyumluluk göze çarpmaktadır. Ancak uygulamada ilgili kanunun verdiği yetki ile mali imkânların elverdiği ölçülerde ve öncelikler doğrultusunda bu hizmetlerin yerine getirileceği belirtilmektedir. Kanun'un 6. Maddesi'nin devamındaki çeşitli tarihlerde yapılan değişiklikler sonucunda eklenen bentlerle, vizyoner bir il özel idaresinin ilgili bakanlıkların imkânlarından da faydalanabileceği anlaşılmaktadır. Ancak geleneksel kurum vasfı yakıştırılan il özel idarelerinin bu görevleri yerine getirme potansiyeli, mali imkânların sınırlılığı, kalifiye personel yetersizliği, ülke sathında uygulamada birliğin bozulması (30 büyükşehirde il özel idarelerinin lağvedilmesi), seçilmiş organlar ile atanmış organlar arasındaki uyumsuzluklar birlikte değerlendirildiğinde beklentilerin karşılanması mümkün görünmemektedir (Azaklı ve Tek, 2016: 237-244). Bu anlamda il özel idareleri yetkili olmakla birlikte, hizmet yapma kudreti bakımından etkisiz kurumlar haline gelmişlerdir.

İl özel idareleri her ne kadar belediye sınırlarında kalan bazı hizmetleri yürütmekle görevli ise de çevre korumacılığına ilişkin beledi hizmetleri, belediye sınırları dışında yapmakla ödevlendirilmiştir. Yani su ve kanalizasyon, katı atık, ağaçlandırma, park ve bahçe gibi hizmetleri nüfusun dağınık olduğu köy ve mezralarda yapmakla görevlidir. Dolayısıyla derli toplu olmayan bu nüfusa ancak yerinde ve parçalı yatırımlarla hizmet götürmesi gerekmektedir. Nitakim 51 il özel idaresinin yıllık faaliyet raporlarına bakıldığında zaman köyiçi kanalizasyon sistemi tesisi, katı atık toplama veya ilgili belediyeye hizmet bedeli ödemek koşuluyla atık toplattırma, yer yer ağaçlandırma faaliyeti yapma, su deposu yapma, fosseptik yapma, kısıtlı araç gerek ve personel ile nüfusu yoğun olan köylere hizmet götürme gibi faaliyetler yerine getirilmektedir. Genellikle su şebekesinin çalışması için yani enerji ihtiyacı için küçük çaplı GES (Güneş Enerjisi Sistemi) inşası da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Kısıtlı mali kaynaklar ve personel ile yollar, köprüler, okullar ve ibadethaneler inşa eden veya ihale ile yaptıran il özel idarelerinin hizmet alanlarına tam olarak hakimiyetleri yoktur. Dolayısıyla hizmetin verildiği alanın genişliği dikkate alınarak daha fazla personel ve ekipman temin edilmesi halinde il özel idarelerinin başarılı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Türkiye Belediyeler Birliği'ne benzer bir yapı ile il özel idareleri arasında bilgi ve dayanışma bağı kurulmalıdır. İl özel idarelerini ülke sathında

lağvederek nüfusu 750 bini aşan illerde Büyükşehir, daha düşük nüfusa sahip illerde Bütünşehir⁴² ihdas etmek bir çözüm olarak görülmemelidir. Uygulamada köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılmasının orman varlığını, içme suyu kaynaklarını, meraları yani doğayı sermayeye açarak daha fazla tahrip ettiği ifade edilmektedir (Karaaslan, 2013: 149; Çavuşoğlu ve Lamba, 2020: 144-145). Özerk birer yerel yönetim birimi iken 30 il özel idaresi ile birlikte mahallelere dönüştürülen köy sayısı 16.082 adettir⁴³. Bununla birlikte ilk kademe belediyesi iken lağvedilen belediye sayısı 1.582 adettir (Güler, 2012). Hükümetin bu düzenlemesinin muhtemel sakıncalarını anlatan bir çalışmada (İzci ve Turani, 2013) bunun kapitalist küreselleşmenin yönetim modeline hizmet ettiği ifade edilmektedir. Mahalleye dönüştürülen bu yerlerde köylülerin mera ve ormanlık gibi alanları kullanmakta kısıtlanmalara maruz kalacakları ve arazilerini sermayeye satarak topraklarından ayrılmalara sebebiyet verileceği ortadadır.

5.3.2. Türkiye’de Belediyelerin Kentsel Çevre Hizmetleri

Türkiye’de belediyeler nüfus kriteri baz alınarak kurulmaktadır. Bir yerleşim yerinin belediye olması için gerekli olan asgari nüfus 5 bindir. Kurulan belediyenin o yerleşim yeri sınırlarında, Kanun’da sayılan tüm hizmetleri yerine getirmesi, hatta Kanun’da sayılmasa bile teamülen yapılagelen (taziye evi yapımı gibi) diğer hizmetleri de sunması beklenmektedir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda⁴⁴ yapılması zorunlu ve ihtiyari olan hizmetler şöyle sıralanmıştır:

“Madde 14- Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla;

a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri, çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik, defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; ... açabilirler.

b) Gıda bankacılığı yapabilir.”

⁴² Bütünşehir, nüfus kriterini karşılayamayan iller için bir ara formül olarak düşünülmüş ancak hayata geçirilmemiştir.

⁴³ Burada, daha sonra büyükşehir olan Ordu ili hesaba katılmamıştır.

⁴⁴ 13.07.2005 tarih ve 25874 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5393 Sayılı Belediye Kanunu.

Yukarıda, ilgili kanun maddesinde sayılan hizmetlerden koyu olarak işaretlenenlerin temel hizmet niteliğinde istendiği açıktır. Yani temiz su temini ve yapılı yeşil alan oluşturmayı bir tarafa bırakırsak; bir belediyenin katı atık ve kanalizasyon atıklarını doğru yöntemlerle gözönünden kaldırması yeterli gözükmemektedir. Katı atıkların gelişigüzel atılması, vahşi depolama, düzenli depolama, yakma ve gömme ile bertaraf edilmesi gibi seçenekler gözönünden kaldırmanın yollarıdır. Kanalizasyon atıklarının uygun bir altyapı ile dere, nehir, göl veya denizlere dökülmesi ile ilgili olarak da uzaklaştırma biçiminde bir ödevin yüklendiği açıktır. Kanunda seçenek yöntemler arasında dahi sayılmayan; kaynaktan ayrı toplama, geri kazanım ve geri dönüşüm ile atıksu arıtmadan söz edilmemiştir. Nitekim uygulamalardan da Kanun maddesinin böyle anlaşıldığı açıktır. İçinde büyükşehir, il ve ilçe belediyelerinin de bulunduğu 47 belediye üzerinden gerçekleştirilen bir çalışmada ilgili belediyelerin katı atık ve kanalizasyon atıklarının bertarafı konusunda yeterli kaynağa sahip olmadıkları, mali kaynaklar dahil yeterli imkânların sunulması halinde dahi önceliği daha popülist hizmetlere yönlendirdikleri belirtilmiştir (Solak ve Pekküçükşen, 2018: 682). Türkiye'nin yıllık toplanan 32 milyon ton olan katı atığının en az yarısının değerlendirilebilir nitelikte olduğu belirtilen başka bir çalışmada ise geri dönüşümün samimiyetle uygulanması halinde maliyetlerin düşmesi ve atıkların ekonomiye kazandırılması ile 480 milyar Amerikan Doları civarında bir gelirin elde edilebileceği hesaplanmıştır (Humbatova, 2021: 80).

Türkiye'deki belediyelerin çevre korumacılığına dönük hizmetlerine belediye türleri ayrımı yapılarak aşağıdaki başlıklarda yer verilmiştir.

5.3.2.1. İl, İlçe ve Belde Belediyelerinde Kentsel Çevre Hizmetleri

İl, ilçe ve belde belediyelerinin yer aldığı bu başlıktaki belediyeler yukarıda anılan 5393 Sayılı Belediye Kanunu'na tabidir. Ödevleri kanununda belirtilen bu idarelerin, hizmet öncelikleri çoğunlukla kendi karar organlarınca belirlenmektedir. Bu hizmetlerin yerine getirilmesinde en büyük mali kaynak ise Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından her ay hesaplarına aktarılan ve genel vergi gelirlerinden dağıtımı yapılan yüzde 1,5 oranındaki paylardır. Bu payların dağıtımında yüzde 80 oranında nüfus büyüklüğü, yüzde 20 oranında ise sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi etkili olmaktadır (Acar ve Aydın, 2015: 46-48).

Atıksu Arıtma Tesisleri: Türkiye’de büyükşehir statüsünde bulunmayan 51 il merkezi, bu illere bağlı 400 ilçe ve 397 belde belediyesinin (Şahin İpek, 2018: 2), çevre korumacılığına ilişkin en pahalı yatırımlardan birini ifade eden atıksu arıtma tesisi (AAT) sayıları Tablo 5.1.’de verilmektedir. Bu tabloda yer alan bilgiler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerinden derlenmiş olmakla birlikte, belediyelerce “*plan aşamasında*”, “*proje aşamasında*”, “*inşa aşamasında*” veya “*inşaatı yarım kaldı*” vb. açıklamaları ile istatistiklerde yer alan tesislere tabloda yer verilmemiştir.

Tablo 5.1. 51 İl, İlçe ve Belde Belediyelerinin AAT Verileri.

Kentler	Atıksu Arıtma Tesisi Bulunan İl Merkezleri	Atıksu Arıtma Tesisi Bulunan İlçe/Belde Sayısı	Toplam
Adıyaman	1	1	2
Afyonkarahisar	5	5	10
Ağrı	0	0	0
Amasya	1	2	3
Artvin	0	0	0
Bilecik	1	1	2
Bingöl	1	4	5
Bitlis	0	4	4
Bolu	1	2	3
Burdur	0	3	3
Çanakkale	2	16	18
Çankırı	0	9	9
Çorum	1	6	7
Edirne	0	7	0
Elazığ	1	2	3
Erzincan	1	3	4
Giresun	4	6	10
Gümüşhane	1	4	5
Hakkari	1	1	2
Isparta	1	6	7
Kars	0	1	1
Kastamonu	1	5	6
Kırklareli	4	7	11
Kırşehir	1	1	2
Kütahya	4	3	7
Muş	0	0	0
Nevşehir	1	3	4
Niğde	1	3	4
Rize	2	4	6
Siirt	1	0	0
Sinop	0	1	1
Sivas	1	3	4
Tokat	1	2	3
Tunceli	1	0	1
Uşak	1	1	2
Yozgat	1	2	3
Zonguldak	1	3	4
Aksaray	0	2	2
Bayburt	1	0	1
Karaman	0	0	0

Tablo 5.1. 51 İl, İlçe ve Belde Belediyelerinin AAT Verileri (Devamı)

Kırıkkale	1	0	0
Batman	1	0	1
Şırnak	0	0	0
Bartın	3	0	3
Ardahan	0	0	0
Iğdır	0	0	0
Yalova	2	8	10
Karabük	1	1	2
Kilis	1	0	1
Osmaniye	1	3	4
Düzce	1	1	2
GEN. TOPLAM	55	136	191

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2018a) Atıksu Arıtımı Eylem Planı 2017-2023'den derlenmiştir.

Tablo 5.1.'de yer alan bilgilere göre 14 il merkezinde AAT bulunmamaktadır. Bu illerden 7'sinde ise il merkezinde AAT bulunmamasına rağmen, bağlı ilçe/belde belediyelerinde tesis bulunmaktadır. Tablodan başka çıkarımlar da yapmak mümkündür; Bunlar,

- AAT bulunmayan illerden Ağrı, Muş ve Bitlis'in Fırat Nehri'nin bir kolu olan Murat Nehri'ni, Ardahan ve Kars ise Aras Nehri'ni kirletmektedir. Bu nehirler içme suyu amaçlı kullanılmaktadır.
- Sinop ilinin bir yarımada olması ve dolayısıyla Karadeniz ekosistemini ilgilendiren hassas bir bölgede yer almasına rağmen AAT tesisi bulunmamaktadır.
- Burdur'da AAT bulunmamaktadır. Kent göller yöresinde yer almakla birlikte Salda Gölü dahil 10'dan fazla göle ev sahipliği yapmaktadır.
- Edirne, Meriç ve Ergene nehirlerinin zaman zaman taşkınlar yaptığı bir il merkezidir. Ancak, tarih ve doğa değerlerinin korunması konusunda hassasiyet göstermesi beklenen kent belediyesinin AAT tesisi bulunmamaktadır.

Katı Atık İşleme Tesisleri: Aşağıdaki tabloda ise (Tablo 5.2.), 51 il, 400 ilçe ve 397 belde belediyesinin katı atıklarla ilgili geri dönüşüm verilerine yer verilmektedir. Geri dönüşüm, geri kazanım ve sterilizasyon tesis sayılarının tamamı sayısal olarak tabloya işlenmiştir. Tesis sayıları “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Durum Raporu 2018 Yılı Özeti: İller Raporu”ndan aynen alınmıştır. Bu tesislerin kaçının faal olduğu veya olmadığı ile ilgili bir veriye erişilememiştir.

Tablo 5.2. 51 İl, İlçe ve Belde Belediyelerinin Katı Atık Geri Dönüşüm Verileri.

Kentler	Geri Dönüşüm/Geri Kazanım/Sterilizasyon/Yeniden Kullanım Tesisi		
	Belediye	Diğer	Toplam
Adıyaman	0	7	7
Afyonkarahisar	1	22	23
Ağrı	0	1	1
Amasya	1	9	10
Artvin	0	1	1
Bilecik	1	40	41
Bingöl	1	10	11
Bitlis	1	1	2
Bolu	1	9	10
Burdur	1	1	2
Çanakkale	4	30	34
Çankırı	1	1	2
Çorum	1	19	20
Edirne	2	9	11
Elazığ	1	3	4
Erzincan	1	5	6
Giresun	1	2	3
Gümüşhane	0	1	1
Hakkari	0	0	0
Isparta	1	5	6
Kars	0	1	1
Kastamonu	1	3	4
Kırklareli	1	25	26
Kırşehir	1	6	7
Kütahya	1	27	28
Muş	0	1	1
Nevşehir	1	20	21
Niğde	1	23	24
Rize	0	3	3
Siirt	1	5	6
Sinop	1	0	1
Sivas	1	6	7
Tokat	2	15	17
Tunceli	0	0	0
Uşak	2	62	63
Yozgat	1	5	6
Zonguldak	1	12	13
Aksaray	1	43	44
Bayburt	1	0	1
Karaman	1	4	5
Kırıkkale	1	13	14
Batman	0	9	9
Şırnak	0	11	11
Bartın	0	1	1
Ardahan	0	0	0
Iğdır	1	3	4
Yalova	1	13	14
Karabük	0	13	13
Kilis	1	1	2
Osmaniye	1	26	27
Düzce	1	39	40
GEN. TOPLAM	43	566	610

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2019) Çevre Durum Raporu 2018 Yılı Özeti: İller Raporu'ndan derlenmiştir.

Tablo 5.2.'de ilgili il ve ilçe belediyelerinin katı atıklarla ilgili bertaraf yöntemlerine bakıldığında;

- 14 il belediyesinin katı atık işleme tesisi bulunmamaktadır.
- Ardahan, Tunceli ve Hakkari'de Tıbbi Atık Geri Dönüşüm dahil⁴⁵ hiçbir tesisin bulunmadığı anlaşılmaktadır.
- Kamuya ait yani belediyelerce işletilen geri dönüşüm faaliyetlerinin toplam tesis sayısına oranı yüzde 7 gibi çok düşük bir rakama tekabül etmektedir.

Geri dönüşüm, AAT gibi doğayı ve ekosistemleri korumakla birlikte, AAT faaliyetlerinden farklı olarak gelir getirici bir özelliğe sahiptir. Geri dönüşümü mümkün olan kâğıt, plastik, metal ve cam gibi materyallerin ekonomik anlamda belediyelere kaynak oluşturması mümkündür. 14 il belediyesinin geri dönüşümle ilgili hiçbir faaliyette bulunmaması hem büyük bir ekonomik kaynak kaybını ve hem de geri dönüşü imkânsız doğa tahribatını beraberinde getirmektedir.

5.3.2.2. Büyükşehir Belediyelerinde Kentsel Çevre Hizmetleri

Türkiye'de büyükşehir belediye sistemi ilk kez 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile 1984 yılında İstanbul, Ankara ve İzmir'de uygulanmıştır. 2000 yılına gelindiğinde büyükşehir belediyesi sayısı 16'a ulaşmış, 2012 yılında ise 6360 sayılı yasa ile 2014 yılında fiilen büyükşehir belediyesi sayısı 30'a yükselmiştir. Büyükşehir belediyesi nüfus kriteri baz alınarak oluşturulan bir yerel yönetim sistemidir (Tekin, 2018: 88). Halen il genelinde nüfusun 750 bin olması şartı ile ve kanunla kurulan bu özel yönetimlere sair belediyelerden daha fazla kaynak aktarımı yapılmaktadır. Bu anlamda büyükşehir belediyelerine genel idare vergi gelirlerinden aktarılan pay yüzde 4,5'tir. Büyükşehir ilçe belediyesine aktarılan payların yüzde 60'ı kendilerine ödenirken, yüzde 30'u bağlı bulundukları büyükşehir belediyesine, yüzde 10'u ise su idaresine aktarılmaktadır. Bu dağıtımda kentin toplam nüfusu yüzde 90, yüzölçümü ise yüzde 10 oranında etkilidir. İl sınırları içerisinde toplanan vergilerin yüzde 6 oranındaki tutar yine büyükşehir belediyeleri hesaplarına aktarılmaktadır. Gerek büyükşehir belediyeleri ve gerekse de diğer belediyelerin mali kaynakları içerisinde yüzde 60 oranı ile en büyük paya

⁴⁵ Bkz. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Durum Raporu 2018 Yılı Özeti: İller Raporu.

sahip kalem genel idare vergi gelirleridir. Yüzde 40 oranındaki gelirler ise belediyelerin topladığı vergi, harç ve cezalarından oluşan öz gelirleridir (Şahin İpek, 2018: 9).

Halen yürürlükte bulunan 2004 tarihli 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 7. Maddesi'nde görev ve yetkiler sayılmıştır. Bu maddenin alt bentlerinde Cittaslow ilkelerini yansıtan pek çok düzenleme olmakla birlikte, (i) bendinde çevre ile ilgili görevler şöyle sıralanmaktadır: *“i) Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak; ağaçlandırma yapmak; gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; inşaat malzemeleri, hurda depolama alanları ve satış yerlerini, hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını, odun ve kömür satış ve depolama sahalarını belirlemek, bunların taşınmasında çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak; büyükşehir katı atık yönetim plânını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynaktan toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak ve bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak.”* Aynı maddenin (r) bendinde ise; *“r) Su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; derelerin ıslahını yapmak; kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlamak.”* diyerek su ve atıksuya ilişkin ödevler yüklenmiştir. Bununla birlikte madde metninde ve kanunun ilerleyen diğer maddelerinde; yeşil alan oluşturma, bina dış cephesi düzenlemeleri, metruk binaların yıkımı, tabela standartlarının oluşturulması ve bisiklet yollarının yapımı gibi yine Cittaslow ilkeleri ile bağdaşan pekçok ödevin büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerince koordineli yapılması kurala bağlanmıştır. Bu çalışmanın sınırlılıkları da dikkate alınarak temel çevre hizmetleri olarak görülen ve pahalı yatırımlar olan atıksu ve katı atık hizmetleri konusunda büyükşehir belediyelerinin durumuna bakılmaktadır.

Atıksu Arıtma Tesisleri: Türkiye'nin 30 büyükşehir belediyesinin çevre yatırımlarından maliyet yüksekliği ile dikkat çeken AAT yatırımlarına ilişkin mevcut durum aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5.3. Büyükşehir Belediyelerinin AAT Yatırımları

Büyükşehir Bel.	İleri Biyolojik Arıtma	Diğer ⁴⁶	Toplam
İstanbul	10	71	81
Ankara	16	17	33
İzmir	26	42	68
Bursa	13	10	23
Antalya	8	28	36
Adana	1	5	6
Konya	9	25	34
Gaziantep	4	13	17
Şanlıurfa	0	4	4
Mersin	4	9	13
Kocaeli	6	16	22
Diyarbakır	1	1	2
Hatay	6	6	12
Manisa	0	17	17
Samsun	3	13	16
Kayseri	4	3	7
Balıkesir	6	18	24
Kahramanmaraş	2	7	9
Van	7	1	8
Aydın	1	29	30
Denizli	2	31	33
Sakarya	3	3	6
Tekirdağ	8	12	20
Muğla	2	25	27
Eskişehir	2	6	8
Mardin	0	5	5
Malatya	1	0	1
Trabzon	0	14	14
Erzurum	0	3	3
Ordu	2	11	13
GENEL TOPLAM	147	445	592

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2018), Atıksu Arıtımı Eylem Planı 2017-2023'ten derlenmiştir.

Tabloya göre Şanlıurfa, Manisa, Mardin, Trabzon ve Erzurum'da ileri biyolojik arıtma tesisi bulunmamaktadır. Bu kentlerden Erzurum, 1993 yılında büyükşehir

⁴⁶ Burada yer alan uygulamalar mühendislik konusuna girdiğinden dolayı detaya yer verilmemiştir. Arıtma sistemlerinden, mevcut teknolojik imkânlarla doğaya en az zarar veren yöntem İleri Biyolojik Arıtma Tesisi olup, sair uygulamaların mahiyeti tam olarak bilinmediğinden dolayı, Fiziksel Arıtma, Biyolojik Arıtma, Paket Arıtma vb. yöntemlerle kurulan tesis ayrımına yer veren bilgilere erişmek için <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/dokumanlar/iller-ozet--8230-43677-20200902214802.pdf> adresini ziyaret ediniz.

belediyesi olmasına rağmen toplamdaki AAT sayısı ile de pek başarılı bir performans sergileyememiştir. Oysa 2020 yılı verilerine göre genel idare vergi gelirleri dağıtımında Erzurum’a, Ankara’dan sonra gelmek üzere⁴⁷, kişi başına yıllık olmak üzere 997TL pay aktarılmıştır.

Tabloda (Tablo 5.3.) yer alan bilgilerde, büyükşehir belediyelerinin sıralaması nüfus büyüklüklerine göre yapılmıştır. Ancak belediyelerin hizmet önceliklerinin değiştiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda AAT yatırımlarında kentler arasında büyük farklılıklar meydana gelmiştir. Büyükşehir belediyelerinin yüzey suları, deniz ve göllerin ekosistemlerini derinden etkileyen kanalizasyon atıklarını uygun yöntemlerle bertaraf etmeleri kanuni bir zorunluluk olarak kendilerine yüklenmedikçe ve yapılan hazine yardımları şartlı olarak aktarılmadığı sürece arzulanan korumacılığın gerçekleşmeyeceği ortadadır.

Katı Atık İşleme Tesisleri: Büyükşehir belediyelerinin katı atık konusundaki çalışmaları Tablo 5.4.’te yer almaktadır. Bu tabloda belediye yatırımlarının yanısıra özel sektörün kâr amaçlı yatırımlarının da yer aldığını hatırla tutmak gerekmektedir.

Tablo 5.4. Büyükşehir Belediyelerindeki Katı Atık Geri Dönüşüm Tesisi Yatırımları

Büyükşehir Belediyesi	Geri Dönüşüm/Geri Kazanım/Sterilizasyon/Yeniden Kullanım Tesisi		
	Belediye	Diğer	Toplam
İstanbul	2	1191	1193
Ankara	1	74	75
İzmir	2	295	297
Bursa	2	204	206
Antalya	5	98	103
Adana	1	66	67
Konya	3	107	110
Gaziantep	2	130	132
Şanlıurfa	1	9	10
Mersin	2	64	66
Kocaeli	1	288	289
Diyarbakır	1	12	13
Hatay	2	17	19
Manisa	1	140	141
Samsun	2	49	51
Kayseri	1	114	115
Balıkesir	1	50	51

⁴⁷ Sıralamaya göre 1. Kocaeli: 1550TL/kişi, 2. İzmir: 1256TL/kişi, 3. İstanbul: 1200TL/kişi, 4. Ankara: 1053TL/kişi’dir.

Tablo 5.4. Büyükşehir Belediyelerindeki Katı Atık Geri Dönüşüm Tesisi Yatırımları (Devamı)

Kahramanmaraş	1	16	17
Van	0	7	7
Aydın	3	38	41
Denizli	2	94	96
Sakarya	0	73	73
Tekirdağ	1	215	216
Muğla	7	30	37
Eskişehir	1	67	68
Mardin	1	9	10
Malatya	1	6	7
Trabzon	1	1	2
Erzurum	1	2	3
Ordu	0	13	13
GENEL TOPLAM	49	3479	3528

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2019) Çevre Durum Raporu 2018 Yılı Özeti: İller'den derlenmiştir.

Tabloya göre nüfus büyüklüğü bakımından Türkiye'nin 19. büyük kenti olan Van ile birlikte 22. kenti Sakarya ve 30. kenti Ordu'da belediyelerin geri dönüşüm tesisi yatırımlarının olmadığı görülmektedir. Ancak nüfuslarının düşük olmasına rağmen Tablo 5.2. 'de görüldüğü üzere, Bayburt ve Iğdır'da belediyelerin geri dönüşüm tesisi bulunmaktadır. Erzurum, Trabzon, Malatya ve Van'da özel sektör dahil geri dönüşüm tesis sayısının düşük olduğu gözden kaçmamaktadır. Bir yerde geri dönüşüm tesisi yatırımı yapmak için o yerdeki atık kompozisyonunu bilmek ve yatırımın kârlı olup olmadığını hesaplamak önemlidir. Bu anlamda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerine göre sanayi kentlerinde kârlılık üst düzeyde olmakla birlikte; son dönemlerde tüketim kültürünün değişmesi, zincir marketler ağının ülke sathına yayılmış olması (ambalaj atığı bolluğu) dolayısıyla hemen her kentte geri dönüşüm kârlı bir iş gibi gözükmemektedir.

6. SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE POLİTİKALARI AÇISINDAN TÜRKİYE’NİN CITTASLOW KENTLERİ

Benimsediği kriterlere bakıldığında Cittaslow kent modelinin sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir bir kalkınma stratejisi olduğu anlaşılmaktadır. Nüfusu düşük olan bu kentlerde çevre ile ilgili kaygıların öne çıkmamasında, kentleşme ile birlikte oluşan çevre tahribatının ciddi seviyelere erişmediğine olan inancın etkili olduğu söylenebilir.

6.1. Türkiye Belediyelerinin Cittaslow Hareketine Katılım Süreci

Belediyelerin üyelik başvuru sürecine bakacak olursak; Cittaslow üyeliği için başvuru yapacak olan belediye kendi ülkesinde bir ulusal ağ varsa bu ulusal ağa, yoksa İtalya’daki Uluslararası Cittaslow Ağı’na başvuru yapmalıdır. Türkiye’de ulusal ağ bulunmaktadır ve ulusal ağın merkezi (tali başkent) İzmir’in Seferihisar ilçesidir. Bu merkezde Cittaslow Türkiye Ulusal Ağı Yönetimi ve Bilim Kurulu bulunmaktadır. Ulusal Ağ Yönetimi yeni başvuruları değerlendirmek ve mevcut üyeleri izlemekle görevlidir. Bilim Kurulu’nun görevi ise Cittaslow Kriterlerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve gerekli görmesi halinde ek kıstaslar belirlemektir (Cittaslow Türkiye, 2021).

Cittaslow Uluslararası Kentler Ağı’nın kuruluşundan 10 yıl sonra dönemin Seferihisar Belediye Başkanı ve halen Cittaslow Uluslararası Ağı Başkan Yardımcısı olan günümüz İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tuç Soyer’in girişimleri ile Seferihisar, Türkiye’nin ilk Cittaslow kenti ilan edilmiştir. Başvuru dosyasının hazırlanıp sunulmasından sonra 6 ay gibi kısa bir süre bekleyen Seferihisar Belediyesi asgari yüzde 50 olarak belirlenen puanlamada, yüzde 73’lük kriter karşılama başarısı ile üyeliğe kabul edilmiştir. Müteakip yıllarda Türkiye’den 50 bin nüfusun altında yer alan birçok kent 1-5 yıl bekleme sürecinden sonra üyeliğe kabul edilmiştir. Başvuru süreci ve üyeliğe kabul aşamalarında bekleme sürelerindeki farklılıklar belediyelerin dosya hazırlama ve eksik evrak temin etme kabiliyetleri, ulusal ağın ziyaret programındaki aksamalar ve tamamlanmış dosyalara öncelik verilmesi ile ilgili bir durumdur. Başvurular Cittaslow Türkiye Ulusal Ağı’na yapılmaktadır. Adaylık sürecinde başvuru yapan kentler için;

- Başvuru Mektubunun Sunulması,
- Başvuru Mektubunun Değerlendirilmesi,

- Adaylık Değerlendirme Ziyareti ve Ziyaret Sonunda Oluşturulacak Rapor,
- Adaylık Süreci ve Hazırlık Raporu,
- Üyelik Değerlendirme ve Başvuru Dosyası Sunumu,

• Cittaslow Uluslararası Ağı Tarafından Yapılan Değerlendirme, aşamaları sırasıyla takip edilmektedir. Her ne kadar başvuru süreçlerinin bazen ilgili kentin kaymakamlığı veya yörenin kalkınma ajansı tarafından hazırlandığı bilinse de resmi olarak muhatap kurum, ilgili kentin belediyeleridir. Bu belediyelerden resmi başvuru kabul edildikten sonra 10 bin TL başvuru ücreti peşin olarak alınmaktadır. Resmi başvuruyu müteakip bir yıllık değerlendirme ve teknik ziyaret süreci işletilmektedir. Üyeliği kabul edilen belediyelerden, her yıl ödenmek üzere, nüfusları ile orantılı olarak Euro cinsinden ücret tahsil edilmektedir. Nüfustan kasıt belediyenin hizmet alanında bulunan mukimlerdir. Bilindiği üzere, Türkiye’de büyükşehir ilçe belediyelerine bağlı köyler, -kırsal- mahallelere dönüştürülmüş, ilçe belediyelerinin hizmet alanları ilçe idari sınırlarına kadar genişletilmiş ve bu sınırlar içerisindeki nüfusun tamamı belediye nüfusu olarak kabul edilmiştir (Cittaslow Türkiye, 2022).

Tablo 6.1. Cittaslow Türkiye Ulusal Ağı Tarafından Duyurulan Yıllık Üyelik Aidatları

Kentin Nüfusu	Ödenecek Yıllık Aidat (Euro)
1.000’den Az	600
1.000-5.000	750
5.000-15.000	1.500
15.000-30.000	2.500
30.000’den Fazla	3.500

Kaynak: Cittaslow Türkiye, (2022).

Yukarıdaki tabloda yer alan veriler dikkate alındığında ve Türkiye Cittaslow kentlerinin nüfus ortalaması hesaba katıldığında (21.182), bu belediyelerin yıllık ortalama 2.500 Euro (güncel kur hesabıyla $2.500 \times 15.48 \text{ TL}^{48} = 38.700 \text{ TL}$) ödeme yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu miktardaki bir ödemenin bir belediye için güç olup olmadığını kestirmek zor, ancak iki yıl üst üste yıllık aidatını ödemeyen belediyelerin üyelikleri sonlandırılmaktadır (Koç ve Baz, 2020: 60).

⁴⁸ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kurları, tcmb.gov.tr, Erişim 17.02.2022.

Belediyelerin Cittaslow üyesi olmak için başvuru yaptıkları yıllar ve üyeliğe kabul yılları Tablo 6.2.'de yer almaktadır. Yapılan mülakatlardan anlaşıldığı kadarıyla belediyeler, basından veya internetten aldıkları duyumlarla Cittaslow üyeliği için harekete geçmekte, bazı yerlerde ise kaymakamlıkların ve kalkınma ajanslarının dosya hazırlama ve/veya tanıtım filmi çekme konusundaki destekleri ile süreci başlatmaktadır⁴⁹. Oysa belediye personeli dahil, belde halkının konudan bihaber olduğu, arzulanan şeyin ise halkın ve STK'ların tabandan destekleri ile başvurunun gerçekleşmesi olduğu açıktır (Ak, 2018: 564; Alkan, 2020: 277). Çünkü Cittaslow için aslolan belde halkının ekonomik, sosyal ve kültürel sürdürülebilir kalkınmasıdır ve işin öznesi de halk olmalıdır (Cittaslow International, 2021).

Tablo 6.2. Türkiye Cittaslow Kentlerinin Adaylık Süreçleri

Kentin Adı	Başvuru Yılı	Üyeliğe Kabul Yılı
Seferihisar	2009	2009
Gökçeada	2011	2011
Taraklı	2011	2011
Yenipazar	2010	2011
Akyaka	2010	2011
Perşembe	2011	2012
Vize	2010	2012
Yalvaç	2010	2012
Halfeti	2011	2013
Şavşat	2014	2015
Uzundere	2015	2016
Eğirdir	2014	2017
Gerze	2016	2017
Göynük	2014	2017
Mudurnu	2017	2018
Ahlat	2017	2019
Köyceğiz	2017	2019
Güdül	2016	2021
Arapgir	2018	2021
İznik	2019	2021
Foça	2019	2021

Kaynak: Cittaslow Türkiye, (2021), Akman, (2018); Alkan, (2020); Uslu ve Karabulut, (2019) ve ilgili belediyelerden alınan verilerden derlenmiştir.

Türkiye Cittaslow belediyeleri üzerinden yapılan birçok çalışmada, halkın genel anlamda beldelerindeki kamusal hizmet standartlarının artışından, istihdam ve zenginleşmeden memnuniyet duyduğunu ancak bazı olumsuzluklardan yakındıklarını

⁴⁹ Belediyelerin tamamına tek tek soruldu. Belediyelerin çoğu başvurularını kendi personeli ile gerçekleştirmiş, kalanı ise kaymakamlıkların veya bölge kalkınma ajanslarının dosya hazırlamasıyla başvurusunu gerçekleştirmiştir.

göstermektedir. Bu olumsuzluklar ise hayat pahalılığı, kalabalıklaşma, yabancılaşma, gürültü ve betonlaşmadır (Ak, 2017; Başarangil ve Ulaş, 2017; Dündar ve Sert, 2018; Çoşar, 2014; Çetinkaya vd., 2016; Akay ve Yılmaz, 2018).

Bu sıkıntılara ek olarak üyelik sonrası süreçte belediyeleri iki zorlu sınav beklemektedir. Bunlardan birincisi taahhüt edilen hizmetlerin fiilen yerine getirilmesi, ikincisi ise 5 yılda bir yapılacak denetim ziyaretlerinde kentin Cittaslow ölçütlerinden uzaklaşmamış olduğunun ortaya konabilmesidir. Zaman zaman ihtarname niteliğinde müdahalelerin Cittaslow Uluslararası Ağı tarafından gerçekleştirildiğini de görmek mümkündür⁵⁰.

6.2. Türkiye’den Örneklerle Cittaslow Felsefesini Geliştiren Girişimler

Cittaslow, felsefik altyapısı bulunan ve Rozsak’ın deyimi ile *kök anlamın resonansı* (titreşim) oluşturduğu bir kent modelidir. Cittaslow kentler ağına dahil olan tüm üyelerin, tıpkı simgesel değeri olan Cittaslow Salyangozu gibi istikrarlı yol kateden, belli bir yaşam ve anlatım biçimini benimsediklerini görmek mümkündür. Bu, aynı amacı benimsemiş olan kentlerin küresel bir resonans yakaladıklarını, aynı ritmi aynı frekansı keşfettiklerini göstermektedir. Cittaslow kentler, içinde yaşadıkları ancak daha önceleri pek umursamadıkları/unuttukları tarihi, kültürel ve doğal değerlerini hatırlamak; canlılığını yitirmiş, sönümlenmiş geleneklerini yeniden canlandırmak adına büyük bir heyecana kapılmış durumdadırlar. Küreselleşmenin parlattığı megakentlerin renkli ışıklarının gölgesinde kalan ve göçlerle birlikte canlılığını yitiren bu –herhangilemiş- küçük kent ve kasabalar, birlikten aldıkları güçle kendi ışıklarını görünür kılmayı başarmıştır. Basının, politikacıların, akademisyenlerin ve kamuoyunun dikkatini çeken bu canlanma, ulusal ağların da gayretiyle organizasyonu daha da ileriye taşımaktadır. Bu anlamda Türkiye Cittaslow kentlerinin tali başkenti Seferihisar Belediyesi’nin aşağıda yer alan iki girişimi kayda değer bulunmaktadır.

⁵⁰ Cittaslow Uluslararası Kentler Ağı Başkanı Stefano Pisani tarafından İngilizce olarak kaleme alınan bir mektup yerel ve ulusal basında yer almıştır. Bu mektupta belediye hizmet alanı dışında kalan köylerde ve ormanlarda Artvin İl Özel İdaresi tarafından çok katlı konut imar izni ile yine kırsal alanda hidroelektrik santrali (HES), taş ocağı ve çeşitli maden arama çalışmalarına müsaade edildiği belirtilmektedir. Şavşat’ın doğasını ve bölge ekosistemini harap edecek bu girişimlere son verilmesi, aksi halde Şavşat’ın Cittaslow üyeliğinin yeniden gözden geçirileceği vurgulanmıştır (Şavşat Belediyesi, 2019).

6.2.1. Sefertası Hareketi

Türkiye’de 1999 yılında Seferihisar’da *yavaş yemek* hareketine benzer bir oluşum gerçekleşmiştir. Gazeteci Ümit Sinan Topçuğlu ile baklava üreticisi iş insanı Nadir Güllü’nün çabaları ile ortaya çıkan Sefertası Hareketi, hareketi başlatanlar ve hareketin felsefesi itibarıyla de *yavaş yemek* hareketine benzerlik göstermektedir (Hürriyet Gazetesi, 2007). Buna göre, *fast food* hem yemek yeme zevkini öldürmekte ve hem de toplumun geleneksel sofrâ kültürünü baltalamaktadır. Sofra, yalnızca yemek yenilen bir platform değildir; aynı zamanda paylaşmanın, muhabbetin ve hemhal olmanın da bir vesilesidir. Bu anlamda toplumun bağışıklık mekanizması olarak; sosyal ilişkileri ve iletişimi koruyucu, aradaki kırınlıkları ve sorunları tedavi edici bir özelliği de bulunmaktadır (Sefertası Hareketi, 2021).

Sefertası Hareketi’nin ayırtedici özelliklerinden birisi de evde yemek pişirilmesine yaptığı vurgudur. Öte yandan hareketin “*sefertası*” ismini alması ve sembolünün sefertası olarak belirlenmesi ise halk toplantılarında bir vatandaşın önerisi ile gerçekleşmiştir (Bahtiyar Karadeniz, 2014: 87). Sefertası Hareketi, sağlıklı beslenme, yemek kültürünün yaşatılması, yöresel yemeklerin yeniden hatırlanması, sofrâ kültürünün öne çıkması ve gıda israfının engellenmesi konularında toplumda yarattığı farkındalık ile kayda değer bir hareket olmuştur (Özkan, 2009 ve Özkan, 2011:19-20).

Hareket, kendi adıyla her ne kadar bir internet sitesi açmış; İzmir, Bursa, Ordu ve Sakarya’da bölge temsilcilikleri oluşturmuşsa da gönüllülük esasıyla çalışan Sefertası Hareketi’nin etkinliği istenilen düzeyde olamamıştır. Üyelik, bölge temsilciliklerine sunulan yazılı bir başvuru ile gerçekleşirken, üyelerden aidat toplanmamakta, giderler genellikle sponsorlarca karşılanmaktadır. Sefertası Hareketi’nin sönümlenmesine neden olan şeylerin başında, hareketin örgütlenememesi, dernek veya vakfa dönüşmemesi yönündeki eğilimler gelmektedir. Yine prensiplerden birisi de üyelerin hareketin simge ve sembollerini bir reklam vasıtası olarak kullanıp kâr elde etme saikiyle hareket edememesidir. Bu prensibin Sefertası Hareketi’ne katkı sağlamadığı ortadadır. Nitekim Sefertası Hareketi’ni temsil eden herhangi bir yapı bulunmamaktadır.⁵¹

⁵¹ Yapılan araştırmada sefertasi.org isimli internet adresinin kapandığı, yalnızca Sosyal Medya mecrasında (Instagram) *sefertasihareketi* ismi ile “1999 yılında başlayıp yarım kalan hareketin gönüllü temsilcisi” açıklamasına yer verilen bir kurumsal hesap bulunabilmektedir. Erişim 20.04.2022.

Hareketin başta Seferihisar Belediyesi olmak üzere, pek çok kenti Cittaslow üyeliği konusunda yüreklendirdiği ve bu anlamda bir bakıma üyeliğe hazırladığını söylemek mümkündür. Seferihisar’da halen faaliyet gösteren ve kadınların çalıştığı Sefertası Lokantası da hareketin bakiyesi olarak bahsedilmeye değerdir.

6.2.2. 75 Yaş Yemeği

Kültürel kimliğin yeniden inşası, geçmişin hatırlanması ve tecrübelerin yeni nesillere aktarılması amacıyla dönemin Seferihisar Belediye Başkanı tarafından 2009 yılında düzenlenen bir iftar programıdır. Bu programa ilçede yaşayan 75 yaşın üzerindeki vatandaşlar davet edilmiş, yemek ikramından sonra kendileriyle geçmiş yaşantılarına ilişkin detaylı bir sohbet gerçekleştirilmiştir. Video kaydı alınan programda, davetlilere çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bunlardan birkaçı şöyle sıralanabilir;

-Anneniz evde hangi yemekleri yapardı?

-Geçmişte tükettiğiniz fakat bugün tüketilmeyen meyve ve sebzeler nelerdir?

-Yazın yiyeceklerinizi nasıl saklardınız?

-Eski Hıdırellez ve şenliklerde neler yapardınız?

-Sokak oyunlarınızdan bahseder misiniz?

-Büyüklüğünüzün anlattığı masallar nelerdi?

-Eskiden söylenen ancak günümüzde unutulmaya yüz tutmuş olduğunu bildiğiniz türkü var mı?

Yapılan çekimler arşivlenmiş ve bir kısmı ise kentin kimliğini yansıttığından Cittaslow başvuru dosyasına eklenmiştir (Yeni Haber Gazetesi, 2009). Bu programın Seferihisar’ın Cittaslow üyeliğine kabulüne katkı sağladığını söylemek mümkündür. Nitekim Seferihisar, aynı yıl içerisinde Türkiye’nin ilk Cittaslow kenti ilan edilmiştir. Yöneltilen soruların Cittaslow kriter ve beklentilerine cevap vermeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bir belediye başkanının geçmişten gelen tecrübeleri gelecek nesillere aktarmak veya kentine kimlik kazandırmak iddiasındaki uluslararası bir kuruluşa üye olmak saikiyle yapılmış olsun “75 Yaş Yemeği” anlamlı bir program olmuştur. Soruların somut kültürel mirasın yanında soyut değerlerle de ilgilendiği anlaşılmaktadır.

75 Yaş Yemeği Programı, takip eden yıllarda, tekrarının yapılacağı ifade edildiği halde yeniden düzenlenmemiştir. Programın Seferihisar'daki yeme-içme üretiminin geleneksel yöntemlerle yapılmasına (devamlılığına ve geliştirilmesine) katkısı olmuştur. “Seferihisar’ın Geleneksel Yemekleri” isimli kitap bu katkının somut sonuçlarından birisidir (Hocaoğlu, 2012:15-18).

6.3. Çevre Politikaları Açısından Türkiye’deki Cittaslow Belediyelerinin Durumu

Türkiye’nin 21 Cittaslow kentinin çevre politikalarına ilişkin yaptıkları faaliyetler, mevcut durum, yerinde gözlem, yüzyüze görüşmeler ve yazışmalardan edinilen bilgiler ve gelecek öngörülerini ışığında alt başlıklarda değerlendirilmektedir. Bu bölümde yer alan bilgilerin çoğunluğu ilgili belediyelerden yazılı bilgi, sözlü mülakat ve elektronik posta dilekçesi yolları ile temin edilmiştir.

Cittaslow kentlerinden Arapgir, Foça, Gündül, Halfeti, İznik, Köyceğiz, Perşembe, Seferihisar, Taraklı, Uzundere ve Yenipazar yani 11 kent büyükşehir belediyesi sınırlarında kaldığından doğayı, hizmet alanları ilçe idari sınırlarıdır. Bu bakımdan nüfusları ilçe toplam nüfusu olarak hesaba katılmalıdır.

Akyaka, mahalle olduğundan ve Ula Belediyesi hizmet alanı içerisinde kaldığından dolayı, büyükşehir belediyesi bünyesinde olduğu halde yukarıdaki kategoride değerlendirilmemiştir. Bu nedenle Akyaka, Ahlat, Eğirdir, Gerze, Göynük, Gökçeada, Mudurnu, Şavşat, Vize ve Yalvaç’tan oluşan 10 kentin nüfusları, ilçe merkezi olan, belediye hizmet sınırlarında kalan nüfus baz alınarak değerlendirilmektedir. Bu bölümde bu ayırım gözetilerek nüfus hesaplamalarına yer verilmiştir.

Cittaslow çevre politikalarından katı atık ve kanalizasyon atıklarıyla ilgili olarak 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 7 Maddesi (i) bendinde “...*katı atıkların kaynaқта toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işletletmek...*” ve (r) bendinde “*r) Su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; derelerin ıslahını yapmak; kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlamak.*” biçiminde ifade edilen görevler yukarıda anılan büyükşehir belediyesi bünyesindeki 11 Cittaslow kenti için katı atık ve atıksu hizmetlerinin bir kısmının büyükşehir belediyeleri tarafından yapılması

gerektiğini ifade etmektedir. Büyükşehir dışında kalan 10 kentte ise çevre ile ilgili hizmetlerin tamamı belediyelerce yerine getirilecektir. Bu çalışma yukarıdaki hususlardan bağımsız olarak yalnızca mevcut durumu ortaya koymaya çalışmaktadır.

Türkiye Cittaslow kentlerinin nüfusları, bulundukları bölgelerdeki konumları ve ekonomik faaliyetleri birlikte değerlendirildiğinde bu kentlerin hemen hepsinin Cittaslow üyeliğini istemelerindeki önemli nedenlerden birinin de turizm olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Cittaslow kentleri müstakil alt başlıklarda öncelikle konumu, tarımsal ürünleri, yerel yemekleri ve tarihi değerleri bakımından ele alınmakta, çevre politikaları ile ilgili mevcut durumları ortaya konmakta ve kentin hem çevre ve hem de genel Cittaslow kriterlerine ilişkin değerlendirmelerine yer verilmektedir.

Daha objektif bir değerlendirme yapmak amacıyla teknik bazı verilerden de yararlanmak gerekmektedir. Bu bağlamda okuyucu açısından muğlak ifadelere yer vermemek amacıyla atıklar dışındaki kirlilik tanımları, ulusal mevzuat ve istatistiki verilerle enerji ve su tüketim miktarlarına ilişkin veriler Tablo 6.3'te verilmektedir. Tabloda ayrıca verilerle birlikte açıklayıcı bilgi notlarına ve eksik görülen unsurlara yer verilmektedir.

Tablo 6.3. Bazı Çevre Kriterlerinde Türkiye’ye Özgü Yasal Sınırlamalar

Kriter Başlığı	Türkiye’deki Yasal Sınırlar	Mevcut Durum
<i>1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi *</i>	Genellikle baz alınan parametre PM10 (Partikül Madde 10) değeridir. Bu değer havadaki 10 mikrometreden küçük partikülleri (parçacık) ölçmektedir. Bu anlamda yasal sınır, yıllık 40 µg m-3 ve günlük 50 µg m-3 olarak belirlenmiştir (Kimya Mühendisleri Odası, 2019; Zeydan, 2020: 106).	- İlgili yere ve hava ölçüm istasyonlarına göre farklılıklar göstermektedir. Ancak 2018 verilerine göre Türkiye’de günlük PM10 değeri 49 µg m-3 olarak hesaplanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Cittaslow kentlerinin adaylık sürecinde birkaç günlük ölçümler yaptığı/yaptırdığı dikkate alınırsa hava kalitesinin günlük üst limiti olarak kabul edilen PM10 değerinin 50 birim olarak kabul edilmesi gerekecektir.
<i>1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi *</i>	Renk, koku, bulanıklık ve tat gibi parametrelerin yanısıra, organik ögeler ve inorganik ögeler (demir, alüminyum, sodyum vb) gibi pekçok parametre bakımından, İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmeliğe uygun olmalıdır (Sağlık Bakanlığı, 2005). Bu çoklu parametrelerin tamamına yer verilemeyeceği (anlaşılanayacağı) için belediyelerin beyanına itibar edilecektir.	İlgili su kaynağına göre farklılıklar göstermektedir.
<i>1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması</i>	Herhangi bir yasal sınırlama bulunmamaktadır.	Türkiye’de 2009-2021 dönemi kişi başına ortalama yıllık su tüketimi 230 metreküp civarındadır (Sarış, 2021: 200). Hane başına ortalama su tüketim miktarı ise yıllık 920 metreküptür.

Tablo 6.3. Bazı Çevre Kriterlerinde Türkiye’ye Özgü Yasal Sınırlamalar (Devamı)

<i>1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması</i>	Görsel kirlilik ile ilgili yasal bir standart bulunmamakla birlikte, yapıların imar planına uygun, çevresine ve insanlara zarar vermeyecek standart biçim ve malzemelerle üretimi esastır. Bu konuda yerel yönetimlere müdahale yetkisi tanınmıştır (Özer Paşalıoğlu, 2007: 2). Trafik gürültüsü konusunda ise konut ağırlıklı yerleşim alanlarında kabul edilen gürültü aralığı 53-63 dBA (desibel) olarak sınırlandırılmıştır (Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği, 2010). Bu konuda ölçüm yapma gücüyle dolayısıyla belediyelerin verdiği bilgilere ve aktif çalışma bilgilerine yer verilecektir.	Görsel kirlilik ile ilgili olarak çarpık kentleşme ve imar mevzuatına aykırı yapılaşma yaygın olarak bilimsel çalışmalarda işlenmemesine rağmen, yerel yönetimler etkin olarak çalışmamaktadır. Trafik gürültüsüne ilişkin olarak Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın etkin bir politika izlemediği ortadadır.
<i>1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması*</i>	Ülkemizde Işık kirliliği ile ilgili yasal bir düzenleme bulunmamakla birlikte, kirliliğin insan ve kent ekosistemine dahil tüm canlılar üzerindeki etkileri dolayısıyla mevzuat oluşturulması bir zorunluluk haline gelmiştir. Işık kaynağının aydınlattığı nesnelerden daha fazla dikkat çekmesi kirlilik olarak kabul edilmektedir (Latifoğlu, 2021). Bunun ölçümü de günümüz teknolojisi ile mümkündür.	Pek çok çalışmada Türkiye’nin birçok kentinde ışık kirliliğinin yaşandığı vurgulanmaktadır (Latifoğlu, 2021; Fidan vd., 2017; Demircioğlu Yıldız ve Yılmaz, 2011; Avcu, 2021).

Tablo 6.3. Bazı Çevre Kriterlerinde Türkiye’ye Özgü Yasal Sınırlamalar (Devamı)

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması	Herhangi bir yasal sınırlama bulunmamaktadır.	Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) tarafından 2011 yılında Türkiye’de, kentlerde yaşayan iki çocuklu (Türkiye ortalama hane büyüklüğü ebeveynler dahil 4’tür) bir aile üzerinden bir hanenin ortalama elektrik harcama miktarını hesaplamak üzere bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma neticesinde, hane başına yıllık tüketim miktarı 3036 kWh olarak hesaplanmıştır (Gaz Elektrik Şti, 2021). 2017 yapılan bir başka çalışma da bu veriyi doğrulamaktadır. Bu çalışmaya göre, hane büyüklüğü TÜİK verilerine dayanılarak 3,5 kişi olarak hesaplanmıştır ve aylık hane elektrik tüketim miktarı 199 kWh olarak hesaplanmıştır. Bu rakam 4 kişilik hane için yıllık 2730 kWh’tir (Eke ve Ayrancı, 2018: 124). Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) 2019 verilerine göre ise Türkiye’de elektrik net tüketiminin yüzde 21.8’i hanelere verilmektedir. Dolayısıyla TÜİK’ten alınan iller düzeyinde kişi başına harcamaların yüzde 21.8’i o ilin kişi başına net elektrik tüketimini verdiği için ortalama hane büyüklüğü olan 4 kişi ile çarpımı sonucunda bulunan tutar o ilin ortalama hane harcamasını vermektedir. Bu hesaplama 2021 yılı hane başına yıllık ulusal ortalama 2772 kWh’tir (TÜİK, 2021).
---	---	---

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Çevre Mevzuatı’ndan derlenmiştir.

6.3.1. Cittaslow Ahlat

Ahlat, Doğu Anadolu Bölgesi’nin Yukarı Murat-Van Bölümü’nde yer alan bir ilçedir. İlçenin 2020 yılı nüfusu 26.656’dır. Bitlis iline bağlı olan Ahlat, 2019 yılında Cittaslow üyesi olmuştur (TÜİK, 2021; Cittaslow Türkiye, 2021). Kent, Van Gölü’ne doğu-batı yönünde paralel olarak konumlanmıştır (Arıncı, 1996: 83). Kentin bu yerleşim biçimi, coğrafik doğal engellerden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda kent güneye bakan ve giderek yükselen bir yamaçta yer almaktadır. Bununla birlikte, kentin batı yakası

düzlüklerden oluşmaktadır ve bu bölgede ılıman karasal iklimden dolayı yoğun olarak tarım faaliyeti sürdürülmektedir.

Kentin tarihsel anlamda önemi büyüktür ve ortaçağa kadar uzanan bir geçmişe sahiptir (Davulcu, 2015: 49). Nitekim aynı çağda, Orta Asya'dan göçen Türkmenlerin Anadolu'ya erişimleri de bu bölgeden gerçekleşmiştir. Kent merkezinde özellikle yerli turistlerin yoğun ilgi gösterdiği Selçuklu döneminden kalma mezar taşları (Selçuklu Mezarlığı), Harabeşehir ismiyle bilinen mağaralar, Abdurrahman Gazi Türbesi, Emir Bayındır Kümbeti ve Ahlat taşından yapılan çok sayıda yapı, kentin uzun geçmişine ışık tutar (Alkan, 2020: 270). Tarih turizminin yanısıra doğa turizmi için Van Gölü, Nazik Gölü, Süphan Dağı ve Nemrut Kalderası önemli ve kayda değer seçeneklerdir.

Yöreye has tarım ürünleri bulunmaktadır. Bu ürünler Doğu Anadolu Bölgesi'nde de "Ahlat" ön adıyla satışa sunulduğundan, bilinen ve beğenilen ürünler arasındadır. *Ahlat patatesi* bu anlamda öne çıkmakla birlikte; domates, karpuz, kavun ve ceviz gibi ürünleri saymak mümkündür.

Ahlat'ın ismini adeta markalaştıran unsurlardan birisi de *Ahlat Taşı*'dır. Doğu ve Güneydoğu'da pekçok cami ve/veya minare, medrese, çeşme, türbe, mezar, şömine ve konutlarda kullanılan Ahlat Taşı, Nemrut Dağı eteklerinden (Kırklar Bölgesi) çıkarılarak atölyelerde işlenmektedir. Kolay yontulan bu taş istenilen her türlü işleme ve desen yapılabilir. Kahverengi görüntüsü ile yapılarda ayırt edilebilen Ahlat Taşı'ndan yapıma eserler, Doğu Anadolu Bölgesi'nde kendisini göstermektedir.

Ahlat, yukarıda izah edilmeye çalışıldığı gibi tarihi, zirai, doğal ve kendine has zanaat yönleri ile kimlikli bir kenttir. Cittaslow üyeliği ile birlikte tanınırlığı artan kentin, özellikle Selçuklu mirası dolayısıyla hükümetler tarafından ek mali kaynaklar ile desteklenmektedir.⁵² Ahlat'ın Cittaslow çevre politikalarına ilişkin yapılan faaliyetler aşağıda yer almaktadır.

⁵² Cumhurbaşkanlığı tarafından Van Gölü kenarına yaptırılan külliye dolayısıyla, belediyeye mali kaynak aktarıldığı ifade edilmektedir. Bu desteği, Ahlat esnafından ve kamu personelinden de duymak mümkündür. Ayrıca Cumhuriyet Gazetesi'nin (2021) haberine göre Ahlat'ta yapılan külliye ve çevre düzenlemesi için toplamda 125 milyon TL kaynak harcandığı, 2021 yılında ilave 99 milyon TL kaynak aktarıldığı, bu kaynakla 52 dönüm peyzaj ve 5 bin metrekarelik sosyal tesis yapılacağı ifade edilmektedir. Bu kaynakların belediye hizmet sunumunda dolaylı faydalarının bulunduğunu söylemek mümkündür.

Cittaslow Ahlat'ın Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁵³

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

-Ahlat'ta hava kalitesi yasal parametrelere uygun seviyededir. Ahlat Van Gölü üzerinden gelen güney, yer yer doğu batı yönlü rüzgarlar almakta, kirletici havanın kenti etkilemesi doğal süreçlerle engellenmektedir. 2014-2019 yıllarını kapsayan dönemde Bitlis Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından yapılan ölçümlerde il genelinde PM10 kirlilik düzeyi 50'nin altında yer almıştır (Elmas, 2021: 86).

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

-Ahlat içme suyu yeraltı su kaynağından elde edilmektedir. Ancak suyun yüzeye çıkması için elektrik enerjisi kullanıldığından dolayı belediye için maliyet arttırıcı olmaktadır. Bu bakımdan güneş enerjisi üretimi ile aylık 150 bin TL enerji tasarrufu sağlanmaktadır (Beyaz Gazete, 2020). Üyelik sürecinde 10 mahallede 70'ten fazla su analizi yapılmış ve su kalitesinin İnsani Kullanım Amaçlı Sular Yönetmeliği'ne uygun olduğu tespit edilmiştir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

-Belediye ile yapılan görüşmede başvuru esnasında bu kriterin karşılandığı, dolayısıyla su tüketimlerinin ulusal tüketim ortalamalarının altında olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda Ahlat'ta hane başına içme suyu tüketimi yıllık 284 metreküp olarak hesaplanmıştır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

-Katı atıklarla ilgili olarak düzenli depolama yapılmaktadır. Ancak bölgede yer alan geri dönüşüm tesisine gönderilmek üzere belli zaman aralıklarıyla, kentin doğusunda yer alan (Uludere Köyü), atık su arıtma tesisi civarında oluşturulan rampa

⁵³ Bu başlık altında yazılan bilgilerden, kaynak belirtilmeyenlerin tamamı, 16-17 Temmuz 2020 tarihinde Ahlat'a yaptığım teknik ziyaret kapsamındaki Ahlat Belediye'si yetkilileri ile görüşmeler (Belediye Başkanı hariç tüm birim amirleri ile görüşüldü), gözlemler ve esnafla görüşmelerime dayanmaktadır.

üzerinden, belediye temizlik görevlilerince ayrı toplanan ve (ortalama iki haftada bir) 15 ton ambalaj atığı tırlara yüklenerek, geri dönüşüme gönderilmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

-İlçede sanayi tesisi bulunmamaktadır. Tarımsal atıklar ise hayvancılıkta yem üretiminde değerlendirilmektedir. Evsel atık kompostlama faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere 2018 yılında İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından eğitimler verilmiş ve 87 çukurda kompost gübre üretimine başlanmıştır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

-Ahlat'ın, Van Gölü havzasında kanalizasyon atığını filtreleyerek bertaraf eden tek belediye olduğu ifade edilmiştir. Ancak Ahlat'ta Van Gölü kıyısında kalan birçok işletme ve binanın kot farkından dolayı kanalizasyon sistemlerinin verimli çalışmadığı hem işletme sahiplerince ve hem de belediye tarafından dile getirilmiştir. Kanalizasyon atık arıtma tesisi bizzat yerinde ziyaret edilerek aktif olarak kısmen çalıştığı gözlenmiştir. Bu tesisin günlük kapasitesi 21 bin metreküptür.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

-Belediye tarafından enerji tasarrufu girişimleri olduğu ancak diğer kamu binalarında henüz bir sınırlamanın getirilemediği ifade edilmiştir. Belediye binasında enerji tasarrufu yüzde 40 civarında sağlanmıştır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

-Atıksu arıtma tesisinin bulunduğu bölgede, 5.2 milyon TL ihale bedeliyle, 3.500 güneş paneli konumlandırılmış ve güneş enerji tesisi üretime başlamıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yarısını belediyeye hibe ettiği yatırımın, aylık 150 bin TL ederi enerji (2021 yılı rakamlarıyla) üretmesi beklenmektedir.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

-Ahlat'ta gece ve gündüz yapılan gözlemlerde, görsel kirlilik konusunda rahatsızlık verecek bir unsura raslanmazken, kenti doğu-batı yönden baştan başa geçen şehirlerarası otoyol hem yoğun gürültüye neden olmakta ve hem de yayalar için tehlike

oluşturmaktadır. Yer yer yaya üstgeçitleri bulunmakla birlikte trafiğin akış hızı ve kent kalabağını teğet geçmesi çözüm bekleyen bir sorundur.

*1.10. Kamuda ı ışık kirliliğinin azaltılması**

-Ahlat'ta ı ışık kirliliğinden ziyade, ı ışıklandırmada bazı noktalarda yetersizliklerin olduğu dikkat çekmektedir. Kentin özellikle şehirlerarası otoyolu ile kesişen yerlerinde yetersiz aydınlatma, tehlike oluşturmaktadır. Bu noktalarda sensörlü sokak lambalarının konulmasının sorunu çözeceğı kanaati oluşmuştur. Kentin tarihi bina, ibadethane veya kamu kurumlarında göz tırmalayan, abartılı bir ı ışıklandırma mevcut değildir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

-2018 yılı verilerine göre hane başına yıllık elektrik tüketimi, ulusal tüketim ortalamasının altında kalarak, 2.520 kWh olarak gerçekleşmiştir.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Kentin flora ve fauna çeşitliliğinin tespiti amacıyla Ahlat Tarımını Geliştirme ve Yardımlaşma Derneğı, Ahlat İlçe Tarım Müdürlüğü, Bitlis Eren Üniversitesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Türkiye Tabiatını Koruma Derneğı işbirliği ile Ahlat Sazlığı ve Sütey Yaylasında yapılan çalışmalarda yörede 8 memeli hayvan türü ile 105 kuş türü, 4 balık türü ve 2'si endemik olmak üzere 104 bitki türü tespit edilmiştir (Elmas, 2021: 88). Yerleşim yerlerinde çeşitli meyve ve süs ağaçları bulunmaktadır. Bu anlamda kent merkezi yeterli oranda yeşildir. Ancak dağlar, tepeler ve ovalar genellikle çıplaktır. Ağaç varlığının azlığı, doğada ağaca ve ormana bağlı yaşam sürdüren canlıların azalmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla ağaçlandırma faaliyetlerinin arttırılması gereğı ortadadır.

Değerlendirme ve Yorum

Ahlat, tarihi, turistik ve kültürel anlamda zengin bir kenttir. Kentin kurulduğı bölge Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan illeri; Bitlis ve Van'nın birkaç ilçesi ile Güneydoğu Bölgesini birbirine bağlayan en kestirme yol güzergâhındadır. Sürekli ve yoğun olarak akan şehirlerarası yol kentten geçerken nispeten daralmakta ve tehlike arz etmektedir. Trafik gürültüsünü azaltmak ve yaya geçişlerini daha güvenli hale getirmek adına yolun bir

kısının alt geçitle yer altına alınması faydalı olabilir. Bununla birlikte, ziyaretçilerin akan trafiği sekteye uğratmaksızın rahatça durup, mola vermelerini sağlayacak yol cepleri ve geniş duraklar inşa edilmelidir. Kent merkezine gelen araçlar kendilerini adeta sağa sola atarak anayoldan ayrılmakla birlikte, nitelikli işletmelerin büyük kısmının anayoldan uzakta, kentin çarşısında yer almaları dolayısıyla yerel esnafa ziyaretçilerin faydası dokunmamaktadır.

Hali hazırda yüksek binaların inşa edildiği gözlenmektedir. Oysa Van Gölü manzarasının tüm ilçe sakinleri ve yoldan geçen ziyaretçilerce gözlenmesi için kentin kurulduğu yamaç çok elverişlidir. Bu nedenle bu alanda kat sayısı dikkate alınarak belli kata kadar izin verilmesi faydalı olacaktır.

Kentin turistik mekânlarının yönlendirme işaretleri yetersizdir. Bununla birlikte, kentte Cittaslow üyesi olduğuna dair bir emare gözlenememiştir. 2020 yılında Ahlat'ta, halka Cittaslow üyesi olduktan sonra hayatın nasıl değiştiğini bir anket eşliğinde sormak isteyen Doçent Dr. Adnan Alkan (2020: 277), halkın üyelikten bihaber olduğunu farkettilikten sonra kamu kurumları üzerinden çalışmasını yapmak zorunda kalmıştır. Nitekim kentte esnaf veya halktan, soru sorulan kimseler Cittaslow/Sakin Kent hakkında malumat sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Çin'de yapılan bir çalışma (Shi ve diğerleri, 2019: 1270-1275) gelişmiş ülkelerde Cittaslow üyeliğinin tabandan yani halk ve STK'lardan gelen bir talep üzerine gerçekleştiğini ancak Çin de dâhil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde tepeden bir kararla üyelik sürecinin başlatıldığı ifade etmektedir. Bunu doğrular nitelikte olmak üzere, halk bilinçlendirilmemiş, ikna edilmemiş ve hatta üyelik gerçekleştirildikten sonra haberdar edilmemiştir. Halk desteğinden yoksunluk durumunda, uzun erimde Çevre Politikaları başta olmak üzere hiçbir kriterde istenen başarı yakalanamayacaktır. Güneş Enerjisi Tesisini tamamlayan ve basına uzunca bir demeç veren Ahlat Belediyesi Başkanı A. Mümtaz Çoban konuşması boyunca Cittaslow bahsini hiç açmamıştır (Beyaz Gazete, 2020).

Selçuklu Mezarlığı girişinde yer alan geri dönüşüm kutuları dışında bir yerde geri dönüşüm kutularının olmadığı gözlenmiştir. Çalışmalar hakkında kendilerine soru yöneltilen belediye personeli ise cevap vermekten çekinmiş veya başka birimlere yönlendirme yapmayı tercih etmiştir. Nihayetinde, Ahlat'ın üyelik başvuru dosyasının Ahlat Kaymakamlığı'na hazırlandığı dile getirilmiştir.

6.3.2. Cittaslow Akyaka Mahallesi (Ula Belediyesi)

Muğla'nın Ula ilçesi sınırlarında bulunan bir belde belediyesi iken, 6360 Sayılı Kanun ile mahalleye dönüştürülen Akyaka, Ege Denizi'ne bakan bir sahil kentidir. Mahalle, Özel Çevre Koruma Bölgesi Statüsü'ne sahiptir. Gökova Körfezi'ne açılan koyları, Azmak Deresi, yeşil doğası, kendisine has mimariye sahip evleri (Nail Çakırhan mimarisi) ve yöresel yemekleri ile Akyaka öteden beri yerli ve yabancı turistlerin uğrak yeri olmuştur. Akyaka'nın Cittaslow üyelik süreci bir halk referandumuna dayanmaktadır. 2011 yılında yapılan referandumda, oy kullanan 911 kişinin yüzde 95'i Cittaslow üyeliğini Akyaka için uygun bulmuştur (Ak, 2017: 894; Yüksel vd., 2020: 259). Cittaslow Akyaka'nın 2020 yılı nüfusu 3.010 olup, çevre politikalarına ilişkin faaliyet bilgilerine aşağıda yer verilmektedir.

Cittaslow Akyaka'nın Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁵⁴

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Muğla il geneli hava kalitesi ölçümlerinde, 2005-2017 yılları PM10 değeri ortalaması 74 olup, kirli bir hava düzeyine sahiptir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018b). Ancak, Akyaka'nın hava kalitesi arzulanan sıhhi standartlara sahiptir. 2011 yılında yapılan ölçümlerde PM10 değeri 50'nin altında olarak tespit edilmiştir. Endüstriyel faaliyetlerin bulunmadığı kentte kışın klima ve odun sobası ile ısınmak mümkün olduğundan dolayı hava kirliliği oluşmamaktadır.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentin su kalitesinin periyodik olarak yapılan ölçümlerde, suyun yasal parametrelerde olduğu tespit edilmiştir. Akyaka içme suyu kaynakları kentin nüfusu için yeterli miktarda olup, yöredeki Balan Kaynakları mevkiinden temin edilmektedir.

⁵⁴ Bu başlık altında kaynak belirtilmeyen tüm bilgiler Ula Belediyesi, (2020)'den alınmıştır.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Bu konuda bilimsel bir çalışma yapma imkânı olduğu düşünülmemektedir. Çünkü kent yerleşiklerinin zaman zaman 25 katına ulaşan ziyaretçi sayısı ve her mevsimde gerçekleşen nüfus sirkülasyonu, böyle bir ölçümün yapılmasını zorlaştırmaktadır (Cumhuriyet Gazetesi, 2019). Ancak yapılan bir çalışmaya göre (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2015: 7) 2012 yılında, Muğla ilinde günlük kişi başına su sarfiyatı 216 litre olarak gerçekleşmiştir. Bu hesaplama ile yıllık hane başına tüketim 315 metreküpe denk gelmekte ve ulusal tüketim değerinin neredeyse üçte biri oranında tüketim düzeyine tekabül etmektedir.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentsel katı atıklar ayrıştırılarak toplanmaktadır. 2007 yılından beri devam eden uygulama ile kâğıt, plastik, metal ve cam atıklar Muğla'da faaliyet gösteren geri dönüşüm firmaları tarafından bertaraf edilmektedir. Çeşitli periyotlarla yapılan ihaleler sonucunda, ihaleyi kazanan geri dönüşüm firması ayrı atık toplama kutularını/kumbaralarını mahallenin belirlenen bölgelerine bırakmaktadır. Ula Belediyesi tarafından toplanan evsel atıklar ise Muğla Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan, Menteşe-Birgeme mevkiisindeki düzenli atık depolama sahasına gönderilmektedir. Kent nüfusunun yazın 50 bin kişiyi aşması dolayısıyla Ula Belediyesi hizmet götürme noktasında sıkıntılar yaşamaktadır. Kışın Akyaka'dan günlük ortalama 2 kamyon çöp toplayan Ula Belediyesi, yazın artan nüfus ve ziyaretçi sayısından dolayı günlük 15-16 kamyon çöp toplamaktadır.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Belediyenin bu konuda bir çalışması bulunmamaktadır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Akyaka Mahallesi kanalizasyon atıkları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2007 yılında 12 milyon TL bedelle inşa edilen Akyaka- Gökova Atıksu Arıtma Tesisi'nde bertaraf edilmektedir (Cumhuriyet Gazetesi, 2019). Arıtma tesisi 20 bin nüfusa kadar hizmet vermek üzere yapılmıştır. Biyolojik ve fiziksel arıtmanın yapılması sonucunda filtrelenen sular Gökova Körfezi ve Çayderesi mevkiisine

dökülmektedir. Gerek arıtma tesisinin kapasitesinin yaz aylarında aşılması ve gerekse de koruma altına alınan Gökova Körfezi'ne yapılan drenaj deniz yaşamı için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Öte yandan Körfez'de bulunan yerleşim yerlerinin kanalizasyon altyapısı 2018 yılında tamamlanabilmiştir (Muğla Büyükşehir Belediyesi, 2018).

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Binalarda ve kamuya açık alanlarda enerji tasarrufunu sağlamaya yönelik faaliyetler eksiktir.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Kentin güneş, rüzfar ve dalga enerjisi üretimi konusundaki potansiyeline rağmen, yenilenebilir enerji ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Kentte görsel kirlilik bulunmamaktadır ancak yaz aylarında gelen yazlıkçı ve turistlerin neden olduğu trafik sıkışıklığı ve kalabalıktan kaynaklanan gürültü kirliliği ciddi seviyelere ulaşmaktadır. Bu soruna çözüm bulmak amacıyla kentin girişine katlı otopark yapılması için Ula Belediyesi'nin planlamaları bulunmaktadır. Akyaka doğal sit alanı olduğundan dolayı kamu ve özel yatırımlar için bürokrasi daha ağır işleyebilmektedir. Ayrıca Akyaka'da tabela standartlaştırma çalışması da bulunmamaktadır.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kentte ışık kirliliği bulunmadığı ifade edilmekle birlikte deniz canlılarının yoğun olarak yaşadığı bu bölgede ölçüm yapılmasında yarar vardır. Bu aynı zamanda kentte yapılan yatırımların ses, ışık ve çevre kirliliği ile ilgili endişeleri de gidermek açısından önemsenmelidir (Muğla Çevre Platformu, 2020)

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Yazın soğutma ve kışın ısıtma faaliyetleri için yoğun olarak klima kullanıldığından dolayı, Akyaka Mahallesi'ndeki elektrik tüketim miktarı ulusal tüketim değerlerine yakındır. Hane başına tüketim ortalaması 2788 kWh'tir (TÜİK, 2021).

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Akyaka'da özellikle yerli turistlerin çokça ziyaret ettiği Azmak Deresi (Kadın Azmağı) ve çevresi, alınan tüm önlemlere karşın kirletilmektedir. Bu dereye ilişkin olarak 2010 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından mevzuat düzenlenmiş,⁵⁵ 2016 yılında ise eklemeler yapılarak koruma kalkını güçlendirilmeye çalışılmıştır. Mevzuat hükümlerine göre her türlü balık avcılığı yasaklanmış, dere üzerindeki tur teknelerinin sayısı 23 ile sınırlandırılmış, tur teknelerinde yiyecek ve içecek satışı yasaklanarak, gürültü kirliliği kotası (65 desibel) getirilmiştir.

Azmak Deresi ve Akyaka Plajı'nın bulunduğu Gökova Körfezi, Ula Belediyesi ve tur şirketleri tarafından teknelerle periyodik olarak temizlenmektedir.

Vatandaşlar da gönüllülük esası ile deniz ve ormanlık alanda zaman zaman atık toplamaktadır.

Değerlendirme ve Yorum

Akyaka Mahallesi yalnızca doğal güzellikleri dolayısıyla ziyaretçi çekmemektedir. Mahalle Muğla Kent Merkezi ile Marmaris arasında adeta bir dinlenme tesisi görevi de gördüğünden dolayı bu güzergâhtan geçen hemen herkesin dikkatini çekmektedir. Bu nedenle Akyaka'nın halkoyu ile Cittaslow olmasında daha fazla turist çekmek kaygısının bulunmadığını tahmin etmek güç değildir. Tam aksine, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi öğretim elemanları tarafından yerinde yapılan bir çalışmada (Yüksel vd., 2020) kent sakinlerinin turizmin olumsuz etkilerinden kaçınmak için Cittaslow üyeliğine sıcak baktığını göstermektedir. Ancak umulanın aksine gürültü yayan mekanlar

⁵⁵ Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi Akyaka Kadın Azmağı ve Çevresinin Koruma-Kullanma Usul ve Esasları (2016), www.csb.gov.tr.

ve çevre kirliliği had safhaya ulaşmıştır. Resmi rakamlarla 3.010 olan yerleşik nüfus, yazın 50-60 bine kadar çıkmaktadır.

6.3.3. Cittaslow Arapgir

Malatya ili sınırlarında kalan Arapgir, ismini kentin Arapların elinde bulunduğu dönemden almaktadır. Kentin tarihi, M.Ö. 15. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Med, Urartu, Asur, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi pekçok imparatorluk arasında sürekli el değiştiren kent, bir dönem dokuma sanayiinde ün yapmış ve kalabalıklaşmıştır. Ancak Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, demiryolu ve ticaret yollarının dışında kalan kent, yoğun olarak göç vermiştir (Arapgir Belediyesi, 2022).

Arapgir'in tarihi geçmişi her ne kadar çok eskilere dayanıyorsa da yukarıda izah edilmeye çalışıldığı gibi sürekli savaşlar ve ülkeler arasında el değiştirmelerle büyük oranda tahrip edilmiştir. Kentin 19. Yüzyılın ortalarında eski yerinden bugünkü yerine taşınmasıyla Eski Arapgir'de kalan eserler şunlardır: Hanikah, Osman Paşa Hamamı, Cafer Paşa Camii, Çarşı Hamamı, Harap Pazar ve Kaynarca'dır (Malatya Valiliği, 2022). Ayrıca doğal güzelliklerden Kozluk Çayı, Kayaarası Kanyonu, üzüm bağları ve mor reyhan tarlaları ile ünlüdür⁵⁶.

Arapgir, 2020 yılı verileri ile 10.028 nüfusa sahiptir ve 2021 yılının son aylarında Cittaslow unvanı almıştır. Kentin çevre politikalarına ilişkin kriterleri karşılama düzeyi aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Cittaslow Arapgir'in Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁵⁷

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

-Kentte ağır sanayisi ve nüfus yoğunluğu bulunmadığından dolayı hava kirliliği bulunmamaktadır. Malatya'nın geneline bakıldığında ise 2005-2017 yılları arasındaki hava ölçüm değerlerine göre ortalama PM10 seviyesi 53 birimdir (Çevre ve Şehircilik

⁵⁶ Gezipedia, Tripadvisor, Wikipedia gibi gezi ve bilgi internet sitelerinden yararlanılmıştır.

⁵⁷ Başlık altında kaynak belirtilmeyen tüm bilgiler Arapgir Belediyesi Personeli Bilal Aydın'ın tarafıma gönderdiği 25.02.2022 tarihli e-mail'den alınmıştır.

Bakanlığı, 2018b). Bu oran hafif kirlilik olarak kabul edilmekte ve Arapgir'in hava kalitesini de doğrulamaktadır.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Arapgir su kaynakları konusunda zengin bir kent olup, suyun bolluğu tarihi kalıntılardan da anlaşılmaktadır. Roma döneminden kalma su arkaları, değirmen ve su dolapları bunun göstergesidir. Kozluk Çayı, Miran Çayı, Berenge Deresi ve Göz Suyu kaynakları içme suyu için kullanıma müsait kaynaklardandır. Halen su yönetimi Malatya Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Başkanlığı (MASKİ) tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda kent içme suyu için toplamda 183 km uzunluğunda su hattı yapımı tamamlanmıştır.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Hane başına içme suyu tüketimi, ulusal değerlerin altındadır. Yapılan hesaplamalara göre kişi başına yıllık su sarfıyatı 43 metreküptür (MASKİ, 2019).

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Katı atık ayrıştırma işlemi kısmen yapılmaktadır. Bu kapsamda aylık 1.250 kg gibi cüzi miktardaki ambalaj atığı Belediye tarafından ayrı toplanmaktadır. Kentte 30 konteyner ve 2 atık toplama noktasından toplanan atıklar düzenli depolama sahasında bertaraf edilmektedir. Atıkların kısmen ayrıştırılması Cittaslow kriterlerini karşılamak anlamında yetersiz kalmakla birlikte, niyetsel tutum bakımından kayda değerdir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Kentte endüstriyel faaliyet bulunmamakla birlikte evsel atıkların kompostlanmasına ilişkin belediyenin bir faaliyeti de bulunmamaktadır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Kentin atıksu arıtma tesisinin kanalizasyon altyapısının tamamlanması ile neredeyse eşzamanlı olarak 2022 yılında devreye girmesi hedeflenmektedir. Atıksu arıtma tesisi MASKİ tarafından inşa edilmiş olup günlük 3.105 metreküp atıksuyun arıtılması beklenmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Kaymakamlık ve Belediye tarafından, başta kendi hizmet binaları ve sokak aydınlatma sistemleri olmak üzere yüzde 30 civarında tasarruf sağlayan aydınlatma sistemlerine geçiş sağlanmıştır. Bu noktada enerji tasarrufunun sağlanması açısından önemli bir adım atılmıştır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Kent Belediyesi tarafından Fırat Kalkınma Ajansı'na 2016 yılında sunulan “Arapgir Livası Yöresel Değerleri ile Canlanıyor” isimli proje kapsamında, Demirciler Sokak'ta bulunan dükkanların restorasyonu tamamlanmış, bu dükkanların ve sokağın aydınlatılması amacıyla dükkanların çatılarına güneş panelleri yerleştirilmiştir. Böylelikle restore edilen Demirciler Sokak, yöresel ürünler ve el sanatları pazarına dönüştürülmüş ve proje hayata geçirilmiştir.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- 2016 yılında yapılan bir çalışma ile çevre yolu kent merkezinin uzağında inşa edilmiş ve trafik gürültüsü önemli oranda azaltılmıştır. Ayrıca görüntü kirliliği oluşturan yol aydınlatmaları değiştirilmiştir. Bu anlamda trafik gürültüsü ve görsel kirlilik yükü hafifletilmiştir.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kentte geceleri doğal görüntüyü bozacak ışık kaynaklarına müsaade edilmemektedir. Belediye bu konuda hizmet veren kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak tasarruflu aydınlatma lambalarının kullanımı için çaba sarfetmektedir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Hane başına elektrik tüketimi Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Belediye tarafından yıllık bazda hane başına tüketim 1685 kWs olarak bildirilmiştir. TÜİK verilerine göre (2021), hane başına tüketim ortalaması 1771 kWh olarak hesaplanmaktadır.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Kent, konum olarak Yukarı Fırat Havzası'nda yer almaktadır. Bu bölgede yer alan ve kent sınırlarında bulunan Sarıçiçek ve Göldağı Yaylaları, Kayaarası Kanyonu, Kozluk ve Eskişehir Vadileri pekçok endemik bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Bu anlamda kentin zengin bir florası ve faunası bulunmaktadır.

Ayrıca kent sınırlarında yetişen Arapgir Köhnü Üzüümü 2007 yılında, Arapgir Mor Reyhanı ise 2017 yılında coğrafi işaret almış ürünlerdir. Bu kapsamda kentte yetişen farklı ürünler için de coğrafi işaret almak üzere başvurular devam etmektedir.

Değerlendirme ve Yorum

Arapgir'in çevre politikaları konusundaki mevcut durumu ve gelecekle ilgili planlamaları için henüz değerlendirme yapacak kadar süre geçmemiştir. Ancak kentin Cumhuriyet öncesi dönemde 50 bin dolayındaki nüfusunun göçlerle azalarak 10 bine kadar düşmesi (Arapgir Belediyesi, 2022); kentteki istihdam olanaklarının yetersizliğini, ticaret ve turizm faaliyetlerinin arzulan düzeylerin altında kaldığını göstermektedir. Yalnızca bu çıkarımdan ilerleyerek; Cittaslow üyeliğinin başta yerli turizm olmak üzere genel anlamda turizmi canlandıracağı düşünülmektedir. Bununla birlikte çevre tahribatının oluşmaması için belediyenin taahhütlerini yerine getirmesinde yarar vardır.

6.3.4. Cittaslow Eğirdir

Eğirdir Isparta iline bağlı bir ilçedir. İlçe Eğirdir Gölü kıyısında küçük bir yarımada kurulumuştur. Tarihi M.Ö. 2000'e kadar giden kent Arzava ve Hititlerden sonra onlarca devletin bünyesinde varlık gösterdiğinden dolayı tarihi, turistik birçok değere sahiptir (Eğirdir Kaymakamlığı, 2021). Bunlardan bazıları; Prostanna Antik Kenti, Ayastefanos Kilisesi, Aya Giorgios Kilisesi, Hızırbey Cami, Ağa Cami, Yılanoğlu Cami, Ada Cami, Sinan Paşa Cami ile Kovada Gölü Milli Parkı ve Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı'dır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021a).

Eğirdir'in 2020 yılı nüfusu 16.768 olup 2017 yılında Cittaslow üyeliğine layık görülmüştür. Cittaslow Eğirdir'in çevre politikalarına ilişkin uygulamaları aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Eğirdir'in Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁵⁸

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Eğirdir hava kalitesinin belirlenmesi maksadıyla, dönemin Isparta Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ile Anka Anonim Şirketi tarafından 2015 yılında kentin çeşitli bölgelerine hava ölçüm tüpleri yerleştirilmiş, bir yıllık ölçümler neticesinde kirliliğin PM10, 50 birim olan yasal kirlilik sınırlarının altında kaldığı tespit edilmiştir. Ancak Isparta ili genelinde hava kalitesi kötü kabul edilen seviyelerdedir. 2005-2017 yıllarının PM10 ortalaması 77'dir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018b).

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Eğirdir kentine su sağlayan Konyabucağı Memba Suyu ile Soğucaksu Derin Kuyuları'nda, gerek Isparta Halk Sağlığı Müdürlüğü ve gerekse de Antalya Halk Sağlığı Müdürlüğü'nce aylık periyotlarla; suyun kalitesi, bakteriyolojik ve kimyasal analizler yapılmaktadır. Hali hazırda kentin içme suyunun, yasal saflık düzeyine sahip olduğu ifade edilmektedir. Öte yandan bir çalışmada (Şener vd., 2010: 79) içme suyu kaynağı olarak da kullanılan Eğirdir Gölü suyunun iyi kalitede olduğu yalnızca pH seviyesinin 9 olması dolayısıyla içme sularında maksimum seviye olarak kabul edilen düzeyde olduğu, insan kaynaklı kirliliğin de değerlere yansıdığı belirtilmiştir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- İçme suyu konusunda yeterli düzeyde olan kent, hane halkı yıllık su tüketimi bakımından ulusal ortalamaların altında kalmaktadır. Bu anlamda 2018 verileri ile Isparta geneli yıllık olarak hane başına su tüketimi 380 metreküptür (TÜİK, 2018).

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Eğirdir Belediyesi'nin kentsel katı atıklar konusundaki çalışmaları şöylece özetlenebilir;

⁵⁸ Bu başlık altında kaynak belirtilmeden verilen bilgilerin tamamı, Eğirdir Belediyesi personeli Pınar Kesiktaş tarafından 24.11.2021 tarihinde tarafıma gönderilen bilgi dosyasından alınmıştır.

Atık pillerle ilgili olarak, 2014 yılından bu yana okullarda atık pil toplama yarışmaları düzenlenerek pillerin çevreye zarar verdiği ve ayrı olarak bertaraf edilmesi gerektiği konusunda halk bilinçlendirilmiştir. Bu maksatla ilk, orta ve lise düzeyinde toplam 9 okula atık pil kutuları bırakılmış olup, her ay düzenli olarak bu piller belediye tarafından toplanmaktadır.

Hafriyat, inşaat ve yıkıntı atıkları için belediye tarafından bir depolama alanı belirlenmiş olup, vatandaşın bu alan dışına atık bırakmasının önüne geçilmiştir.

Ömrünü tamamlamış motorlu taşıt lastiklerinin depolanması, geri kazanılması ve/veya geri dönüştürülmesi için Task Atık Yönetimi Enerji Geri Kazanım San. Tic. Anonim Şti. ile sözleşme imzalanmıştır.

Bitkisel atık yağlarla ilgili olarak Habitat Bitkisel Atık Yağ Toplama Taşıma ve Geri Dönüşüm Yağ Sanayi Ticaret Limited Şirketi ile belediye arasında sözleşme yapılmıştır. Bu kapsamda belediye sınırları içerisinde yer alan lokanta ve otel gibi işletmelerin atık yağları şirket tarafından düzenli olarak toplanmaktadır. Bitkisel yağların lavabo giderlerine dökülmesini engellemek maksadıyla kentin hane halkına broşürler dağıtılmış, atık yağların bertarafı ile yükümlü firmaya nasıl ulaştırılacağı konusunda bilgi verilmiştir. Bununla birlikte kentin işlek bölgelerine 2 adet atık yağ kumbarası konulmuştur. İlk, orta ve liselerin aralarında bulunduğu 9 okula broşürler dağıtılarak yarışma-ödüllendirme yöntemi ile bilinç kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Ambalaj atıklarının kaynağında toplanması ve geri dönüşümü için kentin çeşitli cadde ve sokaklarına ambalaj kumbaraları (kafes kumbaralar) yerleştirilmiş, okullar ve kamu kurumlarına ise kutular (41 adet) dağıtılmıştır. Belediye ile Melek Ambalaj Şti. arasındaki sözleşme uyarınca bu atıklar periyodik olarak toplanmakta ve bertaraf edilmektedir.

Nihai olarak, kentin yukarıda anılanlar dışındaki tüm atıkları Koçtepe Katı Atık Düzenli Depolama Sahası'na gönderilmektedir. Bu saha Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından belirlenmiş olup, 50-60 km yarı çapında olan tüm belediyeler tarafından kullanılmaktadır.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Eğirdir kalabalık bir kent olup, endüstriyel üretim yapılmaktadır. Ancak kentte endüstriyel atıklar ile evsel atıklara ilişkin kompostlama faaliyeti bulunmamaktadır

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Eğirdir Belediyesi Atıksu Arıtma Tesisi 1998 yılından beri faal olarak çalışmaktadır. Ancak kapasite yetersizliği dolayısıyla tadilatlar geçirmiştir. Endüstriyel atıksuyun yılın dört ayı tesiste arıtıldığı, kalan sekiz ayda ise yalnızca evsel kanalizasyon suyunun işlemde geçirildiği ifade edilmektedir. Gümüşsu Arıtma Tesisleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü aylık periyotlarla tesis çıkışından numune alarak denetimler yapmakta, arıtma tesisinden çıkan suyu daha sonra Kovada Kanalına deşarj etmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Kent belediyesinin bu kriterle ilgili somut bir çalışması bulunmamaktadır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Kent belediyesinin bu konuda bir çalışması bulunmamaktadır. Ancak güneş enerjisinin aydınlatma ve enerji üretiminde kullanılmasıyla ilgili projeler yapılmaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Kent ve çevre estetiğini bozan yapılar ile ilgili belediye mülk sahiplerini uyarmakta, yapılaşmanın yeşil alanı yok etmesinin önüne geçilmektedir. İç içe yapılaşmaya, binaların birbirini kapatarak görüş alanını daraltmasına ve sokaklarda tadilat veya bakımsızlık dolayısıyla oluşan enkaz görüntüsüne müsaade edilmemektedir. Esnafın tabela orantısızlıklarını gidermek maksadıyla standartlaştırma çabaları devam etmektedir.

*1.10. Kamuda ı ışık kirliliğinin azaltılması**

- Bu kriterle ilgili olarak belediyenin bir çalışması bulunmamaktadır.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Eğirdir’de hane başına düşen elektrik enerjisi tüketimi 2520 kWh ile Türkiye ortalamasının altındadır (TÜİK, 2021).

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Kentin adını aldığı Eğirdir Gölü, 517 kilometrekarelik yüzey alanıyla Türkiye’nin en büyük dördüncü gölüdür. Kuzeyden güneye uzanan yapısıyla gölün kuzey-güney uzunluğu 50 km, doğu batı uzunluğu ise 3-15 km arasında değişmektedir. Tatlı suya sahip olan Eğirdir Gölü, Isparta ili içme suyu ihtiyacını karşılamakla birlikte 1996 yılında dönemin Çevre ve Orman Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ve Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü’nün kararıyla, doğal sit alanı olarak ilan edilmiştir. Bununla birlikte 300 metrelik kıyı şeridinde yapılaşma yasaklanmıştır. Gölde bulunan Canada ve Yeşilada’da da yapılaşma 2007 yılından itibaren yasaklanmıştır. Bölgede bulunan ikinci göl ise Kovada Gölü’dür. 15 km uzunluk ve 2-3 km genişliğe sahip bu göl Bakanlar Kurulu Kararı’yla milli park olarak ilan edilmiştir. Barla Dağı, Dedegöl Dağları, Eğirdir ve Kovada Gölleri orman örtüsü ve endemik bitki türleri ile Türkiye’nin 122 önemli bitki alanı içerisinde yer almaktadır.

Değerlendirme ve Yorum

Eğirdir, geç de olsa, çoğu koruma altına alınmış doğal güzellikleri ile öne çıkan bir ilçedir. İlçe merkezinin Eğirdir Gölü’ne uzanan bir yarımada da kurulmuş olması nedeniyle kirletici insan faaliyetlerinin, özellikle de sanayi üretiminin kirletici etkisi, bu faaliyetlerin göl alanından uzaklaştırılmasını gerektirmektedir. Çevre politikaları konusunda örnek uygulamalara imza atan Eğirdir Belediyesi’nin bu anlamda farkındalık oluşturduğu anlaşılmaktadır, ancak bu uygulamaların sürdürülebilir kurumsallaşma adımları ile hayata geçirilmesi elzemdir. Kentin sahip olduğu değerleri koruması için sıfır atık hedefiyle hareket edilmelidir. Çünkü bu bölgede flora ve fauna zenginliği, birçok yere göre daha fazladır. Buna karşın her ne kadar milli park olarak ilan edilse de kanalizasyon atıklarının filtrelendikten sonra; sazlıkların, yaban kuşların ve balıkların yuvası olan Kovada Gölü’ne drene edilmesi suda ağır metal oluşumuna neden olarak tehlike oluşturmaktadır (Oruçoğlu ve Beyhan, 2019: 18).

Eğirdir Gölü'nün içme ve sulama suyu amacıyla kullanılmasının uzun erimde gölde büyük çekilmelere sebebiyet vererek doğal felakete dönüşmesi olasıdır (Şener, 2021: 383-389). Tarımsal amaçlarla sulama yapan çiftçilerin suyla beraber tarlalarına balıkların geldiğini ifade etmeleri, ne denli bilinçsiz hareket edildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Sahil şeridinin dolgu yapılarak kullanılması, yer yer kamu kurumlarının bu ihlalleri bizzat kendilerinin gerçekleştirdiğinin ifade edilmesi, gölün ekosisteminin gözardı edildiğini göstermektedir (Kesici ve Kesici, 2006: 100-103). Nitekim, son yıllarda Eğirdir Gölü su rezervlerinde 50 metreye kadar çekilmeler gözlenmiştir (Milliyet Gazetesi, 2021).

6.3.5. Cittaslow Foça

Seferihisar ile birlikte, İzmir'in ikinci Cittaslow kenti olan Foça, Ege Denizi'ne kıyısı bulunan önemli bir turizm beldesidir. Eski ismi *Phokaia* (Fok) olan Foça, eski bir İyon kentidir. Kentin tarihi geçmişinin M.Ö. 2000'li yıllara kadar uzandığı düşünülmektedir. Geçmişte; İyon, Pers, Makedonya, Bergama, Roma ve Osmanlı gibi devletlerin bünyesinde bulunan kentte, tarihi ve turistik pekçok eser günümüze kadar varlıklarını sürdürmüştür. Athena Tapınağı, Kybele Açık hava Tapınağı, Antik Tiyatro, Herodot Duvarı, Dış Kale, Şeytan Hamamı ve tarihi mozaikler bunlardan bazılarıdır. Osmanlı Dönemi'nden kalma eserlerin başında Fatih Cami ve Kayalar Cami gelmektedir (İzmir Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2022; Foça Belediyesi, 2022).

Foça 2020 yılında 33.611 nüfusuyla, 2021 yılı sonunda Cittaslow üyeliğine kabul edilmiştir. Adı geçen belediyenin Cittaslow Çevre Politikaları'na ilişkin faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Foça'nın Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁵⁹

1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi *

- Foça ilçe merkezinde 2019 ve 2020 yıllarında yapılan hava kalitesi ölçümlerine göre, hava parametrelerinin insan sağlığına zarar vermeyecek yasal parametrelerde

⁵⁹ Bu başlık altında kaynak belirtilmeyen bilgiler 14.01.2022 tarihinde Foça Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü tarafından gönderilen e-mail'den derlenmiştir.

(PM10 değeri 50 birimin altında) olduğu tespit edilmiştir. Ölçüm, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Yeni Foça’da kurulan Hava Kalite İstasyonu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. İzmir il düzeyinde 2005-2017 verilerine göre ise PM10 değeri ortalaması 47’dir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018b)

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentin Sağlık İl Müdürlüğü tarafından çeşitli istasyonlarda yapılan su kalitesi analizlerinde, “İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik”⁶⁰ uyarınca suyun tüketilmesinde sıhhi bir sakınca olmadığı ve yeterli oranda temiz olduğu tespit edilmiştir. Eski şebeke hattının olası olumsuz etkilerinden sakınmak amacıyla 96 km uzunluğundaki su şebekesi hattı 49 milyon Türk Lirası bedelle alt yüklenici firma tarafından yenilenmiştir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2018 yılı verilerini esas alan Foça Belediyesi, aynı yılda ulusal düzeyde kişi başına su tüketim miktarını 224 litre/gün, Foça kent sakinlerinin su tüketim miktarını ise 103 litre/gün (yıllık hane başına 150 metreküp) olarak hesaplamıştır. Bu verilere göre bu kriter karşılanmıştır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentin geri dönüşüm tesisi bulunmamaktadır. Ancak 2019 yılı verilerine göre kent belediyesi tarafından yıl boyunca toplanan 15.500 ton atıktan, 2.630 tonu lisanslı bir geri dönüşüm firması tarafından toplanarak ekonomiye kazandırılmıştır.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Bu kriterle ilgili kent belediyesinin bir çalışması bulunmamakla birlikte, Foça Ziraat Odası Başkanlığı’nın dal parçalama makinesi ağaç budama dönemlerinde tüm üyelerinin kullanımına tahsis edilmiştir. Elde edilen ürün ise toprağı zenginleştirmek üzere tarımda yeniden kullanılmaktadır.

⁶⁰ 17.02.2005 tarih ve 25730 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Foça'da üçü ileri biyolojik arıtım tesisi olmak üzere toplamda beş adet atıksu arıtma tesisi bulunmaktadır. Bu tesisler kentin ihtiyacını karşılamaktadır

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Foça Belediye Hizmet Binası ile yeni yapılan İlçe Emniyet Müdürlüğü Binası ısı yalıtımına uygun olarak inşa edilmişlerdir. Ayrıca, Belediye İmar Müdürlüğü yeni yapılan binalarda enerji tasarrufunun sağlanması maksadı ile yasal çerçeveler içerisinde gerekli tadilatların yapılmasını takip etmektedir.

İlçe sokak aydınlatmaları, enerji tasarrufunun sağlanması amacıyla gece yarısını geçtikten sonra (en geç saat 02:00'de) yarı oranında kapatılmaktadır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Belediye ve diğer kamu kurumlarının yenilenebilir enerji ile ilgili bir çalışması bulunmamaktadır. Ancak küçük çaplı olarak, belediye otelinde güneş enerjisi sıcak su temini için kullanılmaktadır.

Foça'da özel sektör girişimi olan 35 megawatt gücündeki güneş enerjisi tesisi ile 54 megawatt gücündeki rüzgâr enerjisi tesisi faaliyet göstermektedir.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Foça'da tabela tektipleştirme faaliyetinden ziyade bina dış cephelerini kapatmayacak büyüklüklerde özgün ve yaratıcı tabela kullanımı teşvik edilmiştir. Görsel kirlilik oluşturan binalar tadilattan geçirilmekte veya boyanmaktadır. Yaygın reklam panolarının kirlilik oluşturmaması için bir estetik komisyonu oluşturulmuştur.

Trafik gürültüsünün engellenmesi ve yayaaların ortak kamusal alanı daha konforlu kullanmalarını temin etmek üzere, Eski Foça İsmet Paşa Mahallesi'nde, Marsilya Meydanı'nı da kapsayan eski yerleşim yerleri trafiğe kapatılmıştır. Aynı şekilde Yeni Foça Merkez Çarşı içindeki eski yerleşim yerlerine bağlanan yollar trafiğe kapatılmıştır.

Foça'da yerleşikler yaygın olarak bisiklet ve elektrikli motorsiklet kullanmaktadır.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kentte ışık kirliliği bulunmamakta, kentin doğal görünümünü bozan ve aydınlatma amacını aşan ışıklandırmalara müsaade edilmemektedir.

Eski Foça sahil şeridinde yapılacak olan yenileme çalışmaları kapsamında ışık kirliliği oluşturmayacak ve kent kimliğine uygun aydınlatmaların kullanılacağı taahhüt edilmiştir

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Foça'da hane başına yıllık elektrik tüketimi 1680 kWh olarak bildirilmiştir. TÜİK verilerine göre ise (2021) hali hazırdaki ortalama tüketim 3984 kWh'tir. Böylelikle TÜİK verilerine itibar edilerek hane başına elektrik tüketiminin ulusal ortalamanın üzerinde olduğu kabul edilmelidir.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Kent, doğal güzelliklerin yanı sıra deniz canlıları bakımından da önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda Foça koyu, nesli tükenmek üzere olan koruma altındaki Akdeniz Foku, deniz kuşları, çeşitli balık türleri ve Deniz Eriştesi'ne ev sahipliği yapmaktadır. Foça Belediyesi, Foça Sualtı Araştırmalar Derneği, Dokuz Eylül Üniversitesi işbirliği ve AB finansman kaynakları ile BM finansman kaynakları kullanılmak suretiyle büyük bir başarıya imza atılarak hem Foça Özel Koruma Alanı'nın yasal güvenceye kavuşturulmasına hem de biyoçeşitliliğin korunmasında önemli katkılar sağlamıştır. İlki 1993 yılında başlatılan koruma maksatlı çalışmalar, 2004 yılına gelindiğinde Deveboynu Burnu-Arslan Burnu arasındaki kıyı ve adaları içeren devasa bir alanın özel koruma alanı olarak ilan edilmesine vesile olmuştur.

Değerlendirme ve Yorum

Foça tarihi dokusu, doğası, denizi ve ekosistemleri ile önemli bir turizm ve cazibe merkezidir. Foça'nın tüm bu değerleri ile sürdürülebilir varlığı önemlidir. Akyaka'da yaşanan olumsuz ve istenmeyen bir etki yaratmaması adına (ziyaretçi sayısında, gürültü

ve çevre kirliliğinde artış) gerekli tedbirlerin ivedi alınmasında yarar bulunmaktadır. Bunlar arasında kentin belediyesi tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi ve özel sektör nezdinde geri dönüşüm tesislerinin yaygınlaştırılması, trafik sıkışıklığını giderecek tedbirlerin alınması, gürültünün azaltılması için araç trafiğini rahatlatacak alternatif yolların açılması, gürültü bariyerlerinin oluşturulması ve eğlence mekanlarına ışık ve gürültü kirliliği oluşturmamaları adına sınırlamalar getirilmesi gerekmektedir. Foça'daki deniz yaşamını olumsuz etkileyecek deniz turizmine ilişkin ek kıstaslar belirlenerek koruma altına alınan ve soyu tükenme riski taşıyan deniz canlılarının ekosistemine zarar verilmemelidir.

6.3.6. Cittaslow Gerze

Gerze, Sinop iline bağlı bir sahil kentidir. Karadeniz kıyısında yer alan kent, birçok tarihi ve doğal zenginliklere sahiptir. Gerze ilçesi ve 42 bağlı köyün tamamı zengin orman örtüsü ile kaplıdır. Çam, köknar, kayın, meşe, gürgen ve dişbudak gibi ağaç çeşitliliği ile çoğu engebeli araziye sahip bu Karadeniz kenti, M.Ö. 1400'lü yıllara uzanan köklü bir geçmişe sahiptir (Gerze Belediyesi, 2021).

Bölgesinde bir çekim merkezi olan kentin, Yelkentepe Yamaç Paraşütü, Yenikent Çeçe Hıdırellez Şenlikleri, Yakadibi Köyü Şenlikleri ile yaz aylarında nüfus 3 kat artmaktadır. Derecuma Cami, İskele Cami, Çeçe Sultan Türbesi, Yakup Ağa Konağı gibi tarihi eserler Gerze'ye turist çeken tarihi değerler olarak öne çıkmaktadır (Gerze Kaymakamlığı, 2021).

Gerze'nin 2020 yılı nüfusu 17.605 olup, 2017 yılında Cittaslow üyeliği gerçekleşmiştir. Cittaslow Gerze'nin çevre politikalarına ilişkin uygulamaları aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Gerze'nin Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁶¹

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Gerze'nin hava kalitesinin yeterli sıhhi şartları taşıdığı, Sinop Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nden alınan ölçüm sonuçlarıyla kanıtlanmıştır. Belediye hava kalitesinin sürdürülebilirliğini sağlamak adına, düzenli olarak belediye sınırlarında gerçekleşen üretim faaliyetlerini denetlemektedir. Bu denetimler, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ile iş birliği yapılarak gerçekleştirilmektedir. 2005-2017 verilerine göre Sinop ili hava kalitesi ölçümlerinde ortalama PM10 değeri 45 birim olarak tespit edilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018b)

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Cittaslow adaylık sürecinde Gerze'den günlük ve aylık olarak alınan su numuneleri, Sinop İl Halk Sağlığı Laboratuvarı'nda analiz edilmiştir. Bu analizler, su kalitesinin arzulanan standart ve kalite düzeyinde olduğunu ortaya koymaktadır.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Kentin içme suyu tüketimi hane başına yıllık 180 metreküp ile ulusal değerlerin altında değerlendirilmiş olup, bu kriter karşılanmıştır. Kentin içme suyunu 2037 yılına kadar karşılayacak Gerze ve Erfelek Arıtma Tesisleri'nden karşılanmak üzere yıllık 2,5 hektometreküp su potansiyeli bulunmaktadır.

*1.4. Şehirselleştirme katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Katı atıklar için geri dönüşüm veya atıkları ayrıştırarak toplama faaliyetinin kısmen bulunduğu anlaşılmaktadır. Lisanslı bir firma ile atık ayrıştırma yapılmaktadır. Ancak katı atıkların büyük çoğunluğu Sinop-Erfelek-Gerze Belediyeler Birliği tarafından Hacıoğlu Köyü Meşadağı Mevkiinde Katı Atık Düzenli Depolama Alanı'nda bertaraf edilmektedir (Sinop Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2019: 49).

⁶¹ Bu başlık altında kaynak gösterilmeksizin verilen bilgilerin tamamı, Gerze Belediyesi tarafından 18.12.2020 tarihinde posta yolu ile dilekçeme karşılık olarak gönderilen yazıdan derlenmiştir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Kentte kirletici endüstri faaliyetleri ve dolayısıyla endüstriyel atık bulunmamaktadır. Evsel atıklarla ilgili kompostlama faaliyeti de yapılmamaktadır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Kanalizasyon sistemine bağlı hane oranı yüzde 100'dür. Ancak atık su arıtma tesisi hali hazırda bulunmamaktadır. Atıksu arıtma ve derin deniz deşarjı için tesis yapılmasına (Gerze Belediyesi Ön Arıtma Tesisi ve Derin Deniz Deşarjı Projesi) yönelik ihale süreci tamamlanmış olup, yüklenici firmanın işi tamamlaması beklenmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Kentin bu kriterle ilgili somut bir çalışması bulunmamaktadır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Gerze Belediyesi'nin bu konuda bir çalışması bulunmamaktadır. Ancak güneş enerjisinin aydınlatma ve enerji üretiminde kullanılmasıyla ilgili projeler yapılmaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Kentin bu konuda bir çalışması bulunmamaktadır.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Bu kriterin sağlanması için gerekli tedbirlerin alındığı ve dolayısıyla ışık kirliliğinin bulunmadığı ifade edilmektedir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Gerze'de hane başına düşen elektrik enerjisi tüketimi Türkiye ortalamasının altındadır. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) tarafından yapılan çalışmada (2013: 147) Sinop ili genelinde kişi başına elektrik tüketiminde hem ajans bölgesinde (Sinop, Kastamonu ve Çankırı) ve hem de Türkiye ortalamalarından daha düşük düzeylerde elektrik tüketimi gerçekleştirildiği ortaya konmuştur. TÜİK verileri de

(2021) bu bilgiyi doğrulamaktadır. Buna göre yıllık hane başına elektrik tüketimi 1510 kWh olarak hesaplanmaktadır.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Gerze Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü endemik bitkilerin korunması, park ve bahçe yapımı ve ağaçlandırma faaliyetleri için çalışmalar yürüttüğünü ifade etmekle birlikte, bu faaliyetleri nasıl gerçekleştirdiğine ilişkin malumat vermemiştir.

Değerlendirme ve Yorum

Gerze Belediyesi'nin Cittaslow unvanı aldıktan sonra (başvuru süreci de dahil) Çevre Politikaları ile ilgili henüz hayata geçirdiği bir faaliyetinin bulunmadığı, tüm kriterlerle ilgili olarak proje süreçlerinin devam ettiği ancak katı atık ayrıştırma faaliyetlerinin kısmen gerçekleştirildiği, atıksu arıtma ile ilgili olarak ise yüklenici firmanın işi tamamlamasının beklediği sonucuna varılmıştır. Sinop ilinin Türkiye'de hayatından memnun vatandaşların bulunduğu ilk sıradaki illerden biri olması, trafik sinyalizasyon sistemine sahip olmadığı halde kentte bir kaos ortamının yaşanmadığı tek il olması da dikkate alındığında Gerze'nin misyonunu gerçekleştirmekte ne denli hazır bir kamuoyuna sahip olduğu ortaya çıkacaktır (TÜİK, 2020b; Tekin vd., 2020: 52). Bu anlamda Gerze'nin, ivedi olarak hayata geçirilecek politikalarla örnek bir Cittaslow olması ihtimaller dahilindedir.

6.3.7. Cittaslow Gökçeada

Tarihi kalıntılarından çok deniz ekosistemi ve doğal güzellikleri ile bilinen Gökçeada'nın eski ismi İmroz'dur. Atina, Roma ve Osmanlı (1455 yılından itibaren) hükümrانlığında bulunmuş olan ilçe, Çanakkale açıklarında Ege Denizi'nin kuzeyinde bulunan bir adadır. Adanın pekçok köyü koruma altındadır. Bademli, Zeytinli, Tepeköy ve Dereköy bunlardan bazılarıdır. Şarap, zeytin, rezene ve ısırganotu gibi adada üretilen ürünlerin kendince bir ünü bulunmakla birlikte bu ürünlerle yapılan "cullama" isimli bir yemek adaya özgü bir lezzettir. Bununla birlikte, Gökçeada sakızlı muhallebisi ve dibek kahvesi de ün yapan yerel lezzetlerdir.

Antik Yunan ve Roma devletlerinin kaya mezarları ile Osmanlı Devleti döneminde yapılan Merkez Camii ve Fatih Camii öne çıkan tarihi yapılardır. Doğal değerler

konusunda da zengin olan kentte, Türkiye'nin tek sualtı milli parkı olan Yıldızköy Sualtı Milli Parkı ile Marmaros Şelalesi, Tuz Gölü, Peynir Kayalıkları, Gizli Liman, İnceburun ve Şirinköy de yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Gökçeada'ya ulaşım denizotobüsü ve arabalı vapur seferleri ile Çanakkale üzerinden gerçekleşmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022a; Gökçeada Belediyesi, 2022; Gökçeada Kaymakamlığı, 2022).

Gökçeada 2011 yılında Cittaslow üyesi olmuştur. Kentin 2020 nüfusu 7429 olup çevre politikalarına ilişkin bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

Cittaslow Gökçeada'nın Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁶²

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Gökçeada'nın hava kalitesi insan sağlığını tehdit etmeyecek sıhhi şartları taşımaktadır. Adada kışın ısınmak için kömür kullanılsa da bundan dolayı hava kirliliği oluşmamaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 2005-2017 yıllarına ait verilere bakıldığında (2018b), PM10 değerinin ortalama olarak 42,5 birim olduğu tespit edilmiştir.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kent bir ada olmasına rağmen içme ve tarımsal sulama suyu kaynakları yeterli düzeydedir. Doğal kaynak suları saf ve içilebilir yeterlilikte olmakla beraber kurak ve yağmursuz geçen yaz aylarında suda demir ve mangan miktarında önemsenmeyen artışlar görülmektedir. Adada sulama amaçlı olarak kullanılan 4 adet gölet ve içme suyu için kullanılan 1 adet baraj (Zeytinliköy Barajı) bulunmaktadır.

⁶² Bu başlık altında kaynak belirtilmeyen bilgiler 06.12.2021 tarihinde Gökçeada Belediyesi Halkla İlişkiler Müdürlüğü tarafından gönderilen e-mail'den derlenmiştir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- İçme suyu tüketim miktarı kentte 2020 yılı itibariyle kişi başına 130 litre/gün olarak tespit edilmiştir. Buna göre yıllık hane başına ortalama su tüketim miktarı 190 metreküp olup, ulusal değer altında kalmıştır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentte katı atıklar için ayrı toplama, geri dönüşüm veya geri kazanım gibi faaliyetler yürütülmemektedir. Katı atıklar vahşi depolama yöntemiyle, adanın güneydoğusunda yer alan Kefaloz mevkiinde (Aydıncık) bertaraf edilmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Belediyenin atık kompostlama ile ilgili olarak bir çalışması bulunmamaktadır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Kentte atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır. Kanalizasyon atıkları derin deşarj yöntemi ile herhangi bir filtreleme yapılmadan denize dökülmektedir. Belediye Meclisi tarafından atıksu arıtma tesisi projesi için karar alınmış olup, henüz fiilen bir çalışma yapılmamıştır.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Belediyesinin enerji tasarrufu ile ilgili bir çalışması bulunmamaktadır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Yenilenebilir enerji ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün bulunmadığı belirtilmiştir. Kentte birçok bölge sit alanı olarak ilan edilmiş olup, bu alanlardaki faaliyetler bürokratik engellerle karşılaşmaktadır. Bununla birlikte tabela standartlaştırmaya ilişkin bir çalışma da yapılmamıştır.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kentte ışık kirliliğinin bulunmadığı ifade edilmiştir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Hane başına elektrik tüketimi kışın 200 kWh/ay, yazın ise 250 kWh/ay ile yıllık ortalamada 2400-3000 kWh arasında hesaplanarak Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. TÜİK verilerine göre ise (2021) hane başına yıllık elektrik tüketimi 6000 kWh'tin üzerine çıkmaktadır. Bu anlamda TÜİK verilerine itibar edilerek değerlendirme yapılmaktadır.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Gökçeada Belediyesi'nin biyoçeşitliliğin korunması ile ilgili bir çalışması bulunmamaktadır. Ancak Gökçeada İlçe Tarım Müdürlüğü'nün ve Türkiye Deniz Araştırmaları Vakfı'nın deniz canlılarının ekosisteminin korunması ile ilgili çalışmaları vardır. 1999 yılında gerçekleşen bu çabalar sonuç vermiş ve Yıldızköy Su Altı Milli Parkı olarak ilan edilmiştir.

Gökçeada'da organik tarım ve hayvancılık yaygındır. Bağcılık, zeytincilik ve arıcılığın yanısıra sütü ile adada ün yapan keçi yetiştiriciliği yaygındır. *Ladolia* isimli zeytin ağacının Türkiye'de yetişebildiği tek yer Gökçeada'dır (Gökçeada Kaymakamlığı, 2022).

Değerlendirme ve Yorum

Gökçeada'nın doğal güzelliklerine yapılan vurguya karşın atıklarla ilgili henüz somut bir adım atılamamış olması düşündürücüdür. Cittaslow unvanı ile birlikte ziyaretçi sayısında artış olması, adaya sezonluk da olsa yerleşme niyetinin ortaya çıkmasına vesile olacaktır. Bununla birlikte kamusal hizmetlerin yerine getirilmesinde güçlükler yaşanacak, yapılaşma ile birlikte adanın doğal dengelerinde bozulmalar yaşanacaktır. Gökçeada'ya doğalgaz hattının götürülememesi (ya da çok maliyetli olması) dolayısıyla kışın kömür kullanımının yaygınlaşması hava, toprak ve deniz kirliliği gibi olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Isınma, soğutma ve ihtiyaç duyulan sair enerji ihtiyaçları için adanın güneş ve rüzgarından istifade edilebilir.

2017 yılında yapılan bir araştırmaya göre (Taşpınar ve Karataş, 2017:33), Gökçeada kent sakinleri “*kentin hedefleri ve Cittaslow programları*” hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarından yakınmışlardır. Çalışma kapsamında ankete katılan kent sakinleri; geleneksel üretim biçimlerinin yaşatılması, organik ürünler için pazarlama desteği, engelliler için erişilebilirlik gibi konularda belediye yönetimini yetersiz görmektedir.

6.3.8. Cittaslow Göynük

Göynük, Bolu’nun merkez ilçesinden sonra gelmek üzere, alan bakımından en büyük ilçesidir. Kentsel sit alanı ilan edilen Göynük, Osmanlı’nın ilk yerleşim yerlerinden birisidir. Sayısı 114 adet olan asırlık evleri ile koruma altındaki kent, Ankara ve İstanbul’a ortalama 200 km mesafede olmasına rağmen, iki büyük şehrin anayol güzergâhının dışında kalması nedeniyle canlılık kazanamamıştır (Sarıyıldız, 2019:57). Ancak bu sayede tarihi dokusu ve doğası korunan kent, 2017 yılında Cittaslow olmuştur.

Göynük doğası ve tarihi evleri ile tanınırken, yerli turizmin en önemli ayağını, bu kentteki türbe ve camiler oluşturmaktadır. Kentte türbesi bulunan Fatih Sultan Mehmet’in hocası Akşemsettin, Tabak Dede Türbesi ve Bıçakçı Ömer Dede Türbesi ile Gazi Paşa Camii yerli turistlerin uğrak yerleridir.⁶³

Göynük ve çevresinin tarihi doku ve doğa değerleri bakımından kayda değer bir bölge olduğunun en belirgin göstergesi, yine Bolu iline bağlı Mudurnu ve Sakarya iline bağlı Taraklı ile birlikte 3 Cittaslow kentinin birbirine sınır komşusu olmasından anlaşılmaktadır.

Göynük evlerinin, taş sokaklarının, kentin simgesi olarak kabul edilen ve yüz yıldır ayakta kalan ahşaptan yapılmış Zafer Kulesi’nin yanısıra; yeşil doğası ve heyelan set gölleri Çubuk ve Sünnet Gölleri doğaseverlerin ilgi odağındadır.

Göynük yerel tarım ürün çeşitliliği bakımından zengin olmakla birlikte, tarım yapılabilir arazi kısıtlı olduğundan dolayı, üretim miktarları da azdır. Bolu il genelinde arazinin yüzde 64’lük kısmı ormanlardan oluşmaktadır. Bununla birlikte Türkiye’nin

⁶³ Göynük Belediyesince tarafıma gönderilen 19.10.2020 tarihli e mail’de inanç turizminin kentin esaslı kazanç kaynağı olduğu vurgulanmıştır. Öte yandan Akşemsettin’in öğütleri ile Cittaslow ilkelerinin bağdaştığı vurgulanmıştır.

orman varlığının yüzde 2.55'i Bolu'dadır. Ekilebilir arazi yüzde 18 oranında kalmasına rağmen; ceviz, ayva, armut, dut, erik, fındık, ıgde, üzüm ve şeftali gibi meyveler yetiştirilmektedir (Zenginbal, 2015: 11-12).

Göynük 2017 yılında Cittaslow üyesi olarak ilan edilmiştir. Kentin 2020 yılı nüfusu 4.278'dir. Cittaslow Göynük'ün çevre politikalarına ilişkin uygulamaları aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Göynük'ün Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁶⁴

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

-Göynük orman varlığı, kentin sit alanı olarak tescillenmesi, yeni yapılaşmaya izin verilmemesi gibi etkenlerle hava kalitesi bakımından insan sağlığına zarar vermeyecek düzeyde temiz bir havaya sahip olarak kabul edilmektedir. Ancak aynı durum Bolu il geneli için geçerli değildir. 2005-2017 yıllarına ait PM10 değerleri ortalaması 74'tür (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018b). Bu durum Bolu il genelinin kirli bir havaya sahip olduğunu göstermektedir.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentin su sıkıntısı bulunmadığı gibi, içme suyu kalitesi yeterli düzeydedir. Göynük, Gürleyik ve Kayabaşı derelerinden alınan su numunelerinde kirliliğe rastlanmamıştır (Dorak ve Aşık, 2018: 272).

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

-Kent Belediyesi'nden alınan bilgiye göre bu kriter ile ilgili olarak şartların sağlandığı, dolayısıyla su tüketimlerinin ulusal tüketim ortalamalarının altında olduğu ifade edilmiştir. Bolu ili su tüketim istatistikleri de bu veriyi desteklemektedir. 2018 yılı hane başına yıllık tüketilen su miktarı 372 metreküp olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2018).

⁶⁴ Bu başlık altında yer alan ve kaynağı olmayan tüm bilgiler, Göynük Belediyesi Peyzaj Mimarı tarafından, dilekçeli başvuru üzerine 19.10.2020 tarihli cevabi yazısında yer alan verilere dayanmaktadır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Katı atıklarla ilgili olarak düzenli depolama yapılmaktadır. Ancak atık ayrıştırma ve geri dönüşüm ile ilgili olarak faal bir tesis bulunmamaktadır.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- İlçede endüstriyel üretim bulunmamaktadır. Tarımsal atıklar ise hayvancılık üretiminde değerlendirilmektedir. Ancak evsel atıkların değerlendirilmesi ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Göynük'te kanalizasyon atığının filtrelenerek deşarj edilmesi ile ilgili olarak faal bir tesis bulunmamaktadır. Ancak proje aşamasında olan ve yıllık 182.900 metreküp kapasiteli AAT çalışması devam etmektedir (Bolu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2020: 38).

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

Belediye tarafından enerji tasarrufu ile ilgili girişimlerin olduğu ifade edilse de bunun mahiyeti, miktarı ve yaygınlığı ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. Ancak 2018 yılında Göynük Kaymakamlığı'nın kamu kurumlarında ve sokak aydınlatmalarında tasarruf sağlayan ledli lambalara geçişi ile ilgili bir çalışması bulunmaktadır (Bolu Takip Gazetesi, 2018).

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Kentin yenilenebilir enerji kaynakları ile ilgili bir çalışması bulunmamaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Kent, tarihi bir sit alanı olduğu için görsel kirlilik bulunmamaktadır. Öte yandan yeni yapılaşmaya müsaade edilmediğinden ve mevcut sokak ve caddeler tarihi dokuya zarar vermemek için genişletilemediğinden ve yeni cadde ve sokaklar oluşturulmadığından dolayı araç trafiği yoğunluğu ve gürültü kirliliğinin bulunmadığı beyan edilmiştir.

*1.10. Kamuda ı ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kentte ışık kirliliği bulunmadığından dolayı herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Hane başına tüketilen elektrik miktarının ulusal elektrik tüketim ortalamasının altında yer aldığı beyan edilmesine karşın TÜİK verilerine göre (2021) hane başına tüketim ortalaması 3622 kWh ile ulusal değerlerin üzerindedir. Bu anlamda TÜİK verilerine itibar edilmektedir.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Kent yönetiminin biyoçeşitliliğin korunmasına yönelik ek bir çabası bulunmamaktadır

Değerlendirme ve Yorum

Göynük tarihi sit alanı olarak tescillenmiş bir kent olmakla birlikte, ormanların, akarsu ve göllerin kirletilmeden gelecek nesillere aktarılması ve çevre politikalarının bir bütün olarak yerine getirilmesi konusunda kent yöneticilerinin bir atalet içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Göynük ve komşu ilçelerin tarihi doku ve doğasının korunması adına Cittaslow unvanı almaları isabetli olmuştur. Bu bölgenin belediyelerinin (Göynük, Mudurnu ve Taraklı) birlikte girişimde bulunarak çevre politikalarını gerçekleştirmesi, il belediyesi ve hatta merkezi hükümetten teknik ve mali yardım almaları olasıdır. Bu bağlamda Göynük ve komşu ilçelerinin daha aktif çalışmaları beklenmektedir.

Cittaslow bir marka değerinden ziyade, küçük kentlerin ve kent sakinlerinin bir yaşam felsefesi olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla Cittaslow unvanını döviz getirici bir turizm stratejisi olarak görmek yerine, onu çok yönlü kazanım; doğanın, kentin, yerlilerin ve gelecek nesillerin bir kazanımı olarak görmek gerekir. Göynük kent idarecilerinin bu anlamda Cittaslow üyeliğine bakış açılarını değiştirmelerinde yarar vardır.

6.3.9. Cittaslow Güdül

Güdül, Ankara iline bağlı bir ilçedir. İlçenin M.Ö. 2000’li yıllardan itibaren Hitit Devleti sınırlarında yerleşime açıldığı, ilçe sınırları içerisinde kalan Kırmır Çayı vadisindeki oyulmuş kayalıklardan anlaşılmaktadır. M.Ö. 8. Yüzyıldan itibaren Frigya ve daha sonrasında Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devletleri sınırlarında kalan Güdül,

ismini Osmanlı döneminde Ankara emirinin bir akrabasından almaktadır. 1957 yılında ilçe olan GÜDÜL, 31 mahalleden oluşmaktadır (GÜDÜL Kaymakamlığı, 2021).

İNÖZÜ Vadisi, Hitit ve Frigya'dan sonra Roma dönemindeki Hristiyan toplulukların inanç yolculuğu kalıntılarını barındırmaktadır. Kasım Baba Türbesi ve Samutbaba Türbesi ise yöre halkının uğrak yerlerindendir. İnanç turizmi dışında kalan özellikle doğa turizmi konusunda birkaç lokasyon popüler olmaya başlamıştır. Bunlar, Kirmir Vadisi ve Sorgun Köyü'dür (Ankara Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2021). İlçe, 2020 yılında Cittaslow unvanını almış olup aynı yıldaki nüfusu 8.438'dir (Cittaslow Türkiye 2021; TÜİK, 2021).

Cittaslow GÜDÜL'ün Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁶⁵

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- 2018 yılında dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, seyyar hava kalitesi izleme aracı ile 15 gün boyunca; ısınma, ulaşım ve sanayi kaynaklı hava kirliliği ölçümleri yapmış, hava kirlilik değerlerinin PM10 50 birim sınır değerlerini aşmadığını tespit etmiştir. 2005-2017 yıllarını kapsayan hava kalitesi ölçümlerinde ise Ankara'nın PM10 ortalama değeri ise 66 birim olarak hesaplanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018b).

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentin içme suyu, 2018 yılında Ankara Halk Sağlığı Laboratuvarı tarafından analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda içme suyu kalitesinin İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik hükümlerine uygun olduğu belirlenmiştir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

⁶⁵ Bu başlıkta, kaynak belirtilmeksizin verilen tüm bilgiler GÜDÜL Belediyesi tarafından 23.03.2021 tarihinde tarafıma gönderilen e-posta içeriğinden derlenmiştir.

- Güdül’de yıllık hane başına ortalama su tüketimi 308 metreküp olup, ulusal ortalamanın altında tüketim gerçekleşmektedir.

*1.4. şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentte katı atık geri dönüşüm çalışması bulunmamaktadır. Ancak Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi’nin (ASKİ), atık aktarma istasyonu yapması planlanmaktadır. Böylece birkaç yıl öncesinden başlayan atıkların ayrı toplanması faaliyeti, halkın bu fikre alışması ile daha başarılı olacaktır. Çoğu, yerel geri dönüşüm firması tarafından değerlendirilen kâğıt, plastik, metal ve atık yağların büyükşehir belediyesi tarafından değerlendirilmesi beklenmektedir. Hali hazırda pil toplama, atık yağ toplama ve ayrı atık toplama kutuları kentin çeşitli yerlerine konulmuştur.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Kentte pek yaygın olmamakla birlikte meyve ve sebze artıklarından kompost üretimi yapılmaktadır. Solucan gübresi üretimi yapan 2 hane bulunmaktadır. İlçe Tarım Müdürlüğü’nün desteklediği bu faaliyetlerle birlikte evsel atıklardan kompost üretimi ile ilgili eğitimler verilmektedir.

*1.6. şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Güdül’de atıksu arıtma tesisi bulunmakla birlikte hali hazırda faaliyeti durdurulmuştur. Kanalizasyon altyapısı ile birlikte atıksu arıtma tesisine ilişkin alışmalar ASKİ tarafından yürütülmektedir. Bu çalışmaların eskiden köy statüsünde bulunan mahallelerin altyapısı bittikten sonra etkin olarak faaliyete geçmesi beklenmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım saharında enerji tasarrufu

- İlçedeki okullar ile kaymakamlık binasının montalama işlemleri tamamlanmıştır. Ayrıca bu binalarda enerji verimliliği yüksek lambalar kullanılmaktadır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji retimi

- Ankara Sanayi Odası tarafından 2011 yılında, Güdül-ağa-obanhamamı mevkiinde 300 kilometrekarelik alanda maden araması gerçekleştirilmiştir. Yapılan alışmalar neticesinde, bu bölgede jeotermal su bulunduğu anlaşılmış, iki kuyu açılarak, ortalama 58 derece sıcaklığa sahip kaplıca suyu yeryüzüne çıkarılmıştır. Bu suyun ilçedeki seracılık, ısınma ve otelcilik gibi faaliyetlerde kullanılması hedeflenmektedir.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Kent merkezindeki niteliksiz harabeler yıkılmış, tarihi değeri bulunan binalar restore edilmiştir. Bu tarihi binalardan biri belediye tarafından lokanta olarak işletilmektedir.

- Kentte araç sayısı çok az olmasına rağmen evre yolu yerleşim merkezinden geçmekte ve gürültüye sebebiyet vermektedir. Yapım aşamasındaki *Güdül evre Yolu Projesi* tamamlandığında, trafik gürültüsünün azalması beklenmektedir.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kentin kamusal alanlarında, aydınlatma amacını aşan ve kirliliğe yol açan ışık kaynaklarına müsaade edilmemektedir. Özel mülk statüsündeki binalarda da belediyenin sınırlamaları mevcut olup, projektör tipi lambaların kullanımına izin verilmemektedir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Güdül'de hane başına düşen yıllık elektrik tüketim miktarı, 2020 yılı rakamlarıyla Başkent Elektrik A.ř. tarafından 932 kWh olarak bildirilmiştir. Bu tüketim miktarı Türkiye ortalamasının neredeyse üçte birine denktir. Ankara ili özelinde yıllık net elektrik tüketimi ise 2336 kWh ile ulusal tüketim ortalamasının altında yer almaktadır (TK, 2021).

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Güdül ilçesi Türkiye genelinde Tiftik Keçisi'nin en çok yetiştirildiği yerdir. Sayısı 12 bin civarındaki Tiftik Keçisi ile birlikte Ankara Keçisi de yetiştirilmektedir.

Her iki türün ıslahı ve varlığını sürdürmesi için Ankara Tarım ve Orman İl Müdürlüğü'nün çiftçilere periyodik destekleri bulunmaktadır. İlçenin Karadeniz iklim geçişi bölgesinde olmasından dolayı orman örtüsünde karaçam, meşe ve ardıç ağaçları bulunmaktadır. İlçede 500 bitki türü insan müdahalesi olmaksızın doğada kendiliğinden yetişirken, bu bitkilerin yüzde sekizi endemiktir. Meyve çeşitliliği bakımından zengin çeşitliliğe sahip Gündül'de birkaç tarım ürünü için Türk Patent Enstitüsü'ne marka tescili başvurusu yapılmıştır. Kurum tarafından marka tescili yapılan ürünler şunlardır; Domates Fidesi, Güvey, Şibiit ve Keyman.

Değerlendirme ve Yorum

Gündül'ün, yakın tarihte Cittaslow unvanı almasına rağmen nispeten daha fazla kriteri karşılayan bir kent olduğu yukarıdaki faaliyetlerinden anlaşılmaktadır. Kentin değerlerini korumak ve bunu geleceğe taşımak noktasında azimli görünen belediyenin yanı sıra, kaymakamlığın ve Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin de katkı sağladıkları anlaşılmaktadır. Kentin Cittaslow unvanı almış olması ile birlikte turizmin ilgi odağı olacağı, başkent ilçe olması dolayısıyla ise yoğun yerli turist kitlesi tarafından ziyaret edileceği öngörülmektedir. Bu ilgiyle birlikte yapılaşmanın hızla artması ve akabinde büyüyecek kent nüfusu ile çevre kirliliğinde beklenmedik artışların gözleneceği tahmin edilmektedir. Bu anlamda geri dönüşüm faaliyetlerine önem verilmesi, atık aktarma istasyonunun ivedilikle tamamlanması ve atıksu arıtma tesisinin faaliyete geçmesi önem taşımaktadır.

6.3.10. Cittaslow Halfeti

Tarihte “*Kal'a Rhomeyta*” (Rum Kalesi) olarak bilinen Halfeti'nin tarihi geçmişi M.Ö. 2000'li yıllara kadar uzanmaktadır. Asur, Babil, Med, Pers, Makedonya, Roma, Memlük, Selçuklu ve Osmanlı Devleti gibi onlarca medeniyetin hâkimiyetinde kalmış olan Halfeti tarihi açıdan zengin bir kültüre ve bu kültürü yansıtan birçok tarihi mekana sahiptir (Halfeti Kaymakamlığı, 2022).

Şanlıurfa ilinin bir ilçesi olan Halfeti, 1999 yılında Fırat Nehri üzerine inşa edilen Birecik Barajı ile büyük oranda sular altında kalmış bir kenttir (Özüpekçe, 2019: 54). Kent merkezi bu tarihten sonra Karaotlak mevkiine taşınsa da nüfusun bir kısmı eski yerleşim yerinde yaşamını sürdürmüştür. Eski Halfeti bugünkü görüntüsü ve Yeni Halfeti

yapılaşması, yukarıda anılan bu su projesinin bir ürünüdür. Ancak kent bu projeyle parçalanmasına rağmen nüfus artışı devam etmiştir. 41.258 olan nüfusu ile Türkiye Cittaslow kentleri arasında 4. sırada yer alan kentin Rum Kale, Eski Halfeti, Savaşan Köyü, Asma Köprü, Ulu Cami, Aziz Nerses Kilisesi, Barşavma Kilisesi ve Zeugma gibi tarihi mekânları yerli ve yabancı turistlerce ziyaret edilmektedir (Halfeti Belediyesi, 2022).

Eski yerleşimin büyük oranda sular altında kalması ile birlikte baraj gölü erişilebilir olmuş, kentin mistik görüntüsü eşliğinde ziyaretçiler su sporu yapmak ve tekne turuna katılmak üzere kenti yoğun olarak ziyaret etmektedir. Yapılan akademik bir çalışmada (Özüpekçe, 2019: 56), Halfeti'ye gelen ziyaretçilerin yüzde 37'sinin tekne turu, yüzde 33'ünün batık kenti görmek ve kalanların ise kiliseyi ve Türkiye'de tek yetiştirme alanı Halfeti olan *karagül* çiçeğini görmek için geldiklerini ortaya koymaktadır.

2013 yılında Cittaslow unvanı alan Halfeti'nin 2020 yılı nüfusu 41.258'dir. Halfeti Belediyesi'nin çevre politikalarına ilişkin uygulamaları aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Halfeti'nin Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁶⁶

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentin hava kirliliği ölçümü, Cittaslow unvanı alındıktan sonra gerçekleştirilmiştir. Yapılan ölçümde, hava kalitesi göstergesi olan PM10 değerinin 50 birimin altında olduğu tespit edilmiştir. Oysa 2005-2017 yılları arasında yapılan ölçümlerde Şanlıurfa ili geneli PM10 değeri 65 birim ile kirli olarak kabul edilmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018b).

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Suyu ilişkin analizlerde, içme suyunun sağlıklı ve içilebilir olduğu saptanmıştır. İçme suyunun yetersizlikliği ve memba suyu kalitesinde temin edilmesi amacıyla Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) ve Şanlıurfa Su ve Kanalizasyon İdaresi (ŞUSKİ) tarafından 2018 yılında başlayan 2022 yılı içerisinde faaliyete alınacak

⁶⁶ Bu başlık altında yer alan bilgilerden kaynak belirtilmeyenlerin tamamı Halfeti Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü ile 15.11.2021 tarihinde yapılan görüşmelerden derlenmiştir.

içme suyu projesi ile 2050 yılına kadar ilçenin içme ve kullanma suyu temini yapılacaktır. Değirmendere ve Durak Kaynağı'ndan alınacak su, arıtım işlemi yapıldıktan sonra Eski Halfeti'ye direkt, Yeni Halfeti'ye ise yapım aşamasındaki 3.000 metreküp kapasiteli depo aracılığıyla iletilecektir (ŞUSKİ, 2022).

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Bu kriterle alakalı olarak belediye tarafından bir çalışma yapılmamıştır. 2017 yılı verileriyle Şanlıurfa genelinde hane başına çekilen yıllık su miktarı 251 metreküp olarak gerçekleşmiştir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2018). Bu tüketim miktarı ulusal su tüketim değerlerinin altında kalmaktadır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentin atık ayırma, aktarım istasyonu inşa etme veya geri dönüştürme ile ilgili bir faaliyeti bulunmamaktadır. Kent belediyesi, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun görev taksimatına dayanarak Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin geri dönüşüm ile ilgili bir girişimde bulunmasını beklemektedir. Hali hazırda bu hizmet vahşi depolama ile çözülmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Atık kompostlama ile ilgili somut bir faaliyet bulunmamakla birlikte, geleneksel yöntemler kullanılarak, hayvansal atıklar ve tarımsal atıklar, toprak verimliliğini arttırmak amacıyla üreticiler tarafından değerlendirilmektedir.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Belediyenin atıksu ile ilgili bir çalışması bulunmamaktadır. Eski Halfeti kanalizasyon atıkları direkt olarak Birecik Baraj Gölü'ne deşarj edilmektedir. Atıksu arıtma tesisi yatırımı ile ilgili olarak Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin re'sen harekete geçmesi beklenmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Belediye ve sair kamu binalarında enerji verimliliği yüksek aydınlatma sistemlerinin kullanılması için çabalar söz konusudur.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Hali hazırda güneş enerjisi kullanımı olmamakla birlikte, bu potansiyelin değerlendirilmesi için projeler yapılmaktadır. Bu çabalardan biri de göldeki tur teknelerinin güneş enerjisi ile hareket etmelerini sağlamaya yöneliktir.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Halfeti'deki görsel kirlilik, çoğu tarihi geçmiş olan ve Birecik Barajı sularının harap ettiği taş evlerden kaynaklanmaktadır. Bu evlerle ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

Kentte trafik yoğunluğu ve buna bağlı gürültü kirliliği bulunmamaktadır.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Belediye tarafından ışık kirliliğine müsaade edilmediği halde, 1804 yılında inşa edilen ve bir kısmı sular altında kalan Ulu Camii'nin ışıklandırılacağı ifade edilmiştir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Halfeti elektrik tüketimi Türkiye ortalamasının altındadır. Şanlıurfa ili 2019 yılı hane başına elektrik tüketim miktarı 2.423 kWh ile aynı yıl 3.094 kWh Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. TÜİK (2021) verilerine göre ise Şanlıurfa özelinde hane başına yıllık elektrik tüketimi 2282 kWh ile ulusal tüketim değerlerinin altında gerçekleşmiştir.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Endemik bir çiçek türü olan karagül, Halfeti'nin simgelerinden birisidir ve buna dikkat çekmek üzere belediye tarafından festival düzenlenmeye başlanmıştır. Erik, kavun, incir, dut, elma ve armut gibi meyveler yörede yetişmekle birlikte bu ürünler aynı zamanda yemek kültürünün de bir parçasıdır. Bu anlamda Cittaslow unvanı alındıktan sonra “Geleneksel Meyve Yemekleri Festivali” düzenlenmiştir.

Yalnızca Fas ve Birecik'te görülen kelaynak kuşu koruma altındadır. Halfeti kırsalında da yaşayan bu kuş türü kentin simge değerlerinden sayılmaktadır.

Birecik Barajı'ndaki balık ekosistemi, 60'tan fazla tur teknesi tarafından deşarj edilen atıklardan olumsuz etkilenmektedir. Bunu önlemek amacıyla, güneş enerji panelleri ile çalışan tur teknesi pilot uygulaması hayata geçmiştir ve zamanla tüm teknelerde güneş enerjisi kullanımının yaygınlaşması beklenmektedir (Göker, 2020: 110-115).

Değerlendirme ve Yorum

Halfeti'nin son yıllardaki cazibesi, yukarıda da izah edildiği gibi Eski Halfeti yerleşiminden ve sonradan Birecik Barajı ile oluşan otantik kent görüntüsünden kaynaklanmaktadır. Turistlerin merak ettiği şey, Birecik Barajı'nın yeşil sularına yarı yarıya gömülen taş binaların, camilerin oluşturduğu manzaradır. Yani sık sık belgesellere konu edinilen ve ulusal televizyonların dizi yapımcılarına mekân olan, sular altındaki çekim merkezi Eski Halfeti'dir. Ancak belediyenin bu eşsiz manzarayı korumak konusunda yeterli çabayı göstermediği ortadadır. Çevre politikaları konusundaki başarısızlık yerel yönetimler için kötü bir imaj yaratmanın çok ötesinde kentin kendisini harap etme tehlikesini barındırmaktadır. Bu anlamda Birecik Barajı'nın ve içinde barındırdığı ekosistemlerin korunması için acilen önlemler alınmalı, sırf Büyükşehir Belediyesi görev alanında kalıyor diye altyapı hizmetleri için Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin harekete geçmesi beklenmemelidir. Güneşli gün sayısının ve gün içinde güneşlenme süresinin Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu bu bölgede tarıma elverişsiz arazinin belediye marifetiyle güneş enerjisi için kullanılmasında yarar vardır. Eski Halfeti'nin bulunduğu vadide mikro klima etkisi ile Akdeniz İklimi'nin yaşandığı ifade edildiği halde (Göker, 2020), vadinin çorak görüntüsünden kurtulması için ağaçlandırma faaliyetlerine ilişkin bir çalışmadan bahsedilmemektedir. Halfeti Belediyesi'nin yörede yetiştirdiği ifade edilen ve ekonomik değeri yüksek olan Antep Fıstığı yetiştirmek konusunda adım atmasının ve belediyenin hizmet giderleri için böyle bir kaynak yaratmasının önünde görünürde bir engel bulunmamaktadır. Bu anlamda ağaçlandırma faaliyetlerinin yanısıra belediyenin iktisadi bir teşebbüsü de hayata geçebilecektir.

6.3.11. Cittaslow İznik

Bursa iline bağı ve adını İznik Gölü'nden alan ilçe, 2021 yılının son aylarında Cittaslow üyesi olmuştur. Tarihçiler tarafından İznik'in tarihi M.Ö. 316 yılına dayandırılmaktadır. Buna göre kent, Makedonya İmparatoru Büyük İskender'in komutanlarından Antigonius Monophthalmos tarafından kurulmuştur. Ancak daha sonra kenti bir başka Makedon komutanı ele geçirmiş ve o günden sonra kentin adı Nikaia olarak anılmıştır. Kent, geçmişinde Makedonya, Bitinya, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin hükümlanlığı altında kalmıştır (İznik Kaymakamlığı, 2022).

İznik'in Hristiyanlık âlemi için de önemi büyüktür. Bunun nedeni I. Ekümenik Konsil'in burada (M.S. 325) toplanmış olmasıdır. Doğu Roma İmparatoru I. Constantinus'un da katıldığı I. Ekümenik Konsil sonucunda günümüz Hristiyanlık Dini'nin temellerini oluşturan ve 20 maddeden oluşan "İznik Yasaları" kabul edilmiştir.

İznik'in Orhan Bey zamanında alınması, Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti ilan edilmesi ve "*Ulema Yuvası*" olarak bilinmesi de kentin medeniyetler açısından önemini ortaya koymaktadır. Bu anlamda kent bir açık hava müzesi gibi pekçok tarihi eseri içinde barındırmaktadır. Bunlardan bazıları; Ayasofya Cami, İznik Surları (yaklaşık 5 bin metre uzunluğunda), Sualtı Bazilikası, Murat Hamamı, adını ünlü İznik Yeşil Çinileri'nden alan Yeşil Cami ve pekçok han, hamam ve kervansaraydır. İznik Gölü'nün kıyısındaki kentin cazibesi yalnızca tarihi yapılarından değil, doğal güzelliklerinden de kaynaklanmaktadır. Her türlü su sporunun yapılabildiği ve birçok balık çeşidinin bulunduğu İznik Gölü'nün yanı sıra kentte başta zeytin olmak üzere pekçok meyve ve sebze yetişmektedir (İznik Belediyesi, 2022; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022b).

İznik'in Cittaslow üyeliği henüz çok yeni olup, çevre politikalarına ilişkin başarıml düzeyi aşağıda yer almaktadır. İlçenin 2020 nüfusu ise 44.102 olarak gerçekleşmiştir.

Cittaslow İznik'in Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁶⁷

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

⁶⁷ Bu başlık altında yer alan ve kaynak belirtilmeyen tüm veriler, 05.01.2022 tarihinde İznik Belediyesi Cittaslow Temsilcisi'nden alınan e-mail'deki bilgilerinden derlenmiştir.

- İznik ağır sanayi tesislerinin bulunmadığı bir kenttir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mobil Hava Ölçüm Aracı vasıtasıyla 2020 yılında yapılan ölçümlerde, PM10 değeri başta olmak üzere, tüm parametreler bakımından, hava kalitesinin insan sağlığı açısından zarar vermeyecek düzeyde temiz ve solunabilir olduğu tespit edilmiştir.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- İznik İlçe Halk Sağlığı Merkezi tarafından 2021 yılı Haziran ayında çeşitli istasyonlardan numuneler alınarak, su analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu analizler neticesinde, kentin şebeke içme suyunun yasal parametrelerde olduğu tespit edilmiştir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Kent merkezinin hane başına içme suyu tüketimi ulusal hane tüketimi ortalamasının üstündedir. Buna göre hane başına yıllık (2019 yılı), su tüketim miktarı 1497 metreküptür. Başvuru dosyasına kırsal mahallerin su tüketim değerleri, Pandemi koşullarında yeterli çalışma yapılamadığından dolayı, konulamamıştır. Bununla birlikte su tüketiminde bilinçli tutum geliştirmek ve israfın önüne geçmek maksadıyla halka ve öğrencilere yönelik bilgilendirici afiş ve broşürler dağıtılmaktadır.

*1.4. Şehinsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Belediyenin katı atıklar için geri dönüşüm faaliyeti bulunmamaktadır. İlçeden toplanan günlük 60 ton atık ise İnegöl Katı Atık Düzenli Depolama Sahası'na gönderilmektedir. Bununla birlikte ambalaj atıklarının bir kısmı (miktar belirtilememiştir) ayrı toplanarak yine İnegöl'de bulunan Bursa Büyükşehir Belediyesi Katı Atık Geri Dönüşüm Merkezi'ne aktarılmaktadır. Belediye binasında atıklar ayrı toplanırken, bu uygulamanın ilçe merkezinde yaygınlaşması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulan proje kabul edilmemiştir. Bu olumsuzluğa karşın, Belediye kendi finansman kaynakları ile 14 farklı atık türünü ayrı ayrı toplamak üzere kentin çeşitli bölgelerine geri dönüşüm kutularını koymayı, yaygın olarak kullanılan tarım ilaçlarına ait tehlikeli ambalajları ise her mahalleye birer tane olmak üzere 80 adet konteyner ile bertaraf etmeyi taahhüt etmiştir.

Ayrıca Belediye, müstakilen 1. Sınıf Atık Getirme Merkezi inşa etmek konusunda taahhütte bulunmuştur.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Kent belediyesi kompostlama faaliyeti yapmamaktadır. Ancak taahhütler arasında yer alan 1. Sınıf Atık Getirme Merkezi'nde yer almak üzere bir kompostlama tesisinin kurulması hedeflenmektedir. Böylelikle; buzhanelerde, pazaryerlerinde ve süpermarketlerde oluşan işlem görmemiş gıda atıkları ile ilçede yoğun olarak sürdürülen tarımsal faaliyetlerden arta kalan meyve sebze atıklarının kompostlanması taahhüt edilmiştir. Bu tesisten elde edilecek kompostun bir kısmının tarımda gübre olarak, bir kısmının ise sokak hayvanlarına mama olarak değerlendirilmesi düşünülmektedir.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- 2015 yılından beri İznik atıksu arıtma tesisi faaliyet göstermektedir. Oluşan atık çamur ise Bursa Büyükşehir Belediyesi Doğu Arıtma Tesis Çamur Yakma Ünitesi'nde yakılarak elektrik enerjisi üretiminde değerlendirilmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

-Kentte kamu binalarında led lambaların kullanımı yaygınlaşırken, sokak armatürlerinin de led olanlarla değişimi gerçekleştirilmiştir. Belediyenin müstakilen yaptığı bir faaliyetten bahsedilmemiştir.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Belediye veya diğer kamu kurumlarının yenilenebilir enerji ile ilgili bir çalışması bulunmamaktadır. Bununla birlikte, binalarda fotovoltaiik panellerin teşvik edilmesi taahhütler arasında yer almaktadır. İznik Belediyesi ve Orhangazi Belediyesi işbirliği ile İznik Gölü üzerinde dünyada bir ilk olma özelliğini taşıyan “Yüzen Güneş Panelleri Projesi” de taahhütler arasında yer almıştır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- İznik Sur İçi Yerleşim Bölgesi, kentsel sit alanı ve 3. derece arkeolojik sit alanı olduğundan dolayı bu bölgede tabela standartlaştırma faaliyetleri için girişimler sürdürülmektedir. Cadde, sokak, bina ve yön tabelalarının standart ölçülerde ve geleneksel çini motiflerle düzenlenmesi taahhüt edilmiştir.

İznik'te bazı bölgeler trafiğe kapatılmış, elektrik kabloları yeraltına alınmış ve sokak güzelleştirme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

İznik güzergâhında seyreden ağır tonajlı araçlar, kent merkezinden uzakta yer alan çevre yoluna yönlendirilmiş ve gürültü düzeyi asgari seviyeye indirilmiştir.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kentte sokak aydınlatmaları yere doğru yönlendirilen gün ışığı led lambalarla sağlanmaktadır. Kentte projektör tipi aydınlatmalara müsaade edilmemektedir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- İznik'te hane başı aylık elektrik tüketimi 128 kWh, yıllık tüketim ise 1536 kWh olarak hesaplanmıştır. Böylelikle hane başına elektrik tüketimi, ulusal ortalamanın altında kalmıştır. Ancak Bursa il genelinde yıllık hane başına tüketim 3475 kWh ile ulusal tüketim değerinin üzerinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). İznik ilçesinin nüfus büyüklüğü nazara alındığında TÜİK verilerine göre değerlendirme yapmak daha akla uygun olacaktır.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- İznik Gölü ve etkilediği sulak alan birçok canlı türüne ev sahipliği yapmaktadır. Bu alanın korunması için göl kenarında faaliyet gösteren işletmeler, İznik Belediyesi'nin de üyesi bulunduğu Dağ Koruma ve Milli Parklar Bursa Şube Müdürlüğü uhdesindeki *İznik Gölü Sulak Alan Denetim Komisyonu* tarafından periyodik olarak denetlenmektedir.

Değerlendirme ve Yorum

Yukarıda yer alan bilgiler ışığında, İznik'in Cittaslow üyeliğinin isabetli bir seçim olduğu anlaşılmaktadır. İznik Gölü ekosisteminin bir komisyon marifetiyle korunması, kayda değerdir. Bununla birlikte katı atık konusunda projelerin ivedilikle hayata

geçirilmesi, bu süreçte halkın çevre bilincinin geliştirilmesinde yarar bulunmaktadır. İlçenin nüfusu 40 bini aşkın olup, ziyaretçilerle birlikte çevresel değerlerin yozlaştırılmasına sebebiyet vermek tehlikesi bulunmaktadır.

6.3.12. Cittaslow Köyceğiz

Köyceğiz, Muğla ilinin güneydoğusunda yer alan küçük bir ilçedir. İlçe'nin tarihi M.Ö. 3000 yıllarına kadar gitmektedir. Karyalılar ve Likyalılar tarafından yurt edinilen Köyceğiz'de şehir kalıntıları, kaleler, kaya mezarları ve su kemerleri bulunmaktadır. Kaunos Antik Kenti, önemli turistik değerlerden biridir (Köyceğiz Kaymakamlığı, 2021).

Köyceğiz Gölü, Sığla Ormanları, Ölemez Dağı, Toparlar Şelalesi, Ekincik Koyu ve Sultaniye Kaplıcaları kentin doğa değerleri arasında yer almaktadır. 2019 yılında Cittaslow üyesi olan kent, sakin ve dingin yaşantısı, bozulmamış doğası ve eğitim düzeyi yüksek yerel halkıyla sakin kent değerlerine uyum sağlamış gibi görünmektedir. Kentin 2020 yılı nüfusu ise 37.981'dir.

Cittaslow Köyceğiz'in çevre politikalarına ilişkin uygulamaları aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Köyceğiz'in Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁶⁸

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Köyceğiz, Cittaslow başvuru dosyasına konulmak üzere, dönemin Muğla Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü teknik personeli kente davet edilerek ölçüm yapımları istenmiştir. Bu ölçümler neticesinde Köyceğiz'de hava kalitesinin PM10 50 birim altında ve standartlara uygun olduğu tespit edilmiştir.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Köyceğiz'den alınan su numuneleri, Halk Sağlığı Laboratuvarı'nda A, B ve C parametrelerine göre analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda, su kalitesinin arzulanan

⁶⁸ Bu başlık altında yer alan ve kaynak belirtilmeyen tüm bilgiler; Köyceğiz Belediyesi tarafından posta yolu ile tarafıma gönderilen 10.12.2020 tarih ve 4640 sayılı resmi yazıya dayanmaktadır.

saflık düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Kente 22 kilometre uzaklıkta bulunan 2.000 metre rakımlı Sandras Dağı eteklerinden, kentteki hanelere ulaşan memba suyu Türk Standartları Enstitüsü'ne göre şişelenecek kalitededir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Köyceğiz Belediyesi'nin, Muğla Büyükşehir Belediyesi resmi istatistiksel çalışmasına dayanarak verdiği bilgiye göre, 2016 yılında Köyceğiz'de hane başına yıllık su tüketimi 203,48 metreküp olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam, ulusal tüketim değerlerinin altında kalmaktadır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Belediyenin katı atıklar için geri dönüşüm veya atıkları ayrıştırarak toplama faaliyeti bulunmamaktadır. Kentten toplanan atıkların tamamı, 18 km uzaklıktaki Ortaca'da bulunan katı atık düzenli toplama sahasına götürülmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Köyceğiz bir tarım ve turizm kentidir. Kentin korunan doğası ve tarihi sit alanları kirletici endüstri yatırımları için uygun değildir. Kent ekonomisinin turizmden sonra gelmek üzere, tarıma dayanması dolayısıyla evsel kompostlama eğitimleri verilmektedir. 2017 yılında Köyceğiz Belediyesi ve Köyceğiz Ekoloji Platformu işbirliği ile çeşitli eğitimler verilmiştir. 2020 yılında Aromatik Bitkiler Evi'nin kurulması ile birlikte sürdürülebilir tarım yöntemlerine ilişkin daha sistematik ve verimli eğitimler verilmesi beklenmektedir.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

-Köyceğiz kanalizasyon atıkları 2002 yılından beri faaliyette bulunan belediyeye ait arıtma tesisinde bertaraf edilmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Binalarda montalama yapma zorunluluğu getirilerek, montalama yapılmadan ruhsatlandırma yapılmamaktadır. Hanelerde güneş enerjisinden yararlanma üst

düzeydeyken, Belediye tesislerinde de güneş enerjisinden yararlanıldığı ifade edilmektedir. Kentin trafik sinyalizasyon ssitemlerinde güneş enerjisi kullanılmaktadır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Köyceğiz Belediyesi'nin bu konuda bir çalışması bulunmamaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

-Tabela, reklam ve afişlerin standarlaştırılması uygulamaya geçmiştir. Kentte gürültü ve karmaşaya yol açan trafik sorununu çözmek için çoğu yolda tek yön uygulamasına geçilerek, trafik yoğunluğu azaltılmıştır.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Özel binalarda projektör tipi aydınlatma sistemlerine izin verilmemektedir. Bununla birlikte bir amaca hizmet etmeyen hiçbir ışıklandırma faaliyetine müsaade edilmemektedir. Kentin meydan ve sahile yakın bölgelerinde tek taraflı aydınlatma lambaları kullanılmaktadır.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Köyceğiz'de 2017 yılı hane başına aylık elektrik tüketimi 288 kWh'tir. Bu durumda yıl bazında hane başına tüketim 3456 kWh ile dönemin Türkiye ortalamasının üzerinde tüketim gerçekleşmiştir. Ancak TÜİK (2021) verilerine göre hane başına yıllık elektrik tüketimi 2788 kWh ile ulusal tüketim değerlerinin altına inildiğinden kent ile ilgili değerlendirmede bu hususa yer verilmektedir.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Kent Türkiye'nin ve dünyanın ilaç yapımında yağı kullanılan nadir ağaçlarından birine, Sığla Ağacı'na sahiptir. Türkiye'de yalnızca Marmaris ve Köyceğiz ilçelerinde yetişen bu ağacın yağı ilaç endüstrisi için büyük öneme sahiptir. Dünyada Honduras ve Türkiye'den başka bir yerde yetişmeyen Sığla, Yunus Emre Arboretumu'nda dikilmiş ve koruma altına alınmıştır (Muğla Ticaret ve Sanayi Odası, 2021). Ayrıca Köyceğiz Aromatik Bitkiler Evi Projesi hayata geçirilerek bölgedeki biyoçeşitliliğin korunmasına hizmet etmektedir.

Değerlendirme ve Yorum

Köyceğiz Muğla'nın yeşil ve doğası tahrip edilmemiş ilçelerinden biridir ancak Köyceğiz Belediyesinin çevre ile ilgili politikalardaki başarısı tartışmalıdır. Şöyle ki, altyapı çalışmaları ile ilgili Muğla'nın büyükşehir belediyesi olmasından çok önce (2002), pahalı bir yatırım olan kanalizasyon atıklarının filtrelenerek drene edilmesi (atıksu arıtma) yatırımını gerçekleştirmiş olmasına rağmen katı atıkların uygun biçimde bertaraf edilmesine ilişkin şu ana kadar yatırım yapmaması dikkat çekmektedir. Orman ve çalılıkların hâkim olduğu topraklarında kente yakışmayan atık depolama faaliyeti, hem yangın çıkması riskini arttırmakta hem de insan müdahalesinin sınırlı olduğu bu nadir bölgelerdeki ekosistemleri tehdit etmektedir.⁶⁹

Yenilenebilir enerji konusunda çalışmaların zayıf kaldığını söylemek de mümkündür. Yılın büyük bir kısmında güneş alan bu bölgede hem güneş ve hemde rüzgâr enerjisi potansiyeli bulunmaktadır.

Köyceğiz'de ikamet eden A. Y. (26)⁷⁰ Köyceğiz'in Cittaslow olması ile ilgili kendilerine malumat verilmediğini, 2019 yılından beri ve öncesinde de herhangi bir değişim ile karşılaşmadıklarını ifade etmektedir. Katı atık sahasının karayolu kenarında olduğunu belirten A.Y., *“Otobüsler kent çöplüğünün yanından geçerken camlar ve havalandırmalar bir müddet kapatılır, çünkü bizi rahatsız eden yalnızca çöp kokusu değil, aynı zamanda yoğun dumandır. Çünkü çöp sahası sürekli yanıyor...”* demektedir.

6.3.13. Cittaslow Mudurnu

Mudurnu, Bolu iline bağlı bir ilçedir. İlçenin tarihi Selçuklu dönemine kadar uzanmaktadır. Tarihi evleri ile kentsel sit alanı ilan edilen Mudurnu'da, gelenekler halk arasında yaşatılmaya çalışılmaktadır.

2018 yılında Cittaslow üyeliğine kabul edilen kentin, tarihi değerlerinin yanı sıra doğal güzellikleri de öne çıkmaktadır. Abant Gölü, Karamurat Gölü, Babas Kaplıcası, Sülük Gölü ve pek çok ağaç çeşidi ile zengin ormanlar kentin sınırlarında kalmaktadır.

⁶⁹ Muğla Büyükşehir Belediyesi, Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı ile yapılan görüşmede Köyceğiz katı atıklarının bundan böyle Menteşe Birgeme Mevkii Düzenli Atık Depolama Sahası'na yönlendirildiği bilgisi alınmıştır. Görüşme tarihi 07.12.2021.

⁷⁰ A.Y. (26), Köyceğiz'de ikamet etmektedir. Telefonla mülakat tarihi 16.07.2021.

Kentin yemek kültürü de çok gelişmiştir (Mudurnu Belediyesi, 2021: Mudurnu Kaymakamlığı, 2021).

Mudurnu'nun 2020 yılı nüfusu 5.209 olup çevre politikalarına ilişkin uygulamaları aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Mudurnu'nun Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁷¹

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Mudurnu hava kalitesi ile ilgili ölçüm yapılamadığından dolayı, bu kriterin sağlanıp sağlanmadığı konusunda kesin bir bilgi veya belgenin dosyaya konulamadığı ifade edilmiştir. Teknik ölçüm ekipmanlarının bulunmadığı Mudurnu Belediyesi, Bolu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nden ekipman yetersizliği gerekçesi ile teknik yardım alamadığından dolayı, çevresindeki büyükşehir belediyeleri ve üniversiteler nezdinde yazışmalarını sürdürmektedir.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Mudurnu Belediyesi su şebekesinden alınan numuneler ilgili kuruluşlarca analiz edilerek Sağlık Bakanlığı mevzuatına uygun kalite düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Hali hazırda otomatik klorlama sistemi ile çeşmeden su tüketimi daha güvenli hale getirilmiştir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Kent sakinlerinin 2017 yılı yıllık su tüketimi hane başına 221,28 metreküp olup su tüketimi ulusal değerlerin altında kalmaktadır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentte günlük olarak toplanan 8 ton civarındaki atık, düzenli depolama sahasına götürülmektedir. Bu anlamda belediyenin atık ayrıştırma ve geri dönüşüm

⁷¹ Bu başlık altında kaynak belirtilmeksizin verilen tüm bilgiler Mudurnu Belediyesi tarafından tarafıma gönderilen 30.11.2021 tarihli e-mail'e dayanmaktadır.

çalışması bulunmamaktadır. Bununla birlikte kentte, karton ve plastik atıklarını haftanın üç günü toplayan lisanslı bir geri dönüşüm şirketi bulunmaktadır.

Taşınabilir Pil Üreticileri ve İthalatçıları Derneği tarafından ilçedeki okullara ve kamu kurumlarına atık pil kutuları bırakılmış olup, periyodik aralıklarla toplanmaktadır.

Atık bitkisel yağlar ile ilgili olarak kardeş belediye olan Kartal Belediyesi işbirliği ile 5 litre atık yağ toplayarak belediye personeline getiren vatandaşlara 1 litre sıvı yağ hediye edilmekte, 250 litre atık yağ toplayan vatandaşlara ise 1 adet bisiklet hediye edilmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Mudurnu'da atıkların kompostlaması ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak Belediye tarafından vatandaşlara yönelik bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları devam etmektedir.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Kentte atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır. Kent sit alanı olduğundan dolayı altyapı çalışmaları için Ankara 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan izin almak gerekmektedir. 2010 yılında tüm sokakları da kapsayan altyapı faaliyetleri başlamasına rağmen henüz bitirilememiş olup yer yer yenileme çalışmaları da devam etmektedir. Eski kanalizasyon şebekesi 2020 yılında büyük oranda yenilenmiştir. Atıksu arıtma tesisi için İlbank'tan hibe desteği alma girişimleri sürmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Belediye, enerji tasarrufuna dikkat çekmek amacıyla hizmet binasında montalama yaparak bu konuda öncü olmuştur. Yeni ruhsat başvurularında bina müteahhitlerine montalama yapmaları konusunda uyarıda bulunmaktadır. Belediye hizmet binalarında tasarruflu lambalar kullanılmakta, kamu kurumlarında da uygulama birliği sağlanması adına girişimler devam etmektedir. Kentin en önemli caddelerinden

biri olan Tarihi Mudurnu Arastası Belediye Caddesi'nde eski tip lambalar, zaman ayarlı, enerji tasarruflu sokak lambaları ile değiştirilmiştir.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Kentte bulunan Yıldırım Bayazid Camisi'nde ve külliyesinde bulunan hamamda kullanılmak üzere, 4 km uzaklıktaki Babas Kaplıcaları'ndan sıcak su hattı çekilmiştir. Yaylalarda ve köylerde İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün yüzde 60 hibe desteğini alan birçok girişimci küçük çaplı (kendine yeten miktarda) güneş enerjisi üretimi yapmaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Arasta Çarşısı ve Ankara Caddesi'nde bulunan işyerlerine standart ahşap tabela uygulaması zorunluluğu getirilmiştir. Kent merkezindeki tanıtım ve bilgilendirme levhaları da tarihi dokuya uygun hale getirilmiştir.

Kent, vadi içerisinde yer aldığından dolayı trafik sirkülasyonunu azaltacak alternatif yollar açmak konusunda zorluklar yaşanmaktadır. Trafikteki motorlu taşıtların fazlalığı dolayısıyla belediye terminali civarında katlı otopark yapılması planlanmaktadır. Trafik gürültüsünü azaltmak amacıyla İlçe Trafik Komisyonu tarafından, yasalara uygun olarak idari para cezası uygulanmaktadır.

*1.10. Kamuda ı ışık kirliliğinin azaltılması**

- Mudurnu sokak ve caddelerindeki tüm aydınlatma lambalarının yere doğru bakması için çalışma yapılmıştır. Kentte projektör tipi aydınlatma yapmakta ısrar edenlerle, bu projektörleri led lambalarla değiştirmeleri konusunda anlaşma sağlanmıştır.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Kentte hane başına elektrik tüketimi yıllık (2018 yılı) ortalama 2952kWh'dir. Bu tüketim miktarı ulusal tüketim düzeyinin üzerindedir. TÜİK (2021) verilerine göre de Bolu ili özelinde yıllık hane başına elektrik tüketimi 3622 kWh ile ulusal değerlerin üzerinde yer almaktadır.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Mudurnu Belediyesi'nin bu başlıkta, somut herhangi bir faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak projeleri bulunan belediye, Abant İzzet Baysal Üniversitesi ile işbirliğine giderek endemik bitkiler için envanter oluşturmak ve geçmişte yörede hasadı yapılan ata tohumlarını tespit ederek kültürel hafızaya eklemlenmeyi hedeflemektedir.

Değerlendirme ve Yorum

Mudurnu, Cittaslow üyesi olmasından günümüze kadar geçen süreçte çevresel politikalar konusunda etkili adımlar atamamıştır. Yüzlerce tarihi konağa ev sahipliği yapan Mudurnu, koruma altındaki bir kentsel sit alanı olması, tarihi ve kültürel misyonu dolayısıyla sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kent çözümlerinin odağında yer almalıdır. Oysa doğal güzellikleri ve kaplıcalarıyla sermayenin dikkatini çeken bu kent, çeşitli yapı projeleri ile gündeme gelmektedir. Bu projelerden biri de *Burj Al Babas*'tır.

Mudurnu Belediyesi tarafından inşaat ruhsatı verilen *Burj Al Babas Devremülk Projesi*⁷² ulusal basına pek yansımayan farklı bir tartışma konusu olarak ele alınmalıdır.

⁷² Burj Al Babas, Mudurnu İlçe sınırındaki Babas Kaplıcası'ndan ismini almıştır.

Şekil 6.1. Burj Al Babas Devremölkleri.

Kaynak: Arkeolojik Haber, 2018.

İçinde villa, cami, AVM ve otel bulunan 732 bağımsız bina için Mudurnu Belediyesi'nden ruhsat alan Sarot Group Şirketi⁷³ 2011 yılından itibaren Mudurnu'ya 3 km uzaklıktaki 1.000 dönüm arazi üzerinde inşaata başlamıştır. Mudurnu STK'larının karşı çıkmalarına ve protestolarına rağmen, belediyenin ruhsat verdiği site⁷⁴ 11 yılda tamamlanırken kentsel sit alanına yakın bu “şato evlerin”⁷⁵ 350 adedinin Katar, Bahreyn, Suudi Arabistan, Dubai ve Kuveyt gibi Arap ülkelerinin vatandaşlarına satıldığı ifade edilmektedir (Arkeolojik Haber, 2018).

Sarot Group Şti.'nin projeyi tamamen Araplar için tasarladığı yönünde iddialar bulunmaktadır (Cumhuriyet Gazetesi, 2021). Mudurnu kent merkezinin nüfusunun ortalama 5.000 kişi olduğu gözönüne alındığında (Mudurnu Kaymakamlığı, 2021), Burj Al Babas Devremölkleri'nde oturanlar ve çalışanlarla birlikte 2.500 kişinin (dönemsel

⁷³ Sarot Group Şti. Mudurnu ilçesindeki başka bir kaplıca bölgesi olan Sarot Kaplıcası'ndan ismini almıştır.

⁷⁴ Mudurnu Belediye Başkanı Mehmet İnegöl, 732 binaya ruhsat verdiklerini ifade ettikten sonra bu projenin Mudurnu'ya ve sakin kent unvanına zarar veremeyecek uzaklıkta olduğunu ifade etmiştir (Arkeolojik Haber, 2018).

⁷⁵ Burj Al Babas Devremölkleri'nin halk arasındaki benimsenen ismi budur.

olsa bile) Cittaslow ile korunmaya çalışılan doğayı ve yerel kültürü değiştirip dönüştürmesi tehlikesi bulunmaktadır. Öte yandan 5393 Sayılı Belediye Kanunu'na göre 5.000 metreden daha yakın yerleşim yerleri en yakın belediyeye bağlanabilmektedir.⁷⁶ Bu durumda Mudurnu Belediyesi'ne 3.000 metre uzaklıktaki bu kaplıca köyü Mudurnu Belediyesi'ne bağlanacak ve belediye hizmetleri verilmeye başlanacaktır. Aksi takdirde vadi içine kurulan bu yerleşimin akarsu kaynaklarını ve ormanlık alanı kirletmesi kaçınılmazdır.

6.3.14. Cittaslow Perşembe

Ordu'nun bir ilçesi olan Perşembe, tarih boyunca *Vona* ve *Satılmış* isimleri ile anılmıştır. *Vona*, dönemin gayrimüslimleri tarafından verilmiş bir isimdir, *Satılmış* ise Perşembe, Türkmen Beyleri tarafından ele geçirildikten sonra verilen isim olarak kalmıştır. Antik Yunan Medeniyeti döneminde kurulan kent, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Devleti bünyesinde bulunmuştur. *Perşembe* ismi ise zaman içerisinde bölgede kurulan pazarın, perşembe günleri kurulması dolayısıyla, resmi isim olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sonrasında (1945 yılında) benimsenmiştir. İlçenin bilinen tarihi M.Ö. 8. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu tarihsel geçmişten miras kalan başlıca eserler ve turistik değere sahip yerler ise şunlardır: Kordon Tepe, Yason Bornu, Yason Kilisesi, Hoynat Adası, Gölge Camp Çavuş'un Yeri, Efirli Camii, Harmanada Çaka ve Çaka Plajı'dır (Perşembe Kaymakamlığı, 2022; Perşembe Belediyesi, 2022; Ordu Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2022).

Perşembe'nin Cittaslow üyeliği 2012 yılında gerçekleşmiştir. Kentin 2020 nüfusu ise 30.997'dir. Perşembe Belediyesi'nin çevre politikalarına ilişkin faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

⁷⁶ 13.07.2005 tarih ve 25874 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 8. Maddesi'ne göre katılacak yer seçmenlerinin yarısından bir fazlasının istemi üzerine, katılınılacak belediye meclisinin nihai kararıyla katılım gerçekleştirilebilir.

Cittaslow Perşembe'nin Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁷⁷

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Ordu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından, 4 adet hava ölçüm istasyonu ile periyodik olarak ölçümler gerçekleştirilmektedir. Bu ölçümlerde hava kalitesini gösteren PM10 değeri 50 birimin altında kalmıştır. Ancak, 2005-2017 yıllarını kapsayan ölçümlerde Ordu genelinde PM10 değerleri ortalaması 52 birim olarak ölçülmüştür (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018b).

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Ordu Sağlık İl Müdürlüğü'nce hem içme suyu hem de deniz suyu kirlilik seviyesi periyodik olarak ölçülmektedir. İçme suyu kalitesi mevzuata uygundur.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Hane başına içme suyu tüketimi ulusal değerlerin altındadır. Ordu Su ve Kanalizasyon İdaresi tarafından verilen rakamlara göre il genelinde de hane başına yıllık su tüketimi, 141 metreküp olarak hesaplanmaktadır (OSKİ, 2021). Ancak bu rakamın coğrafi koşulların farklılığı ve su kaynaklarının çeşitliliği dolayısıyla güvenilirliği sınırlıdır.

*1.4. Şehinsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Günlük atık miktarı ortalama olarak 15 tondur. Perşembe Belediyesi'ne ait atıklar, Ordu Büyükşehir Belediyesi'ne ait Katı Atık Ayrıştırma Merkezi'nde geri dönüştürülmektedir. Ayrıca Belediye'nin geri dönüşüm firmaları ile yaptığı sözleşme gereği; cam, kâğıt, oto lastiği, elektronik atıklar ve atık yağlar yerinden toplatılmaktadır.

⁷⁷ Bu başlık altında kaynak belirtilmeyen tüm bilgiler, Perşembe Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından, taraflara gönderilen 07.12.2022 tarihli e-mail'den derlenmiştir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Perşembe Belediyesi'nin bu konuda çalışması yoktur. Ancak Ordu Büyükşehir Belediyesi kompostlama faaliyeti ile gübre imal etmektedir.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Kentte atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır. Ancak OSKİ tarafından atıksu arıtma tesisi planlaması yapılmaktadır.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Kentte, binalarda enerji kimlik belgesi zorunluluğu getirilerek imar izinleri bu şartın sağlanmasıyla verilmektedir.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili bir belediyenin bir çalışması bulunmamaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Perşembe'de esnafa bir metrekaresi aşmayan, tek taraflı ve ışıksız tabela kullanma zorunluluğu getirilmiştir. Trafik gürültüsünün azaltılması konusunda STK'lar ile işbirliği yapılarak farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Sokak aydınlatmaları azaltılmış ve belirli saatlerde bu ışıklandırmalar kapatılarak doğal karanlık oluşması sağlanmaktadır.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- TÜİK (2021) verilerine göre hane başına düşen yıllık elektrik tüketimi 1482 kWh ile ulusal ortalamanın altında kalmaktadır.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Tarım üreticilerinden toplanan eski tohumlar korunarak, sonraki nesillere aktarılması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Sanayi ve yan kuruluşlarının bölgede

yaygınlaşmaması için gerekli tedbirler alınarak, imar planı uygulamaları yapılmaktadır. Akarsu ve kıyılarda doğal yaşamı tehdit edecek kirlenmelere karşı gerekli tedbirler alınmaktadır.

Değerlendirme ve Yorum

Perşembe ilçesi Karadeniz’e komşu olup bir doğal koy kentidir. Bu kentte bulunan tarihi ve doğal değerlerin korunmasını sağlamak amacıyla belediyenin, çevre politikalarını öncelikli olarak görmesi gerekmektedir. Ancak verilen bilgiler doğrultusunda bir değerlendirme yapmak gerekirse; Perşembe Belediyesi’nin çevre politikaları konusunda yeterince etkin olmadığı anlaşılmaktadır. Ordu ilinin 6360 Sayılı Kanun ile yakın tarihte büyükşehir statüsüne geçtiği hesaba katılırsa, altyapı çalışmalarının biraz gecikeceği ve dolayısıyla Perşembe’nin Cittaslow unvanını kaybetmesi tehlikesinin yaşanacağı öngörülmektedir.

6.3.15. Cittaslow Seferihisar

Türkiye’nin ilk Cittaslow kenti olan Seferihisar aynı zamanda Türkiye Cittaslow Ulusal Ağı’nın da tali başkenti sayılmaktadır (Cittaslow Türkiye, 2021). Kentin 2009 yılında yaptığı başvuru, İtalya’daki Cittaslow Uluslararası Ağı tarafından beş ay gibi kısa bir sürede ve yerinde inceleme yapmaya (aday kent ziyareti) gerek kalmadan kabul edilmiştir (Öztürk, 2012: 96). Bu yönüyle de ilk uygulama örneklerinden biri olmuştur. Seferihisar Belediyesi’nin hazırladığı dosya Cittaslow hareketine yüzde 73 oranında uygunluk düzeyi ile başarılı bir performans sergilemiştir (Şahinkaya, 2010: 15).

Seferihisar’ın başarısı halkın bilinçli olması, sivilleşme ve demokratik katılım düzeyinin yüksek olmasıyla açıklanabilir. Nitekim dışarıdan ürün kabul etmeyen Köy Pazarı, Kadın Kooperatifi tarafından faaliyete sokulan Sefertası Lokantası, yine yerel üreticilerin desteği ve belediyenin organizasyonu ile hayata geçirilen Tohum Takas Şenliği halkın belediye ile iletişimini güçlendirmiştir.

Sefertası Hareketi, 75 Yaş Yemeği, Atatürk Caddesi’nin restore edilmesi gibi pek çok konuda halk ile toplantılar yapılarak, halkın kararlara katılımı teşvik edilmiştir (Keskin, 2010: 80).

Seferihisar iklimi, bitki örtüsü, mimarisi, yerel yemekleri, 13 adet mavi bayraklı plajı ile Türkiye Ulusal Ağı’nın en ideal sakin kentlerinden birisidir.

2020 yılı nüfus sayımına göre ilçe nüfusu 48.320 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2020). Bu durum, 50 bin nüfus kriterinin aşılması ve üyeliğin yakın zaman içerisinde bitmesi tehdidini içerisinde barındırmaktadır.

Seferihisar Belediyesi'nin çevre politikaları konusundaki faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Seferihisar'ın Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin mobil hava ölçüm aracı, kentin Cittaslow üyelik başvurusu yaptığı 2009 yılında iki ay boyunca ölçümler yapmış ve hava kalitesi parametrelerinin uygun olduğu tespit edilmiştir (Güler, 2021: 79).

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentin içme suyu, kendi yerel su kaynaklarından karşılanmaktadır. Ancak eski (yaklaşık 40 yıllık) şebeke borularındaki muhtemel kirliliği önlemek amacıyla İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi (İZSU) tarafından kentin su şebekesi yenilenmiştir (Hürriyet Gazetesi, 2016).

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Kentte hane başına düşen içme suyu tüketimi ulusal değerlerin altındadır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Seferihisar katı atıkları, ayrı toplama esasına göre toplanarak aktarım istasyonuna (aktarım rampası) gönderilmektedir. Buradan İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından alınan atıklardan değerlendirilebilir olanlar, ayrı kamyonlara yüklenerek lisanslı geri dönüşüm firmalarınca değerlendirilmektedir. Kalan atıklar ise Sığacık Sazlıgöl Mevkii'nde bulunan geri dönüşüm tesisine gönderilmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Evsel atıkların kompostlanması konusunda kent belediyesinin halka yönelik eğitimleri periyodik olarak yapılmakla birlikte, belediye de imkânları ölçüsünde kompostlama işlemi yapmaktadır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Kentin atıksu arıtma tesisi, 2010 yılından beri faal durumdadır. Seferihisar ilçe merkezi ile birlikte büyükşehir hizmet alanında kalan Sığacık ve Akarca mahallerinin de atıksuları Seferihisar Atıksu Arıtma Tesisinde arıtılmaktadır. Tesis Sığacık Sazlıgöl Mevkii'nde inşa edilmiş olup, günlük 10.800 metreküp kapasiteye sahiptir. Atıksu arıtıldıktan sonra Kocaçay Deresi'ne deşarj edilmektedir (İZSU, 2021).

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Sokak aydınlatmalarının bir kısmının güneş enerjisi ile sağlandığı ifade edilmektedir.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Belediyesi binasının elektrik sarfiyatı tamamen güneş enerjisinden temin edilmektedir. İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) tarafından 880 bin TL hibe desteği verilen “Yenilenebilir Enerji ve Çevre Teknolojileri Mali Destek Programı” kapsamındaki proje ile Seferihisar Kapalı Halk Pazarı çatısına güneş panelleri yerleştirilerek üretime başlanmıştır (Güler, 2021: 88).

İlçenin güneş ile birlikte, jeotermal ve rüzgâr enerjisi potansiyeli bulunmaktadır. Bu kaynakların değerlendirilmesi için gerek belediyenin gerekse de diğer kamu otoriteleri ve özel sektörün projeleri bulunmaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Görsel kirlilik oluşturan tabelalar değiştirilmiş ve standartlaştırılmıştır. Kentin en kalabalık caddesi olan Atatürk Caddesi'nde esnafın tek tip tabela kullanması yönünde telkinler yapılmıştır. Aynı caddede çanak anten ve klima ekipmanlarının binaların dış cephelerinden kaldırılması veya görünür olmayan yerlere monte edilmesi

için çalışmalar yürütülmektedir. Elektrik ve telefon kabloları yer altına alınmış, yıkıntılar ortadan kaldırılmıştır. Benzer ve öncü çalışmalardan biri de Sığacık Kale İçi bölgesinde gerçekleştirilen sağlıklaştırma projesidir. Bu kapsamda 2013 yılında restorasyon çalışmaları başlamış ve 2014 yılında bitirilmiştir. Bu bölgedeki altyapı tamamlanarak, sokaklar yenilenmiştir. Bina dış cepheleri giydirilmiş ve boyanmıştır. Bölgede restorasyon sonrasında 45 stant ayrılan yerel çiftçi pazarları oluşturulmuştur. Zamanla ilgi gören bu pazardaki stant sayısı on kat büyümüştür (Tekin, 2018: 318-319).

Seferihisar, yaz aylarında olağanüstü düzeyde kalabalıklaşmaktadır. 4-5 kat artan nüfus ile birlikte (Seferihisar Belediyesi, 2020) trafik sıkışıklığı oluşmakta, trafikle birlikte eğlence ve turizm mekânları gürültü kirliliğine sebep olmaktadır.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kentte ışık kirliliği düzeyi düşük olup, deniz yaşamının etkilenmemesi adına yüksek ışık kaynaklarının yasaklanması gibi müdahaleler gerçekleştirilmektedir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Kentte hane başına düşen elektrik tüketimi 4007 kWh ile ulusal elektrik tüketim miktarının üzerindedir (TÜİK, 2021). Seferihisar'ın nüfusu, turizm ile eğlence sektörünün faal varlığı bu veriyi desteklemektedir.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Seferihisar'da yerel çiftçi pazarlarının yalnızca yerel nüfus tarafından değil, Ege Bölgesi'nin tamamında ilgi görmesinin nedeni belediyenin çabalarıyla açıklanabilir. Yukarıda açıklandığı üzere, belediyenin yerel çiftçi pazarını oluşturmalarının ardından üreticiler stant açmaya başlamış ve zamanla büyük bir pazarın oluşmasına vesile olunmuştur. Yıllardır devam eden yerel Tohum Takas Şenlikleri'nin yanı sıra Can Yücel Tohum Merkezi oluşturularak yerel tohumların saklanması, bazılarının fide üretimi yapılarak çiftçilere dağıtılması faaliyetleri söz konusudur.

Seferihisar Belediyesi, ilçedeki hatırı sayılır düzeydeki mandalina üretimine dikkat çekmek amacıyla, Turuncu Bayram Şenliği ile tanıtım yapmakta, okul bahçelerinde Okul Tarlaları ile çocukları eğitmektedir (Seferihisar Belediyesi, 2021).

Değerlendirme ve Yorum

Seferihisar çevre politikalarının sürdürülebilirliği konusundaki en büyük tehdit, hızla büyüyen nüfustur. Bu anlamda kentin nüfusu, Türkiye'deki tüm Cittaslow kentlerden fazladır. Cittaslow'un tali başkenti olan Seferihisar'ın çevre politikaları da dahil olmak üzere Cittaslow kriterleri konusundaki samimi girişimlerinin bulunmasına rağmen, ziyaretçi akını ve kente yerleşme niyetindeki kitleler karşısında, mevcut unvanın korunması konusunda sıkıntılar yaşaması muhtemeldir.

6.3.16. Cittaslow Şavşat

Şavşat Doğu Karadeniz Bölümü'nde bulunan Artvin iline bağlı bir ilçedir. Şavşat, orta çağdan beri, Gürcüce *Şavşeti* ismi ile bilinmektedir. Şavşeti, "*kara orman*" anlamına gelmektedir (Artvin Valiliği, 2021). Günümüzde de orman varlığını korumayı başaran Şavşat, yazın sonuna kadar yeşil kalan bitki ve çiçek örtüsü ile bir Cittaslow'dan beklenebilecek düzeyde doğal güzelliğe ve yeşil alana sahiptir. 2015 yılında Milano'da düzenlenen Cittaslow Genel Kurulu'nda üyeliği kabul edilerek, dönemin 10. Türkiye Cittaslow kenti olmuştur.

Şavşat, uzun bir geçmişe sahip bir kent olmakla birlikte birçok tarihi yapının ayakta kalabildiği yerlerden birisidir. Tibet Manastırı, Satlel Kalesi, Kocabey Cami, Veliköy Ahşap Cami ve Meydancık Taş Kemer Köprüsü bunlardan bazılarıdır (Cittaslow Türkiye, 2021). Günümüze kadar ayakta kalmayı başaran Tibet Manastırı komşu ve sınırdaş ülke Gürcistan vatandaşları tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir.

Şavşat'ın doğal güzelliklerden ilk göze çarpanı ilçe yüzölçümünün yaklaşık olarak yarısını oluşturan orman varlığıdır. Yüksek kesimlerde Sarıçam, Ladin ve Göknar; düşük rakımlı kesimlerde ise Meşe, Ardıç, Zeytin, Fındık, Ihlamur, Kestane, Kızılağaç, Karaağaç, Gürgen ve Kayın ağaçları bulunmaktadır. Ağaç çeşitliliğinin bu denli zengin olması, halkın doğa sevgisi ve iklim koşullarının elverişliliği ile açıklanabilir. Burası Türkiye'de buharlaşma ile nemini kaybetmeyen nadir bölgelerden biridir. Bununla

birlikte Karagöl-Sahara Milli Parkı ve Balıklı Maden Yaban Horozu Hayatı Koruma Alanı (toplamda 7.000 hektar alan) doğal güzellikler arasındadır (Sever, 2002: 22-85).

Şavşat'ın yöreye has mimarisine örnek olarak, Kocabey Kışla Evleri ile Tepeköy Geleneksel Yaşam Kültürü Müzesi verilmektedir. Şavşat kent merkezinde yapılan gözlemlerde geleneksel mimariden ziyade modern betonarme evlere ve tepelere konuşlanmış villa tipi binalara rastlanmıştır.

Yeme içme kültürü anlamında öne çıkan ürünler peynir eritme, sinor ve armut pekmezidir. Geleneksel mimariyle yapılan Şavşat Evi de yerel lezzetleri sunmak amacıyla işletilmekte ve 25 kadın istihdam etmektedir (Cittaslow Türkiye, 2021).

Cittaslow Şavşat 2020 yılı nüfusu 6.123 olup çevre politikalarına ilişkin uygulamaları aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Şavşat'ın Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁷⁸

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

-Şavşat Belediyesi ile yapılan görüşmede Cittaslow üyelik başvurusu esnasında, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na ait hava ölçüm aracı, ilçede 1 ay boyunca kalarak yaptığı ölçümlerde hava kalitesinin yeterli olduğunu belgelemiştir. Bu ölçümlerin hangi ayda yapıldığı önemli olmakla birlikte, kent merkezinin derin bir vadide olmasından dolayı kış aylarında hava kirliliğinin olması muhtemeldir. Kentin Cittaslow olduğu vurgulanarak doğalgaz hizmeti alma konusunda başarı sağlanmıştır. Nitekim, Eylül 2020 tarihi itibarıyla doğalgaz hattını ilçeye taşıyacak olan yüklenici firma çalışmalarına başlamıştır.

⁷⁸ Bu başlıkta kaynak belirtilmeden yazılan bilgiler, kente 7 Ağustos 2020 tarihinde gerçekleştirdiğim teknik ziyaret, aynı tarihte Şavşat Belediyesi Yazı İşleri Müdürü ile yaptığım görüşme, Belediye tarafından bilgi edinme başvurum üzerine tarafıma gönderilen 02.12.2020 tarih ve 1350 sayılı resmi yazı ve gözlemlerimden oluşmaktadır.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

-Şavşat içme suyu kaynakları yeterli sayı ve niteliktedir. Nitekim ilçenin dağınık yerleşim tercihi (coğrafik koşullar da etkilidir) ve yüzde 40 civarındaki ortalama eğim (Sever, 2002:87) dolayısıyla suyun tek merkezden iletimi masraflı olacağından dolayı doğal yoldan toprak yüzeyine erişen pınarlardan faydalanılmaktadır. Yerleşimin nispeten yoğun olduğu vadi tabanında ise şebeke suyu kullanılmaktadır. Su kalitesinin üst düzeyde olduğu belirtilmektedir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Şavşat İlçesi'nin kişi başına yıllık su tüketimi 3,73 metreküp iken aynı yılda (başvuru yılı 2014), yıllık ulusal düzeydeki kişi başına su tüketim miktarı 78,44 metreküp olarak gerçekleşmiştir. Burada oluşan büyük farkın belediye şebekesi dışındaki daha önce anılan farklı su kaynaklarının kullanılması ile açıklanması mümkündür. Bu nedenle hane başına su tüketim miktarı 15 metreküp civarında gerçekleşmiştir.

*1.4. Şehirselleştirme atıklarının ayrıştırılarak toplanması**

-İlçenin günlük katı atık miktarı yazın 14 ton, kışın ise 4 ton civarında gerçekleşmektedir. Bu önemli farkın yazın üretimi gerçekleştirilen tarımsal ürün atıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öte yandan, belediye binasının giriş katında yer alan Çocuk Belediye'sinin aktif olarak çalıştığı ve ilçede çocuklar başta olmak üzere tüm kesimleri katı atıkları ayrıştırarak toplamaya sevk ettiği anlaşılmaktadır. Belediyenin katı atık ayrıştırma faaliyeti veya geri dönüşüm tesisi bulunmamasına rağmen halkı buna hazırlamak konusunda başarılı olduğu ifade edilebilir. Kent merkezinin temizliği kayda değer seviyededir ve çocuklar arasında ödüllendirmeye dayalı, atık yağ, pil, kâğıt-karton ve plastik toplama faaliyetleri/yarışmaları sonrasında toplanan bu atıklar yakın bölgelerdeki geri dönüşüm merkezlerine gönderilmektedir. Bu değerlendirilebilir atıklardan elde edilen gelirler ise Çocuk Belediyesi tarafından fidan dikimi için kullanılmaktadır.

Katı atık geri dönüşümünü ciddiye alan Şavşat Belediyesi, üyesi olduğu Çoruh Havzası Kalkınma Birliği (ÇOKAP) vasıtasıyla, ilçeye yakın Oltu ile (Erzurum'a bağlı ilçe) bir birlik kurarak, yakın zamanda geri dönüşüm tesisi inşa edeceğini taahhüt etmiştir. Mevcut durumda, çöpler vahşi depolama (sistemsiz yığma/biriktirme) yöntemi ile bertaraf edilmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

-Şavşat ilçesinde sanayi tesisi bulunmamakta ve dolayısıyla endüstriyel atık oluşmamaktadır. Evsel kompostlama konusunda ise işin uzmanlarınca halka yönelik çeşitli eğitimler verildiği ifade edilmiştir. Hali hazırda evsel atıkların bir kısmı toplanarak sokak hayvanları bakım ve rehabilitasyon merkezinde değerlendirilmektedir.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

-Şavşat'ın kanalizasyon atık bertaraf tesisi (atıksu arıtma tesisi) bulunmamaktadır. Mevcut kanalizasyon sisteminin yenilenmesi, kanalizasyon ve yağmur suyu sisteminin uzun erimde verimli ve etkin çalışabilmesi için İlbank tarafından finanse edilen SUKAP (Su ve Kanalizasyon Atık Projesi) kapsamında proje sunulmuş ve bu proje kabul edilmiştir. Atık su arıtma tesisi de bu proje kapsamına alınmış, tesis için ormanlık alanda yer tahsisi yapılmıştır.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

-Şavşat, kışın kısa süren sert soğukların yaşandığı bir kenttir. Komşusu olan Ardahan, Türkiye coğrafyasında yüksek rakımı ile karasal iklim özelliklerine sahiptir. Şavşat bu karasallıktan düşük rakımı sayesinde kısmen etkilenmektedir. Bu açıdan Şavşat Belediye hizmet binası montalaması yapılarak örneklik teşkil edilirken, halka, doğalgaz hattı geleceği için tedbirli davranmaları ve o zamana kadar montalama işlerini tamamlamaları konusunda gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Yeni yapılan binalarda kanuni bir zorunluluk olarak bina montalaması yaptırılırken, bunun denetimi de gerçekleştirilmektedir. Öte yandan enerji tasarrufu konusunda kamu kurumlarının tasarruflu lamba kullanmalarına öncülük yapılmış, umuma açık alanlardaki sokak aydınlatmaları güneş enerjisi ile çalışan lambalarla değiştirilmiştir.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

-Şavşat Belediyesi'nin kendi bina ve müstemilatında yenilenebilir enerji kullanılmamaktadır. Ancak kentte bulunan işletmelerin bazılarının, engebeli arazinin de yardımıyla, yakınlardaki su kaynaklarının yüksek debi ile akmasını fırsata çevirerek kendi ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde elektrik ürettikleri ifade edilmiştir. Yaylalarıyla ünlü bu bölgede elektrik altyapısı bulunmayan yerlerde güneş enerjisi panellerinden istifade edilmektedir.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

-Şavşat'ta ahşap ve tek tip bir tabela standardı oluşturulması için belediyenin çabası olsa da bu konuda yeterli, somut örnekler yoktur. Kentin hizmet dışı kalan cezaevi ve lojmanları yıkılarak yerine çocuk oyun parkları ve otoparklar yapılmıştır. Kent merkezindeki birçok yönlendirme tabelası ahşap olanlarla değiştirilmiş, ana cadde üzerindeki binaların dış giydirmeleri geleneksel mimariye uygun olarak yapılmıştır.

Trafik gürültüsünün azaltılması amacıyla, şehirlerarası otogar kentin dışında inşa edilirken, çevre yolu kent merkezinin dışına taşınmıştır. Küçük ölçekli sanayi kuruluşlarının kent merkezi dışına inşa edilen yeni sanayi sitesine 2021 yılı içinde taşınacağı ifade edilmiştir.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Sokak aydınlatmaları mevzuata uygun olarak yapılmaktadır. Sokak lambalarının yere/yola doğru bakması için gerekli düzenlemeler yapılmış, eski tip armatürler yerine yeni ve tasarruflu sokak lambalarına geçilmiştir. Eski tip armatürler ise şehir dışındaki anayolları aydınlatmak üzere kullanılmaktadır. Projektör türü aydınlatmalara müsaade edilmemekte, ışık kirliliğine yol açacak ve Genel Aydınlatma Yönetmeliğine aykırılık teşkil edecek uygulamalarla karşılaşıldığında ise Cittaslow kriterleri gözetilerek idari yaptırımlar uygulanmaktadır.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

-Kentte hane başına elektrik tüketim miktarı başvuru döneminde (2014 yılı) yıllık hesaplara 1050 kWh iken, aynı dönemde ülke ortalaması 2960 kWh olarak

gerçekleşmiştir. TÜİK (2021) verilerine göre de hane başına yıllık elektrik sarfiyatı 2273 kWh ile ulusal tüketim ortalamasının altında gerçekleşmiştir. Belediye tarafından enerji tasarrufu konusunda bilgilendirme afişleri ve broşür dağıtımı gibi farkındalık çalışmaları yapılmaktadır.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Gerek kent merkezi gerekse de kırsal alanda görülen ağaç ve endemik bitki çeşitliliği kayda değer düzeydedir ve Artvin Çoruh Üniversitesi tarafından da endemik bitki envanterinin çıkarılması için çabalar sürmektedir. Bununla birlikte Hemşin koyun cinsinin korunması ve ıslah edilmesi için “*Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi*” hayata geçirilmiştir.

Değerlendirme ve Yorum

Şavşat Belediyesi Cittaslow olmanın anlamını içselleştiren bir heyecana sahiptir. Kentin girişinde Cittaslow sembolleri ve yazılarının dikkat çekici boyutlarda ve çok sayıda olduğu görülmüştür. Sükûnet ve huzurun yansıdığı kentin nüfusu yaşlıdır. Cittaslow olmanın kentten genç nüfus göçünü engelleyemediği anlaşılmaktadır.

Kentin çarşısında tabela standardizasyonuna ilişkin bir emareye rastlanmazken, esnafın hizmet kalitesi düzeyi yetersizdir. Otelsayısının iki adet olduğu, bunlardan birinin kent merkezinde diğerinin ise ormanlık alanda (bungalov tipi) olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu konaklama mekanları piyasaya nazaran pahalıdır. Bu haliyle yerli ve yabancı turist çekmek konusunda zorluk yaşanabileceği düşünülmektedir.

Kent içi ulaşım yoğunluğu dikkatten kaçmamıştır. Ancak gürültü düzeyi tolere edilebilir seviyelerdedir. Tarihi ve turistik yerlere ilişkin yönlendirmeler yeterli olup, yine de orman ve yokuşların hâkim olduğu bu vadiye turizm kulübelerinin ve rehberlerin bulunmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kent genel olarak temizdir, ancak gerek katı atıkların ayrı toplanması ve/veya geri dönüşümü ve kanalizasyon atıklarının arıtılması gibi faaliyetlerle ilgili olarak belediyenin projelerini veya ortak olduğu projeleri derhal hayata geçirmesi gerekmektedir. Kentin tamamının, flora ve faunasıyla birlikte ivedilikle korunmasına ihtiyaç vardır. Öte yandan dağınık yerleşimlerin yani her tepe ve yamaca dileyenin dilediği gibi bina yapmasının

evre kirliliği ve ekosistemin bozulması anlamında etkileri konusunda ve hatta kamu hizmetlerinin sunumu bakımından rasyonel bir değerlendirme yapılarak, toplu yapılaşmanın teşvik edilmesi ivedilikle değerlendirilmelidir.

Kentin aydınlatma sisteminin değişimi ile birlikte hayvanların yaşamını olumsuz olarak etkileyen aydınlatmaların (eski tip armatürlerin) şehirlerarası yollarda değerlendirilmesi, tepelerde ve ormanlık alan ile iç içe olan binaların da aydınlatmaları hesaba katıldığında canlı yaşama gerekli itinanın gösterilmediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Nihayetinde; Şavşat'ta, Cittaslow ilkelerini benimsemiş, bu anlamda sürekli bir faaliyet çabası içerisinde olan, halkı bilinçlendiren, esnafı ziyaretçiler için hazırlayan bir belediyeçilik anlayışı hakimdir.

6.3.17. Cittaslow Taraklı

İsmiini Şimşir ağacından yapılan tarak ve kaşıklardan alan Taraklı, Osmanlılar zamanında kurulmuş bir köy olup, 1954 yılında Geyve'ye bağlı bir belde belediyesi, 1987 yılında ise ilçe olmuştur. Kentin, 94 adet sivil mimarlık örneği olarak kabul edilen tarihi evleri ile 8 doğal kültür varlığı bulunmaktadır. 1992 yılından itibaren koruma altına alınan bu evlerin çoğu restore edilmiştir. Restorasyon ile birlikte turist çeken Taraklı, Cittaslow unvanı ile birlikte yeniden canlılık kazanmıştır. Bu canlılığın zaman zaman şikâyet konusu olduğu söylemek mümkündür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022c; Toprak, 2018:4-5).

Taraklı'nın tarihi evlerinin yanı sıra, Bizans döneminden kalma kil hamamı, 15. yüzyıldan kalma Yunus Paşa Cami, anıt ağaçları, Karagöl Yaylası ve orman varlığı ile bir turizm cazibe merkezi olmayı başarmıştır (Taraklı Belediyesi, 2022; Taraklı Kaymakamlığı, 2022).

2011 yılında Cittaslow unvanı alan Taraklı'nın 2020 yılı nüfusu 6.895 olup kentin çevre politikalarına ilişkin faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Taraklı'nın Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁷⁹

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Taraklı hava kalitesi bakımından yeterli düzeyde olan bir kenttir. Sanayi faaliyetleri bulunmayan kentte, araç sayısı da düşük olduğundan dolayı hava kirliliği düşük düzeyde kalmaktadır.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentin içme suyu insan sağlığını tehdit etmeyecek düzeyde temiz olduğundan dolayı çeşme suyu direkt olarak içilebilmektedir. Ayrıca Sakarya Büyükşehir Belediyesi tarafından periyodik kontrolleri yapılan şebeke suyuna klor katılmaktadır.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Taraklı'da hane başına yıllık su tüketim miktarı 277,4 metreküp olarak hesaplanmıştır. Bu tüketim miktarı ulusal su tüketim değerlerinin altında kalmaktadır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentte günlük 15 ton atık toplanmaktadır. Atık ayrıştırma tesisi, geri dönüşüm tesisi veya atık aktarım istasyonu olmamakla birlikte Sakarya Büyükşehir Belediyesi Geri Dönüşüm Tesisleri'ne belirli aralıklarla geri dönüştürülebilir atık gönderilmektedir. Geri kalan atıklar ise Sakarya Büyükşehir Belediyesi düzenli depolama sahasına gönderilmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Kentte endüstriyel üretim yoktur. Evsel atıkların büyük bir kısmı ilçede üretimi yapılan meyve ve sebzelerden kaynaklanmaktadır. Bu atıklar çoğu müstakil ve bahçeli evlerde ikamet eden vatandaşlarca geleneksel yöntemlerde tarımsal üretimde yeniden değerlendirilmektedir.

⁷⁹ Bu başlık altında kaynak belirtilmeksizin verilen tüm bilgiler Taraklı Belediyesi tarafından, tarafıma gönderilen 04.05.2021 tarihli e-mail metninden derlenmiştir.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Kentte günlük atıksu miktarı, yaklaşık olarak 650 metreküptür. Sakarya Su ve Kanalizasyon İdaresi (SASKİ) tarafından, 2018-2020 yılları arasında yapılan altyapı yatırımı ile (4 milyon TL) 25 kilometre uzunluğunda kanalizasyon şebekesi tamamlanmış, bu şebeke yine aynı idare tarafından yapılan atıksu arıtma tesisine bağlanmıştır. Halen faal olmayan bu tesis günlük 720 metreküp kapasitelidir ve arıtılan suyun Göynük Deresi'ne deşarj edilmesi planlanmaktadır.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Belediye aydınlatmalarının tamamı enerji tasarruflu lambalarla sağlanmaktadır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Kentte yenilenebilir enerji kaynakları faal olarak kullanılmamaktadır. Güneş ve rüzgâr enerjisi bakımından potansiyeli bulunan Taraklı'da, 2020 yılında Karagöl Yaylası'nda rüzgâr enerji santrali yapım çalışmalarına başlanmıştır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Taraklı Evleri ve tarihi sokakları devlet hibeleri ve belediye imkânları ile restore edilmektedir. Tarihi yapıların görsel estetiğini bozan elektrik direkleri kaldırılmış ve kablo hatlarının yer altına çekilmiştir. Yol kenarlarında reklam panosu sayısı sınırlı tutulmuş, trafik levha ve işaretlerinin asgari düzeyde tutulması için çaba sarfedilmiştir.

Kentte gürültüsü ile rahatsızlık verecek düzeyde bir trafik olmadığından dolayı gürültü kirliliğine ilişkin bir faaliyet gerçekleştirilmemiştir.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Sokak aydınlatmaları minimum ve ihtiyacı görecek düzeyde olup; park, çay bahçesi veya kent meydanı dışında ihtiyaç bulunmayan yerlerde ışıklandırma yapılmamıştır.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Belediye'nin verdiği bilgiye göre hane başına düşen yıllık elektrik tüketimi miktarı, ulusal tüketim ortalamasının altındadır. Ancak TÜİK (2021) verilerine göre hane başına ortalama tüketim miktarı 3072 kWh ile ulusal elektrik tüketimi ortalamasının üzerinde yer aldığından dolayı, kent ile ilgili değerlendirmede bu veriye itibar etmek gerekmektedir

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Taraklı doğal güzellikleri, yaban hayatı ve bitki çeşitliliği ile zengin bir bölgedir. Sakarya ili için yapılan “*Sakarya İlinin Karasal ve İç Su Ekosistemleri Biyolojik Çeşitlilik Envanter İzleme İş Projesi*” kapsamında, bitki sayısı 507 olarak tespit edilmiştir. Doğada yaşayan memeli tür sayısı 61, kuş türü sayısı 218, iç sularda yaşayan balık türü sayısı 44'tür. Ağaç türü bakımından da Gökmar, Karaçam, Sarıçam, Gürgen, Sandal Ağacı ve Defne ağacı ile meyve veren birçok ağaç türü mevcuttur (Sakarya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2020). Flora ve fauna bakımından Türkiye'nin en zengin ilçelerinden biri olan Taraklı'da, biyoçeşitliliğin korunmasına yönelik olarak belediyenin resmi bir faaliyeti bildirilmemiştir.

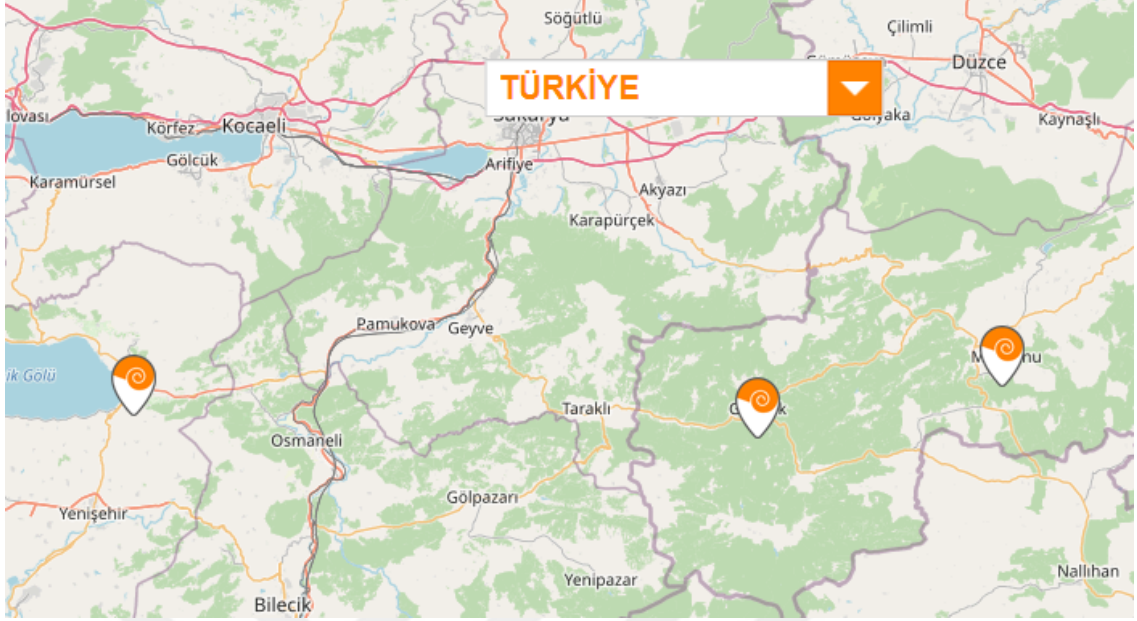
Değerlendirme ve Yorum

Taraklı Belediyesi'nin, yukarıda sayılan çevreye ilişkin faaliyetleri arzulanan düzeyin altında kalmaktadır. Şöyle ki; tarihi evleri, el sanatlarına dayalı geleneksel üretimi ve yemekleri ile kentin tanınırlığının artmasında belediyenin daha fazla sorumluluk alması gerekmektedir. Belediyenin mevcut durumda ne kadar etkin olduğunu kestirmek güçtür.

Belirtmek gerekir ki bu tezin yazıldığı dönemde Taraklı Belediyesi'nin Cittaslow haritasında görünmemesi, üyeliğin devamı ile ilgili sorunların yaşandığını akla getirmektedir.⁸⁰ İlgili haritanın Türkiye'nin Marmara Bölgesini (kısmen) gösterir güncel hali Şekil 6.2. 'de yer almaktadır.

⁸⁰ Bu konuda Taraklı ile iletişime geçilmiş ancak cevaplanamamıştır. Ayrıca, Cittaslow International veya Cittaslow Türkiye internet sitelerinde, uluslararası basın veya ulusal basında bir habere rastlanmamıştır.

Şekil 6.2. Taraklı’da Cittaslow Bayrağı’nın Bulunmadığını Gösterir Harita.

Kaynak: Cittaslow International, (2022).

6.3.18. Cittaslow Uzundere

Uzundere, Erzurum ilinin kuzeydoğusunda yer alan küçük bir ilçedir. İlçe bulunduğu çorak coğrafyada vadi içindeki yeşil bir vahayı andırmaktadır. Kentin tarihi M.Ö. 650 yılına kadar uzanmaktadır. Bu anlamda uzun bir geçmişe sahip kent, çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Tarihsel geçmişinden kalan birçok eser günümüze kadar ulaşmıştır. Engüzekkapı Kalesi, Öşk Manastırı, Sapaca Kalesi ve İnçer Cami bunlardan bazılarıdır (Uzundere Belediyesi, 2021). Tortum Şelalesi’nin ve Tortum Gölü’nün ünü çok sayıda turisti bu yöreye çekerken, son yıllarda inşası tamamlanan ve fazla bilinmeyen seyir terası kayda değer bir yapıdır. Seyir terasının Tortum Gölü’ne bakan bir tepede inşa edilmesi ile birlikte özellikle yerli turist sayısında büyük bir artış olmuştur. Buradan yalnızca göl manzarası değil kuzeydeki kayalıklarda gezinen dağ keçilerini de çıplak gözle izlemek mümkündür.

2016 yılında Cittaslow unvanı alan kent, son derece huzurlu bir atmosfere sahiptir. Belediye, esnaf ve vatandaşın konukseverliği, hoşgörüsü, Cittaslow üyeliğinin ötesinde kültürel kodlara, köklü bir geçmişe işaret etmektedir.

Uzundere Karakucak Güreşleri, Kuş Gözlem Festivali ve Gençlik Festivali gibi pek çok geleneksel eğlence ve festivale ev sahipliği yapmaktadır. Kent belediyesinin

projelerinin neredeyse tamamı turizme yönelik olup, yüksek maliyetlere sahip bu projelerin tamamının 2022’de tamamlanacağı taahhüt edilmektedir (Uzundere Belediyesi, 2021).

Yöresel lezzetler bakımından oldukça zengin bir mutfağa sahip olan Uzundere’nin bazı yemekleri şunlardır: lor dolması, şalgam dolması, kavut haşılı, ayran yahnisi, çortutu pancarı, peynir helvası ve erik dolması (Kaymaz vd., 2010:1010).

2020 yılı itibariyle nüfusu 8.744 olan Cittaslow Uzundere’nin çevre politikalarına ilişkin uygulamaları aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Uzundere’nin Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁸¹

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

-Uzundere Tortum Çayı vadisinde kurulmuş bir kenttir. Kentin kuzeydoğu-güneybatı eksenli konumu, yükseltilerin 100 m ile 300 m arasında değişim göstermesi ve sürekli hava akımı (Özgeriş, 2020: 26) ile mikroklima özelliği taşıyan bir bölgedir. Dolayısıyla kentin hava kalitesi yalnızca insanlar için değil, 100’den fazla endemik/yerel bitkinin yetişmesi için de yeterli düzeydedir (Karahan ve Çakır, 2011: 11).

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Uzundere, bir su havzasında (Çoruh Havzası) yer almaktadır. Bu bakımdan, ilçede içme suyu ihtiyacının karşılanması konusunda bir sıkıntı bulunmamaktadır. Suyun kalitesine ilişkin olarak ise Erzurum Büyükşehir Belediyesi’nin periyodik bakım onarım destekleri ile sağlıklı su temin edilmektedir (Erzurum Büyükşehir Belediyesi, 2017).

⁸¹ Bu başlık altında verilen referanssız tüm bilgiler, tarafımda 6 Ağustos 2020 tarihinde Uzundere İlçesi’ne gerçekleştirilen teknik ziyaret kapsamında; Uzundere Belediyesi Yazı İşleri Müdürü ile yapılan yüzyüze görüşme ve kişisel gözlemlere dayanmaktadır.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Kentte hane başına yapılan su sarfiyatı ulusal tüketim ortalamalarının altında kalmaktadır. Bu anlamda hane başına yıllık su tüketimi miktarı 150-200 metreküp olarak hesaplanmıştır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

-Kentte katı atık ayrıştırma faaliyeti yapılmamaktadır. Kentsel katı atıklar Tortum Gölü civarında (Pirinkayalar mevki) bulunan düzensiz (vahşi) depolama sahasına götürülmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

-Kentte sanayi tesisi bulunmamaktadır. Tarımsal atıklar ise hayvancılık üretiminde yem olarak değerlendirilmektedir.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

-Uzundere'nin kanalizasyon için atık su arıtma tesisi bulunmamaktadır. Belediye'nin kısa vadeli taahhütleri arasında yer alan atık su arıtma tesisi henüz faaliyete geçmediğinden dolayı kanalizasyon atıkları Tortum Çayı'na deşarj edilmektedir (Uzundere Belediyesi, 2021 ve Özgeriş, 2020: 32).

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

-Kentte enerji tasarrufuna ilişkin bir çalışma yapılmamıştır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

-Kentin yenilenebilir enerji kaynakları konusunda çok elverişli bir bölgede olduğu söylenemez. Ancak Uzundere'nin bulunduğu vadinin etrafındaki bazı yükseltilerde rüzgâr enerjisi potansiyeli olduğu düşünülmektedir.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

-Uzundere'de görsel kirliliğe neden olacak bir olumsuzluk bulunmamaktadır. Çarşıda ahşap ve tektip tabelalar ve belli bir standarda göre tasarlanan dükkân cepheleri bulunmaktadır. Ahşap ağırlıklı süslemelerin ve yollarda renkli parke taşlarının

kullanımının kente güzel bir görünüm kazandırdığı ifade edilebilir. Trafikle ilgili olarak yapılan gözlemlerde ise kent ile şehirlerarası trafik akışı arasında yeterli bir mesafenin olduğu gözlenmiştir. Şöyle ki, şehirlerarası trafik vadinin ve akarsuyun sağından akarken, kent merkezi sol tarafta yoldan uzakta kalmaktadır. Kent merkezinde sessizlik hâkimdir.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

-Uzundere’de ışık kirliliği bulunmamaktadır. Yukarıda anılan tarihi yapılardan hiçbirisi kent merkezinde değildir. Bu nedenle dikkat çeken bir ışıklandırma bulunmamaktadır.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Uzundere’de hane başına düşen elektirik tüketimi 1223 kWh ile ulusal tüketim değerinin altında kalmaktadır (TÜİK, 2021).

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Kentte çok çeşitli ağaçlar bulunmaktadır. Bu anlamda kent merkezi yeterli oranda yeşildir. Ancak dağlar, tepeler ve ovalar genellikle çıplaktır. Ağaç varlığının azlığı, doğada ağaca ve ormana bağlı yaşam sürdüren canlıların azalmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla ağaçlandırma faaliyetlerine önem verilmesi gerekmektedir. Kentin dağlık alanlarında ve su kenarlarında dağ keçisi ve kayda değer sayıda kuş türü bulunmaktadır. Yine 100 endemik bitkinin olduğu dile getirilmektedir. Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi arasında bir geçiş iklimine sahip olan kentte kış etkili olmadığı gibi neredeyse istenilen her türde meyve ve sebze yetiştirilmesi mümkündür.

Değerlendirme ve Yorum

Uzundere kimlikli bir kent olup, Cittaslow değerlerini yaşatmaya müsait bir potansiyele sahiptir. Temiz cadde ve sokakları, dere boyunca uzanan bisiklet yolları, mütevazı ve tek tip tabelalarıyla çarşısı, parkları, yeni yapılan ahşap dış cepheli Öğretmenevi ve Butik Oteli ile huzurlu bir kent görüntüsüne sahiptir. Ancak ne katı atık ne de kanalizasyon atığının uygun yöntemlerle bertaraf edilmesi konusunda belediyenin kararlı bir tutumu gözlenmiştir. Uzundere birçok Cittaslow kentine göre daha küçük bir nüfusa ve dolayısıyla daha az atık oluşturan bir potansiyele sahiptir. Ancak kent, içinde

bulunduğu Tortum ayı Vadisi (Uzundere Vadisi) hassas flora, fauna, su ve orman kaynaklarına sahip olmasıyla Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından Kafkasya Ekolojik Bölgesi içerisinde değerdendirilerek korunması gereken 200 hassas ekolojik bölge arasında sayılmaktadır (Özgeriş, 2020: 27). Bu vadinin kirletilmesi akarsuların kirlenmesi, yaban hayatının tehlikeye atılması anlamına gelmektedir. Öte yandan Tortum ayı üzerine kurulan HES’ler ile Tortum şelalesi’nin suyu dâhil dere sularının akışı kesintiye uğramakta, balık türlerinin ve kuş türlerinin ekosistemleri tehdit edilmektedir.

Bir su havzasında bulunan Uzundere, bölgede ekoturizmin merkezi olabilme potansiyeline sahiptir. Heyelan set gölü olan Tortum Gölü, üzerinde su sporları yapılan, seyir terası ile ilgi çeken doğal bir oluşumdur. Büyük bir maliyetle yapıldığı anlaşılan seyir terası geniş bir açı ile gölü ve çevresini gözlemlemeye müsaittir, ancak misafirlerden ayaklarına galoş geçirmeleri istenmediğinden dolayı cam seyir terasının kısa sürede çizilerek cazibesini yitireceğı düşünölmektedir.

Bir kentin sakinlik ölçüsü konusunda yeterli bir veri yoktur elimizde. Nitekim tüm araştırmacılar yalnızca kavramı kullanıp geçmektedir. Kentlerde yaşayan nüfusun yüzde 90’lar düzeyine geldiğı günümüz toplumunda sakinliğin, her şart ve koşulda ıssızlık olarak anlaşılmaması veya sunulmaması gerekir. Sakinlik çekici ancak ıssızlık ürperticidir. Uzundere gibi ıssızlığa yakın bir sakinliğe ve az nüfusa sahip yerlerin organik pazar veya yöre pazarı ismi ile belli başlı ürünlerde (reçel, bal, pekmez, peynir ve sucuk vb) markalaşması, buna yönelik derli toplu pazar alanlarının oluşturulması gerekir. Aksi halde Uzundere (hiç haketmediğı halde) yol kenarındaki durulmadan geçilen herhangi bir yer, sıkıcı ve ıssız bir kasaba olmaktan çıkamayacaktır

Uzundere kent merkezinin dağlarında arazinin kaldıramayacağı sayıda çiftlik hayvanları otlatılmaktadır. Bu hayvanların doğanın kendisini yenileme kapasitesinin çok üzerinde olduğı ve dağların hızla çoraklaşmasına neden olduğı düşünölmektedir. Öte yandan ağaçlandırmanın yetersizliğı dolayısıyla Tortum Gölü’ne her yıl büyük miktarlarda toprak dolmaktadır (Güresinli, 1978: 2).

6.3.19. Cittaslow Vize

Vize, Kırklareli iline bağılı bir ilçe olup tarihi, M.Ö. 4 binli yıllara kadar uzanmaktadır. Günümüz *Trakya* isminin Vize’ye yerleştiğı bilinen *Traklar*’dan geldiğı

bilinmektedir. Tarım ve hayvancılığı geçim kaynağı olarak seçen Traklar'a ait izler, Çömlektepe kazı alanında bulunmuştur. Pers, Yunan, Makedonya, Bizans ve Osmanlı devletleri, günümüz Vize topraklarında hüküm sürmüşlerdir. Vize'nin ismi ise Trak krallarından *Byzas*'tan gelmektedir. İlçenin tarihi geçmişe ait zenginliği, tarihi kalıntılarda da kendisini göstermektedir. Asmakaya Mağara Manastırı, Karakoçak Tepe, Ayasofya (Gazi Süleyman Paşa Cami), Şerbettar Hasan Bey Cami, Vize Kalesi, Antik Tiyatro ve Ferhat Bey Hamamı bunlardan bazılarıdır (Cittaslow Türkiye, 2022; Ceylan, 2011: 59).

Doğal güzellikleri ile de Trakya Bölgesi'nde öne çıkan Vize'de; Cehennem Şelaleleri, Yenesu Mağarası, Çiftekaynaklar ve Kırıkköy bulunmaktadır. Vize'nin ekonomisi genel olarak tarım ve hayvancılığa dayanmakla birlikte, tekstil, orman ürünleri ve mermercilik de gelişmiştir (Cittaslow Türkiye, 2022; Vize Belediyesi, 2022; Vize Kaymakamlığı, 2022).

2012 yılında Cittaslow unvanı alan Vize'nin 2020 yılı nüfusu 28.122'dir. Cittaslow Vize'nin çevre politikalarına ilişkin mevcut durumu ve faaliyetleri aşağıda yer almaktadır

Cittaslow Vize'nin Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁸²

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentin hava kalitesi AB Hibe destekleri kapsamında, CBC Interreg IPA Bulgaristan-Türkiye Sınırötesi İşbirliği Programı'nda, Vize Belediyesi tarafından sunulan "*Tabakhane Deresi Islahı ve Çevre Düzenlemesi Projesi*" kapsamında satın alınan hava parametreleri ölçüm cihazı ile periyodik olarak ölçülmektedir. Bu ölçümlere göre, kentin hava kalitesi arzulanan düzeydedir. 2020 yılında kente doğalgaz hattının ulaşması ile birlikte kış aylarında kömür yakmaktan kaynaklanan kirliliğin de önüne geçilmiştir.

⁸² Bu başlık altında kaynak belirtilmeden verilen tüm bilgiler Vize Belediyesi tarafından 03.12.2021 tarihinde tarafıma gönderilen e-mail metninden derlenmiştir.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- İçme suyu numuneleri, Vize Toplum Sağlığı Merkezi yetkilileri tarafından düzenli periyotlarla İl Hıfzıssıhha Laboratuvarı'na gönderilerek analiz edilmektedir. Bu analizlere göre su kalitesi arzulanan düzeydedir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Vize Belediyesi hesaplamalarına göre ilçe düzeyinde kişi başına günlük su tüketimi ortalaması 83 litre ile ulusal tüketim düzeyi olan 150 litrenin altında kalmaktadır. Yıllık hane başına tüketim ise 121,11 metreküp olarak hesaplanmıştır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentte katı atıkların kaynaktan ayrıştırılarak toplanması için lisanslı bir geri dönüşüm firması ile anlaşma yapılmıştır.

Evsel atıklar (18 ton/gün), Kırklareli Yerel Yönetimleri Katı Atık Tesisleri Yapma ve İşletme Birliği'ne (KIRK-KAB) ait düzenli depolama tesislerine götürülmektedir (Kırklareli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2020).

Kentte tekstil/giysi atıkları için çeşitli erişilebilir noktalara 10 adet geri dönüşüm kutusu bırakılmıştır. Aynı şekilde, erişilebilir noktalara atık evsel yağ geri dönüşüm bidonları yerleştirilmiştir. Eczane ve sağlık kuruluşlarına ise atık ilaç kutuları bırakılmıştır. Bu atıklar geri dönüşüm firması tarafından değerlendirilmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Meyve sebze artıklarının, bahçesi bulunan evlerde toprağı zenginleştirmek için değerlendirilmesi konusunda belediyenin bilgilendirici ve teşvik edici yönlendirme çalışmaları bulunmaktadır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Kentin 2014 yılında faaliyete geçen ve günlük 3.150 metreküp debi kapasiteli Vize Atıksu Arıtma Tesis, günde 1.800 metreküp atıksuyu arıtarak Ana Deresi'ne deşarj etmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- CBC Interreg IPA Bulgaristan-Türkiye Sınırötesi İşbirliği Programı'nda Vize Belediyesi tarafından sunulan “*Tabakhane Deresi Islahı ve Çevre Düzenlemesi Projesi*” kapsamında, Tabakhane Deresi kenarı boyunca rekreasyon alanı oluşturulmuştur. Bu alanın tamamı güneş enerjisi paneline sahip aydınlatma direkleri ile ışıklandırılmaktadır. Dere boyunca çeşitli noktalarda sürekli olarak suyun kirlilik kontrolünü yapan bilgisayar sistemine bağlı bir kiosk (dokunmatik ekran) vasıtasıyla veriler rapor edilmekte, vatandaşın bilgi edinmesi sağlanmaktadır. Bu sistem de güneş enerjisi ile çalışmaktadır.

Belediye sınırları içerisindeki ruhsatı verilen ve tamamlanan yapılara yapı kullanım izin belgesi verilmeden önce Enerji Kimlik Belgesi ibraz etme zorunluluğu bulunmaktadır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Yenilenebilir enerji kaynakları bakımından iki alternatifin öne çıktığı kentte, güneş enerjisi sınırlı ve bireysel amaçlarla kullanılırken, özel sektörün işlettiği rüzgâr enerjisi santrali (RES) sayısı üçe çıkmıştır. Bu santrallerin kurulu gücü 255.8 Mega Watt'tır. Kamu kesiminin bu konuda bir yatırımı bulunmamaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Belediye, görsel kirliliğe neden olan harabe ve yıkıntıları ortadan kaldırmıştır.

2013 yılında şehirlerarası çevre yolunun kent dışına taşınması ile birlikte trafik gürültüsü büyük oranda azaltılmıştır. Ancak trafik gürültüsü kentin en işlek caddesi olan Atatürk Caddesi'nde yaşanmaya devam etmektedir.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kamusal alanda ışık kirliliğine neden olan aydınlatmalar kurumlarla işbirliği yapılarak ortadan kaldırılmıştır. Kentte sokak aydınlatmaları dışında bir ışıklandırma yoktur.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Belediyeden alınan verinin aksine, kentte hane başına düşen elektrik tüketimi yıllık 5939 kWh ile ulusal tüketim ortalamasının üzerinde yer almaktadır (TÜİK, 2021).

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Son yıllarda kirlilik düzeyi ile gündeme gelen Ergene Nehri'nin kolları Vize'den doğmaktadır. Bu nehrin kaynağından temiz akması, yukarıda bahsi geçen atıksu arıtma tesisi ile bir nebze sağlanmıştır. Dağların, deniz ve ormanların korunması, flora ve faunaya ilişkin belediyenin en somut adımı vatandaşları bilinçlendirme faaliyetleri olmuştur.

Değerlendirme ve Yorum

Vize, bulunduğu il sınırları ve coğrafik bölge anlamında kamu ve özel sektör yatırımlarının yansıdığı bir kenttir. Altyapı sorunlarını büyük oranda ortadan kaldıran belediye, katı atık konusunda daha etkin çalışmalıdır. KIRK-KAB belediyelerinin düzenli depolama sahasında geridönüşüm ile ilgili bir yatırım yapması Vize dahil bu Birlik'te bulunan sair kentleri de ihya edecektir. Öte yandan çevre politikalarından bir alt kriteri olan biyoçeşitliliğin korunması konusunda belediyenin daha fazla gayret göstermesi gerekmektedir. Şöyle ki Vize yüzölçümünün yüzde 70'i ormanlık olup, bu orman varlığının bilinçli kullanımı ve sürdürülebilir varlığı için çaba gösterilmelidir (Ceylan, 2011: 60; Cittaslow Türkiye, 2022). Deniz, nehir, orman ve dağları ile zengin bir doğaya sahip olan Vize'nin korumacı disiplinli politikalarla uzun erimde varlık göstermesi adına belediyenin öncülük etmesinde yarar vardır.

6.3.20. Cittaslow Yalvaç

Yalvaç, Isparta iline bağlı bir ilçedir. Kentin tarihi M.Ö. 281 yılına kadar uzanmaktadır. Bir Antik Yunan kenti olarak inşa edilen günümüz Yalvaç ilçesi *Antiocheia* ismi ile bilinmekteydi. Kent, Roma İmparatorluğu bünyesinde bir inanç merkezine dönüşmüştür. Günümüz tarihi kalıntılarının pek çoğu da Roma dönemine aittir. Tarih boyunca farklı devletler bünyesinde (Selçuklular, Bizanslılar, Hamitoğulları Beyliği, Osmanlılar) varlık gösteren kente, Oğuz boylarının ilk verdiği isim olan *Yalvaç*

(resul, yol gösterici) olmuştur (Yalvaç Belediyesi, 2021). Yalvaç'ta; Antiochia Antik Kenti, Men Tapınağı, Limenia Adası ve Kaya Mezarları, Devlethan Cami, Yeni Cami, Eski Hamam ve Tokmacık Fosil Yatakları öne çıkan tarihi ve turistik yerlerdir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021b).

İlçenin geçmişten günümüze kadar gelen üretim biçimi ise tarım ve el sanatlarına dayanmaktadır. Halıcılık, dericilik ve keçecilik bu anlamda öne çıkmaktadır.

2012 yılında Cittaslow unvanını alan Yalvaç'ın 2020 yılı nüfusu 46.646 olup kentin çevre politikalarına ilişkin faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Yalvaç'ın Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁸³

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Yalvaç Belediyesi'nin girişimleri ile hem Cittaslow üyelik başvurusu sürecinde hem de sonrasında periyodik zaman dilimleri ile hava kalitesinin kontrolü sağlanmaktadır. 2000 yılından itibaren kirletici sanayi üretimi şehrin dışına yönlendirilmiş, 2018 yılında ise Botaş ile protokol imzalanarak ilçeye doğalgaz hattı çekilmiş ve kullanıma başlanmıştır (Çolak, 2019: 94). Isparta ili 2020 yılı Ocak- Kasım dönemi PM10 değeri 40,76 birimdir. Bu anlamda kentin hava kalitesi arzulanan seviyelerdedir.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentin içme suyu kalitesi yeterli düzeydedir. Ancak eski su şebekesinden kaynaklı kirliliği önlemek için şebeke boruları değiştirilmektedir.

Kentin bulunduğu bölge su zengini olup, su kalitesi bakımından, Sultan Dağı eteklerinden doğan ve Eğirdir Gölü'ne dökülen Yalvaç Deresi oldukça yeterli düzeydedir.

⁸³ Bu başlık altında kaynak belirtilmeksizin verilen tüm bilgiler, Yalvaç Belediyesi tarafından 24.11.2021 tarihinde tarafıma gönderilen e-mail metninden derlenmiştir.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Hane başına düşen su tüketim miktarı, ulusal tüketim değerlerinin altında kalmaktadır.

*1.4. Şehirsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentin geri dönüşüm tesisi bulunmamaktadır. Ancak atıkların düzenli depolanması için çevre belediyeler ile iş birliğine gidilmiştir. GE-YA-ŞA Belediyeler Birliği (Gelendost, Yalvaç ve Şarkikaraağaç), yörede Sücüllü Mevkiinde ortaklaşa kullanılabilecek düzenli katı atık sahası oluşturmuştur (Isparta Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 38).

Belediye, vatandaşları atıkların çevre üzerinde oluşturduğu tahribatı anlatan broşürlerle periyodik olarak bilgilendirmektedir. Bu kapsamda özel geri dönüşüm firmalarınca toplanmak üzere, kent merkezinde atıkların ayrı toplandığı (kâğıt, plastik ve cam) kutular konulmuştur. Okullara ve kamu binalarına atık pil kutuları yerleştirilmiştir. Evsel atık yağların toplanması için kentin erişilebilir noktalarında istasyonlar oluşturulmuştur.

Atık ekmek kutuları ile toplanan ekmekler sokak hayvanlarının beslenmesi için kullanılmaktadır.

Lokantalara ve hazır yemek firmalarına lavabo altı yağ tutucu taktırılması uyarısı yapılırken, Kirazlı Et Entegre tesislerine kan tutucu taktırılması için resmi girişimlerde bulunulmuştur.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Belediyenin endüstriyel ve evsel atıkların kompostlanması ile ilgili olarak bir çalışması bulunmamaktadır.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Yalvaç Belediyesi Atıksu Arıtma Tesisi 2006 yılından beri faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak kentte yoğun olarak deri işleme faaliyeti yapıldığından dolayı oluşan atıklar Yalvaç Deresi'ne deşarj edilmekteydi (Isparta Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 28). Belediye "Kanalizasyon Bağlantı Yönetmeliği" hazırlayarak

kentteki bu işletmelerin sıvı atıklarının atıksu arıtma tesisine bağlanmasını zorunluluk haline getirmiştir. Bu atıklar için tehlikeli atık deposu inşa edilmiştir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Belediye, Cittaslow üyesi olduktan sonra, kendi hizmet binası ile sair kamu binalarının dış aydınlatmalarının kapatılmasını sağlamıştır. Ayrıca kamusal alanlarda zaman ayarlı aydınlatmalarla tasarruf sağlamıştır.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Kentin yenilenebilir enerji kaynakları ile enerji üretimi bulunmamaktadır. Ancak 2017 yılında alınan meclis kararı ile belediyeye ait hayvancılık işletme alanı, “yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesis alanı” olarak tahsis edilmiştir.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Kentte bulunan birçok tarihi bina restore edilerek geri kazanılmıştır. Bu kapsamda Yalvaç Evleri, Osmanlı Hamamı ve eski kiremit fabrikasının bacaları hem işlevsel hem de sanatsal faaliyetlere hizmet etmek üzere tadilatından geçirilmiştir.

Kentteki araç yoğunluğunu ve usule aykırı yol işgallerini önlemek amacıyla katlı otopark inşa edilmiş, vatandaşların alışkanlık kazanmaları için ücretsiz kullanılmak üzere hizmete açılmıştır. Yol kenarlarına trafik gürültüsünü emen bariyerler yapılmıştır.

*1.10. Kamuda ı ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kamusal alanlarda gereksiz aydınlatmaların önüne geçmek için çalışmalar yapılmış, park ve sokaklarda kirlilik boyutundaki aydınlatmalar iptal edilmiştir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Kentte hane başına düşen yıllık elektrik tüketimi 2520 kWh ile ulusal tüketim ortalamasının altında kalmaktadır (TÜİK, 2021).

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Belediye ata tohumları ile ilgili olarak çalışmalar yapmakta hem bu tohumların toprakla buluşması hem de tarım sektöründe çalışanların tohum değişimi yapmalarına imkân vermek adına çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

Değerlendirme ve Yorum

Yalvaç ilçesi, Eğirdir ilçesi ile aynı coğrafyada, Eğirdir Gölü'ne komşu iki kalabalık kent olup, kirletici deri sanayisinin merkezindedirler. Yalvaç Belediyesi'nin artık ekmek toplamak, lavabo altı yağ tutucu veya kesimhaneler için kan tutucu önlemlerle doğaya karşı gösterdiği hassasiyet üst seviyelerde ve örnek alınacak uygulamalardır. Ancak bir içme suyu kaynağı da olan Eğirdir Gölü konusunda tıpkı Eğirdir Belediyesi gibi yeterli hassasiyet gösterilmediği anlaşılmaktadır. Isparta Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün (2018), 2017 yılı raporunda, deri imalathanelerinin kimyasal artıklar da ihtiva eden sıvı atıklarını dolaylı yollardan Eğirdir Gölü'ne döktükleri bilgisine yer verilmektedir. Şöyle ki, deri tabaklama sonucu oluşan atıklar Eğirdir Gölü'nü besleyen ve kendisi de içme suyu amaçlı olarak kullanılan Yalvaç Nehri'ne dökülmektedir. Bu sorun yalnız Yalvaç Belediyesi'nin değil, yöredeki tüm belediyelerin ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın da acil çözüm bekleyen bir sorunudur. Yine biyolojik ve kimyasal sıvı atıkları filtreleyerek Eğirdir Gölü'ne deşarj eden Yalvaç Atıksu İşleme Tesisi'nin sıkı kontrollerle çalışması ve mümkün ise filtrelediği suyu içme suyu için kullanılan ve hassas bir ekosisteme sahip Eğirdir Gölü dışındaki daha kullanışlı bir güzergaha deşarj etmesi gerekmektedir.

6.3.21. Cittaslow Yenipazar

Yenipazar, Aydın iline bağlı bir ilçe olup, 1957 yılına kadar Bozdağan ilçesine bağlı bir nahiye olarak varlığını sürdürmüştür. İlçe, 17. yüzyıldan itibaren civar köyleri tarafından kurulan pazardan dolayı "*yeni pazar*" ismi ile anılmış ve resmi kayıtlara yine bu isimle geçmiştir. Tarihi geçmişi nispeten kısa olan ilçenin en eski köylerinden olan Donduran'da Beyler Kalesi ve Alhan'da Alhan Hamamı bulunmaktadır. Doğal güzellikleri arasında ise Dip Gölü dikkat çekmektedir. Festivalleri ve yöresel lezzetleri ile anılan Yenipazar'ın (Yenipazar Kaymakamlığı, 2022, Yenipazar Belediyesi, 2022),

Cittaslow üyeliği 2011 yılında gerçekleşmiştir. 2020 yılı verileri ile nüfusu 12.608 olan Yenipazar'ın çevre politikaları performansına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Cittaslow Yenipazar'ın Çevre Politikalarına Yönelik Faaliyetleri⁸⁴

*1.1. Hava kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Kentte hava kirliliği bulunmamakta, hava kalitesi parametreleri (PM10 değeri 50 birimin altındadır) yasal sınırları aşmamaktadır.

*1.2. Su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi **

- Yenipazar'ın içme suyu, son olarak Aydın Su ve Kanalizasyon İdaresi tarafından 5 Kasım 2020 tarihinde laboratuvarında analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre kentin içme suyu kalitesi İnsani Tüketim Amaçlı Sular Yönetmeliği'ne uygundur.

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması

- Hane başına düşen içme suyu tüketim düzeyi ulusal tüketim değerlerinin altında kalmaktadır. Bu anlamda hane başına su tüketim miktarı yıllık 150-200 metreküp olarak hesaplanmaktadır.

*1.4. Şehinsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması**

- Kentte toplanan atık miktarı, ortalama 15 ton/gün olarak gerçekleşmektedir. Katı atıklar, Aydın Büyükşehir Belediyesi tarafından atık transfer istasyonundan alınarak geri dönüşüm tesisinde bertaraf edilmektedir.

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

- Kentte endüstriyel faaliyet bulunmamakla birlikte evsel atıkların kompostlanmasına ilişkin belediyenin bir faaliyeti de bulunmamaktadır.

⁸⁴ Bu başlık altında kaynak belirtilmeksizin verilen tüm bilgiler, Yenipazar Belediyesi tarafından 13.12.2021 tarihinde tarafıma gönderilen e-mail metninden derlenmiştir.

*1.6. Şehirsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması**

- Yenipazarda atıksu arıtma tesisi, kanalizasyon altyapısının tamamlanması ile eşzamanlı olarak 2012 yılında devreye girmiştir. Ancak sistemle ilgili aksaklıklar dolayısıyla, tesisin yeniden devreye girmesi için Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin mali ve operasyonel destekleri beklenmektedir.

1.7. Binalarda ve kamu kullanım sahalarında enerji tasarrufu

- Belediye, enerji tasarrufu konusunda uyarı levhaları oluşturmuş ve tasarruf sağlayan lambaların kullanılması konusunda teşvik edici çabalar sergilemiştir.

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

- Belediyenin yenilenebilir enerji üretimi ile ilgili bir çalışması bulunmamaktadır.

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

- Görsel kirlilik oluşturacak bir yapı bulunmamaktadır. Kentte trafik sıkışıklığı ve gürültüsü oluşmamaktadır. Ancak mevcut durumun daha da iyileştirilmesi adına belediyenin trafiğe kapalı alan oluşturma çabaları bulunmaktadır.

*1.10. Kamuda ışık kirliliğinin azaltılması**

- Kentte ışık kirliliğinin bulunmadığı bildirilmiştir.

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması

- Hane başına elektrik tüketimi, ulusal tüketim ortalamasının altında kalmaktadır. Aylık hane başına tüketim 25-30 kWs (yıllık 300-350 kWs) olarak bildirilmiştir. TÜİK (2021) verilerine göre de hane başına yıllık elektrik tüketimi miktarı 2180 kWh ile ulusal tüketim ortalaması değerinin altında gerçekleşmiştir.

1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

- Belediye, ata tohumlarından fide üretimi yapıp dağıtımını gerçekleştirmiştir. Genetiği bozulmamış bu meyve ve sebze fidelerinin çoğaltılması sağlanmıştır.

Değerlendirme ve Yorum

Yenipazar'ın Cittaslow üyeliği ve sonrasında gerçekleşen gelişmeler kentin politika uygulamalarını etkilemiş benzetmektedir. Şöyle ki; dönemin belediye başkanı, 2010 yılında yaptığı üyelik başvurusu 2011 yılında kabul edildikten sonra bir dönem (2014-2019) seçilememiştir. Koltuğu devralan yeni başkan ise Cittaslow üyeliğinin kentlerine bir katkısı olmadığı iddiasıyla, üyeliği sonlandırmak istemiştir.⁸⁵ Bu 5 yıllık süre zarfında Cittaslow politikalarında bir gevşemeden bahsetmek mümkündür (Ak, 2018: 572-578).

Aradan geçen zamana karşın, bu küçük ilçe belediyesinin başarılı bir performans ortaya koyamadığı yukarıdaki tablodan da anlaşılmaktadır. Yenipazar ilçesinin yeni bir heyecan ile ve halkın desteği sağlanarak çevre politikaları başta olmak üzere kriterler konusunda daha samimi bir çaba içerisine girmesi gerekmektedir.

6.4. Türkiye Cittaslow Belediyelerinin Çevre Politikalarının Değerlendirilmesi

Altıncı Bölümde yer alan 21 Cittaslow belediyesinin Çevre Politikaları konusundaki genel değerlendirmesi Tablo 6.4.'te yer almaktadır. Bu tabloda belediyelerin müstakil ve toplu olarak Cittaslow Çevre Politikalarını teşkil eden 12 kriter bazındaki başarımlar düzeyleri sayılar ve yüzdelerle ifade edilmektedir. Tablo'daki stunlarda belediye isimleri yer alırken satırlarda ise kriterler sıralanmaktadır. Tabloda yer alan bir belediye ismi ve stunun her bir satırı ilgili belediyenin kriter bazındaki başarısını ortaya koymaktadır. Satırlarda yer alan "+" simgesi ilgili belediyenin bu kriterle ilgili olarak şartları taşıdığını/sağladığını veya görevini yerine getirdiğini göstermektedir; "-" simgesi ise bu belediyenin ilgili kriterin koşullarını taşımadığını/sağlamadığını veya görevini yerine getirmediğini göstermektedir. Tablo herhangi bir belediye ismi ile yukarıdan stunu takip ederek aşağıya inildiğinde bu belediyenin 12 kriterden hangilerini karşıladığını gösterirken, 12 kriterden "+" simgelerinin toplamı yazılmış ve stunun sonunda bu toplamın 12 kriter içerisindeki yüzdeliği "Başarı Yüzdesi" olarak hesaplanmıştır. Tablo'nun son iki stununda (sağ tarafta) ise Ulusal Başarımlar düzeyi gösterilmektedir. İlgili

⁸⁵ Yenipazar ilçesinde, 25 yıl belediye başkanlığı yapan Zafer Savcı'nın yerine, bir dönem Yüsrar Erden seçilmiştir. Belediyeye Cittaslow üyeliğini kazandıran Yüsrar Erden, 2014 yılında seçilemezken, eski Başkan Zafer Savcı yeniden belediye başkanı olmuştur. Cittaslow üyeliğini eleştiren ve faydasız bulan Zafer Savcı, üyeliği sonlandırmak istediğini beyan etse de bunu gerçekleştirmemiştir (Ak, 2018). 2019 yılındaki yerel seçimlerle yeniden seçilen Yüsrar Erden, hali hazırda belediye başkanlığı görevini sürdürmektedir.

21 belediyeden kaçının satırda belirtilen kriteri karşıladığı ve bu belediye sayılarının toplam Cittaslow belediyesi (21) içindeki yüzdeliği, kriter bazlı olarak hesaplanmıştır. Nihayetinde gerek stunlardaki ve gerek satırlardaki yüzdelerin ortalamaları alındığında sağ alt hücrede yer alan “Genel Başarım” yüzdesine (yüzde 61,8) erişilmektedir.

Tablo 6.4 Türkiye Cittaslow Belediyelerinin Çevre Politikaları Değerlendirmesi.⁸⁶

Kentler	Ahlat	Akyaka	Arapgir	Eğirdir	Foça	Gerze	Gökçeada	Göynük	Gündü	Halfe	İznik	Köyceğiz	Mudurnu	Perşembe	Sefirhisar	Şavşat	Taraklı	Uzundere	Vize	Valpağ	Yenipazar	Kriter Bazlı Başarım (Bel. Say.)	Kriter Bazlı Başar. Yüz. & Gen. Bas. Yüz.
Çev.P.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	21	100
1.1. HK*	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	21	100
1.2. SK*	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	20	95,2
1.3. İST	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	6	28,5
1.4. KAA*	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	23,8
1.5. KOM	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	+	-	9	42,8
1.6. AAT*	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	+	+	+	12	57,1
1.7. ENT	-	-	+	-	+	-	-	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	5	23,8
1.8. YE	+	-	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	+	+	-	+	+	15	71,4
1.9. GK	-	-	+	+	+	-	+	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	14	66,6
1.10. KİK*	+	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	12	57,1
1.11. HE	+	+	+	-	-	+	-	-	+	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	+	16	76,1
1.12. BÇ	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-	+	+	+	-	-	+	+	+	16	76,1
Karşılanan Kr. S.	9	7	9	7	7	6	4	4	10	6	6	10	7	9	10	8	5	6	10	9	7	61,8	
Başarı Yüzdesi	75	58,3	75	58,3	58,3	50	33,3	33,3	83,3	50	50	83,3	58,3	75	83,3	66,6	41,6	50	83,3	75	58,3		

Kaynak: Altıncı Bölümde yer alan 21 Cittaslow bilgilerinden derlenmiştir.

*Zorunlu kriterler.

⁸⁶ Kısaltmalar: 1.1. HK (Hava Kalitesi), 1.2. SK (Su Kalitesi), 1.3. İST(İçme Suyu Tüketimini Ulusal Değer Altında Olması), 1.4. KAA (Katı Atık Ayrıştırma), 1.5. KOM (Atık Kompostlama), 1.6. AAT (Atıksu Artma Tesisi), 1.7.ENT (Enerji Tasarrufu), 1.8. YE (Yenilenebilir Enerji), 1.9. GK(Görsel Kirlilik ve Gürültü Kirliliği inin Azaltılması), 1.10.KİK (Kamusal Işık Kirliliğinin Azaltılması), 1.11. HE (Hane Başına Düşen Elektrik Tüketiminin Azaltılması), 1.12. BÇ (Biyoeçitliliğin Korunması). Tabloda kentlerin 1.4. KAA* kriterini kısmen yerine getirilmesi, kriterin açıkça tüm katı atıkları kastetmesi dolayısıyla yerine getirilmiş bir faaliyet olarak değerlendirilmiştir. 1.6. AAT* kriterine göre de faal olmayan AAT'ler ile diğer kriterlerden "proje aşamasında" olanlar da değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Tablo 6.4.'te yer alan bilgilere göre; Cittaslow Çevre Politikaları başlığında yer alan kriterler arasından ilk 3 kriterde yani; hava ve su kalitesi parametrelerinin yasal sınırlar içerisinde olduğunun belgelenmesi ile halkın içme suyu tüketiminin ulusal değerlerle kıyaslanması konusunda (İznik hariç) yüzde 100'lük başarı sağlanmaktadır. Bu durum, kentin nüfusu ile doğal dengeler arasında doğru orantının olduğunu, kent nüfusu düşükse doğal kaynakların temiz kalabildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Öte yandan 21 kentin en büyük zaafı endüstriyel ve evsel atıkların kompostlanması ile yenilenebilir enerji üretimi konusunda olup, başarımlar düzeyi yüzde 23,8'de kalmaktadır. Bu iki kriterden sonra gelmek üzere yüzde 28 ile katı atık ayrıştırma, geri dönüşüm ve geri kazanım konusunda yetersiz bir performans sergilenmektedir. Bu durumda, 21 kentin yalnızca 6 tanesinde katı atık ayrıştırma, geri dönüşüm ve geri kazanım sağlanabilmektedir. Yine 21 kentin yalnızca 9'unda (yüzde 42,8) atıksu (kanalizasyon) arıtma tesisi faal durumdadır. Bu iki kriterin kentsel çevreyi tahrip etme potansiyeli yüksek olup önemsenmesi gereken konuların başında gelmektedir.

Türkiye Cittaslow'ları arasında, çevre politikaları konusundaki başarıları ile ilk sıralarda yer alan, çevre politiklarından 12 kriterin 10'unda gerçekleştirilen faaliyetler ile yüzde 83,3'lük başarımlar düzeyine sahip kentler; Gündül, Köyceğiz, Seferihisar ve Vize'dir. 12 kriterin 9'unu hayata geçiren Ahlat, Arapgir, Perşembe ve Yalvaç yüzde 75'lik başarımlar sergileyerek ikinci sırada yer almaktadır. Çevre politikaları konusundaki yetersiz faaliyetleriyle en kötü performans sergileyen kentler ise Gökçeada ve Göynük olmuştur. Başarımlar düzeyleri yüzde 33,3'te kalan iki kentin de hiçbir faaliyet yürütmediklerini söylemek haksızlık olmayacaktır. Yalnızca 4 kriteri karşılayan bu iki kentte hava ve su kalitesi arzulanan düzeydedir. Genel değerlendirmede, 21 Cittaslow'un, çevre politikaları başlığındaki 12 kriterde, yüzde 61,8'lik başarımlar düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu oran yetersiz görülerek taahhütlerin yerine getirilmesi için çabaların yoğunlaşması gerekmektedir. Başarımlar düzeyinin yetersiz görülmesinde, hesaba katılan ve faaliyet yapmayı gerektirmeyen ilk üç kriterin etkili olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

7. SONUÇ

Kentleşmenin tarihi aynı zamanda çevre sorunlarının tarihi olarak da kabul edilmektedir. Kentleşme terimi, kent sayısında ve kent nüfusundaki artış anlamında kullanılırken, bu artışı besleyecek olan kentsel büyüme, doğal kaynakların yoğun olarak tüketimini gerektirmektedir. Grossman ve Krueger'in bir çalışmasında (1991), kentsel ekonomik büyüme ile çevre arasında ilişki Eko-Kuznets Eğrisi (EKC) adıyla çizilen grafikte ters U biçiminde tanımlanmıştır (Liang vd., 2019: 2). Bu, kentin gelişimi için doğanın sömürüldüğünü göstermesi açısından önemlidir.

Tarihteki ilk kentler M.Ö. 4000-3500 yılları arasında günümüz Avrupa, Mezopotamya, İndus Vadisi ve Afrika'nın kuzeyindeki bölgelerde kurulmuşlardır. Bu kentlerden bazıları dönemin devletlerine başkentlik yaptığından, bir kısmı ise ticaret yolları üzerinde bulunduğundan dolayı günümüz kentleri gibi yoğun nüfusa ev sahipliği yapmışlardır. Kirletici ekonomik faaliyetlerin görülmediği bu dönemde, kentlerin hijyen problemleri yaşadığı ve kanalizasyon altyapısının yokluğunda su ve toprak kaynaklarının kirletildiği bilinmektedir. Orta çağda ise bu hijyen problemleri çoğalarak devam etmiştir. Dönemin Avrupa devletlerinde sokakların insan ve hayvan atıklarından geçilemez hale geldiği, kentlerin ağır koku ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele ettiği tarihi kitaplarda yerini almaktadır.

Son dönem çalışmalarında kullanılan yaygın anlamıyla kentleşme teriminden kastın günümüz kentleri olduğu daha önce ifade edilmiştir. Günümüz kentlerinin temelleri ise 18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de fosil yakıtlardan biri olan kömürün yoğun olarak kullanıldığı Sanayi Devrimi'nde atılmıştır. Sanayi Devrimi insanlık için büyük bir sıçramayı ifade etmektedir. Çünkü bir türdeki enerjiyi başka bir enerji türüne çevirmenin ve bu enerjiyi istenilen yerlerde etkin olarak kullanmanın yolu bulunmuştur. Bu dönemin ilk dönüşümü kömürden elde edilen ısı enerjisini buhar enerjisine dönüştürmek ve bunu makinelere aktarmak biçimindedir. Bu makineler fabrikalarda, gemilerde ve trenlerde kullanılarak coğrafi keşiflerin, konforlu seyahatlerin ve seri üretimin yapılmasına imkân tanımıştır.

Modern kentlerin daha fazla fosil yakıta ihtiyaç duyması doğanın hızla tüketilmesini beraberinde getirmiştir. Kentleri şekillendiren bu hızlı dönüşüm birçok

arazın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Enerji ihtiyacının bölgesel ve kıtalararası çatışmalara dönüşmesi pek çok savaşın yaşanmasına neden olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşları'nın ortaya çıkması yalnızca ülkeler arasındaki siyasi krizlerle açıklanamamakta enerjiye erişim konusundaki yarışa da bağlanmaktadır (Smil, 2004: 363).

Modern kentlerin enerjiye duyduğu ihtiyaç dolayısıyla ülkeler arasındaki savaşları tetiklemekle birlikte insanlığın ekosistem ile bir savaşım halinde olduğu gerçeğini de beraberinde getirmektedir. Bu savaşta savunmasız doğa, onu şekillendirmeye, dönüştürmeye azmetmiş Aydınlanma Çağı anlayışı karşısında çaresizdir. Bacon, Descartes ve Leclerc insanın doğaya egemen olmasını ve onu köleleştirmesini insanlığın bir vazifesi olarak görmüşlerdir. Çünkü doğa, insan müdahalesi olmaksızın vahşi ve çirkindir. Onu güzelleştiren insan müdahalesidir (Foster, 2002:44-45).

İnsanlığın kentsel endüstriyel faaliyetlerinin doğa üzerinde oluşturduğu tahribatın sürdürülebilir olmadığı ve bunun için tedbir alınması gerektiği konusundaki uyanış niteliğindeki ilk adım, 1972 yılında gerçekleştirilen Stocholm Dünya Çevre Konferansı'dır. BM tarafından düzenlenen bu organizasyondan önce, bilim insanlarından müteşekkil Roma Kulübü tarafından kaleme alınan "*Ekonomik Büyümenin Sınırları*" isimli eserin etkili bir çalışma olduğu söylenebilir. Dünyada kamuoyu, devletler ve STK'lar nezdinde ses getiren bu çalışmaya göre, doğal kaynakların mevcut dünya nüfusunu beslemesi 100 yıl içerisinde doğal sınırlarına ulaşmış olacaktır. Yani insanlığı önümüzdeki bir asır içerisinde bir kriz beklemektedir. İnsanlığın ekonomik büyümesi bu hızla devam ederse ileride gerçekleşecek kentleşme, sanayileşme ve nüfus büyümesi gıda ve enerjide krizlere neden olacaktır.

1987 yılında gerçekleştirilen Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı neticesinde yayınlanan "*Ortak Geleceğimiz*" (Brundtland Raporu olarak da bilinir) isimli rapor ile üretim amaçlı kullanılan doğal kaynakların sürdürülebilir varlığı ve gelecek nesillere aktarılması konusunda çalışmalar yapılması önerilmiştir. Bu tarihten sonraki çevre, ekoloji ve kalkınma temasıyla düzenlenen tüm ulusal ve uluslararası toplantılara damgasını vuran sürdürülebilirlik, hükümetlerce ulusal programlarda da sıkça anılan bir kavram olmuştur. Sürdürülebilirlik (Sustainability), Bruntland Raporu'nda yer alan özüne, yani "*bugünün ihtiyaçlarının gelecek nesillerin ihtiyaçları ve beklentilerinden ödün verilmeden karşılanması*" olarak anlaşılmaya devam etmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramı bu çalışmanın da özünü oluşturmuştur. Bu bakımdan son yüzyıla damgasını vuran ve kapitalist ekonomik düzenin bir hedefi olan sınırların kalktığı, kentlerin ve doğanın meta üretiminin bir parçası olarak görüldüğü küreselleşme kavramı, arkasına aldığı kapitalist ekonomik düzenin gereği olarak emperyal eğilim göstererek tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Çokuluslu şirketlerin küresel yayılımı, yeme içme, giyim kuşam, evler, binalar ve bunları dolduran eşyalara kadar yansımalar bulmuştur. Yerel kültürün birer ögesini oluşturan yukarıdaki unsurlara ek olarak, insan davranış, yaşayış ve kavrayışında da tekdüzelik, yeknasaklık oluşmuş, dünyanın birbirinden pek uzak kentleri ve kentlileri arasındaki kimlik ve kendine özgülüğü ortadan kaldırmıştır.

Küreselleşmenin birbirinin kopyalarını yarattığı kentleri ve kent sakinlerini bir benzerliğe mahkûm eden anlayış, sürdürülemez hale gelmiş, kent ve kentlilerin erdemlerini öldürmüştür. Hızı, metalaşmayı ve sonsuz ihtiyaç güdüsünü besleyen küreselleşme, kent ve kentli kimliği ile birlikte doğayı da tükettiğinden dolayı bir yerde durdurulması gerekmektedir. Çünkü kentler, binlerce yıllık bir birikimin eserleri olarak var olmuşlardır. Kendisine has mimarisi, yemekleri, gelenekleri, giyimi ve kuşamı bulunan bu kentlerin hepsinin birer manevi şahsiyetleri de bulunmaktadır. Oysa kapitalist küreselleşme, kentlere binlerce yıllık birikimlerini geride bırakmalarını ve sermayeye göre biçim almalarını salık vermektedir.

Kentlerin tarih boyunca güvenlik, sağlık ve çevre ile ilgili fiziki problemleri; göç, gecekondulaşma ve suç gibi sosyal sorunları olagelmıştır. Bu anlamda kentlerin sürdürülebilir, müreffeh varlığı için yaklaşık 6000 yıllık kent tarihinde pekçok çözüm yolu benimsenmeye çalışılmıştır. Bu çözümlerden bazıları ütopya seviyesinde hayali ve hatta gerçeklikten uzaktır. Platon'dan, Thomas More'a, Campanella'dan Callenbach'a kadar kimi kendi içindeki tutarsızlıkları ve imkânsızlıkları itiraf eden bu eserlerin, günümüz dünyasının oluşmasında katkıları büyüktür. Öte yandan, hayata geçmeyi başaran sürdürülebilir kent modelleri de olmuştur. Bunların bazıları dünya çapında yayılım göstermiştir. Garden City, Transition Towns, Kibbutz Hareketi ve Cittaslow Hareketi bu tezde ulaşılabilen idealist modellerdir. Bu modellerin ortak bir diğer özelliği ise çalışmanın ana konusu olan Cittaslow ile ortaklaştıkları konulardır. Bunlar, insan ve doğa ilişkisinin yeniden inşası, temiz çevre, temiz enerji gibi başlıklarda kesişmektedir.

Yukarıda izah edildiği üzere, 1972 yılında düzenlenen Stockholm Konferansı'na kadar kentsel endüstriyel büyümenin dünya ekosistemine verdiği hasar görünür değildir. Ancak bu Konferansla birlikte BM'nin başını çektiği pekçok organizasyon düzenlenerek başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, dünyanın tamamında bir farkındalık oluşturuldu. Bu organizasyonların çoğu dünya kamuoyu ve STK'ların da destekleriyle bağlayıcı hükümler ihdas etmeyi başardılar. Öne çıkan uluslararası organizasyonlardan bazıları şöyle sıralanabilir; BM Çevre Programı (UNEP), Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), Gündem 21 (Agenda 21), HABITAT ve Paris İklim Sözleşmesi'dir. Uluslararası antlaşmaların, devletleri yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması konusunda teşvik edici yönleri bulunmakla birlikte gelişmiş ülkeler açısından bir zihniyet değişimine sebebiyet vermediği ortadadır. Çin Halk Cumhuriyeti, ABD ve Rusya'nın kirletici sanayi kuruluşlarının faaliyetleri konusunda arzulanan düzeyde bir değişiklik görülmemesi bunun en bariz göstergelerindendir.

Çalışmanın ana konusu olan Cittaslow Kent Modeli, İtalyan sol siyasetinin bir ürünüdür. Bir protest duruşun neticesi olan Cittaslow, Yavaş Felsefesi'nden doğmuştur. 1986 yılında Gazeteci Carlo Petrini önderliğinde başlayan Yavaş Felsefesi, küresel bir şirket olan McDonalds'ın Roma'da açtığı bir şubeye tepkilerin büyümesiyle hayat bulmuştur. Bir fast food şirketi olan McDonalds'ın, Roma'da Del Piazza Meydanı'ndaki şube açılışına tepkiler slow food (yavaş yemek) hareketini tetiklemiş ve kısa sürede taraftar bularak Avrupa'ya yayılım göstermiştir. Hareketin başarısı Yavaş Felsefesi'nin turizme, çalışma yaşamına ve kentlere yayılımını beraberinde getirmiştir. 1999 yılında, 4 İtalyan belediye ile kurulan Cittaslow, zamanla büyüyerek 32 ülkede 281 üyeye ulaşmıştır. Kent belediyeleri tarafından yapılan başvuruları değerlendiren İtalya'daki Cittaslow International Network, nüfusun 50 binin altında olması koşuluyla, 7 başlık ve 72 kriterden oluşan başvuru şartlarından en az yarısının derhal karşılanmasını, kalan kriterlerin ise kısa vadede gerçekleştirilmek üzere taahhüt edilmesini beklemektedir. Çevre, Altyapı, Kentsel Yaşam Kalitesi, Tarım, Turizm, Misafirperverlik, Sosyal Uyum ve Ortaklıklar başlıklarında bulunan zorunlu ve ihtiyari kriterlerden; çalışma konusu Çevre Politikaları başlığında, 5'i zorunlu olmak üzere 12 kriter yer almaktadır.

Cittaslow Çevre Politikaları başlığında, dünya örnekleri üzerinden yapılan değerlendirmede; Almanya, Kanada, ABD, Güney Kore, Japonya, Norveç, İsveç, İsviçre,

Hollanda, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın başarıml düzeyinin yüksek olduğu gör÷lmektedir. Bu ÷lkelerde çevre ile ilgili mevzuatın Cittaslow değeri ile bağdaşması sürece önemli bir katkı sağlamaktadır. Ancak Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti, KKTC, Brezilya ve Kolombiya gibi ÷lkelerde arzulanan düzeyde başarı sağlanamamaktadır. Bunun nedeni, yalnızca ilgili ÷lke ulusal mevzuatlarında eksiklikleri olmayıp, kamuoyunun ve yerel STK'ların sürece duyarsızlığı, yerel yönetimlerin kaynak sıkıntısı çekmesi ve hizmet önceliklerinin farklı alanlara kaymasından dolayıdır. Dünya genelinde, Cittaslow Hareketi'nin turizmi canlandırıcı etkisinin öne çıkartılması da genel amaç ve başarıml düzeyine gölge düşürmektedir (Prezensa vd., 2016; Park ve Kim, 2014; Lowry ve Lee, 2016; Mackiewicz ve Konecka Szydłowska, 2017; Kim ve ark, 2021).

Kriterleri yeterince karşılamadığı halde, gelişmekte olan ÷lkelerdeki Cittaslow kent sayısındaki artışlar, Cittaslow isminin bir “*franchising sözleşmesi*” gibi algılandığını kanıtlar niteliktedir. Cittaslow aidatlarının belediyeler tarafından ödenmesinin güç olduğu bilinmesine rağmen, üyelik için bu denli istekli olunmasını felsefik bir duruş sergilemekle açıklamak fazla iyimserlik olacaktır. Bu anlamda hak etmediği bir unvana kavuşan bu kent ve kasabalar ile Almanya, ABD, Avustralya ve Yeni Zelanda Cittaslow kentlerinin aynı organizasyonda yer almaya devam etmeyeceklerini öngörmek zor değildir. ABD'nin, kriterlerin neredeyse tamamını karşılayan Fairfax Kasabası'nın üyelikten ayrılması da bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Cittaslow unvanı alan pekçok kent kalabalıklaşmadan da şikayetçidir. Bu anlamda İngiltere'nin Ludlow kenti, Avustralya'nın Goolwa kenti gibi örnekleri vermek mümkündür.

Çalışmanın konusu olan Türkiye Cittaslow kentlerine bakacak olursak; AB adayl statüsündeki Türkiye, AB müktesebatı çerçevesinde su, toprak ve hava kalitesini korumak ile endüstriyel kirliliği engellemek gibi toplamda dokuz başlıkta yer alan çalışmalarını gerek mevzuat düzenlemek ve gerekse de fiili yatırımlar gerçekleştirmek üzere pekçok ödev üstlenmiştir. Halen çevre yatırımları için 35 milyar Euro gibi dev bir finansal desteğe ihtiyaç duyan Türkiye, bu meblağın 6 milyar Euro tutarındaki kısmını AB kaynaklarından karşılamayı hedeflemektedir. Türkiye'de faal bulunan 2.658 çevreci STK'nın bu süreçte destekleri önemlidir.

Türkiye’de çevreyi koruma konusunda, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın yanısıra en büyük sorumluluğu yerel yönetimler üstlenmiştir. Bu bağlamda, halen 51 ilde faaliyet gösteren il özel idareleri ile 30 büyükşehir belediyesi ve 3 bin dolayındaki il, ilçe ve belde belediyeleri çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Kentleşmenin çevre üzerindeki somut tahribatı atıksu, katı atık, endüstriyel atık ve tıbbi atıklar üzerinden gerçekleşmektedir. Atıksu arıtma tesisleri (AAT) su kaynaklarının korunmasında önemli ve bir o kadar da pahalı yatırımlardır. Bu manada 81 ilden 5’i büyükşehir olmak üzere 19’unda, AAT bulunmamaktadır. Geriye kalan 62 ilin büyükşehir belediyeleri, il özel idareleri, il, ilçe belediyeleri ve belde belediyelerinde toplam 783 AAT bulunmaktadır. Katı atıkların, endüstriyel atıkların ve tıbbi atıkların ayrıştırılarak toplanması, yeniden kullanımı ve geri dönüşümü konularında ise 3’ü büyükşehir belediyesi olmak üzere, toplam 17 il belediyesinde geri dönüşüm tesisi bulunmamaktadır. Bu alanda özel sektör yatırımları da bulunduğundan dolayı büyükşehir, il, ilçe, belde belediyeleri ile özel sektör yatırımlarından oluşan geri dönüşüm tesis sayısı, 4.138 adettir.

AAT’nin su kaynaklarını, geri dönüşüm tesislerinin ise toprağı, havayı ve suyu koruduğı gözönüne alındığında, yatırımların ülke sathına yayılmasının önemi kavranacaktır. Katı atıkların doğru teknolojik yöntemlerle ayıklanarak toplanması ve geri dönüşümü ile maliyetlerden sağlanacak tasarruflarla birlikte toplamda 480 milyar Amerikan doları civarında ekonomik faydanın oluşması mümkündür (Humbatova, 2021).

Türkiye belediyelerinin Cittaslow Uluslararası Ağı’na katılımı, 2009 yılında Seferihisar Belediyesi ile başlamıştır. 2021 yılının sonuna gelindiğinde ise Cittaslow Türkiye Ulusal Ağı’na 20 belediye ve 1 mahalle dahil olmuştur. Bu belediyelerden Taraklı’nın, Cittaslow üyeliğı askıya alınmıştır. 21 Cittaslow üyesi üzerinden yapılan çalışmanın sorusu **“Cittaslow çevre politikalarının hayata geçirilmesi ve sürdürülebilirliğı bağlamıyla, Türkiye’deki Cittaslow belediyeleri yeterli düzeyde midir?”** biçimindedir. Bu sorudan hareket edilmesinin nedeni Cittaslow kent ölçeğinin 50 bin nüfusun altındaki belediyeler için uygulanıyor olduğı ve belediye gelirlerinin nüfus ile sıkı ilişkisinin olduğunun bilinmesidir. Türkiye Cittalow kentlerinden biri olan Akyaka, mahalle iken; Ahlat, Arapgir, Eğirdir, Foça, Gerze, Göynük, Güdül, Gökçeada, Halfeti, İznik, Köyceğiz, Mudurnu, Perşembe, Seferihisar, Şavşat, Taraklı, Uzundere,

Vize, Yalvaç ve Yenipazar'dan oluşan 20 Cittaslow ise ilçe belediyesidir. Cittaslow'un öne sürdüğü 7 kriter başlığının 6 tanesi yapılabilir ve belediye bütçesine kısmen yük getirecek hususlar içermesine karşın Çevre Politikaları başlığında yer alan kriterlerin çoğunun yüklü (mali açıdan) yatırımlar gerektiği görüldüğünden dolayı, yukarıda yer alan soru, bu çalışmayı gerekli kılmıştır. Halen üye 21 kentin, 11 tanesi büyükşehir sınırlarında kalırken 10 tanesi diğer illerde yer almaktadır. Büyükşehir belediyesi mevzuatına göre, AAT ve geri dönüşüm faaliyetlerinin büyükşehir belediyeleri tarafından gerçekleştirilmeleri gerekmektedir. Ancak 2012 yılında çıkan 6360 Sayılı Kanun'la büyükşehir belediyesine dönüşen kentlerde, çevre ile ilgili ödevlerin yerine getirilmesinde istenen başarıya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla sorunun bu çalışma için doğru bir soru olduğu fikri katileşmiştir.

Tez çalışmasının yazarı tarafından, biri büyükşehir belediyesi sınırlarında kalan 3 Cittaslow kentinin (Uzundere, Ahlat ve Şavşat) ziyaret edilmesiyle birlikte, çalışmanın faydalı olacağı düşüncesi muhkemleşmiştir. Bu kentlere yapılan ziyaretlerde, Cittaslow üyeliğinin, felsefik anlamının ve kriter uygulamalarının birbirinden farklı anlaşıldığı ve yorumlandığı görülmüştür. Şöyleki; bazı kentler için Cittaslow üyeliği, adeta sorulduğunda hatırlanan bir formalite unvan gibi görülürken, bazıları için ise her hizmetin ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Bu farklı bakış açısı, iletişime geçilen tüm kentlerde de benzer şekilde gözlenmiştir.

Çalışmaya konu 21 kent ile dilekçe⁸⁷, elektronik posta ve telefon yoluyla, defaatle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak bu kentleri ele alan bilimsel makalelere, lsansüstü tezlere ve kitaplara başvurulmuştur.

Çalışmanın sorusuna cevap bulmak amacıyla oluşturulan ana hipotez ise şöyledir: **“Türkiye’de düşük nüfusa sahip belediyelerin mali imkânları kısıtlı olduğundan dolayı, Cittaslow kriterleri içerisinden, nispeten yüklü yatırım gerektiren çevre politikalarına ilişkin ödevlerin, bu belediyelerce yürütülmesi güçtür.”** biçimindedir. Ana hipotez kısmen doğrulanmıştır. Çevre politikalarını oluşturan 12 kriter başlığında toplamdaki kriter başarımlar düzeyi yüzde 61,8 olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu orana kriterlerden, hava kalitesi, su kalitesi ve içme suyu kullanım düzeyindeki toplamda yüzde

⁸⁷ Bkz. EK-1 “Cittaslow Belediyelerine Gönderilen Dilekçe”.

98,4'lük başarıml düzeyinin eklenmesi sonucunda genel ortalamamın yükseldiği ifade edilmelidir. Oysa, AAT kriteri bağlamındaki başarıml düzeyi yüzde 42,8, katı atık ayrıştırma (geri dönüşüm, geri kazanım vb) kriteri bağlamındaki başarıml düzeyi yüzde 28,5 ve atık kompostlama kriteri başarıml düzeyi yüzde 23,8'dir.

Ana hipoteze bağlı ilk alt hipotez ise şöyledir: **“Cittaslow belediyelerinin ödevleri arasında yer alan çevre politikalarına ilişkin çoğu kriter, belediyelerin farklı hizmet öncelikleri dolayısıyla taahhüt düzeyinde kalmaktadır.”** Bu alt hipotez doğrulanmıştır. Buna göre zorunlu kriterlerin, yani hava kalitesinin ve su kalitesinin belgelenmesi özel bir çaba gerektirmediğinden, yüzde 100 oranında karşılanırken; katı atık ayrıştırma (yüzde 28,5), AAT (yüzde 42,8) ve kamusal ışık kirliliğinin azaltılması (yüzde 66,6) konusundaki faaliyetler yetersiz kalmıştır. Bu anlamda, zorunlu kriterler konusunda dahi Türkiye Cittaslow kentlerinin taahhütlerini yerine getirmekte atalet gösterdiği açıktır.

Ana hipoteze bağlı ikinci alt hipotez şöyledir: **“Cittaslow olmak, tanıtımın ve turizmin artmasına vesile olan “yaratıcı endüstri” gibi görüldüğünden dolayı, bu unvanın, özellikle çevre politikaları üzerinde olumsuz etkisi olmaktadır.”** Bu alt hipotez kısmen doğrulanmıştır. Cittaslow kentlerinin çoğu turizm ile öne çıkmış yerler olduğundan dolayı, ziyaretçi sayısındaki artışın Cittaslow unvanı ile olan bağlantısını çözmek güçtür. Buna rağmen Seferihisar, Taraklı, Halfeti, Akyaka, Mudurnu, Köyceğiz, Göynük, Gúdül ve şavşat gibi kentlerdeki ziyaretçi sayısındaki artış, yazlık veya villa yapılaşmasındaki artış ve gürültü kirliliğindeki artışlar bilimsel çalışmalara konu edildiğinden dolayı bu alt hipotez de kısmen doğrulanmıştır (Toprak, 2018; Ak, 2017; Yüksel vd., 2020; Ula Belediyesi, 2021).

Çalışmanın üçüncü ve son alt hipotezi ise şöyledir; **“Türkiye'deki Cittaslow belediyelerinin, nüfuslarının yetersizliği dolayısıyla çevre korumaya dönük yatırımları (geri dönüşüm tesisi, atıksu arıtma tesisi gibi), verimlilikten uzaktır.”** Bu alt hipotez doğrulanamamıştır. Belediyelerin ilgili birimleri ile yapılan görüşmeler ve yerinde ziyaretlerde dahi bu bilgiyi yetkinlikle cevaplayacak muhatap bulunamadığından dolayı başta atık bertaraf tesisleri olmak üzere çevre korumaya dönük yatırımların verimliliği konusunda kesin bilgilere yer vermek güçtür. Faal durumdaki katı atık geri dönüşüm tesislerine gelen atıkların niceliği, niteliği ve kapasiteye uygunluğu gibi

konularda teknik bilgiye gereksinim olduğundan dolayı bu konularda verilecek bilgileri değerlendirmek güçtür. Yine AAT ile ilgili kapasite kullanım, atık çamur miktarı ve bu çamurun değerlendirilme biçimi, makine ve ekipmanın niteliği, bakımı, maliyetleri vb. konularda değerlendirme yapmak güçtür. Bu alt hipotez, yatırımların pahalı olmasından, faaliyet için teknik bilgiye haiz personelin istihdamındaki eksikliklere ve yatırımlar için eksik fizibilite çalışması yapılmasından dolayı, yerel yönetimlerin Türkiye şartlarında yaşadıkları handikapların (yanlış yatırım kararları) yaygınlığı dolayısıyla oluşturulmuştur. Ancak belediyelerin siyasi birer kuruluş oldukları ve legal bilgiler talep edilse dahi, kurumsal prestijlerine hanel gelmesi endişesi ile (özelde mevcut belediye başkanı ve sair yöneticilerin bizzatıhi kendi prestijleri) ketum davrandıkları hesaba katılamadığından dolayı; sınıanamamıştır.

Türkiye Cittaslow kentlerinin şeffaflık ve hesap verebilirlik konusundaki endişelerini bir tarafa bırakmaları, kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularına özgüven ile cevap vermelerinde yarar vardır. Mikro milliyetçilik düzeyine erişen ve sürekli savunma iç güdüsü ile kentlerine zarar veren bu “*her koşulda savunma*” pozisyonunun kendilerine ve beldelerine bir yararının bulunmadığını bilmek gerekmektedir. Cittaslow üyeliği ile dünyaya açılma iddiasındaki pekçok kentimizin bu içine kapanma refleksi, yerli-yabancı pekçok araştırmacı için bezdirici olmaktadır. Gelişme ülküsünü benimsemiş, eleştirilmekten korkmayan ve farklı bakış açılarıyla eksiklerini görmek ve gidermek isteyen kentlerimizin yerellikten, küreyerele doğru mantalite değişimine ihtiyaçları vardır.

Cittaslow kriteri olmakla birlikte Türkiye’ye özgü idari yapılanma gereği belediyelerin hizmet ve/veya yetki alanına girmeyen konularda da çözüm üretilmesine ihtiyaç vardır. Bu anlamda merkezi idarenin bir taşra örgütü olan ilçe yönetiminin, belediyelerle fikir ayrılıkları yaşaması olasıdır. Bu sorunun hükümetlerce ortadan kaldırılması, bu mümkün değilse Cittaslow International Network tarafından farklı devletlere has kriterlerin belirlenmesinde yarar bulunmaktadır.

İdari, hukuksal, coğrafik ve kültürel etkiler kadar, yerel yönetimler ve halkın rolü de Cittaslow kent hareketinin başarıya ulaşmasında belirleyici öneme sahiptir. Yerel seçimlerde belediye başkanının değişmesi hareketin sürdürülebilirliğini sekteye uğratmaktadır. Bu tür olumsuzlukların önüne geçmek amacıyla 5. *Misafirperverlik*,

Farkındalık ve Eğitim İçin Politikalar başlığında yer alan eğitim ve farkındalık oluşturma çalışmalarına gerekli ehemmiyetin gösterilmesinde ve sosyal tarafların Cittaslow değerlerini benimsemesinde yarar vardır.

Türkiye Cittaslow Ulusal Ağı'nın, yaklaşık 13 yıllık deneyimine rağmen yukarıda izah edilen konularda ve kendi misyonu konusunda yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Kentlere ilişkin güncel olmayan verileri paylaşan, yıllık rapor mantığını benimseyememiş olan Türkiye Cittaslow Ağı'nın örnek uygulamalar sergileyerek araştırmacıların önünü açmasında yarar vardır. Ayrıca üye kentlerin yaşadıkları sorunların üstesinden gelmeleri için hükümet nezdinde girişimlerde bulunması da Türkiye Cittaslow Ulusal Ağı'ndan beklenmektedir.

Son söz; Cittaslow Felsefesi'nin derin anlamını yakalamak konusunda Türkiye Cittaslow kentlerinin ödevleri kriterlerle sınırlı olarak görülmemeli, bu kent modeline katkı sağlamak üzere akademisyenler ve STK'larla işbirliği yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, F. ve F. Aydın, (2015). *Tüm Yönleri ile Belediye Gelirleri Vergiler, Harçlar, Ücretler, Katılım Payları*, 2. Baskı, TBB Yayınları, Ankara.
- Agibalova, Y. ve G. Donskoy, (2017). *Orta Çağ Tarihi, (Çev. Çağdaş Sümer)*, Yordam Yayıncılık, İstanbul.
- Ak, D. (2017). Yavaş Kent (Cittaslow) Hareketi ve Türkiye Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52)/884-903.
- Ak, D. (2018). Yavaş Kent (Cittaslow) Unvanının Sürdürülebilirliğinde Belediye Başkanının Rolü: Yenipazar/Aydın Örneği, *The Journal of Social Studies International Journal of Social Science*, Sayı 68, 563-580.
- Akay, B. ve N. Yılmaz, (2018). Kırklareli’de Ekoturizm Sertifikalarından Koruma Alanları Ağı (PAN Parks)’nın Uygulanabilirliği ve Vize İlçesi Cittaslow Kazanımları. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(2)/215-224.
- Akhan, A.E. (2019). Avrupa Kentsel Şartı Bağlamında Bisiklet Paylaşım Sistemlerinin İncelenmesi: Çanakkale Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Akkol, M.L. (2019). Kentleşme ve Çevre Sorunları, *Akademia Dergisi*, 63-82.
- Akman, E. (2018). Türkiye’deki Yavaş Şehirlerin Politika Uygulamaları Üzerinden Bir Analiz, *EKEV Akademi Dergisi*, 22 (76)/79-107.
- Aksu Çam, Ç. (2013). *Yerelleşme ve Yerel İktidar Edirne Alan Araştırması*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Aktepe, Ç. (2020). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Sosyal Belediyecilik (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Ufuk Üniversitesi SBE*.
- Albicini, V. (2021) Cittaslow Yea Varlıklar ve Geliştirme Direktörü, 26.09.2021 tarihli e mail.
- Aldridge, M. (1996). Only Demi-Paradise? Women in Garden Cities and New Towns, *Planing Perspectives*, 11 (1), 23-39.

- Alexandrina Kent Konseyi, 2021. <https://www.alexandrina.sa.gov.au/live/waste>, Erişim: 11.10.2021.
- Alfonsin, B.M., A. Saltz, G. T. A. V. Filho, G. Faccenda, D. Fernandez ve R. Muller, (2017). Das Ruas De Paris a Quito: O Direito, A Cidade Na Nova Agenda Urbana- HABITAT III, *Revista de Direito da Cidade*, 9 (3), 1214- 1246.
- Algan, N. (2000), “Türkiye’de Devlet Politikaları Bağlamında Çevre ve Çevre Korumanın Tarihine Kısa Bir Bakış”. Türkiye’de Çevre ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, 5–8 Nisan 2000, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları. 221–234.
- Aliağaoğlu, A. ve O. Özkan, (2020). Antik Yunan Kentlerinin (Polis) Kentsel Ekoloji Perspektifiyle Değerlendirilmesi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25 (43), 1-12.
- Alkan, A. (2020). Yerel Paydaşların Cittaslow şehir Ağına Yönelik Alęı ve Tutumlarına İlişkin Bir Araştırma: Ahlat Cittaslow şehir Örneği, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 47, 261-280.
- Altınok, E. ve Z. Enlil, (2002). Mekânın Yeniden Organizasyonunun Ekonomi Polisiği, *Sigma 4 Özel Sayı*, 37-44.
- Altuğ F. (1989), *Kent Ekonomisinin İlkeleri*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.
- Altuntaş, A. (2012). Sürdürülebilir Toplumlar ve Metropollerin Baskılarından Kurtulmak İçin Alternatif Bir Yol: Sürdürülebilir Kentler, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17, 135-148.
- Alver, K. (2009). Ütopya: Mekân ve Kentin İdeal Formu, *Sosyoloji Dergisi*, 3/18, 139-153.
- Amittay, J.B. (1983). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Ankara Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (2021). <https://ankara.ktb.gov.tr/TR-152770/gudul.html>, Erişim 15.12.2021.
- Arapgir Belediyesi, (2022), www.apagir.bel.tr, Erişim 20.02.2022.
- Arkan, Y. E. (2004), “Bütünleşen Avrupa’da Yerel Yönetimler”, *Görüş Dergisi*, 58. <http://www.tusiad.org/yayin/gorus/58/8.pdf>, (ET: 30.07.2020), s.42.

- Arınç, K. (1996). Ahlat'ta Baston Ustalığı ve Üretimi, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 2/83-99.
- Arkeolojik Haber, (2018). [https://www.arkeolojikhaber.com/haber-mudurnuda-tarihi-dokuya-uymayan-devremulk-projesi-tartismasi-18433/](https://www.arkeolojikh Haber.com/haber-mudurnuda-tarihi-dokuya-uymayan-devremulk-projesi-tartismasi-18433/), Erişim 30.11.2021.
- Arlı, A. (2010). Habitat II Tartışmaları ve İstanbul'da Toplumsal Dönüşüm, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 8, Sayı 16, 367-388.
- Artvin Valiliği (2021). <http://www.artvin.gov.tr/ilcelerimiz>, Erişim 12.12.2021.
- Atauz, A., (2000), “Çevreci Sivil Toplum Hareketinin Yakın Tarihi”, Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 195-201.
- Atıl, A., B. Gülgün, ve İ. Yörük, (2005). Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 42(2), 215-226.
- Auckland Kent Konseyi, (2021). <https://www.aucklandcouncil.govt.nz/>, Erişim: 11.10.2021.
- Australia Bureau of Statistics, (2021). <https://www.abs.gov.au/statistics/people/population>, Erişim: 10.10.2021.
- Avcu, T. (2021). Kentlerin Aydınlatılması Bağlamında Işık Kirliliği Sorunsalı ve İzmir Büyükşehir ve İlçe Belediyelerinin Yaklaşımları, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2)/72-80.
- Avustralian Bureau of Statistics, (2021). <https://www.abs.gov.au/>, Erişim 09.11.2021.
- Avustralya Eğitim Dünyası, (2021). <https://www.auegitim.com/avustralya/avustralya-hakkinda-genel-bilgiler/>, Erişim: 10.10.2021.
- Ayazlı İ.E., F. Batuk ve H. Demir (2011). Kentsel Yayılma Simülasyon Modelleri ve Hücrel Otomat, *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Yayını*, 1-7.
- Aydın Denge Gazetesi (2018), *Aydın Büyükşehir 2019 Bütçesi 1 Milyar 330 Milyon Lira*, <http://www.aydindenge.com.tr/> 28.10.2018. Erişim 25.04.2021.
- Aydoğan, F. (2009). Tüketim Kültürünün Gölgesinde Kentler, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 27 (2), ss.203-215.

- Aygün, B. ve B. K. Şakacı, (2015). “Türkiye’de Çevreye Doğrudan Odaklı Çevreci Hareketler ve Çevresel Yaklaşımları Üzerine Bir Deneme”, 139-162. <https://www.ayk.gov.tr/>, Erişim 11.11.2021.
- Ayşın, F. ve K. Turhanoglu, (2014). Kentsel Mekânın Üretim Sürecinde Tarihsel ve Kültürel Miras, *CIU Cyprus International University, Cilt: 20, Sayı: 78, 71-82*.
- Azaklı, S. ve H. Tek, (2016). İl Özel İdarelerinde Yeniden Yapılan (Ama)Ma Çabaları ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 23 (1)/233-246*.
- Azo Clientech, 2021. <https://www.azocleantech.com/article.aspx?ArticleID=552>, Gazeteci Brett Smith’in köşe yazısı “How Clean is Your Country?”, Erişim: 11.10.2021.
- Babahanoğlu, N. (2020), İtalya’da Yerel Yönetimler ve Güvenlik, *Dicle Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 20, 516-542*.
- Bacon, F. (1626). *New Atlantis*, <https://www.thomasmorestudies.org/wp-content/uploads/2020/09/Bacon-New-Atlantis-2020-Edition-7-6-2020.pdf>, Erişim 23.05.2021.
- Bahtiyar Karadeniz, C. (2014). Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 29 (7), 84-108*.
- Ballie, J. ve B. Groombridge, (1996). 1996 IUCN Red list of Threatened Animals, (*Google Scholar üzerinden*).
- Baltacı, A. ve H. Akaydın, (2020). COVID-19 Pandemi Sürecinin Tüketicilerin Gıda Ürünlerini Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi: Bir Literatür Taraması, *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Derleme Makale, 57-64*.
- Barry, J. ve S. Quinley, (2009). The Transition to Sustainability: transition Towns and Sustainable Communities, *Advances in Ecopolitics, Vol. 4, 1-28*.
- Bastasin, C., (2010). Waltzing With the Elephant: The Painful But Inevitable Convergence of Germany and the Euro- Periphery, <https://www.brookings.edu/research/waltzing-with-theelephant-the-painful-but-inevitable-convergence-of-germany-and-the-euro-periphery/>, Erişim 28.09.2021.

- Başarangil İ. ve Ş. Ulaş, (2017). A Research on The Perceptions, Attitudes And Life Satisfaction of The Cittaslow Citizens Sample of Vize County. *International Journal of Business and Social Science*, 8(1)/ 107-116.
- Batal S. ve K. Çakıcı, (2019). Yerel Yönetimlerde Yerel Finansman Aracı Olarak İlbank A.Ş.: Çevdes ve Sukap Projesi Örneği, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 57-70.
- Batyk, I. ve M. Wozniak, (2019). Benefits of Belonging to The Cittaslow Network in The Opinion of Residents of Member Cities, *Ecreg Studies*, 12 (1)/56-67.
- Batyk, I.M., E. Farelnik, J. Rakowska ve M. Maciejczak, (2022). Polish Cittaslow Local Governments' Support for Renewable Energy Deployment vs. Slow City Concept. *Energies*, 1-17.
- Bauman, Z. (2017). *Küreselleşme & Toplumsal Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, 7. Basım, İstanbul.
- Begeç, H. (2020). Küresel Kentler ve Kentsel politikalar Bağlamında Gökdelenler, *Yapı Mimarlık Tasarım Kültür Sanat Dergisi*, <https://yapidergisi.com/kuresel-kentler-ve-kentsel-politikalar-baglaminda-gokdelenler/>
- Bellamy, E. (1887). *Looking Backward 2000-1887 (Chapter III)*, <https://www.degruyter.com/document/doi/10.4159/harvard.9780674866157/html>, Erişim 23.05.2021.
- Bellamy, E. (2011). *Geçmiş Bakış, 2000-1887* (Çev. Fahri Yaraş), Say Yayınları, İstanbul.
- Belli, A. ve Z. E. Çelik, (2022). Sürdürülebilir Çevre Örneği: Türkiye’de Yavaş Şehirler (Cittaslow), *Birey ve Toplum Dergisi*, 12 (1)/63-89.
- Ben-Rafael, E. (1997). Crisis and Transformation The Kibbutz at Century’s End, *State University of New York Press, Albany*.
- Bergstrom, T.C. (2010). The Uncommon Insight of Elenor Ostrom, *The Scandinavian Journal of Economics*. 112 (2), 245-261.
- Berta, N. (2021). Efficiency Without Optimality: A Pragmatic Compromise For Environmental policies in The Late 1960s, (*Google Scholar üzerinden*).

- Beyaz Gazete (2020). “Ahlat Belediyesi Güneş Enerji Üretim Tesisini Kurdu”, <https://beyazgazete.com/video/webtv/ekonomi-2/ahlat-belediyesi-3-bin-500-panelden-olusan-gunes-enerji-uretim-tesisini-kurdu-866370.html>, 10 Eylül 2020 tarihli haber, Erişim 18.11.2021.
- Blandon, V. (2021). “Reportaje Pijao”, You-Tube Valentina Blandon, <https://www.youtube.com/watch?v=YNrMWGqZs-s>, Erişim: 13.10.2021.
- Blue Mointains City Council, (2021). <https://www.bmcc.nsw.gov.au/>, Erişim 09.11.2021.
- Blue Mountains City Council, (2021). <https://www.bmcc.nsw.gov.au/waste-recycling-workshops-events>, Erişim: 11.10.2021.
- BM Çevre Programı, UNEP, <http://ozone.unep.org/>. Erişim:09.05.2021.
- Bollerey, F., G. Fehl ve K. Hartman, (1990). *Im Grünen Wohnen – In Blauen Planen: Ein Lesebuch Zur Gartenstadt*, Hamburg: Christians Verlag.
- Bolu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2020). “Bolu İli 2020 Yılı Çevre Durum Raporu”, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/bolu/icerikler/bolu-il--2020-yili-cevre-durum-raporu-20210611103943.pdf>, Erişim 16.05.2022.
- Bolu Takip Gazetesi, (2018). “Lambalar Enerji Tasarrufu Sağlamak Amacıyla Yenileri ile Değiştiriliyor”, 25 Ocak 2018 Tarihli Gazete Haberi, <https://www.bolutakip.com/haber/lambalari-enerji-tasarrufu-saglamak-amaciyla-yenileri-ile-degisiyor>, 16.05.2022.
- Bolu Valiliği, “Bolu Nüfus Verileri”, <http://www.bolu.gov.tr/nufus-yapisi>, Erişim 23.11.2021.
- Bozdoğan, R. (2005). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 50, 1011-1028.
- BP Statistical Review of Word Energy, (2020). <https://www.bp.com>. (Erişim Tarihi: 13.04.2021)
- Britannica, 2021. <https://www.britannica.com/place/Colombia>, Erişim: 13.10.2021.
- Bronowski, J. (1965). *Science and Human Values*, Harper Torchbooks, New York.

- Brunches, J. (1920). *Human Geography, An Attempt at A Positive Classification: Principles and Examples*, Rand McNally & Co. Second Edition, Chicago
- Brundtland, G. H., (1987). *Our Common Future: The Report of The World Commission on Environment and Development*, Oxford University Press, New York.
- Bumin K. (1990). *Demokrasi Arayışında Kent*, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.
- Butzer, K.W. ve G.H. Endfield, (2012). Critical Perspectives on Historical Collapse, *PNAS*, 3628-3631.
- BÜMKO, (2008). “Türkiye ve Avrupa Birliği Bütçe Süreçlerinin Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi Projesi, İtalya Toplantısı Değerlendirme Raporu”, Ankara, s.7.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu, *T.C. Resmî Gazete*, (5216 S.K.), 25531/10.07.2004.
- Caffyn, A. (2012) Advocating and Implementing Slow Tourism, *Tourism Recreation Research*, 37 (1), 77-80.
- Cam, F. (2012). Kuantum Fiziği Bulgularıyla Sanat-Din İlişkisi Üzerine Düşünceler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 55-69.
- Campanella, T. (1995). *La Citta Del Sole*, Dijital Kitap, http://www.letteraturaitaliana.net/pdf/Volume_6/t332.pdf, Erişim 05.06.2022.
- Capra, F. (1991). *Fiziğin Taosu*, Arıtan Yayınevi, İstanbul.
- Cengiz, A.E.Ö., C.Z. Çavuş ve T. Koç, (2014). Çanakkale ve Kepez Yerleşmelerinde Sulu Tarım Alanları Kentleşme İlişkisi, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 12(1)/69-88.
- Ceylan, M.A. (2011). Vize’de (Kırklareli) Yerleşmenin Gelişimi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23/53-92.
- Chi, X. ve H. Han, (2020). Exploring Slow City Attributes in Mainland China: Tourist Perceptions and Behavioral Intentions Toward Chinese Cittaslow, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 37 (3), 361-379.
- Childe, V. G. (1950). The Urban Revolution, *Liverpool University Press*, 21(1) /3-17.
- Cieciğzski, N.J. (2013). The Stech of Disease: Public Health and The Environment in Late-Medieval English Towns and Cities, *Health, Culture and Society*, 4/92-104.
- Cittaslow Deutschland, (2021). www.cittaslow.de, Erişim 28.09.2021.

- Cittaslow International, (2019). www.cittaslow.org, Erişim 20.12.2019.
- Cittaslow International, (2020). www.cittaslow.org, Erişim 11.05.2020.
- Cittaslow International, (2021). www.cittaslow.org, Erişim 30.09.2021.
- Cittaslow International, (2022). www.cittaslow.org, Erişim 26.02.2022.
- Cittaslow Namyangju, (2021). <https://www.youtube.com/watch?v=CCXiE015xgo>, 27.09.2021.
- Cittaslow Sebastopol, (2021). <https://www.cittaslow.org/network/sebastopol>, Erişim: 13.10.2021.
- Cittaslow Sonoma, (2021). <https://www.cittaslow.org/network/sonoma>, Erişim: 13.10.2021.
- Cittaslow South Korea, (2021). <https://www.cittaslow.org/network/south-korean-national-network>, Erişim: 12.10.2021.
- Cittaslow Türkiye, (2022). www.cittaslowturkiye.org.tr, Erişim 26.02.2022.
- Cittaslow United Kingdom, (2020). www.cittaslow.org.uk, Erişim Tarihi: 14.11.2020.
- Cittaslow Yea, (2021). <https://www.cittaslowyea.org/about-yea>, Erişim: 10.10.2021.
- City Population, (2021). https://www.citypopulation.de/en/canada/britishcolumbia/UA1561_naramata/, Erişim: 30.09.2021.
- Coenen, F. (2009) *Local Agenda 21: 'Meaningful and Effective' Participation?* In: Coenen F.H.J.M. (eds) *Public Participation and Better Environmental Decisions*. Springer, Dordrecht.
- Cortex, J. (2021). "Pijao- El Paraiso Escondido Del Qundio", You-Tube Jorge Cortex, https://www.youtube.com/watch?v=YOKK_2dwHZo&t=13s, Erişim:13.10.2021.
- Coşar, Y. (2013). Yavaş şehir (Cittaslow) Olgusunun Turist Davranışları ve Yerel Halkın Kentsel Yaşam Kalitesi Algısına Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Dokuz Eylöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Coşkun, A. ve S. Arslan Selçuk, (2018). Sürüdürllebilir Bir Çevre İçin Yavaş şehir Yaklaşımı: Halfeti Üzerine Bir Değerlendirme, *EJONS Dergisi*, 2(3)/147-162.

- Coşkun, İ. (2004). Ütopya ve Kent, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 187-196.
- Cowichan Valley Citizen, (2021). <https://www.cowichanvalleycitizen.com/>, Erişim: 30.09.2021.
- Cumhuriyet Gazetesi (2019). “Muğla’nın ‘Sakin Kenti’nde’ Nüfus 25 Katına Çıktı”. 13 Ağustos 2019 tarihli haber. Erişim 06.12.2021.
- Cumhuriyet Gazetesi (2021a). <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ahlat-kosku-icin-99-milyon-tl-daha-harcanacak-1806863>, Erişim 12.12.2021.
- Cumhuriyet Gazetesi, (2021b) “Araplar İçin Yapılmıştı: Sato Evler Hakkında Yeni Gelişme”, 9 Kasım 2021 tarihli haber, <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/araplar-icin-yapilmisti-sato-evler-hakkinda-yeni-gelisme-1883458>, Erişim 30.11.2021.
- Çahantimur, A. ve H.T. Yıldız, (2008) Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyokültürel Bir Yaklaşım: Bursa Örneği, *İTÜ Mimarlık Planlama ve Tasarım Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 3-13.
- Çakır Sümer, G. (2007). Türkiye Çevre Alanyazını ve Gelişme Aşamaları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Çakır Sümer, G. (2020). Türkiye’de Kentleşme Politikası Olarak Mülki İdarileşme, *Türk İdare Dergisi*, Yıl 92, Sayı 490, 269-296.
- Çalışkan, İ. (2016). *Uluslararası Kentsel Ağlar ve Kentleşme: Türkiye Örneği, Kent Fragmanları* (Ed. Özgür Sarı ve Ali Esgin), Phoenix Yayınları, Ankara.
- Çavuşoğlu, A. ve M. Lamba, (2020). 6360 Sayılı Kanun’un Mahalleye Dönüşen Birimler Üzerine Etkisi: Antalya İli Örneği, *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11 (21)/123-147.
- Çetinkaya M. Y., N. Serçeoğlu ve H. A. Uzan (2016). Yavaş Şehir Hareketinin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisi: Erzurum-Uzundere Halkının Tutum ve Algıları üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45)/1065-1073.
- Çevre Kanunu, 1983. T.C. Resmî Gazete, Kanun Numarası 2872, Sayı 18132, 09.08.1983.

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019a). “2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı”. <https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/EylemPlani.pdf>, Erişim 09.12.2020.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2018a). “Atıksu Arıtımı Eylem Planı (2017-2023)”, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/dokumanlar/atiksu-aritimi--8230-9458-20180410150458.pdf>, Erişim 10.02.2022.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2018b). “Hava Kalitesinde PM10 ve SO2 Ortalamaları”, <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/hava-kalitesinde-pm10-ve-so2-ortalamalari-i-85734>, Erişim 16.05.2022.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2019b). “Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporu”, https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/tu-rk-yecevresorunlariveoncel-kler-_2020-20210401124420.pdf, Erişim 10.02.2022.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2019c). “Hava Kalitesinde PM10 ve SO2 Ortalamaları”, <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/hava-kalitesinde-pm10-ve-so2-ortalamalari-i-85734>, 13.05.2022.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2020). *Çevre Durum Raporu-2018 Yılı Özeti: İller*, Yayın No: 45, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yayınları.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2021a). <https://cem.csb.gov.tr/>, Erişim 07.11.2021.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2021a). <https://cygm.csb.gov.tr/ipcc-ozel-raporlari-haber-248919>, Erişim 09.05.2021.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2021b). <https://sera.csb.gov.tr/>, Erişim 05.10.2021.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2021c). <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012>, Erişim 06.11.2021.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, (2022). <https://csb.gov.tr/>, Erişim 02.02.2022.
- Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği, (2010), *Resmi Gazete, Tarih ve Sayı 04.06.2010/27601*.
- Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt XXIII, Sayı 2, 91-115*.

- Çolak, E.C. (2019). Yalvaç'ın Cittaslow Uluslararası Kriterleri Kapsamında Değerlendirilmesi, *Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey*, Sayı 1, 89-107.
- Çolakoglu, E. (2008). Suya Erişim Bağlamıyla Su Güvenliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi SBE*.
- Danış, D. (2021), "Nüfus Sosyolojisi", <https://acikders.tuba.gov.tr/course/view.php?id=86>, Erişim 22.05.2021.
- Dartan, G. ve İ. Toröz, (2013). Güney Marmara Bölgesinde Tarım Topraklarında Ağır Metal Kirliliğinin Araştırılması, *Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 25 (1), 24-40.
- Davulcu, M. (2015). Ahlat Yöresi Taş Ustalığı Geleneğinin Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Önemi ve Yapı Ustası Tahsin Kalender. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4/7, 49-80.
- DB City, (2021). <https://tr.db-city.com/>, Erişim 30.09.2021.
- DB City, (2021). <https://tr.db-city.com/>, Erişim: 30.09.2021.
- Demirarslan, K.O. ve H. Akıncı, (2018). CBS ve Hava Kalitesi Verileri Kullanılarak Marmara Bölgesinin Kış Sezonunda Hava Kalitesinin Değerlendirilmesi, *Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 4(1)/11-27.
- Demirci, M. (2003). İslam'da Şehir ve Şehrin Sosyal Dinamikleri, *İSTEM*, 2/129-146.
- Demircioğlu Yıldız, N. ve H. Yılmaz, (2011). Işık Kirliliği, Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 39 (1)/117-123.
- Deniz, M.H. (2009). Sanayileşme Perspektifinde Kentleşme ve Çevre İlişkisi, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, Sayı 19, 95-105.
- Deutsche Welle, 2021. <https://www.dw.com/tr/çinden-plastik-atığa-hayır/a-42143415>, Erişim 19.10.2021.
- Deviren N. V. ve O. Yıldız, (2015). Kontrolsüz Kentsel Büyüme Karşıtı Bir Hareket: Ülke Deneyimleriyle Yavaş Şehirler, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 51, 346-367.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), (1998). "Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)", 1998 Yılı Programı, *Resmî Gazete*, Sayı: 23163, Tarih: 7 Kasım 1997.

- Dışışleri Bakanlığı, (2020). <https://www.mfa.gov.tr/>. Erişim 15.11.2020.
- Dışışleri Bakanlığı, (2021). <https://www.mfa.gov.tr/viyana-sozlesmesi-ve-montreal-protokolu.tr.mfa>, Erişim 09.05.2021.
- Dios y Ciencia, (2021). <https://diosyciencia.com/elementor-308/>, Erişim: 30.05.2021.
- Discover Sedgfield, (2022). <https://www.discover-sedgfield-south-africa.com/sedgfield-slow-town.html>, Erişim 04.02.2022.
- Doğan, A. E. (2002). *Birikimin Hamalları- Kriz, Neo-Liberalizm ve Kent*, Akademi Yayınları, İstanbul.
- Donat, O. (2016). Sakin Kent (Cittaslow) Üyeliğinin Kamusal Mekanlara Etkisi: Türkiye’deki Sakin Kentler Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Pamukkale Üniversitesi SBE*.
- Dorak, S. ve B.B. Aşık, (2018). Sakarya İli Taraklı İlçesi Sulama Suyu Kaynaklarının Su Kalitesinin Belirlenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, I. Uluslararası Tarımsal Yapılar ve Sulama Kongresi Özel Sayısı*, 265-273.
- Durkheim, E. (2006). *Toplumsal İşbölümü* (Çev. Özer Ozankaya), Cem Yayınları, İstanbul.
- Duru, B., (1995), Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye’de Gönüllü Çevre Kuruluşları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Dündar, Y. ve A. N. Sert, (2018). Yerel Halkın Yavaş (Sakin) Şehir Hakkındaki Algıları: Seferihisar’da Nitel Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(4)/ 74-91.
- Dünya Sağlık Örgütü, <https://covid19.who.int/>, Erişim 29.05.2021.
- Eğirdir Kaymakamlığı (2021). <http://www.egirdir.gov.tr/egirdirin-tarihi>, Erişim 12.12.2021.
- Eke, E.U. ve E. Ayrancı, (2018). Türkiye’de Elektrik Enerjisi Sektörünün Enerji Yoksulluğu Açısından Değerlendirilmesi, *Politik Ekonomik Kuram Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 109-129.
- Ekinci, E. (2018). İslam Dini’nin Çevreye ve Çevre Sorunlarına Bakış Açısı, *Erzincan Üniversitesi SBE Dergisi, XI-I*, 129-140.

- Ekinci, M.B. (2013). The Cittaslow Philosophy in The Context of Sustainable Tourism Development; The Case of Turkey, *Tourism Management*, 41/178-189.
- Ekoloji Birliği, www.ekolojibirliği.org/etiket/kuruyan-goller, Erişim 11.05.2021.
- El Nuevo Siglo News, (2021). “Pijao, la Colombian Cittaslow”, <https://www.elnuevosiglo.com.co/>, 24.06.2021 tarihli Jorge Echeverri’nin köşe yazısı, Erişim 13.10.2021.
- Elmas, A. (2021). Cittaslow Ahlat’ın Üyelik Sürecinin Değerlendirilmesi, 13. *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Eğitim Bilimleri Kongresi*, 84-103.
- Emoto, M. (2005) *Suyun Gizli Mesajı* (Çev. Yonca Hancıoğlu), Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.
- Erdoğan, E. (2006). Çevre ve Kent Estetięi, *ZKÜ Bartın Orman Fakóltesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 9, 68-77.
- Ertan, K. (2019). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Ütopyalar, *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı1, 83-102.
- Ertan, K.A. (2012). Ütopya Tasarımında Kent, *İdeal Kent*, Sayı 5, 33-67.
- Erzurum Büyükşehir Belediyesi, (2017). “Uzundere’ye Altyapı Yatırımı”, <https://www.erzurum.bel.tr/GuncelHaber-buyuksehir-den-uzundere-ye-altyapi-yatirimi/29/287674.html>, Erişim 21.11.2021.
- Erzurum Valiliği (2021). <http://www.erzurum.gov.tr/uzundere>, Erişim 12.12.2021.
- Fainstein, S.F. ve D.R. Judd, (1999). Global Forces, Local Strategies and Urban Tourism, (Ed. Fainstein, S. F. & Judd, D.R.), *The Tourist City*, Yale University Press, 1-19, New Haven. (Google Scholar üzerinden)
- Falkner, R. (2016). The Paris Agreement and The New Logic of International Climate Politics, *International Affairs*, 92-5, 1107-1125.
- Farabi, (2001). *İşlam Klasikleri-Medinetu’l Fâzıla*, Çev. Nafiz Danışman, MEB Yayınları, Ankara.
- Featherstone, M. (1993). Mapping The Futures: Global and Local Cultures, New York. (Google Scholar üzerinden)

- Feyzioğlu, E. (2011). Ekoloji İnsan ve Din, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi SBE*.
- Fidan, H., Ö. Subaşı, F. Aydın ve D. Yener, (2017). İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Işık Kirliliğine ve Uygun Aydınlatmaya Yönelik Görüşleri, *Ahi Evran Üniversitesi Jırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3)/485-503.
- Fleury, P. ve S. Madeleine, (2012). Reviving Ancient Rome: Virtual Reality at The Service of Cultural Heritage, *Euro-Mediterranean Conference*, 159-169.
- Flores, C. B. ve G. B. C. Parra, (2009) El Desarrollo Sostenible y la Agenda 21, *TELOS, Revista de Estudios Interdisciplinarios en Ciencias Sociales UNIVERSIDAD Rafael Belloso Chacín*, 11 (2), 164-181.
- Foster, J.B. (2002), *Savunmasız Gezegen* Çev. Hasan Ünder, Epos Yayınevi, Ankara.
- Frantzius, I.V., (2004). World Summit on Sustainable Development Johannesburg 2002: A Critical Analysis and Assessment of the Outcomes, *Environmental Politics*, 13(2), 467-473
- Gaffney J., (2021). Cittaslow Sebastopol Kent Mühendisi, 23.09.2021 tarihli e-mail.
- Gavron, D. (1992). *The Kibbutz: Awakening From Utopia*, Rowman & Littlefield Publishers Inc. Oxford.
- Gaz Elektrik Şti., (2021). “Türkiye’de Hane Başına Düşen Ortalama Elektrik Tüketimi Ne Kadar?” <https://gazelektrik.com/faydali-bilgiler/elektrik-tuketimi/>, Erişim 02.12.2021.
- Gerze Belediyesi (2021). <http://www.gerze.bel.tr/sayfa/gerze-hakkinda/>, Erişim 11.12.2021.
- Gerze Kaymakamlığı (2021). <http://gerze.gov.tr/>, Erişim 11.12.2021.
- Global Compact Network Türkiye (2021). <https://www.globalcompactturkiye.org/> Erişim 07.10.2021.
- Google Scholar, (2022). https://scholar.google.com/scholar?start=0&q=cittaslow&hl=tr&as_sdt=0,5, Erişim: 20.06.2022.
- Gökçeada Belediyesi, (2022). <https://www.gokceada.bel.tr/tarihce-2/>, Erişim 21.02.2022.

- Gökçeada Kaymakamlığı, (2022). <http://gokceada.gov.tr/dunyanin-ilk-ve-tek-sakin-adasi-cittaslow-gokceada>, Erişim 21.02.2022.
- Göker, H. (2020). Sürdürülebilir Kalkınmada Cittaslow (Sakin Kent) Modelinin Kentsel Çekim Gücü Üzerindeki Etkisi: Halfeti Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi Akyaka Kadın Azmağı ve Çevresinin Koruma-Kullanma Usul ve Esasları (2016). https://webdosya.csb.gov.tr/db/tabiati/editordosya/akyaka_koruma_kullanma_usul_ve_esaslari_ve_ekleri.pdf, Erişim 07.12.2021.
- Göksal, G. (2003). *İngiliz Sanayi Devrimi- Öncesi, Sonrası ve Etkileri*, Kora Yayıncılık, İstanbul.
- Gövdere, B. ve M. Türkoğlu, (2016). Malthus'un Nüfus Teorisine Şarkılı İtiraz: Dickens Yaklaşımı, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, 427-439.
- Göynük Belediyesi Peyzaj Mimarı Hacer Eryiğit, 19 Ekim 2020 tarihli e-mail.
- Grossman, G.M. ve A.H. Krueger, (1991). Environmental Impacts of North American Free Trade Agreement, *National Bureau of Economic Research*. No:3914.
- Gruppall Turizm, (2021). <https://www.gruppall.com/blog/turkiyedeki-18-cittaslow-sehir>, Erişim 14.05.2022.
- Güdül Kaymakamlığı (2021). www.gudul.gov.tr, Erişim 15.12.2021.
- Gül, F. (2013). İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe, *Pamukkale Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı 14, 17-21.
- Güler, B. A. (2012), “Büyükşehir Kanun Tasarısı İçişleri Komisyonu’nda Görüşülüyor!”. <http://www.yayed.org.tr>. Erişim 10.12 2021.
- Güler, H.N. (2021). Sürdürülebilir Yerel Kalkınma ve Kentsel Ekoloji Tartışmaları Bağlamında Cittaslow Kentleri: Seferihisar Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Gülsürer, Ö. (2019). Bir Müşterek Olarak Kent İmgesi: İstanbul Bağdat Caddesi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü*.

- Güneş, A.M. (2010). Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, CXIV*, 299-333.
- Güney Ege Kalkınma Ajansı, (2015). “Muğla İli Su Ayakizi”, https://geka.gov.tr/uploads/pages_v/mugla-wfp-su-ayak-izi-raporu-2015.pdf, Erişim 16.05.2022.
- Güney Kore Çevre Bakanlığı, (2021). <https://eng.me.go.kr/>, Erişim: 17.10.2021.
- Güresinli, Y.Z. (1978). Tortum Gölü Su Toplama Havzasında Sedimentasyon Sorunu ve Kontrolü Üzerinde Bir Araştırma, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9 (2-3), 1-14.
- Güven, Ö. (2015). Platon’da Sayının Temellendirilmesi, *Felsefe Arkivi*, Sayı 43, 2015/II, 53-63.
- Haber Türk (2021). <https://www.haberturk.com/isparta-haberleri/84607999-egirdirin-nufusu-13-yilda-7-bin-627-kisi-azaldi>, Erişim 12.12.2021.
- HABITAT Derneği, (2020). <https://habitatdernegi.org/yonetisim/yerel-gundem-21-programi/>, Erişim Tarihi 14.12.2020.
- HABITAT, (2022). <http://habitat.org/>, Erişim 05.03.2022.
- Halfeti Kaymakamlığı, (2022). <http://halfeti.gov.tr/tarihce2019>, Erişim 21.02.2022.
- Handl, G. (2012). Declaration of The United Nations Conference on The Human Environment (Stockholm Declaration), 1972 and The Rio Declaration on Environment and Development, 1992, *United Nations Audiovisual Library of International Law*, 1-11.
- Hardin, G. (1968). The Tragedy of The Commons, *Science* (162), 1243-1248.
- Harvey, D. (2004). *Yeni Emperyalizm*, Çev. Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul.
- Hatipoğlu, B. ve K. İnelmen, (2021). Effective Management and Governance of Slow Food’s Earth Markets As a Driver of Sustainable Consumption and Production, *Journal of Sustainable Tourism*, 29 (11)/ 1970-1988.
- Hatt, P.K. ve A.J. Reiss, (2002). *Kentsel Yerleşimlerin Tarih*, Çev. Bülent Duru, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara.

- Helvacioğlu, B. (1994). Evvel Mekân İçinde Kalbur Zamanlar İçinde: Tarihi Coğrafi Materyalizm, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 77-89.
- Hens, L. ve B. Nath, (2003). The Johannesburg Conference, *Environment, Development and Sustainability*, 5/7-39.
- Hill, M. R. (1996). *Herland*, by Charlotte Perkins Gilman, Digital Commons University of Nebraska- Lincoln.
- Hocaoğlu, D. (2012). Kültürel Miras Olarak Yemek Kültürü: Cittaslow Seferihisar'ın Yavaş Yemekleri, 2. *Tarımsal Tasarım Konferansı, Genişletilmiş Özet*, 1-21.
- Howard, E. (1898). Garden Cities Of To-Morrow, Swan Sonnen Schein Co. Ltd, London, <https://www.gutenberg.org/files/46134/46134-h/46134-h.htm>, Erişim 05.06.2022.
- Humbatova, A. (2021). Kentsel Katı Atık İçerisindeki Geri Dönüştürülebilir Atıkların Ekonomik Potansiyelinin Belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*.
- Hürriyet Gazetesi (2007). <https://www.hurriyet.com.tr/ege/sefertasi-fast-food-a-karsi-7937963>, 29 Aralık 2007 tarihli Sefertasi İzmir Bölge Temsilcisi Meltem Özen ile yapılan röportaj, Erişim 17.11.2021.
- Hürriyet Gazetesi (2009), “Yavaş Şehir Hareketi 100 Kente Yayıldı”, Ahmet Serin’in Köşe Yazısı, Erişim 09.05.2009.
- Hürriyet Gazetesi (2016). “Urla ve Seferihisar’a Sağlıklı Su”, 28 Mart 2016 tarihli haber, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/urla-ve-seferihisara-saglikli-su-37265571>, Erişim 10.12.2021.
- Hürriyet Gazetesi, (2020). “Uluslararası Nuh’un Ambarı Listesi”, <https://www.hurriyet.com.tr/lezizz/galeri-uluslararasi-nuhun-ambari-listesi-aciklandi-iste-turkiyeden-listeye-girenler-41656790/3>, Erişim 03.03.2022.
- In Orvieto, 2021, <https://www.inorvieto.it/>, Erişim: 02.10.2021.
- IPCC, (2021). Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli, <https://www.ipcc.ch/sr15/>, Erişim 09.05.2021.
- Isparta Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2018). “Isparta İli 2017 Yılı Çevre Çevre Durum Raporu”, <https://webdosya.csb.gov.tr>, Erişim 09.09.2020.

- IUCN, (2021). Uluslararası Doğayı Koruma Birliği. www.iucn.org, Erişim 09.05.2021.
- İçişleri Bakanlığı, (2021a). “Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı”, <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>, Erişim 15.02.2021.
- İçişleri Bakanlığı, (2021b). <https://www.icisleri.gov.tr/turkiyenin-nufus-haritasi>, Erişim 12.11.2021.
- İlbank, (2019). *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, <https://www.ilbank.gov.tr/storage/uploads/reports/ilbank-2019-tr.pdf>, Erişim 01.11.2020.
- İlbank, (2020). *2020 Yılı Faaliyet Raporu*, <https://www.ilbank.gov.tr/storage/uploads/reports/ilbank-2020-fr.pdf>, Erişim 31.01.2022.
- İlke Vakfı (2021), “Çevreci Sivil Toplum Kuruluşları”, Mustafa Halil Aydın’ın yazısı, <https://ilke.org.tr/cevreci-sivil-toplum-kuruluslari>, Erişim 11.11.2021.
- İNSAMER, (2022). İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, <https://www.insamer.com/tr/>, Erişim 04.02.2022.
- İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik, 17.02.2005 tarih ve 25730 sayılı Resmî Gazete.
- İzci, F. ve M. Turan, (2013). Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediye Sisteminde Meydana Gelen Değişiklikler: Van Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 18 (1)/117-152.
- İzmir Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, (2022). <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77451/foca.html>, Erişim 20.02.2022.
- İzmir Belediyesi, (2022). <https://izmir.bel.tr/sayfa/neden-izmir.html>, Erişim 23.02.2022.
- İzmir Kaymakamlığı, (2022). <http://www.izmir.gov.tr/izmirin-tarihcesi>, Erişim 22.02.2022.
- İZSU, (2021). <https://www.izsu.gov.tr/tr/TesisDetay/1/35/1?AspxAutoDetectCookieSupport=1>, Erişim 10.12.2021.
- Jaszczak, A., K. Kristianova, E. Pochodyła, J.K. Kazak, K. Młynarczyk, (2021). Revitalization of Public Spaces in Cittaslow Towns: Recent Urban Redevelopment in Central Europe, *Sustainability*. 13, 2564/1-24.

- Jefferson, M. (1931). Distribution of The World's City Folks: A Study in Comparative Civilization, *Geographical Review*, XXI, 3/446-465.
- Jessop, B. (2008). *Devlet Teorisi: Kapitalist Devleti Yerine Oturtmak* Çev. Ahmet Özcan, Epos Yayınları, Ankara.
- Jolly Tour, (2018). <https://blog.jollytur.com/turkiyenin-sakin-sehir-listesi/>, Erişim 14.05.2022.
- Jorge Cortex, (2021). https://www.youtube.com/watch?v=YOKK_2dwHZo, "Pijao el paraiso escondido del quindio", Erişim 23.09.2021.
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi (2021), <https://kahramanmaras.bel.tr/>, Erişim: 25.04.2021.
- Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Yerel Yönetimler, Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- Karaarslan, M. (2013). Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 Sayılı Kanun Bir Değerlendirme, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 17-18, 123-162.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı, (2018). "İstatistiklerle Şanlıurfa 2018", https://www.karacadag.gov.tr/Dokuman/Dosya/www.karacadag.gov.tr_306_F06F86VU_istatistiklerle_sanliurfa_2018.pdf, Erişim 18.05.2022.
- Karadağ, A. (2009) Kentsel Ekoloji: Kentsel Çevre Analizlerinde Coğrafi Yaklaşım, *Ege Coğrafya Dergisi*, 18/1-2, 31-47.
- Karadağ, A., A. Koçman, (2007) Coğrafi Çevre Bileşenlerinin Kentsel Gelişim Süreci Üzerine Etkileri: Ödemiş (İzmir) Örneği, *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1-2, 3-16.
- Karahan, F. ve E. Çakır, (2011) *Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023*, Uzundere Belediyesi Yayınları.
- Kassas, M. (2002). Environmental Education: Biodiversity, *The Environmentalist Journal*, 22/345-351.
- Katz, Y. (1995) The Religious Kibbutz Movement and Its Credo, 1935-48, *Middle Eastern Studies*, 31 (2), 253-280.

- Kaya, M. (2021). Budizmin Misyon Anlayışının Temelleri, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 24-44.
- Kayır, G. Ö. (2007). Coğrafi Bilgi Sistemi'nden Yararlanarak Antalya Kenti İçin Sürdürülebilirlik Projesi Geliştirilebilir. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi (30 Ekim – 02 Kasım 2007) Bildiriler Kitabı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Dergisi*, 561- 570.
- Kaymaz Ç. K., S. Birinci, A. Camcı, (2017). Sürdürülebilir Turizm Açısından Uzundere Sakin (Cittaslow) Şehri, *AL-FARABI 1st International Congress on Social Sciences, Gaziantep*, 1000-1026.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20)/19-33.
- Kaypak, Ş. (2013). Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme, *Global Journal of Economics and Business Studies*, 9(4)/80-95.
- Keleş, L.G. (2019). Türkiye ve Avusturya'nın Yavaş Şehir Olgusuna Yaklaşımlarının Karşılaştırılması: Horn ve Seferihisar Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Keleş, R. (1994). Kent ve Çevre Haklarının Korunması Üzerine Gözlemler. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 49-3, 275-281.
- Keleş, R. (1996). *Kentleşme Politikası*, İmge Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.
- Keleş, R. ve C. Hamamcı, (1993). *Çevrebilim*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Kesici, K., C. Kesici, (2006). Eğirdir Gölü (Isparta)'nın Doğal Yapısına Yapılan Müdahalelerin Gölün Ekolojik Yapısına Etkileri, *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, Cilt 23, 99-103.
- Keskin, E. B. (2010). Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow): Seferihisar Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*
- Keskin, E.B. (2012). Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow), *Paradoks Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 81-99.

- Kılıçbay, M. A. (1993). *Şehirler ve Kentler*, Gece Yayınları, Ankara.
- Kırklareli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (2020), “Kırklareli İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu”, <https://webdosya.csb.gov.tr/>, Erişim 08.05.2021.
- Kim, J.H., B.E.M. King ve S. Kim, (2021). Developing a Slow City Tourism Evaluation Index: A Delphi-AHP Review of Cittaslow Requirements, *Journal of Sustainable Tourism*, 1-23.
- Kimya Mühendisleri Odası, (2019). kmo.org.tr, Erişim 13.05.2022.
- Knox, P.L. ve Mayer, H. (2009). *Small Town Sustainability*, Birkhauser, Berlin.
- Koç, V. ve İ. Baz, (2020). Türkiye’de Sakin Şehir Hareketine Üyelik Süreci ve Üyelğin Etkileri, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 2(2)/57-67.
- Kostulska, E. G., B. Holowiecka ve G. Kwiatkowski, (2011). Cittaslow International Network: An Example of A Globalization Idea?, *In The Scale of Globalization, Think Globally, Act Locally, Change Individually in the 21st Century*, 186-192.
- Kovaci, A. A. (2021) Educatia pe Vremea Lui Platon, Contestata de Karl Popper, *Revista Univers Strategic*, XII/63-74.
- Kozakevich, K. (2021), Cittaslow Naramata Siyasi Temsilcisi, 23.09.2021 tarihli e-mail.
- Köse, O. (2017). *Geçmişten Günümüze Göç*, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Cilt 1, Samsun.
- Köyceğiz Kaymakamlığı (2021). <http://www.koycegiz.gov.tr/tarihce>, Erişim 11.12.2021.
- Kurtoğlu, R. (2013). Economy and National Security, *International Conference on Euroasian Economies*, 63-73.
- KUZKA, (2013). “TR82 Düzey 2 Bölgesi (Kastamonu, Çankırı ve Sinop İlleri) Bölge Planı 2014-2023”, https://www.kuzka.gov.tr/dosya/2014-2023_bolge_plani_taslagi.pdf, Erişim 16.05.2022.
- Küçükçolak, A. (2020). *Dijitalleşme ve Paranın Geleceği, Sektörlerin ve Mesleklerin Geleceği*. Editör Sabri Öz vd., 7. Kısım, Hiperyayın, İstanbul.

- Küleççi, Ö. C. (2009). Yenilenebilir Enerji Kaynakları Arasında Jeotermal Enerjinin Yeri ve Türkiye Açısından Önemi, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 83-91.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021a). <https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-22623/gezilecek-yerler.html>, Erişim 12.12.2021.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021b). <https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-22542/gezilecek-yerler.html>, Erişim 15.12.2021.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2022a). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/canakkale/gezilecekyer/gokceada-mroz>, Erişim 21.02.2022.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2022b). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/TurizmAktiviteleri/znik>, Erişim 23.02.2022.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2022c). <https://eden.ktb.gov.tr/TR-127872/sakaryatarakli.html>, Erişim 25.02.2022.
- Lac-Megantic City, (2021), <https://www.ville.lac-megantic.qc.ca/>, Erişim 30.09.2021.
- Ladner, A., N. Keuffer ve H. Baldersheim, (2016). Measuring Local Autonomy in 39 Countries (1990–2014), *Regional & Federal Studies*, 26:3/ 321-357.
- Latifoğlu, K. (2021). Işık Kirliliği Ölçümü: Gaziantep Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *İnönü Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Lee, D. ve R. Mitchell, (2014). Controlling For Localised Spatio-Temporal Autocorrelation in Long-Term Air Pollution and Health Studies, *Statistical Methods in Medical Research*, 23(6), 488-506.
- Li, X. ve Y. Qiao, (2015), Environment Problems of City Development in China, *Journal of Geoscience and Environment Protection*, 3, 104-110.
- Liang, L., Z. Wang ve J. Li, (2019). The Effect of Urbanization on Environmental Pollution in Rapidly Developing Urban Agglomerations, *Journal of Cleaner Production*, 1-15.
- Lim, J. H. ve S. Y. Tang, (2002). Democratization and Environmental Policy-Making in Korea, *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, 15/561-582.

- Lowry, L. ve M. Lee, (2016). Cittaslow, Slow Cities, Slow Food: Searchinh For a Model For The Development og Slow Tourism, *Advancing Travel Insights Globally*, 40/1-14.
- Lynn, W. (1967). The Historical Roots of Our Ecological Crisis, *Science*, 155/1203-1207.
- Mackiewicz, B. ve B. Konecka Szydlowska, (2016), Green Tourism: Attactions and Initiatives of Polish Cittaslow Cities, *Tourism in The City*, 297-309.
- Malatya Su ve Kanalizasyon İdaresi, (2019). “2019 Yılı Faaliyet Raporu”, https://www.maski.gov.tr/2019_Faliyet_raporu.pdf, Erişim 16.05.2022.
- Malatya Valiliği, (2022). www.malatya.gov.tr, Erişim 20.02.2022.
- Malcolm, N. (2004). The Crescent and The City of The Sun: İslam and Renaissance Utopia of Tommaso Campanella, *Proceeding of The British Academi*, 125/41-67.
- Manfred Dörr, Cittaslow Almanya Ulusal Ağı Başkanı, e-mail, 23.09.2021.
- Manisa Büyükşehir Belediyesi (2020), “Uzunburun Katı Atık Bertaraf Tesisi ve Düzenli Depolama Alanı”, www.manisa.bel.tr, Erişim: 20.10.2020.
- Martin, K. (2020). Island: Aldous Huxley’s 1962 Utopian Novel Island and Its Literary and Social Significance in Postwar American Society, Yüksek lisans Tezi, *University of Hawai*.
- Mazı, F. (2008). Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekâna Yansıması, *Mustafa Kemal Üniversitesi SBE, Cilt 5, Sayı 10*, 33-48.
- Meadows, D.H., D. L. Meadows, J. Randers ve W.W. Berrens (1978). *Ekonomik Büyümenin Sınırları* Çev. Kemal TOSUN vd., İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2152, İstanbul.
- Mengi, A. ve N. Algan, (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: AB ve Türkiye Örneği*, 1. Baskı, Siyasal Kitabevi. Ankara.
- Miles, S. (2006). *Small City- Big Ideas: Culture-led Regeneration and The Consumption of Placa*. Ed. Bell, D. & Jayne, M., *Small Cities: Urban Experience Beyond The Metropolis*, 233-243, New York. (Google Scholar üzerinden)

- Milliyet Gazetesi, (2021). “Eğirdir Gölünde Çekilme 50 Metreyi Aştı”, 22 Ağustos 2021 tarihli haber, <https://www.milliyet.com.tr/galeri/egirdir-golunde-cekilme-50-metreyi-asti-6580455>, Erişim 30.11.2021.
- Moltke, K.V. (1996). Why UNEP Matters, *Green Globe Yearbook*, 55-64.
- More, T. (1518). *Utopia*, Digital Yayın, <https://d2y1pz2y630308.cloudfront.net/15471/documents/2016/10/Thomas%20More-Utopia.pdf>, Erişim 01.06.2022.
- Mudurnu Kaymakamlığı, (2021). <http://www.mudurnu.gov.tr>, Erişim 30.11.2021.
- Muğla Büyükşehir Belediyesi, (2018). “Büyükşehir, Gökova Körfezini Koruyor”, <https://www.mugla.bel.tr/haber/buyuksehir-gokova-korfezini-koruyor>, Erişim 16.05.2022.
- Muğla Çevre Platformu, (2020). <http://akyakaninsesi.blogspot.com/2020/11/suzer-holding-minik-evlerini-ve.html>, Erişim 16.05.2022.
- Muğla Ticaret ve Sanayi Odası, (2021). <http://www.mutso.org.tr/gezilecekyerler/koycegiz/>, Erişim 28.11.2021.
- Muğla Valiliği (2021). <http://www.mugla.gov.tr/ilcelerimiz>, Erişim 11.12.2021.
- Mumford, L. (1965a). *The Garden City Idea and Modern Planning, Introductory Essay in Ebenezer Howard, Garden Cities of To-morrow*, Cambridge MA MIT Press.
- Mumford, L. (1965b). *Utopia, The City and The Machine*, Deadalus.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. Çeviri: G. Koca ve T. Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Naramata Blend, 2021, <https://naramata-blend.com/category/cittaslow-naramata/>, Erişim 30.09.2021
- Newman, P.W.G. (1999). Sustainability and Cities: Extending The Metabolism Model, *Landscape and Urban Planning*, 44/219-226.
- Nikolaeva, Z.V. (2016), Yavaş Yaşam, Yeni Bir Yavaşlık Felsefesi, *Kültür Gözlemevi, 1* (1), 24-30. (Google Translate aracılığıyla, Rusça’dan Türkçe’ye çevirilmiştir).
- Niray, N. (2002). Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, Sayı:9, 1-27*.
- North Cowichan, (2021). <https://www.northcowichan.ca/>, Erişim 30.09.2021.

- O’Kane, G., ve S. Y. Wijaya, (2015). Contribution of Farmers’ Markets to More Socially Sustainable Food Systems: A Pilot Study of a Farmers’ Market in The Australian Capital Territory (ACT), Australia. *Agroecology and Sustainable Food Systems*, 39(10), 1124–1153.
- Oktay, T. (2005). Osmanlı Belediye Tarihi Araştırmaları ve Kaynak Malzeme Üzerine Notlar, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3(6) /257-281.
- Oral, E. (2018). Murray Bookchin ve Toplumsal Ekoloji, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi SBE*.
- Oruçoğlu, K. ve M. Beyhan, (2019). Göller Bölgesi Göllerinde Ağır Metal Kirliliğinin Değerlendirilmesi, *Bilge International Journal of Science and Technology Research*, 3(1)/10-20.
- Orvieto Municipio, (2021). <http://www.comune.orvieto.tr.it/>, Erişim: 02.10.2021.
- OSKİ, (2021). <https://www.oski.gov.tr/icerik/detay.aspx?Id=1313>, Erişim 20.05.2022.
- Ökmen, M. ve K. Görmez, (2009). *Türkiye’de Yerel Gündem 21 ve Yerel Yönetişim Uygulamaları, Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları* Ed. K. Görmez, M. Ökmen, Beta Yayını, İstanbul
- Ökmen, M. ve N. Koç, (2015). Türkiye’de Belediye Gelirleri İçinde Borçlanma ve Borçların Azaltılması İçin Öneriler, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., Cilt:22 Sayı:2*, 551-565.
- Öner, Ş. (2020). Küresel Pandemi (Covid-19) ve Kent Yönetimlerinin Tepkisi: Londra Belediyesi Örneği, *Social Sciences Research Journal*, 9 (4), 75-94.
- Önez Çetin, Z. (2015). Türkiye’de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanun’un Dönüşüme Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(2), 249-266
- Özer Paşahoğlu, T. (2007). Kentsel Alanlarda Görsel Kirlilik: Tekirdağ Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Özgeriş, M. (2020). Sakin Şehir (Cittaslow) Uzundere’nin Planlama ve Tasarım Uygulamaları Yönünden Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.

- Özkan, H. C. (2011). Bir Sürdürülebilir Kent Modeli: Yavaş Şehir Hareketi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Özkan, İ. (2009). “Sefertası Hareketi Canlansın”, <https://www.bodytr.com/sefertası-hareketi>, Erişim 17.11.2021.
- Özkan, Y. E. ve S. Sıdal, (2008). Kentin Dönüşümü ve Yoksulluk, *Eğitim Bilim ve Toplum Dergisi*, Sayı 24, 22-49.
- Özmehmet, E., (2008). Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları, *Journal of Yaşar University*, 1-23.
- Özmete, E. ve P. Özdemir, (2015). Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Göstergelerinin Analizi: Sosyal Refah ve Sosyal Hizmetler, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 111-130.
- Özservet Ç.Y. (2019). Kent Havası Çocuğu Özgür Kılar Mı? *Çocuk Üzerine Araştırmalar ResearchGate*, 87-109.
- Öztürk, H. ve H. Gül, (2012). Sosyal Belediyecilik Sosyal Devlete ve Sosyal Haklara Bir Alternatif mi? *IV. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*, 377-392.
- Öztürk, İ., M. Yanalak, Ö. Arslan, (2021). *Marmara Denizi’nde Deniz Salyası Sorunu ile İlgili Görüş ve Öneriler*, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, Ö. (2019). Türkiye’de Çevrecilik ve Çevre Söylemlerinin İçeriği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Öztürk, S. (2012). Small Towns Reshaping Their Urban Planning Policies Joining in the Cittaslow International Network: The Case of Seferihisar In Turkey, *Middle East Technical University The Graduate School of Social Sciences*.
- Özüpekçe, S. (2019). Geographical Analysis of Cultural and Eco-tourism Pntial in Cittaslow Halfeti (Şanlıurfa-Turkey), *International Journal of Humanities and Social Science Invention (IJHSSI)*, 8 (05)/ 55-61.
- Paker, H. ve B. G. Baykan, (2008). Türkiye’de Çevre ve Sivil Toplum: Örgütlenme ve Son Eğilimler, *Betam Dergisi, Araştırma Notu* 8, 1-6.

- Park, E. ve S. Kim, (2016). The Potential of Cittaslow For Sustainable Tourism Development: Enhancing Local Community's Empowerment, *Tourism Planning & Development*, 13 (3), 351-369.
- Paul, B.D. (2014). From Slow Food to Slow Tourism, The Annals of The University of Oradea-Romania, *Economic Sciences*, Tom XXIII, 137-145.
- Pearson, R. (1975). E. F. Schumacher, Small is Beautiful: A Study of Economics as If People Mattered, *Blond & Briggs*, London, 34-35.
- Pektaş, E. K. ve F. Akın, (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" ve Türkiye, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, C.XII, S.II, 23-49.
- Peyser, T.G. (2012). *Reproducing Utopia: Charlotte Perkins Gilman and Herland*, John Hopkins University Press, 1-16.
- Pietrykowski, B. (2004) You Are What You Eat: The Social Economy of the Slow Food Movement, *Review of Social Economy*, 62(3), 307-321.
- Portney, K. E., (2013). *Taking Sustainable Cities Seriously*, Massachusetts Institute of Tecnology Press, Second Edition (*Google Scholar üzerinden*)
- Prezensa, A., T. Abbate ve R. Micera, (2016). The Cittaslow Movement: Opportunities and Cahllenges For The Governance of Tourism Destinations, *Tourism Planning & Development*, 12 (4), 479-488.
- Pustu, Y. (2005). Yerel Yönetimler ve Demokrasi, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 57, 121-134.
- Pustu, Y. (2006). Küreselleşme Sürecinde Kent "Antik Site'den Dünya Devletine", *Sayıştay Dergisi*, Sayı:60, 129-151.
- Radstrom, S. (2011). A Place-Sustaining Framework for Local Urban Identity: An Introduction and History of Cittaslow, *Italian Journal of Planning Practice*, Vol 1, Issue 1/90-113.
- Rahmayanti, H., E. Maulida ve E. Kamayana, (2019). The Role of Sustainable Urban Building in Industri 4.0., *Journal of Physics*, 1387/1-5.
- Railly News, (2021). <https://raillynews.com/2021/11/what-is-cittaslow-what-are-cittaslow-criteria-cittaslow-cities-in-turkey/>, Erişim 14.05.2022.

- Ram Krishna Travels, (2022). http://www.ramkrishnatravels.com/?gclid=Cj0KCQjwpv2TBhDoARIsALBnVnlnlDscE7iqmCjcCfwx7PzkBBLsfjmtREMT0KjWpOC5adbLa9XsP4kaAiGOEALw_wcB, Erişim 14.05.2022.
- Ramakrishna, K. (2000). The UNFCCC History and Evolution of The Climate Change Negotiations. Climate Change and Development. *Yale School of Forestry and Environment Studies, New Haven, New York*, 47-62.
- Reader Support News, (2020). “Naomi Klein: Coronavirus Is The Perfect Disaster For Disaster Capitalism”, Marie Solis’in Ropörtajı, <https://readersupportednews.org/opinion2/277-75/61852-focus-naomi-klein-coronavirus-is-the-perfect-disaster-for-disaster-capitalism>, Erişim 30.05.2021.
- Republic of South Africa, (2022). <https://www.gov.za/about-sa/history>, Erişim 04.02.2022.
- Resmî Gazete, 5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 22.03.2008, Sayı 26824.
- Resmî Gazete, 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Karamamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 06.12.2012, Sayı 28489.
- Resmî Gazete, Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/03/20190302-1.htm>, Erişim: 09.05.2021.
- Resmî Gazete, Paris Anlaşması 7335 Sayılı Kanun, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211007M1-1.pdf>, Erişim: 06.11.2021.
- Richert, E.D. ve M.B. Lapping, (2007). Ebenezer Howard and The Garden City, *Jorunal of The American Planning Association*, 64:2, 125-127.
- Ritzer, G. (2011). “The Mcdonaldization of Society 6”, *Sage Publignations, California*. (Google Scholar Üzerinden)

- Roche, M.Y., S. Lechtenböhmer, M. Fishedick, M.C. Gröne, C. Xia ve C. Dienst, (2014). Concepts and Methodologies for Measuring The Sustainability of Cities, *Annual Reviews Environment Resources*, 39/519-547.
- Roszak, T. (1999), *Çorak Ülkenin Bittiği Yer -Post-endüstriyel Toplumda Politika ve Aşkınlık* Çev. Naim Öztürk, İnsan Yayınları, İstanbul.
- SA Venues, (2022), <https://www.sa-venues.com/attractionsgr/sedgefield.php>, Erişim 04.02.2022.
- Sabine, E. L. (1933). Butchering in Mediaeval London. *Speculum*, 8(3)/335-353.
- Sağır, H. ve H. Sözen, (2020). Semavi Dinler Perspektifinden İnsan Çevre İlişkisi, *Turkish Studies-Social*, 15 (6), 3307-3338.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme, *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı 5, 33-44.
- Sağlam, S. (2016). 1923-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Kent ve Kentleşme Olgusu, *İstanbul Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, 257-274.
- Sağlık Bakanlığı (2005). “İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik”, Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/02/20050217-3.htm>, Erişim 13.05.2022.
- Sağlık Bakanlığı (2021), <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html>, Erişim 29.05.2021.
- Sakarya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2020). “Sakarya İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu”, <https://webdosya.csb.gov.tr/>, Erişim 29.05.2021.
- Sala, B. (2012). Mutlu İnsanların Mutlu Kenti: El Medinetü’l Fazıla, *İdealkent*, Çev. Ahmet Aslan, 5/226-232.
- Santos, Y. (2010). Dia de Terra Madre, Agriculture Organica, http://www.actaf.co.cu/revistas/revista_ao_95-2010/Rev%202010-1/21%20Tierra%20madre.pdf. Erişim 03.01.2022.
- Sarı, Ö. ve A. Esgin, (2016). *Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları*, Phoenix Yayınevi, Ankara.

- Sarış, F. (2021). Türkiye'de Evsel Su Tedarik ve Tüketim İstatistiklerinin Değerlendirilmesi, *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 19(1), 195-216
- Sarıyıldız, M. (2019). Sakin Kent Algısı Üzerine Bir Araştırma: “Bolu-Göynük Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Scarano, R. (2011) La Raccolta Differenziata Dei Rifiuti. Normativa e Organizzazione, Yüksek Lisans Tezi, *Universita Degli Studi di Camerino*, <https://www.tesionline.it/>. Erişim 20.05.2021.
- Schumacher, E.F. (1973). *Küçük Güzeldir Önceliği İnsana Veren Bir Ekonomi Anlayışı*, Varlık Yayınları, Temmuz 2015, İstanbul.
- Schwarz, A.B. (1945). Roma Hukuku ve İngiliz Hukuku Çev. Bülent Davran, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 180-202.
- Seferihisar Belediyesi, (2021). <https://seferihisar.bel.tr/>, Erişim 11.12.2021.
- Sefertası Hareketi, (2021). sefertasihareketi.org, Erişim 09.10.2020.
- Semmens, J. ve C. Freeman, (2012). The Value of Cittaslow As An Approach to Local Sustainable Development: A New Zealand Perspective, *International Planning Studies*, 353-375.
- Sencar, P. (2007). Türkiye’de Çevre Koruma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Senetra A. ve P.S. İwaniyuk, (2020). Socio-Economic Development of Small Towns in The Polish Cittaslow Network- A Case Study, *Journal of Cities*, 103/1-15.
- Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram, *Planlama Dergisi*, 2013/23 (2), 67-76.
- Servon, L. J. ve S. Pink, (2016). Cittaslow: Going Glocal in Spain, *Journal of Urban Affairs* 327-340.
- Sever, R. (2002). Sürdürülebilirlik Bakımından Şavşat Ormanları, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 7/8, 75-97.

- Sevin, N. (1982). *Anadolu'da Yunanlılar, Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, Görsel Yayınları, İstanbul.
- Seyahat 53 Turizm, (2022). <https://www.seyahat53.com/tour/detail/sakin-sehirler-turu>, Erişim 14.05.2022.
- Seyfang, G. (2003). Environmental Mega Conferances From Stockholm to Johannesbug and Beyond, *ResearchGate, Volume 13, Issue 3*, 223-228.
- Sezgin M. ve Ş. Ünüvar (2011). *Yavaş Şehir: Sürdürülebilirlik ve Şehir Planlaması Ekseninde*, Çizgi Yayınevi, Konya.
- Shi, Y., G. Zhai, S. Zhou, (2019). Slow City Development in China: Process, Aproaches and Acceptability, *Third World Quarterly*, 40:7, 1265-1282.
- Sidal, S. (2016). Kendine Özgü Kooperatif Bir Model Olarak İsrail Kibbutzları, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 51 (I), 90-102.
- Sinop Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2019). “Sinop İli 2018 Yılı Çevre Durum Raporu”, https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/s-nop_-cdr2018-20200130113921.pdf, Erişim 16.05.2022.
- Slocombe, D.S. (1993). Environmental Planning, Ecosystem Science and Ecosystem Approaches for Integrating Environment and Development, *Environment Management*, 17(3), 289-303.
- Slow Food International, (2021). www.slowfood.com, Erişim 18.09.2021.
- Slow Movement, (2021). slowmovement.com, Erişim: 18.09.2021.
- Smil, V. (2004). War and Energy, *Encyclopedia of Energy*, 6/ 363-371.
- Solak, S.G. ve Ş. Pekküçükşen, (2018). Türkiye’de Kentsel Katı Atık Yönetimi: Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (3)/653-683.
- Song, Y. (2011). Ecological City and Urban Sustainable Development, *Procedia Engineering*, 21/142-146.
- Sonoma City, (2021). <https://www.sonomacity.org/>, Erişim: 13.10.2021.
- Sönmez, F. (2012). Kapitalist Devlet ve Kentsel Mekânın Dönüşümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Adnan Menderes Üniversitesi, SBE*.

- Statistic Canada, (2021). <https://www12.statcan.gc.ca/>, Erişim 10.10.2021.
- Statistic Souht Africa, (2022). <http://www.statssa.gov.za/>, Erişim 04.02.2022.
- Statistics South Africa, (2021). <http://www.statssa.gov.za/>, Erişim 30.09.2021.
- Süleymanlı, H. (2019). Sürdürülebilir Kent Yönetimi ve Akıllı Kent Uygulamaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi SBE*.
- Sürdürülebilir Kalkınma Derneği-Türkiye, (2016). *100 Soruda Sürdürülebilirlik Rehberi*, SKD Yayını, İstanbul.
- Şahin İpek, E.A. (2018). Türkiye’de Belediye Gelirlerinin Değerlendirilmesi, *Afyon Kocatepe üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(2)/1-19.
- Şahin, N. (2018). Bir Mekân Olarak Bedenin Kontrolü: İkaria’ya Yolculuk, *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 20-33.
- Şahinkaya, S. (2010). “Bir Yerel Kalkınma Modeli: Cittaslow ve Seferihisar Üzerine Değerlendirmeler”, www.bagimsizsosyalbilimciler.org/YazilarUye/SahinTem10.pdf, Erişim Tarihi: 14.12.2021.
- Şan, Z. (2010). Ütopyalarda Devlet Tasarımı: Platon, More, Campanella, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi SBE*.
- Şarkul Avsat Gazetesi, (2021). <https://turkish.aawsat.com/home/article/1632381/geo-6-raporu-gezegenin-guvenligi-icin-inovasyon-ve-bilgi>, Erişim: 09.05.2021.
- Şavşat Belediyesi, (2019). İtalya’dan Cittaslow Şavşat’a Uyarı Mektubu, <https://savsat.bel.tr/haber/italya-dan-cittaslow-savsat-a-uyari-mektubu>, Erişim 01.10.2019.
- Şen, H., A. Kaya ve B. Alpaslan, (2018). Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif, *Ekonomik Yaklaşım*, 29(107) /1-47.
- Şener, E. (2021). Küresel İklim Değişikliğinin Eğirdir Gölü Havzasına Etkileri ve Kuraklık Analizi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Şener, Ş., E. Şener, A. Davraz, R. Karagüzel ve C. Bulut, (2010). Eğirdir Gölü Su Kalitesine Yönelik Ön Bulgular: Yerinde Ölçümlerin Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 14 (1)/72-83.

- Şengül, M. (2017). Türkiye’de “Sermaye Kapanı”ndaki Köylülerin HES Karşıtı Mücadelesi: Köylülerin Korumaya Çalıştığı Doğa mı?. *İdealkent Dergisi*, Sayı 21, Cilt 8, 57-90.
- Şengün, H. (2015). Türkiye’de Çevre Yönetimi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Uygulamaları, *Strategic Public Management Journal*, Yayın No. 1, 103-130.
- Şimşek, M.C. (1993). Türkiye’de Yeşiller Partisi, *Marmara İletişim Dergisi*, 2/5-40.
- ŞUSKİ, (2022). “Şanlıurfa’da İçme Suyu Sorunu Tarihe Karışıyor”, <https://www.suski.gov.tr/icerik/105/19/sanliurfada-icme-suyu-sorunu-tarihe-karisiyor#.YoUNCFRByM9>, Erişim 18.05.2022.
- Tangaçğüneş, N. (2011). Pazarlama İletişiminde Sürdürülebilir Tüketim Olgusuna Farklı Bir Bakış: Ernest Callenbach ve Ekotopya Yapıtı Üzerine Hermeneutik Okuma Çalışması, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0 (41)/103-124.
- Tannenbaum, D. ve D. Schultz, (2008). *Siyasi Düşünce Tarihi* Çev. F. Demirci, Adres Yayınları, Ankara.
- Tanuro, D. (2011). *Yeşil Kapitalizm İmkansızdır*, Habitus Kitap, İstanbul.
- Taraklı Belediyesi, (2021). www.tarakli.bel.tr. Erişim 31.05.2021.
- Taraklı Belediyesi, (2022). www.tarakli.bel.tr, Erişim 25.02.2022.
- Taraklı Kaymakamlığı, (2022). www.tarakli.gov.tr, Erişim 25.02.2022.
- Taşılgıl, N. ve G. Şahin, (2012). Kolektif İşletme Tiplerine Tipik Bir Örnek: Kibbutzlar, *Adıyaman Üniversitesi SBE Dergisi*, Yıl: 5, Sayı:9, 213-229.
- Taşpınar, O. ve N. Karataş, (2017). Destinasyon Konumlandırma Stratejisi Kapsamında Cittaslow Hareketi: Gökçeada Örneği, *Aksaray Üniversitesi SBE Dergisi*, 1 (2)/ 18-35.
- Taylor, J.P. (2012). Transition Towns and World Cities: Towards Green Networks of Cities, *Local Environment*, Vol. 17, No. 4, 495-508.
- Tekeli, İ. (2008). *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü*, İlhan Tekeli Toplu Eserler-4, e-kitap, https://www.academia.edu/30687197/Cumhuriyetin_Belediyecilik_%C3%96yk%C3%BCs%C3%BC_1923_1990_?email_work_card=thumbnail. Erişim 20.04.2022.

- Tekin, N., M.F. Parlar ve Ö. Ercan, (2020). Emekli Bireylerin Bir Serbest Zaman Etkinliği Olarak Fiziksel Aktivitelere Dair Görüşleri: Türkiye'nin En Yaşlı ve Mutlu İli Sinop Örneği, *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 50-58.
- Tekin, N.B.Ö. (2018). Türkiye'de Kapitalizmin İşleyişi Sürecinde Sakin Şehir Hareketi ve Sürdürülebilirlik: Seferihisar Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi SBE*.
- Tekin, Ö.F. (2018). Türkiye'de Büyükşehir Yönetimi ve 6360 Sayılı Yasanın Getirdiği Değişim: Konya Örneği, *Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi*, 55/84-105.
- The Korea Times, (2021). http://www.koreatimes.co.kr/www/news/art/2010/05/203_51610.html, Erişim: 17.10.2021.
- The Economist Dergisi, (2013). <https://www.economist.com/leaders/2013/06/15/the-reluctant-hegemon>, Yayın Tarihi: 15.06.2013, Erişim, 28.09.2021.
- The Independent, (2019). "Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Eski Müsteşarı Mustafa Öztürk'ün köşe yazısı", <https://www.indyturk.com/node/77886/turkiyeden-sesler/çin'de-yüz-tanım-sistemi-ile-atıkları-ayrı-toplama>, Erişim: 19.10.2021.
- The Korea Times, (2021). <https://www.koreatimes.co.kr/>, Erişim 10.10.2021.
- The Population Experts, (2021). https://profile.id.com.au/s_katoomba-township/population-growth, Erişim: 11.10.2021.
- The Times, (2021). <https://www.victorharbortimes.com.au/story/7483922/cittaslow-market-has-fifth-birthday/>, Erişim 14.05.2022.
- The World Bank, (2021). <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>, Erişim 11.10.2021.
- Topal, A.K. (2004), Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir?, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1)/276-294.
- Toprak, M. (2018). Cittaslow İlanıyla Birlikte Sükunetini Kaybeden Şehir: Taraklı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Üniversitesi SBE*.
- Tosun Karakurt, E. (2009). Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi (e-dergi)*, Yıl: 5, Sayı: 2. <http://www.paradoks.org>, (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

- Tourism Teacher, (2021). tourismteacher.com, Erişim 18.09.2021.
- Tours By Locals, (2022). <https://www.toursbylocals.com/Busan-Fruit-Farm>, Erişim 14.05.2022.
- Tozaj, L. (2013). The European Urban Charter and Reality of Albanian Cities, *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2 (8), 560-563.
- Transition Network, (2021). www.transitionnetwork.org, Erişim 27.05.2021.
- TÜİK, (2018). “Belediye Su İstatistikleri”. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Belediye-Su-Istatistikleri-2018-30668>, Erişim 16.05.2022.
- TÜİK, (2020a). “İl ve İlçe Nüfus İstatistikleri”, <http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim 14.01.2022.
- TÜİK, (2020b). “Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do>, Erişim 01.02.2022.
- TÜİK, (2021). <https://cip.tuik.gov.tr/#>, Erişim 22.05.2022.
- Türk Coğrafya Kurumu, (2021). www.tck.org.tr, Erişim 12.11.2021.
- Türkiye Belediyeler Birliği (2019). *TTB 2019 Faaliyet Raporu*, <https://www.tbb.gov.tr/online/faaliyetraporu/2019/>, Erişim 25.04.2021.
- Türkiye Belediyeler Birliği (2020). *Şehirlerde Su ve Atıksu Hizmetlerinin Yönetimi* Ed. Adem Esen ve Orhan Veli Alıcı, Emsal Basım Hizmetleri, Ankara.
- Türkiye Belediyeler Birliği, (2021). tbb.gov.tr, Erişim 07.10.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, (2022). Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KalkinmaSurecindeSivilToplumKuruluslariOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, Erişim 06.06.2022.
- Türkiye Gazetesi, (2020), “Erdoğan’dan Borçlu Belediyeler Talimatı”, Erişim 25.02.2020.
- Uğurlu, Ö. (2006). Türkiye’de Çevresel Güvenlik Bağlamında Sürdürülebilir Enerji Politikaları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi SBE*.
- Uğurlu, Ö. (2010). Kentlerin Tarihsel Gelişimi, *Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, 25-68.
- Ula Belediyesi, (2020). Belediye personeli Meltem Biniş’in e-mail cevabı, 20.12.2020.

- UNEP, (2021). Birleşmiş Milletler Çevre Programı, www.unep.org, Erişim 09.05.2021.
- UNEP, (2022). *Global Environment Outlook 6*, <https://www.unep.org/resources/global-environment-outlook-6>, Erişim 20.04.2022.
- Uslu, A. ve A.N. Karabulut, (2019). Slow Food Konseptine Uygun Restoranlarda, Algılanan Hizmet Kalitesinin, Markaya Yönelik İmaj, Güven ve Sadakate Etkisi: Köyceğiz İlçesini Ziyaret Eden Yabancı Turistler Üzerine Bir Araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (72)/2166-2181.
- Uzundere Belediyesi, (2021). www.uzundere.bel.tr, Erişim 31.05.2021.
- Ünal, Ç. (2016). Turizm Coğrafyasında Yeni Kavramlar “Yavaş Şehirler ve Yavaş Turizm”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13-28.
- Vernet, N. ve A. Coste, (2017). Garden Cities of The 21st Century: A Sustainable Path to Suburban Reform, *Urban Planning*, 2 (4), 181-196.
- Vize Belediyesi, (2022). www.vize.bel.tr, Erişim 26.02.2022.
- Vize Kaymakamlığı, (2022). www.vize.gov.tr, Erişim 26.02.2022.
- We Demain, (2022). <https://www.wedemain.fr/respirer/italie-un-atlas-de-la-mobilite-douce-pour-des-vacances-slow-tourisme/>, Erişim 14.05.2022.
- Weber, M. (2000). *Şehir: Modern Kentin Oluşumu* Çev. M. Ceylan, Bakış Yayınları, İstanbul.
- Wells, H. G. (1905). *A Modern Utopia* (No. 239). www.indypublish.com. Erişim 05.11.2021.
- Wildersch, A. (2009). *Aldous Huxley’s Island: A True Utopia?*, GRIN Verlag, Universitat Hamburg.
- Wolfville Municipality, (2021). <https://www.wolfville.ca/>, Erişim 30.09.2021.
- Wrigley, E.A. (2013). Energy and The English Industrial Revolution, *Philosophical Transactions of The Royal Society*, 1-10.
- Yalvaç Belediyesi (2021). www.yalvac.bel.tr, Erişim 15.12.2021.
- Yanarella, E.J. ve R.S. Levine, (1992). Does Sustainable Development lead to Sustainability?, *Futures* 24(8), 759-774.

- Yanıklar, C. (2010). Tüketim Kültürü, Kapitalizm ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:34, Sayı:1, 25-32.
- Yaylı, H. ve A.B. Küçük, (2011). Sosyal Bölünme- Kent Dokusu İlişkisinin İlkel Örneği Olarak Roma, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/2. 121-138.
- Yeni Haber Gazetesi (2009), “75 Yaş Üzeri İftar Yemeğinde Buluştu”, <https://seferihisar.com/75-yas-uzeri-iftar-yemeginde-bulustu/>, 31 Ağustos 2009 tarihli haber, Erişim 18.11.2021.
- Yenipazar Belediyesi, (2022). www.yenipazar.bel.tr, 26.02.2022.
- Yenipazar Kaymakamlığı, (2022). www.yenipazar.gov.tr, Erişim 26.02.2022.
- Yeşil Ekonomi, (2021). <https://yesilekonomi.com/cinin-fosil-yakit-tuketimi-tekrar-hiz-kazandi/>, Erişim: 19.10.2021.
- Yeşilçavdar, O. (2021), *Durma, Düşersin*, Peritum Yayıncılık, İzmir.
- Yıldırım, Y. (2018). Neoliberalizme Karşı Demokrasi: Ortak Olanı Yeniden Kurmak İçin Mücadele, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*. Cilt 6, Sayı 1, 123-142.
- Yılmaz, M. (2012). 50 Yılda (1960-2010) Van İli’nde Kır-Kent Nüfus Değişimi, *Doğu Coğrafi İnceleme Dergisi*, 17 (28)/33-56.
- Yurtseven, H.R., O. Kaya ve S. Harman, (2010). *Yavaş Hareketi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yurtseven, R. ve O. Kaya, (2011). Slow Tourists: A Comparative Research Based on Cittaslow Principles, *American International Journal of Contemporary Research*, 1 (2)/91-98.
- Yüksel, F., F. Ön Esen, B. Kılıç ve S. Akçay, (2020). Paydaşların Gözüyle Yavaş şehir Akyaka’da Aşırı Turizm, *Turizm Akademik Dergisi*, 01/257-268.
- Yüksel, Ü.D. (2012). Antikçağdan Günümüze Kent Ütopyaları, *İdealkent*, Sayı 5, 8-37.
- Zarif, R., D. Pankratz ve B. Kelman, (2018). Small is Beautiful Making Micromobility work For Citizens, Cities and Service Providers, *The Deloitte Center For Integrated Research*, 1-16.

Zenginbal, H. (2015). Bolu İli Meyvecilik Potansiyeli ve Ceviz Yetiştiriciliği, *Ziraat Mühendisliği Dergisi*, Sayı 362, 10-16.

Zeydan, C. (2010). İşlam Şehirleri, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Yıl 6 (23), 87-98.

Őiřek, S. (2019). *İdeolojinin Yüce Nesnesi* Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.

EK-1 Cittaslow Belediyelerine Gönderilen Mektup Örneği

..... BELEDİYESİ BAŞKANLIĞI'NA

.....

(Bilgi Edinme Talebi)

Sayın Yetkili;

Halen, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Kentleşme ve Çevre Sorunları Programı, Doktora öğrencisiyim. Hali hazırda tez aşamasındayım ve tezimin başlığı **“Sürdürülebilir Çevre Politikaları Açısından Türkiye’de Cittaslow Belediyeleri”** şeklindedir. Tez Danışman Hocam Doç Dr. Gülizar ÇAKIR SÜMER’dir. Tez konum, Türkiye’nin sizin gibi yüz akı işlere imza atan bütün Cittaslow Belediyelerini kapsadığı için yardımlarınız olmaksızın bu çalışmayı tamamlamam mümkün değildir. Vereceğiniz bilgilerin bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacağını peşinen taahhüt ederim.

4982 Sayılı Bilgi edinme Hakkı Kanunu kapsamında, İstedğim bilgiler tamamen Cittaslow Çevresel Politikaları’na ilişkindir. Bu nedenle; makamlarınızın kanaatleri de bu yönde ise, sırasıyla Çevresel Politikalara ilişkin yapılmış/taahhüt edilmiş faaliyetlere ilişkin -rakamlarla desteklenmiş- açıklayıcı bilgilerin aşağıdaki boşluklara yazılmasını, mümkün ise belge ve fotoğraflarla desteklenmesini önemle arz eder,

Saygılar Sunarım.18.11.2020

Not: Bilgi ve Belgeleri hangi formatta vermek istediğiniz tamamen takdirlerinize bırakılmıştır. Aşağıdaki format kolaylık olması bakımından tarafınıza sunulmuştur.

Öğr. Gör. İsmet ALACA

Çevre Politikaları

..... BELEDİYESİ

1.1. Hava temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi*

.....

.....

.....

.....

1.2. Su temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi *

.....

.....

.....

.....

1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal ortalamayla karşılaştırılması

.....

.....

.....

.....

1.4. Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması *

(Günlük toplanan katı atık miktarınız nedir? Atık ayrıştırma tesisiniz var mı? Geri dönüşüm yapmakta mısınız? Geri dönüşüm tesisiniz var ise bu yatırım yalnızca belediye tarafından mı yapıldı? Kapasitesi ne kadardır? Atıklar ayrı ayrı mı toplanmaktadır yoksa tesiste mi ayrıştırma yapılmaktadır? Ayrıştırma ve/veya geri dönüşüm yok ise bu yatırımın yapılmasını taahhüt ettiniz mi? Bu taahhüt nasıl ve hangi kaynakla yerine getirilecektir? ...)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi

.....

.....

.....

.....

1.6. Kentsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması *

(Atık su miktarınız [günlük/aylık veya yıllık] ne kadardır? Arıtma tesisiniz varsa kapasitesi ne kadardır? Yoksa taahhüt mü ettiniz? Taahhüdünüz gereği bu yatırımı ne zaman ve hangi kaynakla yapacaksınız? Yapılacak tesisin toplam maliyeti nedir ve nereden karşılanacaktır?)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.7. Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu

.....

.....

.....

.....

1.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi

.....

.....

.....

.....

1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması

.....

.....

.....

.....

1.10. Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması *

.....

.....

.....

.....

1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketimi

.....

.....

.....
1.12. Biyoçeşitliliğin korunması.

.....
.....
.....
.....

Tarih:

Yetkili İmza

